GUSTAVO
ADOLFO
BÉCQUER

Legende

HISPANICA

Editura Cronica
Iași • 2003

Gustavo Adolfo Bécquer

Legende

Traducerea – Dragoş Cojocaru

Editura CRONICA
Iaşi • 2003

Cuvînt înainte

Artizanat teluric şi aspiraţii selenare

Romantic întîrziat, poet prin excelenţă, viaţă scurtă şi agitată, paseist incorigibil şi modern inadaptabil, Gustavo Adolfo Bécquer (Sevilia, 1836 – Madrid, 1870) este cunoscut publicului român mai cu seamă datorită unei reiterate paralele cu Eminescu, devenită loc comun în cadrele unui demers comparatist nu întotdeauna de cea mai strălucită factură.

Alături de José Zorrilla (autorul lui *Don Juan Tenorio*, dezvoltare a mitului seducătorului cinic născut în drama barocă atribuită lui Tirso de Molina, dar şi al unui *Cîntec al piratului* elaborat într-un ritm drăcesc) şi de Ducele de Rivas (creator al lui *Don Alvaro sau forţa destinului*, tragedie stînd la baza melodramei lirice a lui Giuseppe Verdi, dar şi al unor *romances* erudite), Gustavo Adolfo Bécquer figurează, cu o strălucire blîndă dar sigură, ca nume exponenţial al romantismului spaniol. Ceea ce îl situează în acelaşi rînd cu iluştrii săi mai vîrstnici contemporani este marea dragoste pentru tradiţie, orientarea către un Ev Mediu glorios al unei Spanii care, între timp, cunoscuse mai multe veacuri de decadenţă.

Întîietatea în opera acestui autor revine celebrelor sale ***Rime*** (***Rimas***), traduse şi răstraduse, cu riscurile şi scăderile inevitabile tălmăcirii, rime care i-au adus o faimă binemeritată şi un loc aparte în panteonul literaturii universale. Însă activitatea lui Bécquer nu

s-a mărginit la alcătuirea de rime. Vocația sa poetică l-a împins, încă de timpuriu, către lumea artelor, iar muzica, arhitectura şi, îndeosebi, pictura i-au acaparat, rînd pe rînd ori laolaltă, interesele şi energiile. Magia exercitată de frumosul creat de om s-a contopit, în sufletul sensibil al lui Gustavo Adolfo, cu fascinația indusă de natură (mai ales sub înfățişările nocturne ale acesteia), iar toată vraja – plămădită din aspectele misterioase, ultime, neatinse ori intangibile ale unei realități dacă nu paralele, atunci măcar necitadine şi neactuale –, nu a rămas, cum cititorul va avea prilejul să descopere la tot pasul, lipsită de roade în paginile scrise de autorul nostru.

Acestei provocări neîncetate, nemiloase, Bécquer îi răspunde, în prozele sale, arareori prin gesturi grandilocvente, mai mult sau mai puțin nimerite, atribuite, cel mai adesea, unor personaje, şi, mai curînd şi mai „bécquerian", printr-o seninătate angelică, însoțită, în momentele sale cele mai bune, de o ironie subțire, poate chiar prea subțire. Totul, însă, pe fondul unei melancolii perpetue: fuga de contingent îl îndeamnă pe visătorul lezat cînd spre adîncul codrilor, cînd spre trecutul eroic; cînd spre întunecimile unei catedrale căzute în ruină, cînd spre şopotul misterios al unui izvor necunoscut; cînd spre străduțele înguste şi întortocheate ale imperialului Toledo, cînd spre fantasticul laborator al lui Brahma; cînd spre înalturile amețitoare ale cerurilor, cînd spre cavernele din mitologia nordică.

Bécquer a fost un călător, iar peregrinările sale de-a lungul şi de-a latul peninsulei iberice aveau drept țintă întocmirea unei *Historia de los templos de España* (*O istorie a bisericilor din Spania*), niciodată dusă la bun sfîrşit. Însă interesul lui pentru povestiri-

le tradiționale și-a avut consecințele în plan literar (Rubén Benítez, *Bécquer tradicionalista*, Madrid, 1971). Paralel cu acest proiect, autorul a publicat, în timp, în periodicele vremii, aceste proze, narațiuni sau legende care formează obiectul volumului de față. Valoarea textelor este, în ansamblu, disputată. Dacă unii le consideră de-a dreptul superioare versurilor aparținînd aceluiași autor (Arturo Berenguer Carisomo, *La prosa de Bécquer*, Sevilla 1974), alții se mulțumesc să sublinieze miraculoasa realizare a unei „proze poetice, însă proză autentică, cu valori narative", unde emoția, misterul și frumusețea triumfă plenar (Mariano Baquero Goyanes, *El cuento español en el siglo XIX*, Madrid 1949). Alții țin să fie mai preciși: Bécquer nu ar încerca să scrie o proză poetică, ci „să facă din proză un instrument efectiv al poeziei" (Luis Cernuda, «Bécquer y el poema en prosa español» în *Poesía y literatura*, Barcelona, 1964). În sfîrșit, cea mai îndepărtată de scandalul terminologic și mai apropiată de bunul simț ni se pare a rămîne sugestia potrivit căreia separarea poetului de prozator ar fi un simplu artificiu, opera autorului fiind caracterizată, în integralitatea ei, prin „atmosferă identică, tematică similară și aceeași tonalitate" (Manuel García-Viño, *Mundo y trasmundo de la Leyendas de Bécquer*, Madrid, 1970).

Tipologia legendelor propriu-zise ar putea fi încadrată în trei categorii principale: tradiții simple transmise pe cale orală sau scrisă, prelucrate de autor doar în amănunte de plan secundar; ficțiuni narative pe teme sau motive din tradiția populară elaborate literar; și legenda idealistă, avînd temeiuri îndepărtate în tradiție, însă fiind plină de trăsături ale miraculosului și de procedee poetice, asemănătoare manifestă-

rilor fanteziei populare (R. Benítez, *op. cit.*). În ce privește minusurile de ordin stilistic prezente, ici și colo, în prozele bécqueriene, ele pot fi atribuite caracterului periodistic al regimului de compoziție (cele mai multe astfel de producții ale lui Bécquer au apărut fără semnătură), apariția în ziare sub lumina tiparului presupunînd o anumită presiune și urgență ce nu fac niciodată bine artei acolo unde se cere migală și răbdare. În cele ce urmează, ne mărginim a înșirui, în ordinea selecției, titlurile adunate în volumul de față, indicînd, în fiecare caz, titlul original, în limba spaniolă, publicația periodică și anul apariției textelor, și adăugînd cîteva cuvinte privitoare la tematica tratată.

Legămîntul (*La promesa*, «La América», 12 februarie 1863) îmbină tema plecării la luptă a iubitului care își părăsește iubita cu legendarul religios. *Trandafirul patimilor* (*La Rosa de Pasión*, «El Contemporáneo», 24 martie 1864) reia subiectul răspîndit al practicilor ocult-diabolice ale evreilor medievali, menținînd antisemitismul însă răsturnînd sensul sacrificiului către jertfa din iubire. *Sărutul* (*El beso*, «La América», 27 august 1863) conține aprecieri asupra actului artistic și înfățișează motivul statuii care prinde viață într-o manieră cu adevărat surprinzătoare. *Trei date* (*Tres fechas*, «El Contemporáneo», 20, 22 și 24 iulie 1862) nu este o legendă, ci mai curînd o relatare cu aparență autobiografică, prezentînd motivul femeii misterioase și al misterului feminității hărăzite claustrului. *Ochii verzi* (*Los ojos verdes*, «El Contemporáneo», 15 decembrie 1861) înfățișează forțele malefice sub forma zînei acvatice care își cheamă îndrăgostitul către abandonarea acestei lumi prin promisiuni de fericire de esențe superioare. În *Raza de lună* (*El rayo de luna*, «El Contemporáneo», 12 și 13 februarie 1862) Bécquer

propune, prin glasul și pățania visătorului solitar, Manrique, o suavă definiție a dragostei (și, în general, a aspirațiilor spre ideal) venită din partea unui proaspăt însănătoșit, definiție de o răcoroasă luciditate. *Muntele stafiilor* (*El monte de las ánimas*, «El Contemporáneo», 7 noiembrie 1861) îmbină două legende: unei tradiții legate de un conflict cavalerii templieri și stăpînitorii feudali i se suprapune narațiunea despre, din nou, femeia ca vehicul seducător și capricios al răului, împingîndu-și adoratorul spre pierzanie și plătind, în acest caz, pe potrivă. În *Căprioara albă* (*La corza blanca*, «La América», 27 iunie 1863) tema femeii cu nuri fatali se complică, savuros și dramatic, prin introducerea motivului metamorfozei. *Gnomul* (*El gnomo*, «La América, 12 ianuarie 1863) tratează, sub pretextul conflictului de fire dintre două surori, motivul atracției irezistibile exercitate de o lume subpămînteană a nestematelor și șoaptelor misterioase, a elementelor. *Peștera maurei* (*La cueva de la mora*, «El Contemporáneo», 16 ianuarie 1863) e o repropunere (cam grăbită) a motivului celor doi îndrăgostiți dincolo de bariera religiei, rezolvat, banal, printr-o creștinare de ultim moment. *Miserere* (*El Miserere*, «El Contemporáneo», 17 aprilie 1862) propune, de astă dată cu prilej muzical, însă cu aceeași tratație în care miraculosul deține un rol primordial, tema artistului incapabil de a transpune în semne omenești revelația supremă a totului. *Crucea diavolului* (*La cruz del diablo*, «La Crónica de Ambos Mundos», 21, 28 octombrie și 11 noiembrie 1860) e o „nuvelă gotică" ilustrînd, sub oximoronul prezent încă din titlu, tema cavalerului rău, inspirat, în această viață și dincolo de ea, de nepieritoare forțe diabolice. *Credeți în Dumnezeu!* (*Creed en Dios*, «El Contemporáneo», 23, 25 și 27 februarie

1862) reia tema marelui păcătos, căruia Dumnezeu îi acordă un prilej de mîntuire prin intermediul unei călătorii la cer în timpul căreia, pe Pămînt, timpul curge nemilos. *Meşterul Pérez organistul* (*Maese Pérez el organista*, «El Contemporáneo», 27 şi 29 decembrie 1861) este prima sa legendă, în ordine cronologică, cu subiect sevilian: cadrul evocativ costumbrist şi foarte uşor arhaizant susţine o relatare în care miraculosul artei (din nou muzica) şi al religiei se contopesc. Tot din mediul sevilian se inspiră şi *Hanul Pisicilor* (*La Venta de los Gatos*, «El Contemporáneo», 28 octombrie 1862), relatare unde autorul însuşi se propune ca martor al unor evenimente înregistrînd transformarea, peste ani, a unei fericiri paradiziac-bucolice într-o dezolare absolută sub presiunea trecerii inexorabile a timpului. În *E Ciudat!* (*¡Es raro!*, «El Contemporáneo», 17 noiembrie 1861) se referă, ca şi precedenta şi spre deosebire de majoritatea celorlalte „legende", la evenimente contemporane autorului, sugerînd perplexitatea cu tensiune spre dambla a unui suflet curat şi iubitor nimerit, fără voie şi fără vină, într-o lume care îşi are legile sale proprii. În sfîrşit, prezentul volum se încheie cu *Creaţia* (*La Creación*, «El Contemporáneo», 6 iunie 1861), naraţiune subintitulată „poem indian", unde originea lumii sub forma sa actuală este atribuită unor spiriduşi ghiduşi care, într-un elan aproape dionisiac, încurcă socotelile atotputernicului Brahma, zeul generos care, în cele din urmă, le lasă pe mîini produsul imperfect, cu încredinţarea că nu va avea viaţă lungă.

*

Traducerea de față urmează ediția îngrijită de Fracisco López Estrada și María Teresa López García-Berdoy pentru seria *Colección Austral* realizată de editura *Espasa Calpe* sub titlul de ***Leyendas***. Această ediție cuprinde o selecție antologică a textelor literare în proză ale lui Gustavo Adolfo Bécquer însumînd un număr de șaptesprezece texte. Majoritatea acestor texte își merită pe deplin numele de legende; altele, însă, s-ar încadra mai curînd în speciile apologului sau, cum figurează, în alte ediții, ale unei generice „narațiuni".

Ediția după care ne-am orientat reia primele variante editoriale ale fiecărui text în parte, în acord cu criteriul potrivit căruia, în acest fel, se păstrează o mai mare apropiere de autor. Ordonarea textelor s-a efectuat după locul unde se petrece acțiunea. În cazurile în care autorul nu indică în mod explicit, imediat după titlu, locul cu pricina, acesta a fost introdus, de către îngrijitorii ediției, între paranteze. Acest procedeu se dorește a respecta proiectul lui Bécquer însuși: acela de a scrie despre o *Spanie legendară*.

Îngrijitorii ediției preluate de noi au subliniat prin caractere cursive părțile introductive și de încheiere ale unor narațiuni, acolo unde s-a considerat că autorul ar fi avut intenția vădită de a separa, într-un fel, părțile respective de acțiunea propriu-zisă a narațiunii.

Traducerea noastă respectă întocmai criteriile pomenite mai sus, eliminînd însă multitudinea de note explicative din subsolul paginilor, întrucît respectivele note analizează mai cu seamă aspecte de ordin lingvistic ale idiomului castilian mînuit de Bécquer, mergînd de la unele întrebuințări terminologice arhaice ori imprecise și pînă la aprecieri de natură sti-

listică. De asemenea, am renunțat la comentariile literare care, în ediția noastră de referință, sînt plasate în urma fiecărui text în parte, întrucît aceste comentarii se referă la izvoarele de inspirație ale autorului și la structura narativă a legendelor, aspecte ce interesează mai cu seamă pe cititorul (spaniol) oarecum inițiat în filologie, și mai puțin publicul (larg?) de peste mări și țări, căruia versiunea de față îi este închinată.

Dragoș Cojocaru

CĂPRIOARA ALBĂ

[LEGENDĂ ARAGONEZĂ]

I

Într-un locşor din Aragón, pe la anii o mie trei sute şi ceva, trăia retras în turnul său seniorial un cavaler faimos, numit don Dionís, care, după ce-l slujise pe rege în războiul împotriva necredincioşilor, se odihnea acum după grelele osteneli ale bătăliilor, dăruindu-se veselului exerciţiu al vînătorii.

Odată, pe cînd se afla în distracţia lui preferată, însoţit de fiica sa, a cărei frumuseţe unică şi a cărei albeaţă extraordinară îi atrăsese supranumele de *Azucena*, acestui cavaler i se întîmplă că, întrucît toată ziua şi-o petrecuse umblînd în urmărirea unui vînat pe muntele din feuda sa, a trebuit să se oprească pentru ceasurile siestei într-o vîlcea pe unde curgea un pîrîiaş săltînd din stîncă în stîncă cu un zgomot domol şi plăcut.

De vreo două ceasuri se afla don Dionís în acel loc încîntător, întins pe iarba deasă, la umbra unei pădurici de plopi, tăifăsuind prieteneşte cu însoţitorii săi despre peripeţiile de peste zi şi istorisindu-şi unii altora aventurile mai mult sau mai puţin curioase petrecute în viaţa lor de vînători, cînd, peste culmea celui mai abrupt povîrniş, printre şoaptele încrucişate ale vîntului care răscolea frunzele copacilor, începu să se audă, din ce în ce mai aproape, sunetul unei tălăngi

asemănătoare cu aceea a unui berbec din fruntea unei turme.

Într-adevăr, aşa era, căci, la puţină vreme după ce se auzise talanga, începură să salte printre desele tufişuri de levănţică şi de lămîioară, şi să coboare către malul opus al pîrîiaşului, vreo sută de miei albi ca neaua, în urma cărora, cu scufia trasă spre a se feri de razele perpendiculare ale soarelui şi cu bocceaua la umăr, în vîrful unui băţ, apăru păstorul care le ducea.

– Cît despre aventuri extraordinare – exclamă, văzîndu-l, unul dintre vînătorii lui don Dionís, adresîndu-i-se stăpînului – iată-l pe Esteban, păstorul, care de-o vreme încoace umblă mai prost decît l-a făcut Dumnezeu, ceea ce nu-i puţin lucru, şi care te poate face să petreci cîteva clipe de haz istorisind cauza temerilor sale.

– Păi, ce i se întîmplă sărmanului om? – exclamă don Dionís cu aerul unei curiozităţi îmboldite.

– Fleacuri! – adăugă vînătorul pe un ton de zeflemea. Că fără să se fi născut în Vinerea Mare, şi fără să i se fi făcut semnul crucii, şi fără a se afla în vorbă cu dracul, după cîte se pot desprinde din condiţia lui de creştin vechi, el este, fără a se şti de ce şi cum, înzestrat cu însuşirea cea mai minunată pe care a posedat-o vreun om, în afară de Solomon, despre care se spune că ştia pînă şi limba păsărilor.

– Şi ce vrea să zică însuşirea asta minunată?

– Vrea să zică – urmă vînătorul – că, după cum el însuşi afirmă, şi se jură şi se răsjură pe tot ce-i mai sfînt pe lume, cerbii care cutreieră munţii aceştia şi-au făcut cu ochiul ca să nu-l lase în pace, partea cea mai hazlie fiind aceea că, nu o dată, i-a surprins înţelegîndu-se asupra şotiilor pe care urmau să i le fa-

că, iar după ducerea la bun sfîrşit a acestor şotii a auzit zgomotoasele rîsete prin care le sărbătoreau.

În vreme ce vînătorul spunea aceste lucruri, Constanza, căci aşa se numea frumoasa fată a lui don Dionís, se apropiase de grupul de vînători, iar cum îşi arătase curiozitatea de a afla extraordinara istorisire a lui Esteban, unul dintre aceştia înaintă pînă la locul unde păstorul îşi adăpa turma şi îl aduse dinaintea stăpînului său care, ca să risipească tulburarea şi vădita stînjeneală a sărmanului băiat, se grăbi să-l strige pe nume, însoţindu-şi chemarea cu un zîmbet bun.

Esteban era un fecior de nouăsprezece spre douăzeci de ani, zdravăn, cu capul mic şi afundat între umeri, ochii mici şi albaştri, privirea nesigură şi greoaie, ca aceea a albinoşilor; nasul cîrn, buzele groase şi întredeschise, fruntea îngustă, tenul alb, dar înnegrit de soare, iar părul îi cădea în parte peste ochi şi în parte în jurul feţei, în plete aspre şi roşii, asemănătoare cu coama unei mîrţoage roaibe.

Cam aşa, mai mult sau mai puţin, era Esteban în privinţa fizicului. Cît despre aspectul moral, putem fi încredinţaţi, fără teama de a fi dezminţiţi nici de el şi nici de vreuna din persoanele care îl cunoşteau, că omul era cu desăvîrşire prost, deşi un pic bănuitor şi răutăcios, ca un ţăran get-beget.

După ce păstorul îşi reveni din tulburarea lui, don Dionís i se adresă din nou, pe tonul cel mai serios de pe lume, şi, simulînd un extraordinar interes de a afla amănuntele întîmplării la care vînătorul său se referise, îi puse o mulţime de întrebări, la care Esteban începu să răspundă într-un fel evaziv, parcă vrînd să ocolească explicaţiile în privinţa subiectului cu pricina.

Constrîns, totuşi, de întrebările stăpînului şi de rugăminţile Constanzei, care părea cea mai curioasă şi mai interesată ca păstorul să-şi istorisească minunatele aventuri, acesta se hotărî să vorbească, însă nu înainte de a-şi azvîrli în jur o privire de neîncredere, parcă temîndu-se să nu fie auzit de altcineva în afara celor de faţă, şi de a se scărpina de două-trei ori în creştet, încercînd să-şi adune amintirile ori să-şi însăileze vorba, care în cele din urmă începu în acest fel:

– Treaba e, stăpîne, că, aşa cum mi-a spus un preot din Tarazona, la care m-am dus nu demult ca să-i cer sfatul, cu dracul nu te joci, ci trebuie să-ţi ţii pliscul şi să te rogi mult şi bine la Sfîntul Bartolomeu, care îi cunoaşte pricinile, şi să-l laşi într-ale lui, că Dumnezeu, care-i drept şi stă colo sus, are să se ocupe el de toate. Întărit în gîndul ăsta, mă hotărîsem să nu mai rostesc o vorbuliţă despre asta nimănui şi pentru nimic în lume. Astăzi am s-o fac totuşi ca să vă alin curiozitatea, şi pe cinstea mea, pe cinstea mea că, la urma urmei, dacă dracul mă socoate şi iar mă stinghereşte cu pedeapsă fiindcă nu mi-am ţinut gura, am nişte evanghelii bune cusute în cojoc, iar cu ajutorul lor cred că, la fel ca şi altă dată, ciomagul nu mi-o fi de prisos.

– Hai odată – exclamă don Dionís, nerăbdător să tot asculte digresiunile păstorului, care ameninţau să nu se mai sfîrşească niciodată – lasă-te de ocolişuri şi mergi direct la subiect.

– Acolo merg – răspunse calm Esteban, care, după ce scoase un strigăt puternic, însoţit de o fluierătură ca să-şi adune mieii, pe care nu-i scăpa din vedere şi care începeau să se împrăştie pe munte, se scărpină din nou în creştet şi urmă astfel:

– Pe de o parte neîncetatele voastre plimbări, şi pe de alta tîlhăriile braconierilor care, cînd cu capcana, cînd cu arbaleta, nu lasă vînat în viaţă cale de douăzeci de zile de jur împrejur, nu de multă vreme stîrpiseră sălbăticiunile din munţii ăştia, pînă-ntr-acolo că nu se mai găsea ceva de vînat nici pentru ochii din cap. Tocmai despre asta vorbeam eu în sat, aşezat la intrarea în biserică, unde, la terminarea slujbei de duminică, obişnuiam să mă întîlnesc cu cîţiva ţărani din cei care muncesc pămînturile de la Veratón, cînd unii dintre ei îmi ziseră: «Păi, omule, nu ştiu de ce tu nu dai peste ele, că, în ce ne priveşte, te putem încredinţa că nu-i dată cînd coborîm la răzor să nu le găsim urmele. Ba chiar acum trei sau patru zile, ca să nu mergem mai departe, o turmă, care, judecînd după urme, trebuie că era alcătuită din mai bine de douăzeci, a secerat înainte de vreme o bucată din lanul de grîu paznicului de la Virgen del Romeral.» « Şi încotro o lua urma?», îi întrebai pe ţărani, cu gîndul să aflu dacă nu cumva dădeam şi eu peste pîlcul cu pricina. «Înspre vîlceaua cu levănţică», îmi răspunseră. N-am uitat ce mi s-a spus, şi chiar în noaptea aceea m-am pus la pîndă între plopi. Toată noaptea am tot auzit încoace şi încolo, de departe şi de aproape, boncăluitul cerbilor, care se chemau unii pe alţii, iar din cînd în cînd simţeam cum în spatele meu crengile se mişcă. Dar, cu toate că am fost numai ochi, adevărul e că n-am putut desluşi nici unul. Totuşi, cînd s-a crăpat de ziuă, cînd mi-am dus mieii la marginea acestui rîu, ca la vreo două aruncături de praştie de locul unde ne aflam, într-un umbriş de plopi, unde nici la ora siestei nu se strecoară vreo rază de soare, am găsit urme proaspete de cerbi, cîteva crengi rupte, apa un pic tulbure şi, ce era mai ciudat, pe dîra animalelor, urmele

scurte ale unor picioare micuțe cît palma mîinii mele, zău așa!

Spunînd acestea, băiatul, instinctiv și, pe cît se pare, căutînd un punct de comparație, își îndreptă privirea către piciorul Constanzei, care se ivea de sub rochie, încălțat cu un frumos pantof din marochin galben, însă cum, la fel ca Esteban, se mai coborîră și ochii lui don Dionís și ai cîtorva din vînătorii din jur, frumoasa fată se grăbi să și-l ascundă, exclamînd cu tonul cel mai firesc de pe lume:

– O, nu! Din nefericire nu le am eu atît de mici, căci de mărimea asta se întîlnesc numai la zînele din poveștile istorisite de trubaduri.

– Dar asta n-a fost tot – urmă păstorul de cum termină Constanza – ci altă dată, aflîndu-mă eu în altă ascunzătoare pe unde fără îndoială aveau să treacă cerbii îndreptîndu-se spre vîlcea, pe la miezul nopții mă birui un pic somnul, deși nu într-atîta ca să nu deschid ochii chiar în clipa cînd mi s-a părut că aud cum crengile se mișcau în jurul meu. Deschisei ochii, cum am spus; m-am ridicat cu cea mai mare grijă și, atent la acel murmur nedeslușit, care suna din ce în ce mai aproape, auzii parcă, în adierea văzduhului, niște strigăte și cîntări ciudate, hohote de rîs și trei sau patru glasuri deosebite care vorbeau între ele, cu un zgomot și o zarvă asemenea fetelor din sat cînd, rîzînd și sporovăind pe drum, se întorc în grupuri de la izvor cu ulcioarele pe creștet. După cît mi se părea din apropierea glasurilor și din pocnetele crengilor care se rupeau făcînd loc acelei gloate zvăpăiate, aveau să iasă din desiș în dreptul unui mic platou pe care muntele îl alcătuia în locul unde eu stăteam ascuns, cînd, chiar în spatele meu, la fel de aproape sau chiar mai aproape decît mă aflu de domniile voastre, auzii

un alt glas proaspăt, subțire şi vibrant, care rosti (credeți-mă, domnilor, asta e la fel de sigur cum e că am să mor) rosti..., limpede şi desluşit, chiar aceste cuvinte:

Pe aici, pe aici suratele mele
Că-i acolo neghiobul de Esteban!

Cînd istorisirea păstorului ajunse în acest punct, cei de față nu-şi mai putură stăpîni rîsul, care le fierbea de multă vreme în ochi, şi dînd frîu liber bunei lor dispoziții, izbucniră într-un hohot gălăgios. Printre primii care începură să rîdă şi printre ultimii care încetară fu don Dionís, care, în ciuda circumspecției sale prefăcute, nu se putu abține să nu ia parte la veselia generală, şi fiica lui, Constanza, care, de cîte ori îl privea pe Esteban, cu totul buimăcit şi încurcat, rîdea iarăşi ca o nebună, pînă cînd îi dădeau lacrimile.

În ce-l privea, păstorul, deşi nu băgase de seamă la efectul produs de povestirea lui, părea cu totul tulburat şi neliniştit, iar în vreme ce domnii rîdeau pe-ndelete de ingenuitățile sale, el îşi rotea privirea într-o parte şi-n cealaltă cu vădite semne de teamă, parcă voind să descopere ceva printre trunchiurile încrucişate ale copacilor.

– Ce-i asta, Esteban? Ce ți se-ntîmplă? – îl întrebă unul dintre vînători, observînd neliniştea crescîndă a sărmanului băiat, care, cînd îşi ațintea ochii înfricoşați asupra surîzătoarei fete a lui don Dionís, cînd îi întorcea de jur împrejur cu o expresie uluită şi prostită.

– Mi se întîmplă un lucru foarte ciudat – exclamă Esteban. Cînd, după ce am auzit cuvintele pe care le-am pomenit, m-am ridicat iute să văd cine le rostise, o căprioară albă ca zăpada ieşi din acelaşi tufiş în care eu stăteam ascuns şi, făcînd nişte salturi enorme

pe deasupra stejarilor de piatră şi a arbuştilor de mastic, se îndepărtă, urmată de un grup de căprioare de culoarea lor firească, iar, pe cînd alergau, atît acestea cît şi cea albă care le călăuzea nu scoteau mugete, ci rîdeau cu nişte hohote al căror ecou m-aş jura că încă îmi răsună în urechi în clipa asta.

– Haida, deh! Esteban – exclamă don Dionís pe un ton de zeflemea. Urmează povețele preotului din Tarazona. Să nu vorbeşti de întîlnirile tale cu căprioarele iubitoare de şotii, ca nu cumva diavolul să te facă în cele din urmă să-ți pierzi puțina minte pe care o ai, şi cîtă vreme tot eşti înarmat cu evangheliile şi cunoşti rugăciunile Sfîntului Bartolomeu, întoarce-te la mieii tăi, care încep să se risipească prin vîlcea. Dacă duhurile rele te-or mai necăji, ştii leacul: *Tatăl nostru* şi ciomagul.

După ce îşi vîrî în desagă o jumătate de pîine albă şi o bucată de carne de mistreț, iar în stomac o înghițitură sănătoasă de vin pe care i le dădu, la porunca stăpînului, unul din rîndaşi, păstorul se despărți de don Dionís şi de fiica lui, şi, de cum făcu cîțiva paşi, începu să-şi învîrtă praştia spre a-şi aduna mieii cu pietrele.

Cum, chiar atunci, don Dionís băgă de seamă că, între una-alta, ceasurile de căldură trecuseră, iar vînticelul de seară începea să mişte frunzele plopilor şi să răcorească întinderile cîmpiilor, dădu poruncă alaiului să fie pregătiți caii, care umblau păscînd slobozi pe pajiştea învecinată, iar cînd totul fu gata făcu semn unora să dea drumul la cîini, iar altora să sufle în trîmbițe, şi ieşind ceata din plopiş, îşi continuă vînătoarea întreruptă.

II

Printre vînătorii lui don Dionís era unul care se numea Garcés, feciorul unui vechi slujitor al familiei şi, ca atare, cel mai iubit de stăpîni.

Garcés avea, mai mult sau mai puţin, vîrsta Constanzei, şi de foarte mic se obişnuise să preîntîmpine cele mai mici dorinţe ale acesteia, să-i ghicească şi să-i îndeplinească cele mai neînsemnate nazuri.

În clipele de odihnă ascuţea, cu mîna lui, săgeţile arbaletei ei de fildeş. Îmblînzea caii pe care urma să-i încalece stăpîna lui, el îi iniţia în şiretlicurile vînătorii ogarii favoriţi şi îi dresa şoimii, cărora le cumpăra, de la tîrgurile Castiliei, capişoane roşii brodate cu aur.

Faţă de ceilalţi vînători, de paji şi de oamenii mărunţi din slujba lui don Dionís, marea hărnicie a lui Garcés îi adusese un soi de duşmănie şi, după spusele pizmaşilor, în toată acea grijă de a preîntîmpina capriciile stăpînei sale se dezvăluia firea lui linguşitoare şi mîrşavă. Totuşi, nu lipseau unii care, mai pricepători sau mai răutăcioşi, crezuseră că desluşesc în asiduitatea harnicului flăcău semne ale iubirii sale prost disimulate.

Dacă aşa era cu adevărat, ascunsa afecţiune a lui Garcés îşi afla o dezvinovăţire cu asupra de măsură în frumuseţea neasemuită a Constanzei. Ar fi trebui să ai un piept de stîncă şi o inimă de gheaţă ca să rămîi nepăsător zi după zi alături de acea femeie unică prin frumuseţea ei şi prin rarele sale farmece.

Crinul din Moncayo o numeau cale de douăzeci de leghe de jur împrejur, şi îşi merita prea bine acest nume, căci era atît de zveltă, atît de albă şi atît de bălaie încît, asemeni crinilor, părea că Dumnezeu o făcuse din zăpadă şi din aur.

Şi totuşi, printre seniorii din împrejurimi, se murmura că frumoasa castiliană de la Veratón nu avea un sînge atît de curat pe cît era de frumoasă şi că, în ciuda cosiţelor ei bălaie şi a tenului ei de alabastru, avusese drept mamă o ţigancă. Ce putea fi adevărat în aceste zvonuri nimeni nu a putut spune vreodată, întrucît fapt era că don Dionís avusese în tinereţe o viaţă destul de furtunoasă, iar după ce luptase pentru multă vreme sub conducerea monarhului aragonez, de la care primise, printre alte recompense, feuda de la Moncayo, mersese în Palestina, unde rătăcise cîţiva ani buni, pentru ca în cele din urmă să se întoarcă şi să se închidă în castelul său de la Veratón cu o copilă de-a lui micuţă, născută, fără îndoială, în acele ţări îndepărtate. Singurul care ar fi putut spune ceva în privinţa misterioasei obîrşii a Constanzei, întrucît îl însoţise pe don Dionís în îndepărtatele sale peregrinări, era tatăl lui Garcés, iar acesta murise de ceva vreme, fără a sufla o vorbă asupra acestui lucru nici măcar fiului său, care, în mai multe rînduri şi cu dovezi de mare interes, îl întrebase.

Firea, ba retrasă şi melancolică, ba zvăpăiată şi veselă, a Constanzei, exaltarea stranie a ideilor sale, capriciile sale extravagante, obiceiurile ei nemaivăzute, chiar şi faptul aparte că avea ochii şi sprîncenele negre precum noaptea, cu toate că era albă la piele şi bălaie ca aurul, dăduseră apă la moară vorbăriei vecinilor, şi chiar Garcés însuşi, care avea de-a face cu ea atît de îndeaproape, sfîrşise prin a se încredinţa că stăpîna lui era cu totul diferită de celelalte femei.

Fiind de faţă la istorisirea lui Esteban, asemenea celorlalţi vînători, Garcés fusese, probabil, singurul care ascultase cu o curiozitate adevărată amănuntele aventurii sale de necrezut, şi cu toate că nu se putuse

abține să zîmbească atunci cînd păstorul repetase vorbele căprioarei albe, de cum părăsi dumbrava unde se odihniseră pe timpul după-amiezii începu să frămînte în minte cele mai absurde închipuiri.

«Nu încape îndoială că toate acestea despre vorbirea căprioarelor se explică numai prin frica lui Esteban, care e cu totul neghiob – își spunea în sinea lui tînărul vînător în timp ce, călare pe un roib puternic, urma pas cu pas calul de paradă al Constanzei, care și ea părea un pic distrată și tăcută și, retrasă din ceata vînătorilor, abia mai lua parte la sărbătoare. Dar, cine spune că în cele istorisite de prostănacul ăsta n-o exista ceva adevăr? – gîndea în continuare flăcăul. Pe lume s-au văzut și lucruri mai ciudate, și se prea poate să existe și o căprioară albă, căci, dacă e să dăm crezare cîntecelor din țară, Sfîntul Huberto, patronul vînătorilor, avea una. Oh, de-aș putea să prind vie o căprioară albă ca să i-o ofer stăpînei mele!»

Astfel gîndind și meditînd își petrecu Garcés după-amiaza, iar cînd soarele începu să se ascundă înapoia culmilor din împrejurimi și don Dionís porunci oamenilor să se întoarcă la castel, se despărți, fără a fi observat, de ceată, și o porni în căutarea păstorului pe căile cele mai încîlcite și mai îndesite ale muntelui.

Noaptea se lăsase aproape cu totul cînd don Dionís sosi la porțile castelului. De îndată, îi fură pregătite niște bucate ușoare, iar el se așeză la masă cu fiica lui.

– Dar Garcés, unde este? – întrebă Constanza, observînd că vînătorul ei nu se găsea acolo ca s-o slujească, așa cum era obișnuită.

– Nu știm – se grăbiră să-i răspundă ceilalți slujitori. A dispărut dintre noi în apropierea vîlcelei, și de vreun ceas nu l-am mai văzut.

În acest moment sosi Garcés, sufocat de-a binelea, cu fruntea încă acoperită de sudoare, însă cu fața cea mai bucuroasă şi mai veselă ce s-ar putea închipui.

– Iartă-mă, stăpînă, exclamă el, adresîndu-se Constanzei, iartă-mă dacă, pentru o clipă, nu mi-am îndeplinit datoria. Dar acolo de unde vin în goana mare a calului meu, la fel ca aici, nu făceam altceva decît să te slujesc.

– Să mă slujeşti? – repetă Constanza. Nu înțeleg ce vrei să spui.

– Da, stăpînă; să te slujesc – stărui tînărul. Căci am descoperit că e adevărat că există căprioara albă. În afară de Esteban, o dau drept sigură mulți alți păstori, care se jură că au văzut-o nu o dată, şi cu ajutorul cărora sper, în numele Domnului şi al patronului meu Sfîntul Huberto, că, în mai puțin de trei zile, vie sau moartă, am să ți-o aduc la castel.

– Haida, deh! – exclamă Constanza cu un aer zeflemitor în vreme ce cuvintelor ei îi făceau drept cor rîsetele mai mult sau mai puțin disimulate ale celor de față. Lasă-te de urmăriri nocturne şi de căprioare albe. Vezi că dracului i s-a năzărit să-i ispitească pe cei săraci cu duhul şi, dacă ai de gînd să te ții după el, va face să se rîdă de tine cum a făcut cu sărmanul Esteban.

– Stăpînă – o întrerupse Garcés cu glasul întretăiat şi ascunzînd pe cît posibil mînia pe care i-o producea veselia batjocoritoare a tovarăşilor săi – eu cu dracul nu m-am văzut niciodată. Şi, ca atare, încă nu ştiu ce-i poate pielea. Însă cu mine îți jur că va putea face orice altceva decît să se rîdă de mine, întrucît obişnuința acestui privilegiu nu-l pot îngădui decît domniei tale.

Constanza îşi dădu seama de efectul pe care zeflemeaua ei îl produsese asupra tînărului îndrăgostit. Însă, voind să-i dea gata răbdarea, spuse din nou, pe acelaşi ton:

– Dar dacă, atunci cînd vei trage spre el, te întîmpină cu vreo poezie de genul celei pe care a auzit-o Esteban, ori îţi rîde în faţă, iar cînd vei asculta hohotele supranaturale îţi va cădea arbaleta din mînă şi, înainte de a-ţi reveni din spaimă, căprioara albă are să dispară, mai uşoară ca un fulger?

– Oh! – exclamă Garcés. Cît despre asta, fii încredinţată că, dacă are să-mi intre în bătaia arbaletei, chiar de-mi va face mai multe scălîmbăieli ca un jongler, chiar de mi-ar vorbi, nu pe limba noastră, ci în latină, precum abatele de Munilla, n-are să plece fără o săgeată în trup.

În acest punct al dialogului, intră în vorbă don Dionís, şi cu o gravitate exasperantă, îndărătul căreia se ghicea întreaga ironie a vorbelor sale, începu să-i dea flăcăului gata chinuit cele mai originale poveţe din lume pentru cazul în care avea să se întîlnească pe nepusă masă cu dracul preschimbat în căprioară albă. La fiecare nouă vorbă de duh a tatălui său, Constanza îşi aţintea privirile asupra nenorocitului de Garcés şi izbucnea în rîs nebuneşte, în timp ce ceilalţi slujitori întăreau zeflemelele prin privirile lor de înţelegere şi prin veselia lor prost mascată.

Cît dură masa, se prelungi această scenă, în care credulitatea tînărului vînător fu, aşa zicînd, tema obligatorie a veseliei generale. Aşa încît, cînd se strînse masa, iar don Dionís şi Constanza se retraseră în camerele lor şi toţi oamenii de la castel se duseră la culcare, Garcés rămase pentru multă vreme nehotărît, îndoindu-se dacă, în ciuda zeflemelelor stăpînilor săi,

să se țină ferm în intențiile sale ori să se lase cu totul de această încercare.

– Ce naiba! – exclamă el, ieșind din starea de incertitudine în care se găsea. Mai mare rău decît mi s-a întîmplat nu mi se mai poate întîmpla, iar dacă, dimpotrivă, e adevărat ce ne-a povestit Esteban... Oh, atunci, cum am să-mi mai gust triumful!

Spunînd acestea, își armă arbaleta, nu fără a fi făcut mai înainte semnul crucii în vîrful săgeții, și, trecîndu-și-o la spate, se îndreptă spre poarta secundară a castelului pentru a lua calea muntelui.

Cînd Garcés ajunse la vîlcea, în locul unde, potrivit explicațiilor lui Esteban, trebuia să aștepte apariția căprioarelor, luna începea să urce cu încetineală prin spatele munților din apropiere.

Ca un bun vînător ce era și obișnuit în această îndeletnicire, înainte a a-și alege un loc potrivit pentru a se așeza la pîndă, umblă multă vreme încoace și-ncolo cercetînd potecile și cărările din preajmă, așezarea copacilor, denivelările terenului, curbele rîului și adîncimea apelor acestuia.

În cele din urmă, după ce își termină minuțioasa recunoaștere a locurilor în care se afla, se ghemui pe un mal abrupt lîngă niște plopi cu coroanele înalte și întunecate, în apropierea cărora creșteau niște hățișuri de mastic, îndeajuns de înalte ca să ascundă un om culcat la pămînt.

Rîul, care dinspre stîncile acoperite de mușchi unde își avea obîrșia venea urmînd sinuozitățile de pe Moncayo, spre a intra în vîlcea pe o costișă, aluneca de acolo scăldînd poalele sălciilor care îi umbreau malul ori jucîndu-se cu murmur voios printre pietrele desprinse din munte, pînă ce cădea într-o adîncitură

apropiată de locul ce-i slujea vînătorului drept ascunzătoare.

Plopii, cărora aerul le mişca frunzele argintate stîrnind o rumoare nespus de dulce, sălciile, care, aplecate deasupra curgerii limpezi, îşi umezeau în ea vîrfurile ramurilor vlăguite, precum şi desişul de stejari, pe ale căror trunchiuri urcau şi se împleteau caprifoii şi clopoţeii albaştri, alcătuiau un zid gros de frunziş în jurul alinăturii rîului.

Vîntul, agitînd înfrunzitele pavilioane de verdeaţă ce-şi răspîndeau împrejur umbra plutitoare, lăsa din cînd în cînd să pătrundă pe furiş cîte o rază de lumină, care strălucea aidoma unui fulger de argint pe suprafaţa apelor nemişcate şi adînci.

Ascuns în hăţiş, ciulind urechea la zgomotul cel mai uşor şi cu ochii atinţiţi asupra locului unde, potrivit socotelilor, urmau să apară căprioarele, Garcés aşteptă zadarnic o bună bucată de vreme. În jurul său, totul rămînea scufundat într-un calm adînc.

Puţin cîte puţin, fie că povara nopţii, care trecuse de jumătate, începea să se facă simţită, fie că îndepărtatul murmur al apei, parfumul pătrunzător al florilor păduratice şi mîngîierile vîntului iscau în simţurile sale dulcea amorţire de care părea pătrunsă întreaga natură, îndrăgostitul tînăr, care, pînă în acel moment, îşi tot frămîntase în minte cele mai promiţătoare închipuiri, începu să simtă cum gîndurile i se plăsmuiau cu mai mare încetineală, iar ideile îi căpătau forme mai uşoare şi mai nehotărîte.

După ce se legănă o clipă în acel spaţiu vag dintre veghe şi somn, în cele din urmă ochii i se închiseră, lăsă să-i scape din mînă arbaleta şi se cufundă într-un somn adînc...

*

Să tot fi trecut vreo două sau trei ceasuri de cînd tînărul vînător sforăia în legea lui, bucurîndu-se pe-ndelete de unul dintre cele mai plăcute vise din viața lui, cînd, dintr-o dată, deschise ochii tresărind și ridicîndu-se pe jumătate, plin încă de acea stupoare din care îți revii brusc după un somn profund.

În rafalele vîntului, contopit cu ușoarele rumori ale nopții, crezu că deosebește un straniu murmur de glasuri subțiri, dulci și misterioase care vorbeau între ele, rîdeau sau cîntau fiecare altceva, alcătuind o zarvă la fel de zgomotoasă și de nedeslușită precum aceea a păsărilor ce se deșteaptă cu prima rază a soarelui prin frunzișul unui plopiș.

Acest straniu murmur se deslușí doar o clipă, iar apoi totul se cufundă iarăși în tăcere.

– Fără îndoială că visam neroziile pe care ni le-a istorisit păstorul – exclamă Garcés, frecîndu-se la ochi cu mult calm, în ferma convingere că ceea ce tocmai auzise nu era altceva decît acea vagă urmă a visului care rămîne, cînd te trezești, în închipuire, la fel cum în ureche rămîne ultima cadență a unei melodii după ce ultima notă se stinge tremurînd. Dominat de toropeala de neînvins care îi stăpînea mădularele, se pregătea să-și rezeme iar creștetul pe pajiște, cînd auzi din nou ecoul îndepărtat al acelor glasuri misterioase, care, însoțindu-se cu murmurul văzduhului, al apei și al frunzelor, cîntau astfel:

COR

Arcașul ce veghează în înaltul turnului și-a rezemat de zid
creștetul îngreunat.

Pe vînătorul furişat care aştepta să surprindă vînatul
l-a surprins somnul.
Păstorul care aşteaptă ziua numărînd stelele doarme
acum,
şi va dormi pînă în zori.
Regină a ondinelor, urmează-ne paşii.
Vino să te legeni în ramurile sălciilor, peste faţa apei.
Vino să te îmbeţi de mireasma viorelelor ce se deschid
printre umbre.
Vino să te bucuri de noapte, care este ziua duhurilor.

În vreme ce prin văzduh pluteau notele suave ale acelei muzici desfătătoare, Garcés se ţinu nemişcat. După ce se risipi, cu multă precauţie, îndepărtă puţin ramurile, şi nu fără a resimţi cîteva tresăriri, văzu ivindu-se căprioarele, care, în ceată şi sărind peste hăţişuri cu o uşurinţă de necrezut, oprindu-se parcă pentru a le asculta pe celelalte, jucîndu-se unele cu altele, ba ascunzîndu-se în desiş, ba ieşind din nou la potecă, coborau de pe munte îndreptîndu-se către alinătura rîului.

În fruntea tovarăşelor sale, mai sprintenă, mai frumoasă, mai jucăuşă şi mai veselă ca toate, sărind, alergînd, oprindu-se şi iar alergînd, încît părea să nu atingă pămîntul cu picioarele, mergea căprioara albă, a cărei culoare stranie se desprindea ca o lumină fantastică pe fundalul întunecat al copacilor.

Cu toate că tînărul era înclinat să vadă în tot ce-l înconjura ceva supranatural şi miraculos, adevărul era că, lăsînd la o parte halucinaţia trecătoare care îi tulburase pentru o clipă simţurile părîndu-i-se muzică, şoapte şi cuvinte, nici în înfăţişarea căprioarelor, nici în mişcările lor, nici în mugetele scurte cu care parcă se chemau nu exista nimic cu care un vînător

obişnuit cu acest soi de expediţii nocturne să nu fi fost deja foarte familiarizat.

Pe măsură ce prima impresie se destrăma, Garcés începu să gîndească astfel, şi rîzînd în sinea lui de credulitatea şi de teama sa, din acea clipă, ţinînd seama de direcţia în care se îndreptau, singura lui grijă fu să descopere unde se aflau căprioarele.

După ce-şi făcu socoteala, apucă arbaleta între dinţi şi, tîrîndu-se precum un şarpe pe după arbuştii de mastic, se opri la vreo patruzeci de paşi mai departe de locul în care se găsea înainte. Odată instalat în noua sa ascunzătoare, aşteptă pînă cînd căprioarele ar fi intrat deja în rîu, pentru a-şi face tragerea mai sigură. De cum începu să se audă acel zgomot aparte pe care îl produce apa lovită sau scuturată violent, Garcés începu să se ridice puţin cîte puţin, cît se putea de grijuliu, sprijinindu-se în pămînt mai întîi în vîrful picioarelor, iar mai apoi într-un genunchi.

Ajuns în picioare, încredinţîndu-se pe pipăite că arma era pregătită, făcu un pas în faţă, îşi întinse gîtul pe deasupra arbuştilor, pentru a vedea toată alinătura. Dar, chiar în locul unde, o dată cu arbaleta, îşi îndreptă privirea căutînd obiectul pe care urma să-l lovească, de pe buzele sale se desprinse un imperceptibil şi involuntar strigăt de uimire.

Luna, care urcase încet şi treptat peste zarea largă, stătea nemişcată şi parcă suspendată în mijlocul cerului. Dulcea ei lumină inunda dumbrava, dădea strălucire neliniştitei suprafeţe a rîului şi făcea ca lucrurile să se vadă ca printr-un voal de mătase albastră.

Căprioarele se făcuseră nevăzute.

În locul lor, plin de stupoare şi aproape de spaimă, Garcés văzu un grup de preafrumoase femei, din-

tre care unele intrau în apă jucăuşe, în vreme ce altele îşi lepădau uşoarele tunici ce încă le mai ascundeau comoara formelor de privirea nesăţioasă.

În acele uşoare şi întretăiate vise ale dimineţii, bogate în imagini surîzătoare şi voluptuoase, vise diafane şi cereşti precum lumina care la acel ceas începe a se întrezări printre draperiile albe ale culcuşului, nu a existat niciodată atîta imaginaţie la douăzeci de ani, care să schiţeze în culorile fanteziei o scenă asemănătoare cu cea care li se oferea în acea clipă ochilor uluitului Garcés.

Despuiate de tunicile şi de vălurile de mii de culori, care se desluşeau pe fundal atîrnate de arbori sau aruncate neglijent pe covorul pajiştii, fetele alergau în legea lor prin dumbravă, alcătuind grupuri pitoreşti, intrau şi ieşeau din apă, făcînd-o să sară în scîntei luminoase peste florile de pe mal ca o măruntă ploaie de rouă.

Ici una dintre ele, albă precum blăniţa unui miel, îşi scotea capul bălai printre frunzele verzi şi plutitoare ale unei plante acvatice, pe care apărea ca o floare pe jumătate deschisă, a cărei talie unduitoare mai curînd se ghicea decît se zărea tremurînd sub nesfîrşitele cercuri de lumină ale undelor.

Alta colo, cu părul despletit peste umeri, se legăna atîrnată de creanga unei sălcii deasupra curgerii rîului, iar picioruşele ei trandafirii lăsau în urmă o rază de argint atunci cînd treceau ştergînd suprafaţa netedă.

În timp ce unele rămîneau aplecate la marginea apei, cu ochii albaştri adormiţi, aspirînd cu voluptate mireasma florilor şi înfiorîndu-se uşor la atingerea adierii răcoroase, altele dansau într-o horă ameţitoare, încrucişîndu-şi mîinile în fel şi chip, lăsîndu-şi ca-

pul pe spate cu o moliciune desfătătoare şi lovind pămîntul cu piciorul într-o cadență alternată.

Era cu neputință să le urmăreşti în mişcările lor sprintene, cu neputință să cuprinzi dintr-o privire nesfîrşitele amănunte ale tabloului pe care îl alcătuiau, unele alergînd, jucîndu-se şi urmărindu-se cu rîsete vesele prin labirintul copacilor; altele brăzdînd apa precum o lebădă şi despicînd curgerea cu sînul lor ridicat; altele, în sfîrşit, înotînd spre fund, unde rămîneau multă vreme pînă cînd se întorceau la suprafață, aducînd una din acele flori ciudate ce se nasc ascunse în matca apelor adînci.

Privirea uluitului vînător rătăcea absorbită dintr-o parte în alta, fără să ştie unde să se oprească pînă cînd, aşezată sub un pavilion de verdeață ce parcă îi slujea drept baldachin şi înconjurată de un grup de femei care de care mai frumoase, care o ajutau să se despoaie de uşoarele ei veşminte, crezu că zăreşte obiectul adorațiilor sale ascunse: pe fiica nobilului don Dionís, neasemuita Constanza.

Din surpriză în surpriză, îndrăgostitul tînăr nu mai cuteza să dea crezare nici măcar mărturiei propriilor sale simțuri, şi se credea în puterea unui vis fermecător şi înşelător.

Cu toate acestea, se lupta zadarnic spre a se încredința că tot ce vedea era efectul răvăşirii propriei închipuiri, întrucît, cu cît o privea mai mult şi mai pe îndelete, cu atît se încredința că acea femeie era Constanza.

Nu putea încăpea îndoială, nu; ai ei erau acei ochi întunecați şi umbriți de gene lungi, care abia de izbuteau să-i domolească lumina pupilelor; al ei acel păr bălai şi bogat care, după ce îi încununa fruntea, se revărsa peste sînul alb şi peste umerii rotunzi aseme-

nea unei cascade de aur; ale ei, în sfîrşit, acel grumaz graţios care îi susţinea capul înclinat uşor, molatec, asemenea unei flori biruite de povara picăturilor de rouă, şi acele forme pe care el, uneori, le visase, şi acele mîini asemenea unor buchete de iasomie, şi acele picioare micuţe, comparabile numai cu două petece de zăpadă pe care soarele nu le-a putut topi şi care, dimineaţa, sclipesc în mijlocul verdeţii.

În clipa cînd Constanza ieşi din pădurice, fără nici un văl care să-i ascundă de ochii iubitorului ei comorile ascunse ale frumuseţii, tovarăşele sale începură din nou să cînte aceste cuvinte cu o melodie nespus de dulce:

COR

Genii ale văzduhului, locuitori ai eterului luminos,
veniţi învăluiţi într-o fişie de negură argintată.
Silfi nevăzuţi, lăsaţi cupa întredeschişilor crini,
şi veniţi în carele voastre de sidef, la care zboară înhămaţi
fluturii.
Năluci ale izvoarelor, părăsiţi-vă culcuşul de muşchi
şi cădeţi asupra noastră într-o deasă ploaie de perle.
Gîndăcei de smarald, licurici de foc, fluturi negri,
veniţi!
Şi veniţi voi toate, duhuri ale nopţii; veniţi zumzăind
ca un roi de gîze de lumină şi de aur.
Veniţi, căci astrul ocrotitor al misterelor străluceşte
în deplinătatea frumuseţii lui.
Veniţi, căci a sosit clipa preschimbărilor
miraculoase.
Veniţi, căci cele ce vă iubesc vă aşteaptă
nerăbdătoare.

Ascultînd acele cîntări misterioase, Garcés, care rămăsese nemişcat, simţi cum şarpele geloziei îi muşcă inima, şi, dînd ascultare unei porniri mai puternice decît voinţa lui, voind să rupă dintr-o dată vraja care îi fermeca simţurile, înlătură cu o mînă tremurătoare şi convulsionată ramurile care îl ascundeau şi, dintr-o singură săritură, ajunse la marginea rîului. Vraja se rupse, risipindu-se toată ca fumul, şi, făcînd privirea roată, nu mai văzu şi nici nu mai auzi decît tropotul cu care căprioarele sperioase, surprinse în miezul jocurilor lor nocturne, fugeau înspăimîntate de prezenţa lui, una încoace, alta încolo, care sărind dintr-o mişcare peste hăţişuri, care îndepărtîndu-se în goana mare pe poteca muntelui.

– Oh! Bine am spus eu că toate astea nu erau altceva decît nălucirile dracului – exclamă atunci vînătorul. Însă, din fericire, de data asta nu prea i-a mers, lăsînd în mîna mea prada cea mai bună.

Şi, într-adevăr, aşa era: căprioara albă, voind să fugă din dumbravă, o pornise prin labirintul copacilor şi, încurcîndu-se într-o tufă de caprifoi, se zbătea zadarnic să se desprindă. Garcés îşi îndreptă arbaleta asupra ei. Dar, chiar în clipa în care urma să o străpungă, căprioara se întoarse către vînător şi, cu un glas limpede şi înalt, îl opri printr-un strigăt, spunîndu-i:

– Garcés, ce faci?

Tînărul şovăi, şi după o clipă de îndoială, lăsă arma să cadă la pămînt, înspăimîntat doar la gîndul că şi-ar fi putut stăpunge iubita. Un hohot de rîs sonor şi strident îl scose în cele din urmă din stupoare. Căprioara albă profitase de acele cîteva clipe pentru a izbuti să se desprindă şi să fugă uşoară ca un fulger, rîzînd de şotia făcută vînătorului.

– Ah, blestemat vlăstar al Satanei! – spuse acesta pe un glas înfricoşător, apucîndu-şi arbaleta cu o repeziciune de necrezut. Prea grabnic ți-ai trîmbițat victoria! Prea grabnic ai crezut că nu te mai pot ajunge!

Şi, spunînd acestea, îşi slobozi săgeata, care porni şuierînd, şi zbură pierzîndu-se în întunecimea dumbravei, din al cărei adînc se auzi, în acelaşi timp, un strigăt, căruia îi urmară cîteva gemete înăbuşite.

– Dumnezeule! – exclamă Garcés cînd auzi acele vaiete îndurerate. Dumnezeule, dacă o fi adevărat!

Şi, ieşit din fire, ca un nebun, aproape fără să-şi dea seama de cele ce se petreceau, alergă încotro slobozise săgeata, şi de unde răsunau gemetele. În sfîrşit, ajunse. Însă, cînd ajunse, părul i se zburli de groază, cuvintele i se împleticiră în gîtlej şi trebui să se agațe de trunchiul unui copac ca să nu cadă la pămînt.

Străpunsă de mîna lui, Constanza îşi dădea sufletul acolo, chiar sub privirile sale, rostogolindu-se în propriul sînge, printre spinoasele tufişuri de mure de pe munte.

CREAȚIA

POEM INDIAN

I

Piscurile înalte ale Himalayiei sînt încununate de cețuri întunecate, în sînul cărora clocotește fulgerul, iar peste cîmpiile care se întind la poalele sale plutesc nori de opal, ce împrăștie peste flori o rouă de perle.

Pe unda pură a Gangelui se leagănă simbolica floare a lotusului, iar pe mal își pîndește victima crocodilul, verde precum plantele acvatice care-l ascund de ochiul trecătorului.

În pădurile Hindustanului există arbori uriași, ale căror ramuri oferă un pavilion pelerinului ostenit, și alții a căror umbră letală îl poartă din somn la moarte.

Iubirea e un haos de lumini și tenebre; femeia, un amalgam de jurăminte strîmbe și de tandrețe; bărbatul, un abis de măreție și micime; viața, în sfîrșit, se poate asemui cu un lung lanț din verigi de fier și de aur.

II

Lumea este un absurd însuflețit care se rotește în neant spre uimirea locuitorilor săi.

Să nu-i căutați explicația în *Vede*, mărturii ale nebuniei strămoșilor noștri, și nici în *Purane*, unde, împodobite cu odoarele orbitoare ale poeziei, se adună aiureli peste aiureli despre originea ei.

Ascultați povestea facerii așa cum i-a fost dezvăluită unui brahman evlavios, după ce petrecuse trei zile de post nemișcat în contemplare de sine, cu arătătoarele ridicate spre firmament.

III

Brahma este punctul circumferinței: din el pornește și în el converge totul; nu a avut început și nici nu va avea sfîrșit.

Cînd nu existau nici spațiul nici timpul, Maya plutea în jurul lui ca o ceață nedeslușită, căci, absorbit în contemplarea de sine, el încă nu o fecundase cu dorințele lui.

Cum de toate te saturi, Brahma s-a săturat să se contemple, și și-a ridicat ochii pe una din cele patru fețe ale sale și s-a pomenit cu sine însuși, și i-a deschis mîniat pe cei de pe altă fața și iarăși s-a văzut, pentru că el ocupa totul, și totul era el.

Femeia frumoasă, cînd lustruiește oglinda și își contemplă imaginea, se bucură în sinea ei, însă în cele din urmă caută alți ochi în care să și-i aținteasCă pe ai ei; iar dacă nu îi găsește, se plictisește.

Brahma nu este vanitos ca o femeie, fiindcă este perfect. Închipuiți-vă dacă se plictisea că se afla singur, singur în mijlocul eternității și cu patru perechi de ochi spre a se vedea.

IV

Brahma a dorit pentru întîia oară, iar dorința lui, fecundînd-o pe creatoarea Maya care îl învăluia, făcu să țîșnească din sînul său milioane de puncte de lumină, asemănătoare acelor atomi microscopici și

aprinşi care înoată în raza soarelui ce pătrunde prin coroana copacilor.

Acea pulbere de aur a umplut neantul, iar cînd s-a scuturat a produs miriade de făpturi, menite a intona imnuri de glorie creatorului lor.

Cîntăreţii cereşti, *gandharva*, cu chipuri preafrumoase, cu aripile lor de mii de culori, cu hohotele lor sonore şi cu jocurile lor copilăreşti, i-au smuls lui Brahma primul surîs, iar din el a răsărit Edenul: Edenul cu cele opt cercuri ale sale, broaştele ţestoase şi elefanţii care îl susţin, şi cu sanctuarul său în vîrf.

V

Copiii au fost întotdeauna copii: neastîmpăraţi, ştrengari şi incorijibili, încep prin a plăcea; un ceas mai tîrziu buimăcesc şi sfîrşesc prin a enerva. Ceva foarte asemănător i s-a întîmplat, pesemne, lui Brahma atunci cînd, descălecînd de pe uriaşa lebădă care, ca un bidiviu de zăpadă, îl plimba prin cer, lăsă acea gloată de *gandharva* în cercurile inferioare şi se retrase în adîncul sanctuarului său.

Acolo, unde nu ajunge nici un ecou pierdut, şi nici nu se percepe cel mai uşor zgomot; unde domneşte augusta tăcere a singurătăţii, iar calmul său adînc îmbie la meditaţii, Brahma, căutînd o distracţie cu care să-şi omoare eterna plictiseală, după ce închise poarta cu două întorsături de cheie, se dedică alchimiei.

VI

Înţelepţii pămîntului, care îşi petrec viaţa aplecaţi peste vechi pergamente, care se înconjoară de mii de

obiecte misterioase şi cunosc straniile însuşiri ale pietrelor preţioase, metalelor şi cuvintelor cabalistice, săvîrşesc, prin intermediul acestei ştiinţe, transformări de necrezut. Cărbunele îl preschimbă în diamante, lutul în aur; descompun apa şi aerul, analizează flacăra şi îi smulg focului taina vitalităţii şi a luminii.

Dacă pe toate acestea le izbuteşte un biet muritor cu reflexul ştiinţei sale, închipuiţi-vă pentru o clipă ce ar face Brahma, care este începutul tuturor ştiinţelor.

VII

Dintr-o dată a creat cele patru elemente, şi i-a creat de asemenea pe paznicii acestora: Agni, care este spiritul flăcărilor; Vajou, care urlă călare pe vijelie; Varuna, care se rostogoleşte în abisurile Oceanului, şi Prithivi, care cunoaşte toate peşterile subterane ale lumii şi vieţuieşte în sînul creaţiei.

Apoi a închis în borcane străvezii, dintr-o materie nemaivăzută, germeni ai lucrurilor imateriale şi intangibile: patimi, dorinţe, facultăţi, virtuţi, începuturi de durere şi de bucurie, de moarte şi de viaţă, de bine şi de rău. Şi pe toate le-a împărţit în specii şi le-a clasificat cu mare sîrguinţă, punînd cîte o tăbliţă scrisă pe fiecare borcan.

VIII

Gloata de copii, care, în această vreme, asurzeau cu glasurile şi cu zgomotele lor cercurile inferioare ale Paradisului, îşi dădu seama de lipsa stăpînului. «Unde o fi?», exclamau unii. «Ce-o fi făcînd?», îşi spuneau alţii în sinea lor; iar ardoarea curioşilor nu era în nici un caz diminuată de coloanele negre de fum pe care le

zăreau ieşind în spirale imense din laboratorul lui Brahma, nici de globurile de foc ce din acelaşi loc se năpusteau rostogolindu-se în neant, iar acolo se roteau ca într-o horă luminoasă şi magnifică.

IX

Imaginaţia celor mici e un bidiviu, iar curiozitatea, pintenul care îl îmboldeşte şi îl atrage prin planurile cele mai imposibile. Împinşi de ea, microscopicii cîntăreţi începură să se caţăre pe picioarele elefanţilor care susţin cercurile cerului şi, unul peste altul, urcară pînă la misteriosul lăcaş unde Brahma stătea încă absorbit în speculaţiile sale ştiinţifice.

Odată ajunşi în vîrf, cei mai îndrăzneţi se adunară în jurul porţii; şi, unul pe gaura cheii iar alţii prin crăpăturile şi golurile dintre panourile prost îmbinate, pătrunseră cu privirea în imensul laborator obiect al curiozităţii lor.

Priveliştea ce li se oferi nu putu decît să-i surprindă.

X

Erau acolo împrăştiate, fără nici o rînduială, recipiente şi borcane colosale de toate formele şi culorile. Schelete de lumi, embrioni de aştri şi fragmente de luni zăceau amestecate cu oameni modelaţi pe jumătate, proiecte de animale monstruoase neterminate, pergamente obscure, cărţi *in folio* şi unelte stranii. Pereţii erau plini de figuri geometrice, semne cabalistice şi formule magice; iar în mijlocul încăperii, într-un uriaş cazan aşezat pe un foc de nestins, fierbeau cu zgomot surd mii şi mii de ingrediente fără nume, din a

căror înțeleaptă combinare aveau să rezulte creaturile perfecte.

XI

Brahma, căruia abia dacă îi ajungeau cele opt brațe și cele șaisprezece mîini ale sale pentru a astupa și destupa recipiente, agita lichide și scutura amestecuri, lua odată un mare tub, ca pe o sarbacană și, la fel cum cei mici fac baloane de săpun folosindu-se de paiele de grîu uscat, îl scufunda în lichid, se apleca apoi peste abisurile cerului și sufla într-un capăt, la celălalt ivindu-se un glob incandescent ce, de cum se desprindea, începea să se învîrtă în jurul său, o dată cu celelalte care pluteau deja în spațiu.

XII

Aplecat asupra abisului fără fund, creatorul le urmărea cu o privire satisfăcută. Iar acele lumi strălucitoare și perfecte, populate cu făpturi fericite și frumoase peste orice măsură, care sînt acele astre pe care, asemănătoare sorilor, încă le zărim în nopțile senine, intonau un imn de bucurie zeului lor, rotindu-se pe axele lor de diamant și aur într-o cadență maiestuoasă și solemnă.

Micuții *gandharva*, necutezînd nici să răsufle, se priveau înspăimîntați unii pe alții, plini de stupoare și de teamă, dinaintea acelei priveliști grandioase.

XIII

Brahma se sătură de experimente și, părăsindu-și laboratorul, nu fără a încuia, la ieșire, cu cheia pe ca-

re o păstra în buzunar, încălecă din nou pe lebădă pentru de a ieşi la plimbare. Dar cît va fi fost de preocupat cînd tocmai el, care pe toate le vede şi le ştie, nu-şi dădu seama că, absorbit în gîndurile lui, încuiase în gol! Nu acelaşi lucru se întîmplă cu neliniştita gloată de copii care, observînd neglijența, îl urmări din priviri pînă hăt, departe. Iar cînd se crezură singuri, unul împinse puțin cîte puțin poarta, unul îşi scoase capul, celălalt făcu un pas, sfîrşiră prin a da năvală în laborator, iar în curînd se simțiră ca la ei acasă.

XIV

Scena petrecută atunci, în acel lăcaş, ar fi cu neputință de zugrăvit.

Mai întîi examinară toate obiectele cu cea mai mare uimire; apoi îndrăzniră să le atingă, iar în cele din urmă sfîrşiră prin a da totul peste cap. Aruncară pergamente în foc ca să hrănească flăcările; răscoliră borcanele, nu fără a sparge cîteva; agitară recipientele vărsîndu-le conținutul, iar după ce adulmecară, gustară şi amestecară totul, unii se atîrnară de sorii şi de stelele încă neterminate şi atîrnate de bolți, la uscat; alții se cocoțau pe scheletele uriaşelor animale ale căror forme nu fuseseră pe placul stăpînului. Şi smulseră filele din cărți pentru a-şi confecționa mitre de hîrtie, şi îşi aşezară compasurile între picioare, ca pe nişte cai, şi rupseră baghetele cu virtuți misterioase, folosindu-le ca pe nişte lăncii.

În cele din urmă, plictisiți de boroboațe, se hotărîră să facă o lume aşa cum văzuseră că se face.

XV

Aici începu marea forfotă, zăpăceala şi hohotele de rîs. Cazanul era incandescent. Veni unul, turnă înăuntru un lichid şi se ridică o coloană de fum. Apoi veni altul, aruncă peste primul un elixir misterios conţinut într-un borcan cu care ajunsese aproape fără suflare pînă la marginea vasului: atît de mare era recipientul şi atît de micuţ purtătorul. La fiecare nou ingredient pe care îl aruncau în cazan, de pe fundul acestuia se ridicau flăcărui albastre şi roşii, pe care vesela gloată le saluta cu strigăte de veselie şi cu rîsete nesfîrşite.

XVI

Amestecară şi contopiră toate elementele binelui şi răului, durerea şi bucuria, urîţenia şi frumuseţea, abnegaţia şi egoismul, germenii gheţii, meniţi unor lumi alcătuite astfel încît frigul să le producă locuitorilor o satisfacţie desfătătoare, şi pe aceia ai căldurii, compuşi pentru planete ale căror fiinţe aveau să se bucure în flăcări, şi zăpăciră principiile divinităţii, spiritul cu materia grosolană, lutul şi ţărîna, amestecînd în aceeaşi zeamă neputinţa şi dorinţele, măreţia şi micimea, viaţa şi moartea.

Acele elemente atît de contrare turbau cînd se vedeau laolaltă în fundul cazanului.

XVII

Odată încheiată operaţia, unul dintre ei îşi smulse o pană din aripi, îi reteză lamelele cu dinţii şi, umezind restul în lichid, se duse să se aplece peste abisul fără fund, şi suflă, şi apăru o lume. O lume di-

formă, prizărită, turtită la poli, ce se rotea imperfect, cu munți de zăpadă și nisipuri aprinse, cu foc în măruntaie și oceane la suprafață, cu o omenire fragilă și afectată, cu aspirații de zeu și slăbiciuni de lut. Principiul morții, distrugînd tot ce există, și principiul vieții, cu începuturi de eternitate, reconstruindu-le din propriile lor rămășițe: o lume aberantă, absurdă, de neconceput: în sfîrșit, lumea noastră.

Copilașii care o alcătuiseră, văzînd-o cum se rotea în neant într-un fel atît de grotesc, o salutară cu un imens hohot de rîs, ce răsună în cele opt cercuri ale Edenului.

XVIII

Auzind acel zgomot, Brahma își veni în fire și văzu cele ce se petreceau, și înțelese totul. Indignarea îi scăpără în ochi. Strigătul său mînios buimăci cerul și îngrozi gloata de copii, care fugiră care încotro speriați, în vîrful degetelor, și își ținea deja mîna ridicată asupra acelei creații diforme pentru a o distruge, iar simpla amenințare ar fi produs în ea acea catastrofă de care încă ne amintim sub numele de Potop, cînd unul din acei *gandharva*, cel mai poznaș, însă cel mai drăgălaș, se aruncă la picioarele lui spunînd printre sughițe de plîns:

– Doamne, doamne, nu ne strica jucăria!

XIX

Brahma este grav, pentru că este zeu și totuși, cînd auzi aceste cuvinte, fu nevoit să se străduiască din plin spre a nu lăsa să explodeze rîsul care îi dădea pe ochi. În cele din urmă, revenindu-și, exclamă:

– Du-te, gloată nemiloasă şi înrăită! Pleacă unde să nu te mai văd cu creaturile tale diforme! Lumea asta nu trebuie şi nu poate să existe, fiindcă în ea pînă şi atomii se războiesc cu atomii, însă pleacă, îţi spun încă o dată! Speranţa mea e că, lăsată în puterea ta, nu va dura mult...

Aşa vorbi Brahma, iar copilaşii, înghiontindu-se, rîzînd neruşinat şi scoţînd strigăte nemaipomenite, se năpustiră în urmărirea globului nostru, şi unul îi dă aici, altul îl zădărăşte pe dincolo... De atunci tot hălăduiesc cu el prin cer, spre uimirea celorlalte lumi şi spre disperarea locuitorilor săi.

Spre norocul nostru, Brahma a vorbit, şi aşa se va întîmpla. Nu există nimic mai delicat şi nici mai de temut decît acele mîini ale copilaşilor; în aceste mîini, jucăria nu poate dura mult.

CREDEȚI ÎN DUMNEZEU

CÎNTEC PROVENSAL

Eu am fost adevăratul Teobald de Montagut, baron de Fortcastell. Nobil ori din popor, domn ori birnic, tu, oricine ai fi, cel care te opreşti o clipă la marginea mormîntului meu, crede în Dumnezeu aşa cum am crezut eu şi roagă-te lui pentru mine.

I

Nobili aventuroşi care, cu lancea în suport, cu viziera coifului coborîtă şi călare pe un cal puternic, cutreieraţi pămîntul fără altă avere decît numele vostru preastrălucit şi paloşul vostru, căutînd onoare şi faimă în profesiunea armelor: dacă atunci cînd străbateţi abrupta vale de la Montagut, v-a prins acolo furtuna şi noaptea şi v-aţi găsit un adăpost în ruinele mînăstirii care încă se mai văd în adîncul ei, ascultaţi-mă.

II

Păstori care urmaţi cu paşi înceţi oile voastre albe ce pasc împrăştiate pe dealuri şi cîmpii; dacă, atunci cînd le duceţi la marginea străveziului pîrîu ce curge, se zbate şi saltă printre stîncile din valea de la Montagut, într-o după-amiază de foc din toiul verii, aţi găsit um-

bra şi odihna la picioarele arcadelor surpate ale mînăstirii, ai căror stîlpi acoperiţi de muşchi îi sărută valurile, ascultaţi-mă.

III

Fete din satele dimprejur, crini sălbatici ce creşteţi fericiţi la adăpostul smereniei: dacă în dimineaţa sfîntului patron al acestor locuri, cînd coborîţi valea de la Montagut să culegeţi trifoi şi margarete cu care să-i împodobiţi altarul, învingînd teama ce v-o insuflă mînăstirea posomorîtă care se ridică pe stîncile sale, aţi pătruns în claustrul mut şi pustiu pentru a rătăci printre mormintele părăsite, pe ale căror margini cresc margaretele cele mai bătute şi zambilele cele mai albastre, ascultaţi-mă.

IV

Poate că, la strălucirea unui fulger, tu, nobile cavaler; tu, păstor rătăcitor, ars de razele soarelui; în sfîrşit, tu, frumoasă fată, acoperită încă de picăturile de rouă asemenea unor lacrimi; cu toţii aţi zărit în acel loc sfînt un mormînt, un mormînt umil. Înainte vreme îl alcătuiau o piatră grosolană şi o cruce de lemn; crucea a dispărut şi n-a mai rămas decît piatra. În acel mormînt, a cărui inscripţie alcătuieşte epigraful cîntecului meu, odihneşte în pace ultimul baron de Fortcastell, Teobald de Montagut, a cărui poveste neobişnuită v-o voi istorisi.

[PARTEA ÎNTÎI]

I

Pe cînd îl purta în pîntec pe primul ei născut, Teobald, nobila contesă de Montagut avu un vis misterios şi înfricoşător. Poate un semn de la Dumnezeu; poate o fantezie vană pe care timpul a înfăptuit-o mai înainte. Visă că în sînul ei zămislea un şarpe, un şarpe monstruos care, scoţînd şuierături ascuţite cînd tîrîndu-se prin iarba deasă, cînd încolăcindu-se gata să sară, se făcu nevăzut, ascunzîndu-se, în cele din urmă, prin nişte rugi de mure.

– Acolo este, acolo este! – striga contesa în cumplitul său coşmar, arătîndu-le servitorilor jujerii unde se ascunsese respingătoarea reptilă.

Cînd servitorii ajunseră grăbiţi la locul pe care nobila doamnă, nemişcată şi prinsă de o groază adîncă, încă li-l arăta cu degetul, un porumbel alb se ridică din mărăcini şi urcă la nori.

Şarpele dispăruse.

II

Teobald veni pe lume. Mama lui muri cînd îl născu. Tatăl său pieri după cîtiva ani într-o ambuscadă, luptînd ca bun creştin împotriva duşmanilor lui Dumnezeu.

Din acest moment, tinereţea întîiului născut de Fortcastell nu se poate asemui decît cu o vijelie. Pe oriunde trecea, se vedea arătîndu-i drumul o dîră de lacrimi şi dc sînge. Îşi spînzura birnicii, se lupta cu egalii, hărţuia domniţele, ciomăgea călugării şi, în blasfemiilc şi în blestemele sale, nu lăsa nici un sfînt în pace şi nici un lucru sacru nu rămînea nehulit.

III

Într-o zi, cînd ieşi la vînătoare şi, după cum îi era obiceiul, spre a se feri de ploaie întreaga sa ceată afurisită de paji neruşinaţi, arcaşi cîinoşi şi slugi ticăloase, cu cîini, cai şi şoimi, pătrunse în biserica unui sat de pe domeniile sale, un preot venerabil, înfruntîndu-i mînia şi fără a se teme de violentele izbucniri ale firii sale impetuoase, îl conjură, în numele cerului şi purtînd o hostie sfinţită în mîini, să părăsească acel loc şi să meargă pe jos şi cu un toiag de pelerin să-i ceară Papei iertarea de păcate.

– Lasă-mă în pace, bătrîn nebun! – exclamă Teobald cînd îl auzi. Lasă-mă în pace, sau, cum n-am întîlnit nici un vînat toată ziua, îmi asmut cîinii asupra ta şi te fugăresc ca pe un mistreţ ca să mă veselesc.

IV

Teobald era un om de cuvînt. Totuşi, preotul se mărgini să-i răspundă:

– Fă cum vei vrea, însă ţine seama că există un Dumnezeu care pedepseşte şi iartă, iar dacă mor de mîna ta îmi va şterge păcatele din cartea indignării sale ca să scrie numele tău şi să te facă să-ţi ispăşeşti crima.

– Un Dumnezeu care pedepseşte şi iartă! – izbucni baronul profanator cu un hohot de rîs. Eu nu cred în Dumnezeu şi, ca să-ţi dau o dovadă, am să îndeplinesc ce ţi-am promis, căci, cu toate că nu prea obişnuiesc să spun rugăciuni, îmi place să nu-mi încalc cuvîntul. Raimundo! Gerardo! Pedro! Asmuţiţi haita, daţi-mi suliţa, suflaţi în goarne de urmărire şi haideţi să-l fugărim pe acest neghiob, chiar de-o fi să se suie pe icoanele altarelor sale.

V

Deja, după ce stătuseră o clipă în cumpănă şi la o nouă poruncă a stăpînului lor, pajii începeau să dezlege ogarii, care asurzeau biserica cu lătratul lor; deja baronul îşi încărcase arbaleta, rîzînd cu un rîs al lui Satan, iar venerabilul preot, spunînd o rugăciune, îşi ridica ochii către cer şi aştepta liniştit moartea, cînd se auzi afară din sacra incintă un zvon teribil, ţipete de goarne ce dădeau semnale de hăituire şi strigăte de: «La mistreţ! La mistreţ! Prin mărăciniş! Spre munte!» La vestirea vînatului dorit, Teobald alergă la porţile sanctuarului, beat de bucurie. După el plecară servitorii şi, o dată cu servitorii, caii şi ogarii.

VI

– Încotro a luat-o mistreţul? – întrebă baronul, urcîndu-se pe cal fără a se sprijini în scară şi fără a-şi dezarma arbaleta.

– Prin vîlceaua care se întinde la poalele acelor dealuri – îi răspunseră.

Fără a mai asculta ultimul cuvînt, impetuosul vînător îşi vîrî pintenii de aur în burta calului, care o porni în goana mare. După el o porniră cu toţii.

Locuitorii din sat, primii care se alarmaseră, şi care, la apropierea înfricoşătorului animal, se adăpostiseră în colibe, îşi arătară cu sfială capul pe la colţurile ferestrelor, iar cînd văzură dispărînd ceata infernală printre frunzele desişului, îşi făcură în tăcere semnul crucii.

VII

Teobald mergea în fața tuturor. Calul său, mai uşor sau mai imboldit decît ai servitorilor, urmărea atît de aproape vînatul, încît de două sau trei ori se ridicase în scări şi îşi pusese la umăr arbaleta ca să-l lovească. Însă mistrețul, pe care îl zărea numai din cînd în cînd prin hățişurile dese, dispărea iarăşi, spre a se ivi din nou în afara bătăii armei.

Astfel alergă multe ceasuri, străbătu vîlcelele, albia pietroasă a rîului şi, intrînd într-o pădure imensă, se pierdu printre umbrele sale răvăşite, mereu cu ochii ațintiți asupra vînatului rîvnit, mereu crezînd că îl ajunge din urmă, mereu văzîndu-se înşelat de iuțeala lui miraculoasă.

VIII

În cele din urmă, găsi un prilej propice. Întinse brațul, iar săgeata zbură şi se înfipse tremurînd în spinarea înfricoşătorului animal, care făcu un salt şi pufni înspăimîntător.

– E mort! – exclamă cu un strigăt de bucurie vînătorul, vîrîndu-şi pentru a o suta oară pintenii în burta sîngerîndă a calului. E mort! Zadarnic fuge. Dîra de sînge pe care o lasă după el îi arată drumul. Şi, spunînd acestea, începu să dea din goarnă semnalul de triumf pentru ca servitorii să-l audă.

În acea clipă, calul se opri, picioarele i se cutremurară, un tremur uşor îi scutură muşchii contractați şi animalul se prăbuşi la pămînt aruncînd pe nările umflate, acoperite de spumă, un şuvoi de sînge.

Murise de istovire, murise atunci cînd fuga mistrețului începuse să slăbească, cînd o singură sforțare ar fi fost îndeajuns pentru a-l ajunge din urmă.

IX

Să zugrăvim mînia colericului Teobald ar fi cu neputință. Să repetăm blestemele şi blasfemiile, doar să le repetăm, ar fi scandalos şi nelegiuit. Îşi chemă strigînd servitorii, şi îi răspunse numai ecoul în acele imense singurătăți, şi îşi smulse părul din cap şi barba, pradă celei mai înspăimîntătoare disperări.

– Am să-l urmăresc în fugă, chiar de-ar fi să plesnesc – exclamă, în cele din urmă, armîndu-şi din nou arbaleta şi pregătindu-se să plece pe urmele vînatului; însă, în acel moment, simți zgomot în spate, ramurile desişului se dădură în lături, iar dinaintea ochilor săi se înfățişă un paj care aducea de căpăstru un cal negru precum noaptea.

– Cerul mi-l trimite – spuse vînătorul aruncîndu-se în spinarea lui, sprinten ca un căprior.

Cînd îi întinsese hățurile, pajul, care era subțire, foarte subțire, şi galben ca moartea, surîse într-un fel straniu.

X

Calul necheză atît de tare, încît pădurea se cutremură; făcu o săritură de necrezut, o săritură în care se ridică mai bine de zece metri deasupra pămîntului, iar văzduhul începu să vîjîie în urechile călărețului precum o piatră azvîrlită cu praştia. O pornise în goana mare, însă într-o goană atît de mare încît, temîndu-se să nu-i scape scărițele şi să cadă la pămînt cuprins de amețeală, trebui să închidă ochii şi să se agațe cu amîndouă mîinile de coama învolburată a fugarului.

Şi fără să scuture frîul, fără să-l rănească cu pintenii şi fără să-l îndemne cu glasul, calul alcrga, alcr-

ga fără să se oprească. Cîtă vreme alergă Teobald cu el fără să-şi dea seama pe unde, simţind cum crengile îi loveau chipul din mers, iar tufişurile îi sfîşiau veşmintele, iar vîntul îi şuiera împrejur? Nimeni nu ştie.

XI

Cînd, recăpătîndu-şi curajul, deschise ochii ca să arunce împrejur o privire neliniştită, se pomeni departe, foarte departe de Montagut, în nişte locuri pentru el cu totul necunoscute. Calul alerga, alerga fără să se oprească, şi copaci, stînci, castele şi sate treceau pe lîngă el ca un trăsnet. Noi şi noi zări se deschideau dinaintea vederii sale; zări ce se ştergeau spre a lăsa loc altora, tot mai necunoscute. Văi înguste, înțesate de colosale fragmente din granit pe care furtunile le smulseseră de pe creştetul munților; vesele lanuri acoperite de un covor de verdeață şi presărate cu albe cătune; pustiuri fără margini, unde fierbeau nisipurile arse de razele unui soare de foc; întinse singurătăți, şesuri imense, ținuturi ale zăpezilor veşnice, unde uriaşii ghețari, profilîndu-se pe un cer cenuşiu şi întunecat, păreau nişte albe năluci întinzîndu-şi brațele ca să-i înşface părul din mers: toate acestea, şi mii de alte lucruri pe care nu vi le voi putea descrie, le văzu în alegarea sa fantastică, pînă cînd, învăluit într-o ceață întunecoasă, nu mai auzi copitele calului lovind pămîntul.

[PARTEA A DOUA]

I

Nobili cavaleri, simpli păstori, frumoase fete ce-mi ascultați istorisirea: dacă vă minunează ceea ce vă povestesc, să nu credeți că-i un basm țesut după bunul meu plac pentru a vă înşela buna credință. Această tradiție a ajuns pînă la mine din gură în gură, iar legenda mormîntului, care încă se păstrează în mînăstirea de la Montagut, e martorul irecuzabil al adevărului cuvintelor mele.

Credeți, deci, cele spuse de mine, şi credeți ceea ce-mi mai rămîne de spus, ceea ce este la fel de adevărat precum cele dinainte, deşi încă şi mai miraculos. Eu voi putea, eventual, împodobi cu cîteva farmece ale poeziei scheletul gol al acestei poveşti simple şi înfricoşătoare. Însă niciodată nu mă voi îndepărta cîtuşi de puțin de adevăr cu bună ştiință.

II

Cînd Teobald nu mai auzi paşii calului şi se simți aruncat în neant, nu-şi putu înfrîna o involuntară cutremurare de groază. Pînă atunci crezuse că obiectele ce i se înfățişau dinaintea ochilor erau năluci ale închipuirii sale, cuprinsă de amețeală, şi că bidiviul alerga dezlănțuit, e adevărat, însă alerga fără să-i iasă din stăpînire. Acum nu mai încăpea îndoială că era prada unei puteri supranaturale care îl tîra, fără să ştie încotro, prin acele cețuri întunecate, prin acei nori cu forme capricioase şi fantastice, în al căror sîn, ce se ilumina din cînd în cînd prin strălucirea unui fulger, credea că deosebeşte scînteile clocotitoare, gata să se desprindă.

Bidiviul alerga sau, mai bine zis, înota în acel ocean de aburi ceţoşi şi aprinşi, iar minunăţiile cerului începură să se desfăşoare, una după alta, dinaintea ochilor înspăimîntaţi ai călăreţului.

III

Călărind pe deasupra norilor, înveşmîntaţi în lungi tunici cu margini de foc, cu pletele aprinse fluturînd în vijelie şi rotindu-şi spadele, care fulgerau împrăştiind scîntei de lumină vineţie, îi văzu pe îngeri, trimişi ai mîniei lui Dumnezeu, trecînd ca o armată formidabilă pe aripile furtunii.

Şi se ridică mai în înalt şi crezu că deosebeşte în depărtare norii furtunoşi, asemenea unei mări de lavă, şi auzi tunetul mugind la picioarele sale aşa cum mugeşte oceanul biciuind stînca din al cărei vîrf îl contemplă pelerinul înmărmurit.

IV

Şi îl văzu pe arhanghel, alb ca zăpada, care, aşezat pe un imens glob de cristal, îl conduce prin spaţiu în nopţile senine, ca o corabie de argint pe suprafaţa unui lac albastru.

Şi văzu soarele rotindu-se aprins pe axele sale de aur şi o atmosferă de culori şi de foc, iar în centrul lui văzu spiritele incandescente ce locuiesc tefere între flăcări şi, din sînul său arzător, îi intonează Creatorului imnuri de bucurie.

Văzu firele de lumină imperceptibile care îi leagă pe oameni de stele şi văzu curcubeul, aruncînd parcă o punte colosală peste abisul ce desparte primul cer de cel de-al doilea.

V

Pe o scară misterioasă văzu coborînd sufletele spre pămînt: văzu coborînd multe şi urcînd puţine. Fiecare din acele suflete inocente umbla însoţit de un arhanghel preacurat, care îl acoperea cu umbra aripilor sale. Cei care se întorceau singuri, se întorceau în tăcere şi cu lacrimi în ochi; cei care nu se întorceau, urcau cîntînd cum urcă ciocîrliile în dimineţile de april.

Apoi, în ceţurile trandafirii şi albastre, care pluteau în spaţiu ca nişte perdele de mătase străvezie, sfîşiată cum în ziua de glorie se sfîşie în bisericile noastre vălul altarelor, paradisul drepţilor i se oferi privirilor, orbitor şi magnific.

VI

Erau acolo sfinţii profeţi pe care îi veţi fi văzut sculptaţi grosolan pe faţadele catedralelor noastre; fecioarele luminoase, pe care zadarnic încearcă pictorul să le copieze din visele sale pe geamurile colorate ale ogivelor; heruvimii cu veşmintele lor lungi şi fluturînde şi cu nimburile lor de aur, precum cei din tablele altarelor; în sfîrşit, încununată de stele, înveşmîntată în lumină, înconjurată de toate ierarhiile cereşti şi frumoasă peste orice închipuire, Fecioara din Montserrat, Maica Domnului, Regina arhanghelilor, oblăduitoarea păcătoşilor şi mîngîierea îndureraţilor.

VII

Dincolo de paradisul drepţilor, dincolo de tronul unde şade Fecioara Maria, mintea lui Teobald se înfi-

oră temătoare, şi o spaimă adîncă puse stăpînire pe sufletul său. Eterna singurătate, eterna tăcere sălăşluiesc în acele zone ce duc spre misteriosul sanctuar al Domnului. Din cînd în cînd îi biciuia fruntea cîte o pală de aer, rece precum lama unui pumnal, care îi zbîrlea părul de groază şi îi pătrundea pînă în măduva oaselor, pale aidoma celor care le anunţau profeţilor apropierea spiritului divin. În cele din urmă, ajunse într-un punct unde i se păru că desluşeşte un zgomot surd, ce s-ar fi putut asemui cu zumzetul îndepărtat al unui roi de albine cînd, în după-amiezile de toamnă, se rotesc în jurul ultimelor flori.

VIII

Străbătea acea fantastică regiune unde se duc toate rostirile de pe Pămînt, sunetele despre care spunem că se risipesc, cuvintele despre care credem că se pierd în văzduh, tînguielile despre care credem că nu le aude nimeni. Aici, într-un cerc armonios, plutesc rugile copiilor, rugăciunile fecioarelor, psalmii evlavioşilor sihaştri, cererile celor umili, castele cuvinte ale celor cu inima curată, plîngerile resemnate ale celor ce îndură, tînguirile celor ce suferă şi imnurile celor ce speră. Printre acele glasuri, care încă palpitau în eterul luminos, Teobald auzi glasul sfîntei sale mame, care se ruga lui Dumnezeu pentru el, însă pe al lui nu şi-l auzi.

IX

Mai încolo urechile sale ascultară, cu un vacarm discordant, mii şi mii de accente aspre şi răguşite, blasfemii, strigăte de răzbunare, cîntece de orgii, vor-

be obscene, blesteme ale disperării, amenințări ale neputinței și înjurături profanatoare ale impietății.

Teobald străbătu al doilea cerc cu repeziciunea cu care meteorul traversează cerul într-o seară de vară, pentru a nu-și auzi glasul, care vibra acolo răsunător și tunător, întrecînd celelalte glasuri în toiul acelui vacarm infernal.

– Nu cred în Dumnezeu! Nu cred în Dumnezeu! – spunea încă glasul lui, zbătîndu-se în acel ocean de blasfemii. Iar Teobald începea să creadă.

X

Lăsă în urmă acele zone și străbătu alte imensități pline de viziuni înfricoșătoare, pe care nici el nu le putu înțelege, nici eu nu izbutesc a le concepe, și ajunse, în cele din urmă, la ultimul cerc al spiralei cerurilor, unde serafimii îl adoră pe Domnul, cu chipul acoperit de aripile triple și prosternați la picioarele sale.

Voi să-l privească.

Un suflu de foc îi arse fața, o mare de lumină îi răpi vederea, un tunet uriaș îi bubui în urechi și, smuls de pe bidiviu și aruncat în neant precum piatra căzătoare azvîrlită de un vulcan, se simți coborînd și iar coborînd, fără să se prăbușească vreodată; orb, ars și asurzit, cum căzuse, poate, îngerul răzvrătit atunci cînd Dumnezeu i-a doborît piedestalul trufiei cu o suflare a buzelor sale.

[PARTEA A TREIA]

I

Noaptea se aşternuse, iar vîntul gemea răscolind coroanele copacilor, printre ale căror frunze aluneca o suavă rază de lună, cînd Teobald, ridicîndu-se într-un cot şi frecîndu-se la ochi, ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un somn adînc, privi în jur şi se pomeni în aceeaşi pădure unde rănise mistreţul, unde bidiviul îi căzuse mort, unde îi fusese dat acel armăsar fermecat care îl purtase prin nişte zone necunoscute şi misterioase.

O tăcere de moarte domnea în preajmă; o tăcere întreruptă doar de îndepărtatul boncăluit al cerbilor, de temătorul murmur al frunzelor şi de dangătul unui clopot din depărtare pe care din cînd în cînd îl aducea vîntul în rafalele sale.

– Oi fi visat – spuse baronul, şi porni prin pădure, ieşind, în cele din urmă, la şes.

II

În depărtare, pe stîncile de la Montagut, zări desprinzîndu-se neagra siluetă a castelului pe fundalul albăstrui şi străveziu al cerului nopţii.

– Castelul meu e departe şi sînt ostenit – şopti. Voi aştepta ziua într-un sat din apropiere – şi se îndreptă către sat. Bătu la o poartă.

– Cine eşti? – fu întrebat.

– Baronul de Fortcastell – răspunse, şi i se rîse în faţă. Bătu la altă poartă.

– Cine eşti şi ce doreşti? – fu întrebat din nou.

– Stăpînul vostru – insistă cavalerul, surprins că nu era recunoscut. Teobald de Montagut.

– Teobald de Montagut! – spuse mînioasă interlocutoarea, care era o babă. Teobald de Montagut, cel din poveste!... Haida, deh!... Vezi-ţi domnia ta de drum şi nu mai trezi din somn oamenii onorabili ca să le spui glume nesărate.

III

Plin de uimire, Teobald părăsi satul şi se îndreptă către castel, la ale cărui porţi ajunse cînd tocmai se lumina de ziuă. Şanţul era acoperit cu pietrele din crenelurile năruite; podul mobil, acum inutil, putrezea atîrnat încă de puternicii săi tiranţi de fier, acoperiţi de rugină prin lucrarea anilor; în donjon bătea încet un clopot; în faţa arcului principal al fortăreţei, pe un piedestal de granit, se ridica o cruce; pe ziduri nu se zărea nici un soldat şi, nedesluşit şi surd, părea că din sînul său se înălţa un soi de şoaptă îndepărtată, un imn religios, grav, solemn şi magnific.

– Iar acesta este castelul meu, nu încape îndoială! – spunea Teobald, trecîndu-şi privirea neliniştită dintr-o parte în alta, fără a izbuti să priceapă ce i se întîmpla. Acela este blazonul meu săpat pe cheia arcului! Aceea este valea Montagut! Acestea, pămînturi stăpînite de senioria de Fortcastell!...

În acea clipă, grelele panouri ale porţii se rotiră pe balamale, iar în prag se ivi un călugăr.

IV

– Cine eşti şi ce faci pe aici? – îl întrebă Teobald pe monah.

– Eu sînt – îi răspunse acesta – un umil servitor al lui Dumnezeu, călugăr al mînăstirii Montagut.

– Dar... – îl întrerupse baronul – Montagut nu e o seniorie?

– A fost... – urmă călugărul – cu multă vreme în urmă... Pe ultimul său stăpîn, după cîte se povestesc, l-a luat diavolul, şi cum nu avea pe nimeni care să-i urmeze la stăpînire, conţii suverani au donat aceste pămînturi călugărilor din cinul nostru, care sînt aici de vreo sută, o sută douăzeci de ani. Iar domnia ta, cine eşti?

– Eu... – bîigui seniorul de Fortcastell, după un lung moment de tăcere – eu sînt... un păcătos nenorocit care, căindu-se pentru greşelile lui, vine să le mărturisească abatelui vostru şi să-i ceară să fie primit în sînul ordinului său.

CRUCEA DIAVOLULUI

[LEGENDĂ CATALANĂ]

Că o să crezi sau nu, mie prea puțin îmi pasă. Bunicul meu a povestit-o tatălui meu, tatăl meu mi-a istorisit-o mie, iar eu o spun acum, fie şi măcar ca să ne trecem vremea.

I

Crepusculul începea să-şi întindă aripile sale de abur peste pitoreştile maluri ale rîului Segre cînd, după un drum istovitor, ajunserăm la Bellver, țintă a călătoriei noastre.

Bellver este o mică aşezare situată la poalele unei coline, prin spatele căreia se zăresc ridicîndu-se, precum treptele unui colosal amfiteatru de granit, crestele abrupte şi nebuloase ale Pirineilor.

Cătunele albe care o înconjură, presărate ici şi colo peste un unduitor aşternut de verdeață, par din depărtare un stol de porumbițe care şi-au abătut zborul pentru a-şi potoli setea în apa de pe maluri.

O stîncă golaşă, la picioarele căreia acestea îşi întortochează curgerea şi pe al cărei vîrf încă se mai observă vestigii îndepărtate de construcții, marchează linia despărțitoare dintre comitatul de Urgel şi cea mai importantă dintre feudele sale.

La dreapta potecii întortocheate ce duce spre acest punct, urcînd pe cursul rîului şi urmînd cotiturile acestuia şi marginile sale înfrunzite, se găseşte o cruce.

Trunchiul şi braţele sînt din fier; baza rotundă pe care se sprijină, din marmură, iar treptele ce duc la ea, din fragmente obscure şi prost unite, din piatră de talie.

Acţiunea distrugătoare a anilor, care a acoperit cu rugină metalul, a sfărîmat şi a ros piatra acestui monument, prin ale cărui adîncituri cresc unele plante agăţătoare care urcă înlănţuindu-se pînă deasupra lui, în vreme ce un stejar bătrîn şi gros îi slujeşte drept baldachin.

Eu mă aflam cu cîteva minute în faţa tovarăşilor mei de călătorie şi, oprindu-mi căluţul costeliv, contemplam în tăcere acea cruce, mută şi simplă expresie a credinţelor şi devoţiunii altor veacuri.

Un univers de idei îmi dădu năvală în închipuire în acea clipă. Idei uşoare fără o formă anume, care uneau între ele, asemenea unui fir de lumină, adînca singurătate a acelor locuri, tăcerea adîncă a nopţii născînde şi vaga melancolie a spiritului meu.

Îndemnat de un sentiment religios spontan şi indefinibil, am descălecat maşinal, m-am descoperit şi am început să caut în adîncul memoriei una din acele rugăciuni pe care le învăţasem în copilărie; una din acele rugăciuni care, cînd, mai tîrziu, ne scapă involuntar de pe buze, parcă uşurează pieptul năpăstuit şi, asemenea lacrimilor, alină durerea, care, la rîndul ei, capătă aceste forme pentru a se evapora.

Începusem deja să o murmur cînd, dintr-o dată, simţii cum cineva mă scutura violent de umeri. Îmi întorsei capul: un bărbat se afla lîngă mine.

Era una din călăuzele noastre, de felul său din partea locului, care, cu o expresie de teamă de nedescris zugrăvită pe chip, se străduia să mă tîrască după el şi să-mi acopere creştetul cu pălăria pe care încă o ţineam în mînă.

Prima mea privire, pe jumătate de uimire, pe jumătate de mînie, echivala cu o întrebare energică, deşi mută.

Sărmanul om, fără să-şi slăbească efortul de a mă îndepărta de acel loc, răspunse cu aceste cuvinte, pe care atunci nu le-am putut înţelege, însă în care exista un ton de adevăr ce m-a luat prin surprindere:

– Pe amintirea mamei mele! Pe ce am mai sfînt pe lume, domnişorule, acoperă-ţi domnia ta capul şi îndepărtează-te mai repede de crucea asta! Atît de deznădăjduit eşti că, neajungîndu-ţi ajutorul lui Dumnezeu, îl ceri pe acela al diavolului!

Eu rămăsei o clipă privindu-l în tăcere. Sincer, crezui că era nebun. Însă el urmă cu aceeaşi vehemenţă:

– Domnia ta cauţi frontiera. Ei bine: dacă în faţa acestei cruci îi ceri domnia ta cerului să-ţi dea ajutor, culmile munţilor învecinaţi se vor ridica într-o singură noapte pînă la stelele nevăzute, numai ca să nu găsim linia de hotar în toată viaţa noastră.

Eu nu putui să nu zîmbesc.

– Domnia ta glumeşti?... Crezi oare că asta e o cruce sfîntă, ca aceea de la intrarea în biserica noastră?

– Cine se îndoieşte?

– Păi domnia ta te înşeli de la un capăt la altul. Fiindcă crucea asta, în afară de ceea ce are de la Dumnezeu, este blestemată... Crucea asta îi aparţine unui duh rău, şi de aceea este numită crucea Diavolului.

– Crucea Diavolului! – *repetai, cedînd insistenţelor sale, fără a-mi da seama de teama involuntară care începuse să pună stăpînire pe mintea mea, şi care mă împingea ca o forţă necunoscută din acel loc. Crucea Diavolului! Niciodată nu mi-a lovit închipuirea un amalgam mai aiurit a două idei cum nu se poate mai potrivnice!... O cruce... şi încă a diavolului! Hai, hai! Va tre-*

bui ca, după ce-om ajunge în sat, să-mi lămureşti acest absurd monstruos!

Cît a durat acest scurt dialog, tovarăşii noştri, care îşi îmboldiseră căluţii, ni se alăturară la picioarele crucii. Eu le explicai în cîteva cuvinte ceea ce tocmai mi se întîmplase: urcai din nou pe mîrţoaga mea, iar clopotele parohiei chemau încet la rugăciune atunci cînd noi descălecarăm în cel mai tainic şi mai întunecos dintre hanurile din Bellver.

II

Flăcările roşii şi albastre se încolăceau scoţînd scîntei de-a lungul grosului trunchi de stejar ce ardea în căminul încăpător. Umbrele noastre, care se proiectau tremurînd pe zidurile înnegrite, se micşorau ori căpătau forme uriaşe, după cum rugul arunca lumini mai mult sau mai puţin strălucitoare. Vasul de soc, cînd gol, cînd plin, şi nu de apă, ca o roată cu teici făcuse de trei ori ocolul în jurul cercului pe care îl alcătuiam în preajma focului, iar toţi aşteptau cu nerăbdare povestea *Crucii Diavolului*, care, pe post de desert la cina frugală pe care tocmai o luasem, ne fusese promisă, cînd călăuza noastră tuşi de două ori, trase pe gît o ultimă înghiţitură de vin, se şterse la gură cu dosul palmei şi începu în acest fel:

– De multă, multă vreme, nu ştiu cîtă, însă maurii încă ocupau cea mai mare parte a Spaniei, regii noştri se numeau conţi, iar tîrgurile şi satele le aparţineau în feudă anumitor seniori care, la rîndul lor, erau vasalii altora mai puternici, cînd s-a întîmplat ceea ce vă voi istorisi domniilor voastre.

Odată încheiată această scurtă introducere istorică, eroul serbării păstră tăcere pentru cîteva secunde,

ca pentru a-şi pune rînduială în amintiri, şi urmă astfel:

– Căci întîmplarea face că în acele timpuri îndepărtate acest tîrg şi alte cîteva făceau parte din patrimoniul unui nobil baron, al cărui castel senioral s-a ridicat de-a lungul mai multor veacuri pe creasta unei stînci scăldate de rîul Segre, de la care îşi trage numele.

Încă mai stau mărturie adevărului istorisirii mele cîteva ruine diforme care, acoperite de brîncuţă şi muşchi, se pot zări pe culme de pe drumul ce duce spre acest sat.

Nu ştiu dacă, din fericire sau din nenorocire, vru soarta ca acest senior, pe care, pentru cruzimea sa, vasalii îl urau, iar pentru relele sale însuşiri nici regele nu-l primea la curte, nici vecinii săi în casa lor, să se sastisească de trăit singur cu supărarea lui şi cu arbaletierii în înaltul stîncii unde înaintaşii săi îşi agăţaseră cuibul de piatră.

Îşi storcea zi şi noapte creierii în căutarea vreunei distracţii pe potriva firii sale, ceea ce era destul de anevoie după ce se săturase, deja, de a porni război împotriva vecinilor, de a-şi ciomăgi servitorii şi de a-şi spînzura supuşii.

Cu acest prilej, povestesc cronicile că i se năzări, chiar fără a fi pilduitoare, o idee fericită.

Întrucît, după cum aflase, creştinii din alte ţări puternice se pregăteau să plece împreună într-o armată formidabilă, în ţara minunată, spre a cuceri mormîntul Domnului Nostru Isus Cristos, pe care maurii îl ţineau în puterea lor, se hotărî să o pornească pe urmele lor.

Dacă îşi plămădise acest gînd cu scopul de a-şi spăla păcatele, care nu erau puţine, vărsîndu-şi sîn-

gele într-o atît de dreaptă încercare, ori cu acela de a se strămuta într-un loc unde proastele sale obiceiuri nu erau cunoscute, nu se ştie. Însă adevărul întîmplării este că, spre marea mulţumire a celor mari şi mici, a vasalilor şi a egalilor, el adună cîţi bani putu, eliberă satele aflate sub stăpînirea lui în schimbul unei mari sume, şi, nemaipăstrîndu-şi în proprietate decît stînca Segre şi cele patru turnuri ale castelului, moştenite de la părinţi, se făcu nevăzut pe negîndite.

Întreg ţinutul răsuflă uşurat pentru ceva vreme, ca şi cum s-ar fi deşteptat dintr-un coşmar.

Acum, de copacii din crînguri nu mai atîrnau ciorchini de oameni, în loc de fructe; fetele din sat nu se mai temeau să iasă cu ulciorul pe creştet să ia apă de la izvorul de pe drum, iar păstorii nu-şi mai duceau turmele la Segre pe poteci impracticabile şi ascunse, tremurînd să nu-i întîlnească la fiecare cotitură a cărării pe arbaletierii mult iubitului lor stăpîn.

Astfel trecură trei ani. Povestea *Cavalerului rău*, căci numai după acest nume era cunoscut, începu să ţină exclusiv de domeniul babelor care, în nesfîrşitele şezători de peste iarnă, o istoriseau copiilor uluiţi cu o voce hodorogită şi înfricoşată; mamele îşi speriau micuţii neascultători sau plîngăcioşi spunîndu-le: «Vine stăpînul din Segre!», cînd iată că, nu ştiu dacă într-o zi sau într-o noapte, dacă picat din cer ori azvîrlit din adîncuri, temutul stăpîn apăru cu adevărat şi, aşa cum obişnuieşte să se spună, în carne şi oase, în mijlocul vechilor săi vasali.

Renunţ la a vă mai descrie efectul acestei plăcute surprize. Domniile voastre şi-l vor putea închipui mai bine decît l-aş putea eu povesti, doar spunîndu-vă că se întorcea reclamîndu-şi drepturile vîndute; că, dacă rău plecase, se întorsese şi mai rău, iar dacă sărac şi

lipsit de credit se găsea înainte de a pleca la război, acum nu mai deținea alte resurse în afara nepăsării sale, a lăncii şi a unei jumătăți de duzină de aventurieri la fel de cîinoşi şi de pierduți ca şi căpetenia lor.

Cum era firesc, satele se opuseră să plătească tributuri de la care se răscumpăraseră la un asemenea preț; însă stăpînul le dădu foc la gospodării, la case şi la holde.

Atunci apelară la dreptatea regelui. Însă seniorul îşi rîse de pravilele conților suverani, le țintui în poarta turnurilor sale şi îi atîrnă pe soli de un stejar.

Exasperați şi nemaiîntîlnind altă cale de salvare, în cele din urmă se înțeleseră între ei, se încredințară Divinei Providențe şi luară armele; însă seniorul îşi adună ciracii, se cățără în fortăreață şi se pregăti de luptă.

Aceasta începu înfricoşătoare şi sîngeroasă. Se lupta cu toate armele, în toate locurile şi la toate ceasurile, cu spada şi cu focul, la munte şi la cîmpie, de-a lungul zilei şi pe timp de noapte. Nu era să lupți ca să trăieşti, ci să trăieşti ca să lupți.

În cele din urmă, triumfă cauza dreptății. Ascultați domniile voastre cum:

Într-o noapte întunecată, foarte întunecată, cînd nu se auzea nici un zgomot pe pămînt şi nici nu strălucea pe cer vreun astru, seniorii din fortăreață, înfumurați din pricina unei victorii recente, îşi împărțeau prada şi, îmbătați cu aburul băuturilor, în toiul orgiei nebuneşti şi tunătoare intonau cîntece profanatoare întru lauda patronului lor infernal.

Cum am spus, nimic nu se auzea în jurul castelului, cu excepția ecoului blasfemiilor, care palpitau pierdute în sumbrul sîn al nopții aşa cum palpită sufletele condamnaților învăluite în faldurile vijeliei din iad.

Străjerii neglijenți își ațintiseră de cîteva ori privirile asupra tîrgului, care se odihnea în tăcere, și adormiseră fără teama de vreo surpriză, rezemați în lăncile groase, cînd iată că vreo cîțiva țărani, hotărîți să moară și ocrotiți de întuneric, începură să escaladeze stînca abruptă de la Segre, pe al cărei vîrf ajunseră la miezul nopții.

Odată în vîrf, ceea ce mai trebuia făcut luă puțin timp: străjerii trecură dintr-un singur salt pragul ce separă somnul de moarte; focul, pus cu torțe de rășină la pod și la poarta de fier, trecu cu repeziciunea fulgerului la ziduri, iar cățărătorii, favorizați de confuzie și deschizîndu-și drum printre flăcări, sfîrșiră cu locuitorii acelei vizuine cît ai clipi din ochi. Pieriră cu toții.

Cînd ziua următoare începu să albească înaltele coroane ale ienupărilor, ruinele calcinate ale turnurilor prăbușite încă mai fumegau. Iar prin largile lor spărturi, sclipind atinsă de lumină și atîrnată de unul din negrii pilaștri ai sălii de ospețe, era lesne de desluşit armura temutei căpetenii, al cărei cadavru, acoperit de sînge și de praf, zăcea printre covoarele sfîșiate și cenușile fierbinți, amestecat cu acelea ale întunecaților săi tovarăși.

*

Timpul trecu. Rugii de mure începură să se tîrască prin curțile pustii, iedera să se încolăcească pe întunecatele coloane, iar clopoțeii albaștri să se legene atîrnați de crenelurile ruinate. Suflurile inegale ale brizei, țipătul păsărilor nocturne și zgomotul reptilelor care alunecau printre ierburile înalte tulburau doar din cînd în cînd tăcerea de moarte din acel loc bleste-

mat. Oasele neîngropate ale vechilor săi sălăşluitori luceau sub raza lunii, şi încă se putea zări mănunchiul de arme al seniorului de Segre atîrnat de negrul pilon din sala de ospeţe.

Nimeni nu cuteza să-l atingă, însă circulau mii de istorisiri pe seama acelui obiect părăsit, cauză neîncetată a unor povestioare şi a unor temeri pentru cei ce îl priveau pîlpîind pe timp de ziuă, atins de lumina sorelui, ori credeau să desluşească în ceasurile tîrzii ale nopţii sunetul metalic al pieselor sale, care se ciocneau între ele cînd vîntul le urnea, cu un geamăt prelung şi trist.

În ciuda tuturor poveştilor făurite pe seama armurii, poveşti pe care, în şoaptă, şi le repetau unii altora ţăranii de prin împrejurimi, acestea erau nişte poveşti şi nimic mai mult, iar unicul rău mai puţin rău care a rezultat de aici s-a redus atunci la o doză de teamă ceva mai mare decît cea obişnuită, pe care fiecare se străduia în sinea lui să o ascundă pe cît posibil, ţinîndu-şi, cum obişnuieşte să se spună, inima în dinţi.

Dacă lucrurile s-ar fi oprit aici, n-ar fi fost nimic de pierdut. Însă diavolul, care, pe cît se pare, nu era satisfăcut de lucrarea lui, fără îndoială cu voia lui Dumnezeu, şi cu scopul de a mai spăla cîteva din păcatele ţinutului, reintră în joc.

Din acel moment, poveştile, care pînă în acea vreme nu depăşiră pragul unui zvon vag şi fără vreo aparenţă de verosimilitate, începură să capete consistenţă şi să devină de la o zi la alta mai probabile.

În fapt, de cîteva nopţi, tot satul putuse observa un fenomen straniu.

Printre umbre, în depărtare, cînd urcînd coastele întortocheate ale stîncii Segre, cînd rătăcind printre

ruinele castelului, cînd legănîndu-se, pe cît se pare, prin văzduh, se zăreau alergînd, încrucişîndu-se, ascunzîndu-se şi apărînd din nou pentru a se îndepărta în direcţii felurite, nişte lumini misterioase şi fantastice, a căror provenienţă nimeni nu o putea lămuri.

Toate acestea s-au repetat în trei sau patru nopţi în intervalul unei luni, iar ţăranii zăpăciţi aşteptau, nerăbdători, rezultatul acelor conciliabule diavoleşti care, într-adevăr, nu s-a lăsat prea mult aşteptat, cînd trei sau patru gospodării incendiate, mai multe vite dispărute şi cadavrele cîtorva drumeţi căzuţi în prăpăstii alarmară întreg teritoriul la zece leghe împrejur.

Nu mai rămăsese nici o îndoială. O bandă de răufăcători se adăpostea în subteranele castelului.

Aceştia, care la început apăreau doar în unele după-amiezi şi numai în anumite locuri ale pădurii care încă şi în ziua de azi se întinde de-a lungul malului, sfîrşiră prin a ocupa mai toate trecătorile din munţi, prin a pîndi pe drumuri, prin a jefui văile şi a coborî ca un torent la cîmpie, unde, fără osebire, dădeau totul peste cap.

Omorurile se înmulţeau, fetele dispăreau, copiii erau smulşi din leagăn în ciuda vaietelor mamelor, pentru a fi devoraţi în ospeţe diavoleşti, unde, potrivit credinţei generale, vasele sfinte furate din bisericile profanate serveau drept cupe.

Teroarea ajunse să pună stăpînire pe suflete într-un asemenea hal încît la dangătul clopotelor pentru rugăciune nimeni nu cuteza să iasă din casă, unde nu întotdeauna cineva se putea crede la adăpost de bandiţii de pe stîncă.

Însă, cine erau aceştia? De unde veniseră? Care era numele misterioasei lor căpetenii? Iată enigma pe

care toți doreau să o lămurească și pe care nimeni nu o putuse desluși pînă atunci, cu toate că se observase, de bună seamă, că armura seniorului feudal dispăruse din locul pe care îl ocupa înainte vreme și că, mai tîrziu, cîțiva țărani afirmaseră că însuși căpitanul acelei cîinoase liote umbla în fruntea ei acoperit cu o armură care, dacă nu era aceeași, i se asemăna întru totul.

Dacă lăsăm deoparte acea parte de fantezie cu care frica își umflă și completează creațiile favorite, ceea ce am spus pînă acum nu are în sine nimic supranatural sau straniu.

Ce ar putea fi mai obișnuit la niște bandiți decît ferocitățile prin care aceștia se distingeau, ori ce altceva ar putea fi mai firesc decît că șeful lor își însușise armele părăsite ale seniorului de Segre?

Totuși, cîteva dezvăluiri făcute înainte de moarte de unul din ciracii săi, luat prizonier în ultimele ciocniri, umplură în cele din urmă paharul, neliniștind pînă și mintea celor mai neîncrezători. Mai mult sau mai puțin, conținutul mărturisirii sale a fost acesta:

– Eu – spuse – aparțin unei familii nobile. Rătăcirile tinereții, nebuneștile mele risipe și crime, îmi atraseră în cele din urmă asupra capului mînia supușilor și blestemul tatălui meu, care la moarte m-a dezmoștenit. Pomenindu-mă singur și fără mijloace de nici un fel, diavolul, fără îndoială, trebuie că m-a sfătuit să adun cîțiva tineri care se aflau în aceeași situație cu mine, care, seduși de promisiunea unui viitor de destrăbălare, libertate și belșug, nu ezitară o clipă în a subscrie planurilor mele. Aceste planuri se reduceau la alcătuirea unei bande de tineri veseli, nepăsători și netemători de primejdii, care de aici înainte aveau să trăiască bucuros din roadele curajului lor și

pe cheltuiala țării, pînă cînd Dumnezeu va binevoi să dispună de fiecare dintre ei potrivit voinței sale, după cum astăzi mi se întîmplă mie. Cu acest scop, am indicat acest ținut ca teatru al expedițiilor noastre viitoare și am ales drept cel mai potrivit loc pentru adunările noastre castelul părăsit de la Segre, loc sigur nu atît prin poziția sa puternică și avantajoasă cît prin aceea că este apărat de vulg prin superstiții și frică. Adunați într-o noapte sub arcadele sale ruinate, în jurul unui foc de tabără ce lumina galeriile pustii cu strălucirea lui roșietică, s-a iscat o ceartă încinsă despre care dintre noi urma să fie ales căpetenie. Fiecare și-a înfățișat meritele proprii: eu mi-am expus drepturile; unii își șopteau între ei cu ocheade amenințătoare, ceilalți, cu glasuri răvășite de beție, puseseră mîna pe mînerul pumnalelor pentru a rezolva chestiunea cînd, dintr-o dată, auzirăm un straniu scrîșnet de arme însoțit de niște pași cavernoși și răsunători, care deveneau din ce în mai desluşiți. Cu toții am aruncat împrejur o privire neliniștită și bănuitoare; ne ridicarăm în picioare și ne dezgolirăm spadele, hotărîți să ne vindem scump pielea, însă nu puturăm decît să rămînem nemișcați cînd văzurăm înaintînd, cu pas ferm și egal, un bărbat de statură înaltă, complet înarmat din cap pînă-n picioare și cu chipul acoperit de viziera coifului, bărbat care, dezgolindu-și paloșul, pe care doi bărbați cu greu l-ar putea mînui, și așezîndu-l pe unul din roasele fragmente ale arcadelor sfărîmate, exclamă cu un glas cavernos și profund, asemănător zgomotului unei căderi de ape subterane: «Dacă vreunul dintre voi cutează să fie primul cîtă vreme eu sălășluiesc în acest castel de la Segre, să ia spada aceasta, semn al puterii.» Tăcurăm cu toții pînă cînd, odată trecut primul moment de uluire, îl proclama-

răm cu mari strigăte căpitan, oferindu-i o cupă din vinul nostru, pe care o refuză prin semne, probabil pentru a nu-şi descoperi faţa, pe care zadarnic încercarăm să o distingem prin grătarul de fier ce o ascundea ochilor noştri. Totuşi, în acea noapte rostirăm cel mai grozav din toate jurămintele, iar în următoarea îşi avură începutul raidurile noastre nocturne. În ele, misterioasa noastră căpetenie merge întotdeauna înaintea tuturor. Nici focul nu-l opreşte, nici primejdiile nu-l înspăimîntă, nici lacrimile nu-l înduioşează. Nu-şi desprinde niciodată buzele; însă atunci cînd aburi de sînge ne scaldă mînile, ca atunci cînd templele se prăbuşesc arse de flăcări; cînd femeile fug înspăimîntate printre ruine, copiii scot ţipete de durere, iar bătrînii pier sub loviturile noastre, el răspunde printr-un hohot de bucurie feroce la gemete, la rugăminţi şi la vaiete. Niciodată nu-şi leapădă armele şi nici nu-şi ridică viziera de la coif după victorie, nici nu participă la ospăţ, şi nici nu se lasă în voia somnului. Spadele care îl lovesc pătrund printre piesele armurii sale şi nici nu îi aduc moartea, nici nu se retrag mînjite de sînge; focul îi înroşeşte platoşa şi tunica, iar el înaintează netulburat printre flăcări căutînd noi victime; dispreţuieşte aurul, urăşte frumuseţea, iar ambiţia nu-l nelinişteşte. Printre noi, unii îl cred extravagant; alţii, un nobil scăpătat care, dintr-o rămăşiţă de pudoare, îşi acoperă faţa, şi nu lipsesc cei care sînt convinşi că-i diavolul însuşi în persoană.

Autorul acestor dezvăluiri muri cu un zîmbet zeflemitor pe buze şi fără a se căi pentru păcatele lui. Mai mulţi dintre semenii săi îi urmară, în diferite perioade, la supliciu, însă temuta căpetenie, căreia i se alăturau neîncetat noi prozeliţi, nu contenea din isprăvile sale dezastruoase.

Nefericiții locuitori ai ținutului, din ce în ce mai lehămetiți și mai disperați, nu mai descopereau hotărîrea ce trebuia luată pentru a sfîrși odată cu acea stare de lucruri, de la o zi la alta mai insuportabilă și mai tristă.

În imediata vecinătate a tîrgului, ascuns în adîncul unei păduri dese, trăia în acele vremuri, într-o mică sihăstrie închinată Sfîntului Bartolomeu, un om sfînt, cu obișnuințe evlavioase și exemplare, pe care poporul îl crezuse întotdeauna plin de sfințenie mulțumită sfaturilor sale salutare și prezicerilor sale nimerite.

În seama prudenței și a proverbialei înțelepciuni a acestui sihastru încredințaseră locuitorii din Bellver hotărîrea acestei probleme dificile. După ce imploră îndurarea divină prin mijlocirea sfîntului său patron, care, cum domniile voastre vor fi știind, îl cunoaște pe diavol foarte îndeaproape, și nu o dată l-a ținut în nouă frîie, îi sfătui să pătrundă pe timpul nopții la poalele drumului pietros ce urcă șerpuind pe stînca în vîrful căreia se afla castelul, însărcinîndu-i în același timp ca, odată ajunși acolo, să nu întrebuințeze alte arme pentru a-l înhăța în afara unei miraculoase rugăciuni pe care îi puse să o învețe pe de rost, și cu care, asigurau cronicile, Sfîntul Bartolomeu îl făcuse pe diavol prizonier.

Planul fu pus în practică, iar rezultatul său depăși toate speranțele închipuite, căci încă nu lumina soarele celei de-a doua zile înaltul turn din Bellver, cînd locuitorii acestuia, adunați în grupuri în piața mare, își povesteau unii altora, cu un aer de mister, cum în acea noapte, legat zdravăn de mîini și de picioare, în spinarea unei catîrci vînjoase, în tîrg intrase faimosul căpitan al bandiților din Segre.

De ce meşteşuguri se folosiseră autorii acestei isprăvi pentru a o duce la bun sfîrşit, nimeni nu izbutea să explice şi nici ei înşişi nu puteau spune. Însă faptul era că, mulţumită rugăciunii sfîntului ori curajului evlavioşilor săi, lucrul se petrecuse întocmai cum se povestea.

De cum vestea începu să se întindă din gură în gură şi din casă în casă, mulţimea se năpusti pe străzi cu o larmă zgomotoasă şi dete fuga să se adune la porţile închisorii. Clopotul parohiei chemă la sfat, consătenii cei mai respectabili se strînseră laolaltă şi toţi aşteptau nerăbdători ceasul în care vinovatul avea să apară dinaintea improvizaţilor săi judecători.

Autorizaţi de conţii de Urgel să administreze singuri o dreptate grabnică şi severă asupra acelor răufăcători, aceştia deliberară o clipă, după care trimiseră poruncă să apară delincventul, spre a-i face cunoscută sentinţa.

Cum am spus, atît în piaţa mare cît şi pe străzile pe unde prizonierul avea să treacă îndreptîndu-se către locul unde se aflau judecătorii, nerăbdătoarea mulţime foşgăia asemenea unui stup de albine plin ochi. Mai cu seamă la poarta temniţei, frămîntarea gloatei căpăta proporţii din ce în ce mai mari. Dialogurile însufleţite, şoaptele înăbuşite şi strigătele ameninţătoare începeau deja să pună în încurcătură străjile cînd, din fericire, sosi ordinul ca vinovatul să fie scos.

Cînd acesta se ivi sub masivul arc al porţii închisorii, complet echipat cu toate armele şi cu chipul acoperit cu viziera, un murmur surd şi prelung de mirare şi de surprindere se ridică din masele înţesate de oameni, care se deschideau anevoie spre a-i lăsa cale liberă.

Toată lumea recunoscu armura seniorului de Segre; acea armură obiect al celor mai sumbre tradiții cîtă vreme fusese văzută atîrnînd de zidurile ruinate ale fortăreței blestemate.

Acelea erau armele, nu încăpea nici o îndoială. Toată lumea îi văzuse negrul panaş de pe coif fluturînd în luptele iscate cîndva împotriva seniorului lor; toți îl văzuseră fîlfîind în suflarea vîntului amurgului, aidoma iederei de pe stîlpul pîrjolit unde rămăseseră atîrnate la moartea stăpînului lor. Însă cine putea fi necunoscutul personaj care le purta atunci? În curînd avea să se afle. Cel puțin, aşa se credea. Faptele vor spune cum această speranță rămase înşelată la fel ca multe altele, precum şi de ce anume din acest solemn act de justiție, de unde trebuia să se aştepte lămurirea deplină a adevărului, au rezultat noi confuzii, încă şi mai inexplicabile.

Misteriosul bandit pătrunse în cele din urmă în sala Consiliului, şi o tăcere adîncă urmă rumorilor ce se ridicaseră din rîndurile asistenței cînd se auzise răsunînd pe sub înaltele bolți ale acelei incinte sunetul metalic al pintenilor săi de aur. Unul dintre cei ce alcătuiau tribunalul, cu un glas încet şi şovăielnic, îl întrebă cum se numeşte, iar toți ascultară cu nerăbdare ca să nu piardă nici un cuvînt din răspuns. Însă războinicul se mărgini să ridice uşor din umeri, cu un aer de dispreț şi de înfruntare ce nu putu decît să-i irite pe judecători, care se priviră surprinşi unii pe alții.

De trei ori îi repetă întrebarea, şi de tot atîtea ori obținu un răspuns asemănător.

– Să i se ridice viziera! Să se descopere! Să se descopere! – începură să strige oamenii din popor aflați de față. Să se descopere! Vom vedea dacă mai îndráz-

neşte atunci să ne înfrunte cu disprețul lui aşa cum o face ocrotit de *incognito*!

– Descoperă-te! – repetă cel care i se adresase anterior.

Războinicul rămase impasibil.

– Ți-o poruncesc în numele autorității noastre.

Acelaşi răspuns.

– În al conților suverani.

Nici aşa.

Indignarea ajunse la culme, pînă într-acolo încît unul dintre paznici, aruncîndu-se asupra vinovatului, a cărui îndîrjire în a tăcea era suficientă spre a da gata răbdarea unui sfînt, îi deschise violent viziera. Un strigăt de surprindere generală se desprinse din audiență, care rămase pentru o clipă lovită de o stupoare de neconceput.

Lucrul nu era de ici de colo. Coiful, a cărui vizieră de fier se vedea în parte ridicată pînă la frunte, în parte căzută peste strălucitorul grumăjer de oțel, era gol..., complet gol.

Cînd, odată trecut primul moment de groază, voiră să-l atingă, armura se cutremură uşor şi, descompunîndu-se în piese, căzu la pămînt cu un zgomot surd şi straniu.

Cea mai mare parte a privitorilor, la vederea noii minunății, părăsiră tumultuos încăperea şi ieşiră îngroziți în piață.

Vestea se răspîndi cu repeziciunea gîndului prin mulțimea care aştepta nerăbdătoare rezultatul judecății, iar alarma, hărmălaia şi zarva fu atît de mare, încît nimeni nu se mai îndoi de ceea ce zvonurile dădeau drept sigur; şi anume că, la moartea seniorului de Segre, diavolul moştenise feudele din Bellver.

În cele din urmă, tumultul se potoli, şi se hotărî ca armura miraculoasă să fie dusă înapoi în temniță.

Odată dusă acolo, în numele chinuitului tîrg, patru emisari plecară să-i facă întîmplarea cunoscută contelui de Urgel şi arhiepiscopului. Ei nu întîrziară prea multe zile pînă ce s-au întors cu hotărîrea acestor personaje, hotărîre care, cum obişnuieşte să se spună, era scurtă şi cuprinzătoare.

– Să fie atîrnată armura în piața mare a tîrgului – spuseră –, căci, dacă diavolul o locuieşte, va fi nevoit ori să o părăsească, ori să se spînzure cu ea.

Încîntați de o soluție atît de ingenioasă, locuitorii din Bellver se adunară din nou la sfat, poruncirǎ să fie ridicată o spînzurătoare în piață şi, cînd mulțimea ocupa deja străzile, se îndreptară către închisoare după arme, organizat şi cu toată solemnitatea cerută de însemnătatea cazului.

Cînd respectabilul grup ajunse la masivul arc pe unde se intra în clădire, un om palid şi răvăşit se aruncă la pămînt dinaintea uluiților aflați de față, exclamînd cu lacrimi în ochi:

– Iertare, domnilor, iertare!

– Iertare! Pentru cine? – spuseră cîțiva. Pentru diavolul care sălăşluieşte în armura seniorului de la Segre?

– Pentru mine – urmă cu glas tremurător nefericitul, în care toți îl recunoscură pe comandantul închisorii – pentru mine... Fiindcă armele... au dispărut.

Auzind aceste cuvinte, uimirea se zugrăvi pe chipul celor ce se aflau în portic, care, muți şi nemişcați, ar fi rămas în poziția în care se găseau Dumnezeu ştie pînă cînd, dacă istorisirea următoare a îngrozitului paznic nu i-ar fi făcut să se adune împrejurul lui spre a asculta cu nesaț.

– Iertați-mă, domnilor – spunea bietul comandant – iertați-mă și nu vă voi ascunde nimic, chiar de-ar fi să fie împotriva mea.

Toată lumea păstra tăcerea, iar el urmă astfel:

– Nu voi putea niciodată să lămuresc ce și cum. Însă faptul este că povestea cu armura goală mi s-a părut dintotdeauna un basm țesut în favoarea vreunui personaj nobil care, probabil, înalte rațiuni de conveniență publică nu permiteau să fie descoperit ori pedepsit. Asta a fost dintotdeauna credința mea, credință pe care nu putea decît să mi-o întărească nemișcarea în care se găsea de cînd, pentru a doua oară, a fost adusă în temniță, venind de la Sfat. Zadarnic o noapte și încă una, dorind să-i surprind misterul, dacă exista vreun mister, mă ridicam încet și-mi lipeam urechea de crăpăturile porții de fier a temniței: nu se deslușea nici un zgomot. Zadarnic am căutat să pîndesc printr-o găurică făcută în zid. Azvîrlită pe niște paie, într-unul din ungherele cele mai întunecate, rămînea, zi după zi, răvășită și nemișcată. În cele din urmă, într-o noapte, îmboldit de curiozitate și dorind să mă conving eu însumi că acel obiect al groazei nu avea nimic misterios, aprinsei un felinar, coborîi la celule, ridicai zăvorul dublu și, neîngrijindu-mă nici măcar să închid poarta în urma mea (atît de încredințat eram că totul nu-i mai mult de-o scorneală), pătrunsei în temniță. De n-aș fi făcut-o niciodată. Abia înaintasem cîțiva pași cînd lumina din felinar mi se stinse singură, iar dinții începură să-mi clănțăne și părul să mi se zburlească. Tulburînd tăcerea adîncă ce mă înconjura, auzisem un soi de zgomot de fiare care se urneau și se loveau între ele în beznă. Prima mea mișcare a fost să mă arunc spre poartă ca să închid trecerea, însă, cînd înșfăcai canaturile, simții pe

umeri o mînă formidabilă acoperită de o mănuşă de fier, care, după ce mă scutură cu violenţă, mă zvîrli peste prag. Acolo rămăsei pînă în dimineaţa următoare, cînd servitorii mă găsiră lipsit de simţiri şi amintindu-mi numai că, după ce căzusem, mi se păruse că desluşesc nişte paşi sonori, în ritmul cărora răsuna un zgomot de pinteni care, încet-încet, se îndepărtă pînă cînd se pierdu.

Cînd comandantul sfîrşi, domni o tăcere adîncă, după care urmă un concert infernal de tînguieli, strigăte şi ameninţări.

Cei mai paşnici avură de furcă pînă să oprească poporul, care, furios de veste, cerea urlînd moartea ciudatului autor al noii sale nenorociri.

În cele din urmă izbutiră să împace răscoala şi începură să se pregătească de o nouă urmărire. Aceasta obţinu, de asemenea, un rezultat satisfăcător.

După cîteva zile, armura se găsi din nou în puterea urmăritorilor. Cunoscîndu-se formula, şi prin ajutorul Sfîntului Bartolomeu, acum lucrul nu mai era dificil.

Însă încă mai rămînea ceva de făcut, căci zadarnic, pentru a o pleca, o atîrnară de o spînzurătoare; zadarnic îşi întrebuinţară cea mai aleasă vigilenţă cu scopul de a-i răpi orice prilej de a scăpa prin lume. Cînd armele desprinse vedeau două degete de lumină, se adunau şi, cătinel, o luau din nou la sănătoasa şi îşi începeau din nou ieşirile prin munţi şi cîmpii, ceea ce era adevărată mană cerească. Era povestea fără de sfîrşit.

Într-o situaţie atît de îngrijorătoare, localnicii îşi împărţiră între ei piesele armurii, care poate că pentru a o suta oară se afla în mîinile lor, şi îl rugară pe

evlaviosul sihastru care îi luminase într-o zi cu sfaturile lui să hotărască ce era de făcut cu ele.

Sfîntul bărbat porunci satului o penitenţă generală. Se închise pentru trei zile în adîncul peşterii ce-i slujea de adăpost, iar la capătul lor dispuse să se topească diavoleştile arme, iar din ele şi din cîteva pietre din castelul de la Segre să fie ridicată o cruce.

Operaţiunea fu dusă la bun sfîrşit, deşi nu fără ca noi şi înspăimîntătoare miracole să umple de groază sufletul consternaţilor locuitori din Bellver.

În vreme ce piesele azvîrlite în flăcări începură să se înroşească, lungi şi profunde gemete păreau să iasă din marele rug, din ale cărui lemne ele săreau ca şi cum ar fi fost vii şi ar fi simţit acţiunea focului. O trîmbă de scîntei roşii, verzi şi albastre dansau în vîrful limbilor aprinse, şi se răsuceau trosnind ca şi cum o legiune de diavoli, călare pe ele, ar fi luptat pentru a-şi elibera stăpînul din acea tortură.

Stranie, înfricoşătoare fu operaţiunea cîtă vreme armura incandescentă îşi pierdea forma pentru a o căpăta pe aceea a unei cruci. Ciocanele cădeau răsunînd cu un vacarm înspăimîntător peste nicovală, peste care douăzeci de lucrători vînjoşi ţineau barele metalului fierbinte, ce palpita şi gemea simţind loviturile.

Braţele semnului mîntuirii noastre abia se întindeau, abia începea să se alcătuiască altarul, cînd masa aprinsă şi diavolească se răsucea din nou ca într-o convulsie înspăimîntătoare şi, înfăşurîndu-se pe trupul nefericiţilor care luptau să se desprindă din îmbrăţişările sale de moarte, se încolăcea în inele asemenea unui zmeu, ori se contracta în zig-zag asemenea unui fulger.

Munca stăruitore, credința, rugăciunile şi apa sfințită izbutiră, în cele din urmă, să învingă duhul infernal, iar armura se preschimbă într-o cruce.

Acea cruce este cea pe care ați văzut-o astăzi, şi de care este legat diavolul, care îi dă numele lui. Dinaintea ei, nici tinerele nu-şi aşează în luna mai buchetele de crini, nici păstorii nu se descoperă cînd trec, nici bătrînii nu îngenunchează, severele dojane ale clerului abia prididing ca să nu azvîrle copiii cu pietre în ea.

Dumnezeu şi-a astupat urechile față de rugile ce i se adresează în prezența ei. Iarna, lupii se adună în haite lîngă ienupărul care o ocroteşte pentru a se arunca asupra turmelor. Banditii aşteaptă în umbra ei drumeții, pe care îi îngroapă la picioare după ce îi asasinează, iar cînd furtuna se dezlănțuie, fulgerele îşi răsucesc drumul pentru a se lipi, şuierînd, de trunchiul acestei cruci şi pentru a-i sfărîma pietrele din piedestal.

E CIUDAT!

[LEGENDĂ MADRILENĂ]

Luam ceaiul în casa unei doamne, prietenă de-a mea, şi se vorbea despre acele drame sociale ce se desfăşoară fără ca lumea să ştie şi pe ai căror protagonişti i-am cunoscut, dacă nu cumva am jucat chiar un rol în unele din scenele lor.

Printre multe alte persoane pe care nu mi le amintesc, se găsea acolo o fată blondă, albă şi zveltă care, de-ar fi avut o cunună de flori în locul căţelului puchinos care îi mîrîia ascuns pe jumătate între faldurile largi ale rochiei, ar fi putut fi asemuită, fără a exagera, cu Ofelia lui Shakespeare.

Atît de pure îi erau albeaţa frunţii şi albastrul ochilor.

În picioare, cu o mînă rezemată pe canapeaua de catifea albastră ocupată de fata blondă, iar cu cealaltă mîngîind frumoasele zorzoane de pe lanţul său de aur, vorbea cu ea un tînăr, în a cărui pronunţie afectată se observa un uşor accent străin, în ciuda faptului că aerul şi înfăţişarea lui erau la fel de spaniole precum **Cidul** *sau* **Bernardo del Carpio**.

Un domn de o anumită vîrstă, înalt, uscăţiv, cu maniere distinse şi amabile, şi care părea serios preocupat de operaţia de îndulcire cum se cuvine a ceaiului din ceaşcă, întregea grupul persoanelor aflate mai aproape de şemineu, la a cărui căldură m-am aşezat pentru a relata o istorisire. Această istorisire pare o poveste, însă nu este; din ea s-ar putea face o carte, iar

eu am făcut-o în cîteva rînduri în închipuire. Totuşi, o voi relata în puţine cuvinte, căci, pentru cel ce-o va înţelege, oricum vor fi prea multe.

I

Andrés, căci aşa se numea eroul istorisirii mele, era unul din acei oameni din al căror suflet se revarsă sentimentul, pe care nu l-au epuizat niciodată, şi dragostea pe care nu o pot încredinţa nimănui.

Orfan aproape de la naştere, rămase în grija unor rubedenii. Nu cunosc amănuntele copilăriei sale. Pot spune numai că, atunci cînd i se vorbea de ea, fruntea i se întuneca, iar el exclama cu un suspin: «De-acum a trecut!»

Cu toţii spunem la fel atunci cînd ne amintim, cu tristeţe, de bucuriile trecute. Aceasta era oare explicaţia tristeţii sale? Repet că nu ştiu, însă bănuiesc că nu.

S-a aruncat în vîltoarea vieţii încă de tînăr. Fără ca pentru asta să se creadă că încerc să-l calomniez, adevărul este că, pentru cei săraci şi mai cu seamă pentru o anumită categorie de săraci, lumea nu era nici pe departe un paradis. Andrés era, cum obişnuieşte să se spună, dintre cei ce se deşteaptă, în cele mai multe zile avînd douăzeci şi patru de ore mai mult. Prin urmare, să judece cititorii mei care va fi fost starea unui suflet alcătuit numai din idealism şi din dragoste, prins în pe cît de anevoioasa pe atît de prozaica îndeletnicire de a-şi căuta pîinea cea de toate zilele.

Totuşi, uneori, aşezîndu-se pe marginea culcuşului său solitar, cu coatele pe genunchi şi cu capul în mîini, exclama:

– De-aş avea pe cineva pe care să-l iubesc din tot sufletul! O femeie, un cal, un cîine măcar!

Cum n-avea un sfanț, îi era cu neputință să dețină vreun lucru, vreun obiect cu care să-şi satisfacă foamea de iubire. Aceasta spori pînă într-acolo încît, în criza lui, ajunse să se îndrăgostească de cămăruța în care locuia, de mobilele meschine de care se slujea, şi chiar de patroana lui, care, pentru el, era duhul cel rău.

N-avem a ne mira. Iosephus povesteşte că, pe timpul asedierii Ierusalimului, a fost o asemenea foamete, încît mamele şi-au mîncat copiii.

Într-o zi izbuti să facă rost de o foarte mică simbrie cu care să-şi ducă zilele. În acea noapte, pe cînd se întorcea acasă, traversînd o stradă îngustă, auzi un soi de tînguiri, parcă plînsetele unui copil nou născut. Nu făcuse bine cîțiva paşi după ce auzise acele scîncete cînd, oprindu-se, exclamă:

– La naiba, ce-i asta?

Şi atinse cu vîrful piciorului ceva moale, ceva ce se mişca şi reîncepu să țipe şi să plîngă. Era unul din acei căței pe care lumea îi aruncă de foarte mici.

«Providența mi l-a scos în drum», îşi zise Andrés în sinea lui, luîndu-l şi învelindu-l în poala redingotei.

Şi îl duse în cămăruța lui.

– Cum vine asta! – mormăi patroana cînd îl zări intrînd cu cățelul. Nu ne mai lipsea în casă altceva decît bazaconia asta. Să-l duci dumneata chiar acum de unde l-ai găsit, ori mîine îți cauți alt loc unde să stai cu el!

A doua zi, Andrés părăsi casa, iar în decurs de două sau trei luni, mai părăsi alte două sute din aceeaşi pricină. Însă toate aceste neplăceri, şi altele o mie pe care îmi e cu neputință să le detaliez, le răsplăteau

cu asupra de măsură inteligența şi dragostea cîinelui, cu care se distra, la fel cum ar fi făcut-o cu un om, în eternele sale ceasuri de singurătate şi de plictis. Împreună mîncau, împreună se odihneau şi împreună făceau turul pe şoseaua de centură, ori umblau de-a lungul drumului Carabancheles.

Cenacluri, plimbări, teatre, cafenele, locurile unde cîinii nu erau primiți ori deranjau îi erau interzise eroului nostru care, uneori, exclama cu toată efuziunea sufletului său, parcă răspunzînd la mîngîierile celui ce-i aparținea:

– Animăluțul scump! Nu-i mai lipseşte decît să vorbească.

II

Ar fi neplăcut să explicăm cum, însă faptul este că, la un moment dat, Andrés îşi îmbunătăți oarecum poziția şi, văzîndu-se cu ceva bani, spuse:

– De-aş avea o femeie! Dar ca să ai o femeie îți trebuie multe lucruri. Celor ca mine, înainte de a-şi alege o femeie, le trebuie un paradis pe care să i-l ofere, iar să faci un paradis la Madrid te costă o groază... De mi-aş putea cumpăra un cal!... Un cal! Un cal! Nu există animal mai nobil şi mai frumos. Cît de mult l-ar iubi cîinele! Cît de mult s-ar distra unul cu altul, şi eu cu amîndoi!

Într-o după-amiază se duse la coridă, iar înainte de începerea spectacolului, se îndreptă maşinal spre ocol, unde aşteptau, înşeuați, caii ce urmau să iasă la luptă.

Nu ştiu dacă cititorii mei vor fi avut vreodată curiozitatea de a merge să-i vadă. În ce mă priveşte, îi pot încredința că, fără a mă crede atît de sensibil precum

protagonistul acestei istorisiri, uneori mi-a venit să-i cumpăr pe toţi. Într-atît de milă mi s-a făcut de ei.

Cînd ajunse în acel loc, Andrés nu putu decît să încerce o senzaţie extrem de neplăcută. Unii, cu capul în pămînt, cu pielea lipită de oase şi cu coama murdară şi răvăşită, îşi aşteptau rîndul nemişcaţi, presimţindu-şi parcă moartea dezastruoasă ce urma să pună capăt, peste cîteva scurte ceasuri, vieţii mizerabile pe care o duceau; alţii, pe jumătate orbi, căutau adulmecînd ieslea şi mîncau sau, frămîntînd pămîntul cu copita şi suflînd cu putere, se zbăteau să se dezlege şi să scape de primejdia pe care o adulmecau îngroziţi. Iar toate acele animale fuseseră tinere şi frumoase. Cîte mîini aristocrate le vor fi mîngîiat coama! Cîte glasuri drăgăstoase îi vor fi îmbărbătat în goana mare! Iar acum totul se reducea la înjurături încoace, bîte pe dincolo, iar în cele din urmă moartea, o moarte cu o agonie îngrozitoare, însoţită de cîntece de serbare şi de fluierături.

– Dacă totuşi animalele astea gîndesc – îşi spunea Andrés – la ce s-or fi gîndind, în adîncul înţelegerii lor nedesluşite, atunci cînd, în mijlocul arenei, îşi muşcă limba şi îşi dau ultima suflare într-o convulsie înspăimîntătoare? E adevărat că nerecunoştinţa omului este uneori de neînchipuit.

Din aceste reflecţii îl trezi, în cele din urmă, glasul răguşit al unuia dintre picadori, care înjura şi blestema, în timp ce încerca picioarele unuia dintre cai, izbind cu vîrful lancei în perete. Calul nu era cu totul vrednic de dispreţ. După cît se părea, era probabil nebun, ori avea vreo boală mortală.

Andrés se gîndi să-l cumpere. De costat, probabil că nu costa mult. Dar întreţinerea lui? Picadorul îi vîrî pintenii în burtă şi se pregăti să intre în arenă. Tînă-

rul nostru şovăi o clipă şi îl opri. Cum a făcut, nu ştiu, însă, în mai puţin de un sfert de ceas, îl convinse pe călăreţ să i-l lase, îl căută pe furnizor, se tocmi cu acesta şi rămase cu calul.

Cred că e de prisos să mai spun că în acea după-amiază nu mai văzu taurii.

Îşi luă calul; însă calul, într-adevăr, era sau părea să fie nebun.

– Ciomege multe – îi spuse un cunoscător.

– Mîncare puţină – îl sfătui un veterinar.

Calul nu ceda cîtuşi de puţin.

– Haida, deh! – exclamă în cele din urmă stăpînul. Să-i dăm să mănînce ce-o vrea şi să-l lăsăm să facă ce-o avea chef.

Calul nu era bătrîn, şi începu să se îngraşe şi să devină mai docil. Adevărat că îşi avea năbădăile lui şi că nimeni nu-l putea încăleca în afară de Andrés, însă acesta spunea:

– În felul ăsta nu mi-l vor cere cu împrumut, iar în privinţa ciudăţeniilor, ne-om obişnui noi reciproc, încetul cu încetul, cu cele pe care le avem.

Şi ajunseră să se obişnuiască într-un asemenea fel încît Andrés ştia cînd calul avea chef să facă ceva şi cînd nu, iar acestuia îi era suficient un cuvînt al stăpînului ca să sară, să se oprească ori să o pornească la galop, iute ca o vijelie.

De cîine nu mai vorbim. Ajunse să se familiarizeze într-un asemenea chip cu noul său tovarăş, încît nici să bea apă nu plecau unul fără celălalt. Din acel moment, atunci cînd se pierdea în galop într-un nor de praf pe drumul Carabancheles, iar cîinele îl însoţea tot sărind şi o lua înainte spre a se întoarce să-l caute, ori îl lăsa să treacă spre a-l urmări din nou, Andrés se credea cel mai fericit dintre oameni.

III

Trecu ceva vreme. Tînărul nostru era bogat, sau aproape bogat.

Într-o zi, după ce alergase din belşug, descălecă istovit lîngă un copac şi se întinse la umbra lui.

Era o zi de primăvară luminoasă şi albastră, din acelea cînd se respiră cu voluptate o atmosferă călduță şi impregnată de dorințe, cînd în adierile vîntului se aud parcă armonii îndepărtate, cînd zările limpezi se schițează cu linii de aur iar dinaintea ochilor noştri plutesc atomi strălucitori de nu ştiu ce, atomi ce par nişte forme străvezii care ne urmăresc, ne înconjoară şi ne îmbată în acelaşi timp de tristețe şi de fericire.

– Aceste două ființe îmi sînt nespus de dragi – exclamă Andrés după ce se aşeză, în timp ce-şi mîngîia cîinele cu o mînă, iar cu cealaltă îi întindea calului un pumn de iarbă. Nespus de dragi, însă, totuşi, în inima mea există un gol ce nu s-a umplut niciodată. Totuşi îmi rămîne de dăruit o dragoste mai mare, mai sfîntă, mai pură. Hotărît lucru, am nevoie de o femeie.

În acea clipă, pe drum trecea o fată purtînd pe creştet un ulcior.

Lui Andrés nu îi era sete, şi totuşi îi ceru apă. Fata se opri să-i ofere, şi o făcu cu atîta amabilitate, încît tînărul nostru înțelese perfect unul din cele mai patriarhale episoade din Biblie.

– Cum te numeşti? – o întrebă după ce termină de băut.

– Plácida.

– Şi cu ce te ocupi?

– Sînt fiica unui negustor care a murit ruinat şi persecutat pentru opiniile lui politice. După moartea lui, mama şi cu mine ne-am retras într-un sat, unde o

ducem, de bine de rău, avînd drept singur venit o pensie de trei reali. Mama e bolnavă, iar eu trebuie să le fac pe toate.

– Şi cum de nu te-ai măritat?

– Nu ştiu. În sat se spune că nu sînt bună de muncă, că sînt o domnişoară foarte delicată.

Fata se îndepărtă, după ce îşi luase rămas bun.

În vreme ce o privea îndepărtîndu-se, Andrés rămase tăcut. Cînd o pierdu din vedere, spuse cu satisfacţia celui ce rezolvă o problemă:

– Femeia asta mi se potriveşte.

Încălecă şi, urmat de cîine, se îndreptă spre sat. Repede o cunoscu pe mama ei, şi aproape la fel de repede se îndrăgosti la nebunie de fiică. Cînd, după cîteva luni, aceasta rămase orfană, se căsători. Era îndrăgostit de propria nevastă, ceea ce reprezintă una din cele mai mari fericiri de pe această lume.

Căsătoria şi stabilirea într-o casă situată într-unul din locurile cele mai pitoreşti de pe acele meleaguri nu au durat mai mult de cîteva zile.

Cînd se văzu acolo, bogat, cu nevasta, cu cîinele şi cu calul, trebui să se frece la ochi, întrucît credea că visează. Atît de fericit, atît de pe deplin fericit era sărmanul Andrés.

IV

Trăi aşa vreme de vreo cîţiva ani, norocos cu voia lui Dumnezeu, cînd, într-o noapte, i se păru că observă cum cineva dădea tîrcoale casei, iar mai tîrziu zări cum un bărbat îşi potrivea ochiul la gaura uneia din porţile de la grădină.

– Hoţii – îşi spuse el.

Şi se hotărî să anunţe în satul cel mai apropiat, unde exista un post de jandarmi.

– Unde pleci? – îl întrebă nevasta.

– În sat.

– De ce?

– Să dau de ştire jandarmilor, fiindcă bănuiesc că cineva dă tîrcoale casei.

Cînd femeia auzi aceste lucruri, păli uşor. El, dîndu-i o sărutare, urmă:

– Mă duc pe jos, fiindcă drumul e scurt. Rămas bun, pe după-amiază.

Trecînd prin curtea interioară pentru a se îndrepta către poartă, intră o clipă în grajd, îşi văzu calul şi, mîngîindu-l, îi spuse:

– Rămas bun, bietul de tine, rămas bun. Azi te vei odihni, că ieri ți-am dat de alergat cum numai tu ştii.

Calul, care obişnuia să-l 'însoțească în fiecare zi, necheză trist auzindu-l cum se îndepărtează.

Cînd Andrés se pregătea să părăsească gospodăria, cîinele începu să se gudure pe lîngă el.

– Nu, n-ai să vii cu mine – exclamă, vorbindu-i, ca şi cum l-ar fi înțeles. Cînd mergi în sat, latri după copii şi fugăreşti găinile, şi cînd ți-o fi lumea mai dragă ți-or trage o bătaie de nu-ți va mai arde să te întorci după alte cele... Să nu-i deschizi pînă ce n-am plecat – urmă, adresîndu-se unui servitor, şi închise poarta, să nu-l urmeze cîinele.

Trecuse deja de cotitura drumului, cînd încă îi mai auzea urletele.

Merse în sat, îşi făcu treaba, se întreținu un pic cu primarul, sporovăind despre fel de fel de lucruri, şi se întoarse către casă. Cînd ajunse în apropiere, îl cam uimi faptul că nu ieşea cîinele să-l întîmpine; cîinele care, alte ori, ca şi cum ar fi ştiut, îi ieşea în întîmpinare pînă la jumătatea drumului... Fluieră. Nimic! Intră pe moşie. Nici un servitor!

– Ce naiba o mai fi şi asta? – exclamă neliniştit, şi se îndreaptă spre casa mare.

Ajunge, intră în curtea interioară. Primul lucru ce i se înfăţişează dinaintea ochilor este cîinele, întins într-o băltoacă de sînge, la poarta grajdului. Cîteva fîşii de haine împrăştiate pe jos, cîteva zdrenţe încă atîrnîndu-i din fălcile acoperite de o spumă roşietică, arată că s-a apărat şi că, apărîndu-se, primise, pesemne, rănile ce-l acoperă.

Andrés îl cheamă pe nume. Cîinele, muribund, îşi mijeşte ochii, face un efort zadarnic să se ridice, îşi leagănă slab coada, linge mîna care îl mîngîie şi moare.

– Calul meu... Unde mi-e calul? – exclamă atunci cu glas surd şi sufocat de emoţie, văzînd grajdul pustiu şi ruptă frînghia cu care era legat.

Iese ca un nebun. Îşi strigă nevasta. Nimeni nu-i răspunde. Îşi strigă servitorii. Nici ei nu răspund. Străbate toată casa, năucit; pustie, părăsită. Iese din nou în drum. Zăreşte urmele copitelor calului, ale calului său, nu-ncape îndoială, fiindcă el cunoaşte sau crede că recunoaşte urmele preferatului său.

– Înţeleg totul – spune, parcă iluminat de o idee bruscă: hoţii au profitat de lipsa mea ca să-şi facă treaba şi mi-au luat nevasta ca să-mi ceară drept răscumpărare o sumă mare de bani. Bani! Sîngele, mîntuirea mi le-aş da pentru ea! Bietul meu cîine! – exclamă privindu-l din nou, şi o ia la fugă ca un disperat, urmînd direcţia paşilor.

Şi alergă, alergă fără a se opri o clipă după acele urme, un ceas, două, trei.

– Aţi văzut cumva – întreba pe toată lumea – un om călare, cu o femeie pe crupa calului?

– Da – îi răspundeau.

– Încotro au luat-o?

– Într-acolo.

Iar Andrés căpăta forțe noi și continua să alerge.

Noaptea începea să se lase. La aceeași întrebare găsea mereu același răspuns. Și alerga, alerga, pînă ce, în cele din urmă, întrezări un sat, iar la intrare, lîngă o cruce care marca locul în care drumul se despărțea în două, văzu un grup de oameni, vlăjgani și bătrîni, copii care priveau un lucru pe care el nu-l putea desluși.

Sosește, pune aceeași întrebare dintotdeauna, iar unul dintre cei din grup îi spune:

– Da, am văzut perechea asta, Uită-te, ca dovadă, calul care îi ducea, care a căzut aici plesnind de atîta alergat.

Andrés își îndreaptă privirea încotro i se arăta și își vede, într-adevăr, calul, iubitul său cal, pe care cîțiva bărbați se pregăteau să-l jupoaie, spre a se folosi de pielea lui. Abia izbuti să facă față emoției, dar, revenindu-și de îndată, gîndul la soție îl asaltă din nou.

– Și spuneți-mi – exclamă precipitat – cum de n-ați sărit în ajutorul acelei femei nenorocite?

– Ba cum să nu-i sărim – spuse altul din ceată. Eu mi-s cel care le-am vîndut alt cal, ca să-și urmeze drumul cu toată graba de care, pe cît se pare, au nevoie.

– Dar – îl întrerupse Andrés – femeia aceea e răpită. Acel bărbat e un bandit care, nesocotindu-i lacrimile și tînguielile, o tîrăște cine știe încotro.

Mojicii răutăcioși schimbară o privire, zîmbindu-și cu compasiune.

– Ei, ei, domnișorule! Ce ne mai povestești și dumneata? – urmă cu ironie interlocutorul său. Răpită! Păi tocmai ea spunea cu mai multă înverșunare:

«Repede, repede! Să fugim din locurile astea! N-am să am linişte pînă cînd nu-mi vor pieri din fața ochilor odată pentru totdeauna!»

Andrés înțelese totul. Un nor de sînge îi trecu prin fața ochilor, din care nu se ivi nici măcar o lacrimă, şi căzu la pămînt prăbuşindu-se asemenea unui cadavru.

Era nebun. Iar, după cîteva zile, era mort.

I se făcu autopsia. Nu îi fu găsită nici o leziune organică. Ah! De s-ar putea face disecția sufletului, cîte morți asemănătoare cu aceasta nu s-ar explica!

*

– Şi, într-adevăr, de asta a murit? – exclamă tînărul, care continua să se joace cu zorzoanele de la ceas, cînd îmi terminai istorisirea.

Eu îl privii parcă spunînd: «Dumitale ți se pare puțin lucru?» El urmă cu un anume aer de profunzime:

– E ciudat! Eu ştiu ce înseamnă să suferi. Cînd, în ultimele curse, Herminia *mea s-a împiedicat, l-a omorît pe jocheu şi şi-a rupt un picior, nenorocirea acelui animal mi-a stîrnit o neplăcere cumplită. Însă, sincer vorbind, nu chiar atîta... nu chiar atîta.*

Continuam să-l privesc cu uimire cînd îmi atinse auzul un glas armonios şi uşor voalat, glasul fetei cu ochi albaştri:

– Într-adevăr, e ciudat. Eu îl iubesc mult pe Medoro *al meu – spuse ea, dîndu-i o sărutare pe bot sfrijitului şi puchinosului cățeluş de lux, care mîrîi surd – dar dacă mi-ar muri sau dacă mi-ar fi ucis, nu cred că aş înnebuni sau că aş putea păți altele de felul ăsta.*

Uimirea mea era vecină cu stupoarea. Acei oameni nu mă înțeleseseră, ori nu voiau să mă înțeleagă.

În cele din urmă, mă adresai domnului care bea ceai şi care, pe potriva anilor săi, trebuia să fie ceva mai rezonabil.

– Iar domnia voastră ce părere are? – îl întrebai.

– Vă voi spune – îmi răspunse el. Eu sînt căsătorit, mi-am iubit nevasta, şi încă o preţuiesc, mi se pare. Între noi a avut loc o mică sfadă familială care, prin notorietatea ei, pretindea un soi de reparaţie din partea mea. A survenit un duel, am avut norocul să-mi rănesc adversarul, un băiat excelent, plăcut la vorbă şi glumeţ ca nimeni altul, cu care obişnuiesc încă să beau o cafea în unele seri, la Iberia. De atunci, am întrerupt viaţa în comun cu soţia şi m-am dedicat călătoriilor. Cînd sînt la Madrid, locuiesc cu ea, însă ca doi prieteni, şi toate acestea fără să mă silesc, fără mari emoţii şi fără suferinţe extraordinare. După această uşoară schiţă a caracterului meu şi a vieţii mele, ce altceva îi pot spune domniei voastre despre aceste explozii fenomenale ale sentimentelor, decît că totul mi se pare ciudat, foarte ciudat!

Cînd interlocutorul meu termină de vorbit, fata blondă şi tînărul care o curta răsfoiau împreună un album de caricaturi ale lui Gavarni. După cîteva momente, el însuşi sorbea, cu o satisfacţie plină de încîntare, cea de-a treia ceaşcă de ceai.

Cînd mă gîndii că, ascultînd deznodămîntul istorisirii mele, toţi spuseseră: «E ciudat!», exclamai în sinea mea: «E firesc!».

GNOMUL

LEGENDĂ ARAGONEZĂ

I

Fetele din sat se întorceau de la izvor cu ulcioarele pe creştet. Se întorceau cîntînd şi rîzînd cu un zgomot şi o larmă ce nu s-ar puteau asemui decît cu vesela zarvă a unui stol de rîndunele cînd zburătăcesc dese ca grindina în jurul giruetei unei clopotniţe. În pridvorul bisericii, aşezat la poalele unui ienupăr, stătea moş Gregorio. Moş Gregorio era cel mai bătrîn om din sat. Avea vreo nouăzeci de crăciunuri, părul alb, gura poznaşă, ochii veseli şi mîinile tremurătoare. În copilărie fusese păstor; în tinereţe, soldat. Apoi cultivase o mică gospodărie, proprietate a părinţilor săi, pînă cînd, în cele din urmă, forţele îl părăsiseră şi se oprise liniştit aşteptînd moartea, de care nici nu se temea, nici nu o dorea. Nimeni nu povestea o snoavă cu mai mult farmec decît el, nici nu ştia poveşti mai minunate, şi nici nu potrivea atît de bine un proverb, o zicătoare sau o pildă înţeleaptă.

Zărindu-l, fetele grăbiră pasul cu intenţia de a intra în vorbă cu el, iar cînd ajunseră în pridvor, toate începură să-l implore să le istorisească o poveste cu care să amăgească timpul ce mai rămînea pînă la căderea nopţii, şi nu mai era mult, căci soarele, apunînd, atingea pieziş pămîntul, iar umbrele munţilor creşteau dintr-o clipă în alta de-a lungul cîmpiei.

Moş Gregorio ascultă zîmbind rugămintea fetelor care, odată obţinută promisiunea că le va istorisi ce-

va, lăsară ulcioarele pe pămînt şi, aşezîndu-se în jurul lui, alcătuiră un cerc în centrul căruia rămase bătrînelul, care începu să le vorbească în felul acesta:

– Nu vă voi istorisi o poveste, întrucît, cu toate că îmi aduc aminte cîteva în clipa asta, în ele se petrec lucruri atît de grave încît nici voi, care sînteți nişte zvăpăiate, nu-mi veți da ascultare, şi nici mie, din cauza ceasului înaintat al serii, nu-mi rămîne timp să v-o istorisesc. Vă voi da în schimb o povață.

– O povață! – exclamară fetele cu aer de vădită nemulțumire. Haida, deh! Nu ca să auzim sfaturi ne-am oprit noi. Cînd ne-or lipsi, ni le-o da părintele.

– Poate că – urmă bătrînul cu glasul lui hodorogit şi tremurător – părintele n-ar şti să vi-l dea cu un prilej atît de nimerit cum vi-l poate da moş Gregorio, fiindcă el, ocupat cu rugăciunile şi cu litaniile lui, n-o fi observat, ca mine, cum, de la o zi la alta, mergeți după apă la izvor din ce în ce mai devreme şi vă întoarceți din ce în ce mai tîrziu.

Fetele se priviră unele pe altele cu un imperceptibil surîs de zeflemea, nelipsind cîteva din cele ce erau situate în spatele lui care îşi atinseră fruntea cu degetul, însoțindu-şi mişcarea cu un gest semnificativ.

– Şi ce rău găseşti dacă ne oprim la izvor să sporovăim o clipă cu prietenele şi cu vecinele? – spuse una dintre ele. Oare umblă prin sat şuşoteli dacă băieții ies la drum să ne arunce flori ori vin să se ofere să ne care ulcioarele pînă la intrarea în sat?

– De toate – îi răspunse bătrînul fetei care îi adresase cuvîntul în numele tovarăşelor sale. Babele din sat şuşotesc cum că astăzi fetele merg să facă nebunii şi să se distreze într-un loc unde ele ajungeau să ia apa în grabă şi tremurînd, fiindcă numai de acolo se poate lua, iar eu găsesc că e rău că, încet-încet, vi se

risipeşte frica pe care le-o inspiră tuturor locul unde se află izvorul, căci s-ar putea întîmpla odată şi odată să vă prindă noaptea acolo.

Moş Gregorio rosti aceste ultime cuvinte cu un ton atît de plin de mister, încît fetele căscară ochii înspăimîntate ca să-l privească şi, cu un amestec de curiozitate şi zeflemea, stăruiră din nou:

– Noaptea! Păi, ce se întîmplă noaptea în locul acela, de faci atîta zarvă şi ne vorbeşti cu nişte cuvinte atît de înfricoşate şi de întunecate despre ce ni s-ar putea întîmpla acolo? Te pomeneşti că ne-or mînca lupii?

– Cînd muntele Moncayo se acoperă de zăpadă, lupii, alungaţi din viziunile lor, coboară în haite pe poalele muntelui şi nu o dată i-am auzit urlînd într-un concert înfiorător, nu doar în împrejurimile izvorului, ci chiar pe drumurile din sat. Însă nu lupii sînt oaspeţii cei mai grozavi de pe Moncayo. În prăpăstiile sale adînci, pe culmile lui solitare şi aspre, în sînul său gol, sălăşluiesc nişte fiinţe diavoleşti care, în timpul nopţii, coboară pe costişe ca un roi şi dau năvală pretutindeni şi mişună prin cîmpie, şi sar din stîncă în stîncă, se joacă în apă ori se leagănă pe ramurile despuiate ale copacilor. Ei sînt cei care urlă în crăpăturile stîncilor; ei alcătuiesc şi împing acei imenşi bulgări de zăpadă care coboară rostogolindu-se din înaltele piscuri, nimicind şi zdrobind tot ce le stă în cale; ei ciocănesc cu grindina la geamurile noastre în nopţile ploioase şi aleargă precum nişte flăcări albastre şi uşoare peste faţa mlaştinilor. Printre aceste duhuri care, alungate de la cîmpie de binecuvîntările şi de exorcismele Bisericii, au plecat să se ascundă pe crestele nemaiatinse ale munţilor, există unele de soiuri diferite şi care, pe cît se pare, dinaintea ochilor noştri

capătă forme felurite. Totuşi, cele mai primejdioase, cele care se strecoară cu vorbe dulci în inima tinerelor şi le orbesc cu făgăduințe mărețe, sînt gnomii. Gnomii sălăşluiesc în măruntaiele munților. Ei cunosc drumurile subterane ale acestora şi, veşnici păzitori ai comorilor închise acolo, veghează zi şi noapte lîngă zăcămintele de metale şi de pietre prețioase. Vedeți – urmă bătrînul, arătînd cu toiagul pe care se sprijinea culmea muntelui Moncayo, care se înălța în dreapta sa, desprinzîndu-se întunecată şi gigantică pe cerul vioriu şi neguros al apusului – vedeți namila aceea imensă încununată încă de zăpadă? În sînul ei îşi află sălaşul acele duhuri diavoleşti. Palatul pe care îl locuiesc este înfricoşător şi măreț totodată.

Cu mulți ani în urmă, urmărind o oaie rătăcită, un păstor a pătruns prin gura uneia din aceste peşteri, ale căror intrări sînt acoperite de hățişuri dese şi al căror capăt nu l-a văzut nimeni. Cînd s-a întors în sat era palid ca moartea. Descoperise taina gnomilor, respirase aerul lor otrăvit şi a plătit cu viața îndrăzneala; însă, înainte de a muri, a istorisit lucruri uimitoare. Înaintînd prin acea cavernă el găsise, în cele din urmă, nişte galerii subterane şi imense, iluminate printr-o strălucire nelămurită şi fantastică, produsă de fosforescența stîncilor, asemănătoare acolo cu nişte mari bucăți de cristal prins în mii de forme capricioase şi stranii. Solul, bolta şi pereții acelor saloane întinse, lucrare a naturii, păreau a fi acoperite cu marmura cea mai bogată; însă vînele ce le străbăteau erau de aur şi de argint, iar printre acele vîne strălucitoare se zăreau ca încrustate puzderie de pietre prețioase de toate culorile şi mărimile. Erau hiacinturi şi smaralde în grămadă, şi diamante, şi rubine, şi safire şi, ce ştiu eu, multe alte pietre necunoscute pe care el

nu a ştiut să le numească, însă atît de mari şi de frumoase încît ochii îi orbiseră cînd le contemplase. Nici un zgomot din afară nu ajungea pînă în adîncul fantasticei caverne. Doar din cînd în cînd se desluşeau nişte gemete prelungi şi tînguitoare ale aerului ce străbătea acel labirint vrăjit, o rumoare nedesluşită de foc subteran care fierbea înăbuşit, şi murmurul apelor curgătoare care treceau nu se ştie pe unde.

Singur şi pierdut în acea imensitate, păstorul a umblat nu ştiu cîte ceasuri fără a găsi ieşirea, pînă cînd, în cele din urmă, dădu peste obîrşia izvorului al cărui zgomot îl auzise. Acesta ţîşnea din pămînt ca o fîntînă miraculoasă, cu un salt al apei încununat de spumă care cădea alcătuind o cascadă arătoasă şi producînd un murmur răsunător cînd se îndepărta alunecînd printre crăpăturile stîncilor. În jurul său creşteau nişte plante nemaivăzute, unele cu frunze late şi groase, altele subţiri şi lungi precum nişte panglici plutitoare.

Pe jumătate ascunşi în acel frunziş umed alergau nişte făpturi stranii, în parte oameni, în parte reptile, sau amîndouă la un loc, căci preschimbîndu-se neîncetat păreau cînd nişte fiinţe omeneşti diforme şi micuţe, cînd salamandre luminoase ori flăcări fugare ce dansau în cercuri pe deasupra vîrfului izvorului. Acolo, agitîndu-se în toate direcţiile, alergînd pe pămînt sub forma unor pitici respingători şi contrafăcuţi, căţărîndu-se pe pereţi, cu spume la gură şi răsucindu-se ca nişte reptile ori dansînd sub înfăţişarea unor flăcărui peste faţa mlaştinii, umblau gnomii, stăpînii ai acelor locuri, socotindu-şi şi răscolindu-şi bogăţiile fabuloase. Ei ştiu unde îşi păstrează avarii acele comori pe care zadarnic le caută mai apoi moştenitorii; ei ştiu locul unde maurii, înainte de a fugi, şi-au as-

cuns odoarele; iar giuvaerele care se pierd, monedele care se rătăcesc, tot ceea ce are vreo valoare şi dispare, ei le caută, le găsesc şi le fură, ascunzîndu-le în văgăunile lor, întrucît ei ştiu să cutreiere lumea întreagă pe sub pămînt şi pe drumuri tainice şi necunoscute. Acolo ţineau, deci, îngrămădite tot soiul de obiecte rare şi preţioase. Erau giuvaere de o valoare nepreţuită, coliere şi colane de perle şi de pietre fine, amfore de aur de forme străvechi umplute cu rubine, cupe sculptate, arme bogate, monede cu efigii şi inscripţii cu neputinţă de recunoscut ori de descifrat, comori, în sfîrşit, atît de fabuloase şi de imense, încît închipuirea abia le poate concepe. Iar totul strălucea în acelaşi timp, aruncînd scîntei şi reflexe atît de vii, încît parcă totul ardea, se mişca şi tremura. Cel puţin păstorul a istorisit că aşa i se păruse.

Ajungînd aici, bătrînul se opri o clipă. Fetele, care începuseră să asculte istorisirea lui moş Gregorio cu un zîmbet de zeflemea, păstrau acum o tăcere adîncă, aşteptîndu-l să continue, cu ochii înspăimîntaţi, cu buzele uşor întredeschise şi cu curiozitatea şi interesul zugrăvite pe chip. În cele din urmă, una dintre ele rupse tăcerea şi, fără a se putea abţine, exclamă, entuziasmată de cum auzise descrierea bogăţiilor fabuloase care se oferiseră vederii păstorului:

– Şi cum, n-a luat cu el nimic din toate acelea?

– Nimic, răspunse moş Gregorio.

– Ce nătîng! – exclamară fetele în cor.

– Cerul l-a ajutat în acea cumpănă – urmă bătrînul – căci, în clipa cînd lăcomia, care întrece totul, începea să-i risipească teama şi, năucit la vederea acelor giuvaere, din care unul singur era deajuns spre a-l face puternic, păstorul se pregătea să pună mîna pe cîteva dintre ele, se spune că a auzit – minunaţi-vă de

cele întîmplate! – a auzit limpede şi lămurit în acele adîncuri, în ciuda hohotelor şi a glasurilor gnomilor, a fierberii de foc subteran, a zgomotului apelor curgătore şi a tînguielilor văzduhului, a auzit, spun, ca şi cum ar fi fost la poalele colinei pe care se află, dangătul clopotului de la sihăstria Fecioarei din Moncayo. Auzind clopotul, care bătea pentru *Avemaria*, păstorul căzu la pămînt chemînd-o pe Maica Domnului nostru Isus Cristos, şi, fără să ştie cum şi nici pe unde, se pomeni în afara acelor locuri, pe drumul ce duce către sat, aruncat pe o potecă şi cuprins de o mare buimăceală, ca şi cum ar fi ieşit dintr-un vis. De atunci, toată lumea s-a lămurit de ce izvorul din sat aduce din cînd în cînd cu apele sale un praf de aur nespus de fin, iar cînd vine noaptea, în zgomotul pe care îl scoate se aud cuvinte nedesluşite, cuvinte înşelătoare cu care gnomii care îl otrăvesc încă de la obîrşie încearcă să-i ispitească pe nechibzuiţii care pleacă urechea la ele, făgăduindu-le bogăţii şi comori ce le vor pecetlui pierzania.

Cînd moş Gregorio ajungea la acest punct al povestirii sale, noaptea căzuse deja, iar clopotul bisericii începu să bată pentru rugăciuni. Fetele îşi făcură semnul crucii cu evlavie, murmurară un *Avemaria* în şoaptă, iar după ce îşi luară rămas bun de la moş Gregorio, care le sfătui din nou să nu piardă vremea la izvor, îşi luară fiecare ulciorul, şi ieşiră laolaltă tăcute şi îngîndurate din pridvorul bisericii. Departe de locul unde îl întîlniseră pe bătrînel, cînd ajunseră în piaţa satului, unde trebuiau să se despartă, cea mai hotărîtă şi mai vorbăreaţă dintre ele exclamă:

– Voi credeţi ceva din prostiile pe care ni le-a povestit moş Gregorio?

– Eu nu! – spuse una.

– Eu nici atîta! – exclamă alta.

– Nici eu, nici eu! – repetară celelalte, rîzîndu-şi de credulitatea lor de o clipă.

Grupul de fetişcane se risipi, îndreptîndu-se fiecare spre unul din capetele pieţii. După ce dădură colţurile diferitelor drumuri care veneau să se oprească în acel loc, două dintre fete, singurele care nu-şi dezlipiseră încă buzele spre se împotrivi cu zeflemeaua lor adevărului rostit de moş Gregorio şi, îngîndurate de minunata sa istorisire, păreau adîncite în gîndurile lor, plecară împreună, cu acea încetineală proprie persoanelor distrate, pe un drum mohorît, îngust şi întortocheat.

Dintre acele două fete, cea mai mare, ce părea să aibă douăzeci de ani, se numea Marta, iar cea mai mică, care încă nu împlinise şaisprezece, Magdalena.

Cît dură drumul, amîndouă păstrară o tăcere adîncă; însă cînd ajunseră în pragul casei şi lăsară ulcioarele pe banca de piatră din faţa uşii, Marta îi spuse Magdalenei:

– Tu chiar crezi în minunile de pe Moncayo şi în duhurile de la izvor?

– Eu – răspunse Magdalena cu simplitate – eu cred în tot. Oare tu te îndoieşti?

– Oh, nu! – se grăbi să o întrerupă Marta. Şi eu cred în tot: în tot... ce vreau să cred.

II

Marta şi Magdalena erau surori. Orfane din primii ani ai copilăriei, trăiau în sărăcie sub ocrotirea unei rubedenii a mamei lor, care le luase din milostenie, şi care la tot pasul le făcea să simtă, prin ocările şi cuvintele umilitoare, povara binefacerii sale. Totul părea

să lucreze aşa încît nodurile dragostei să se strîngă între cele două suflete, surori, nu doar prin legătura sîngelui, ci şi prin acelea ale sărăciei şi suferinței, şi, cu toate acestea, între Marta şi Magdalena exista o întrecere surdă, o antipatie tainică, pe care nu le-ar putea lămuri decît studiul caracterelor lor, aflate într-o opoziție la fel de absolută ca şi înfățişările.

Marta era semeață, vehementă în înclinațiile sale şi de o brutalitate sălbatică în exprimarea afectelor. Nu ştia nici să rîdă, nici să plîngă, şi de aceea nu plînsese şi nici nu rîsese niciodată. Magdalena, dimpotrivă, era smerită, iubitoare, bună, şi nu o dată fusese văzută plîngînd şi rîzînd în acelaşi timp, aidoma copiilor.

Marta avea ochii mai negri decît noaptea, iar dintre genele ei întunecate s-ar fi spus că, din cînd în cînd, săreau scîntei de foc precum dintr-un tăciune încins.

Pupila albastră a Magdalenei părea să înoate într-un fluid de lumină în cercul de aur al genelor sale blonde. Iar la ea totul era în armonie cu expresia deosebită a ochilor. Marta, uscățivă, palidă la față, cu mişcări rigide şi un păr cîrlionțat şi întunecat, care îi umbrea fruntea şi îi cădea pe umeri ca o mantie de catifea, alcătuia un contrast singular cu Magdalena, albă, rozie, mică, copilăroasă în fizionomie şi în forme şi avînd nişte cosițe blonde care îi înconjurau tîmplele, aidoma nimbului de aur de deasupra capului unui înger.

În ciuda inexplicabilei repulsii pe care o simțeau una față de cealaltă, cele două surori trăiseră pînă atunci într-un soi de indiferență, care ar fi putut fi luată drept pace şi afecțiune. Egale, în nenorocire şi îndurerare, nu avuseseră nici o dragoste pe care să şi-o

dispute şi nici vreo preferinţă pe care să şi-o invidieze. Marta se închisese, pentru a suferi, într-o tăcere egoistă şi semeaţă, iar Magdalena, găsind uscată inima surorii, plîngea în singurătate atunci cînd lacrimile o podideau involuntar.

Nici o simţire nu era comună între cele două. Niciodată nu-şi împărtăşiseră bucuriile şi chinurile, şi totuşi, singura taină pe care încercau să o ascundă în adîncul inimii şi-o ghiciseră reciproc, cu acel instinct minunat al femeii îndrăgostite şi geloase. Într-adevăr, Marta şi Magdalena puseseră ochii pe un acelaşi bărbat.

Patima uneia era dorinţa tenace, rod al unui caracter neîmblînzit şi voluntar; la cealaltă, dragostea se asemăna cu acea vagă şi spontană tandreţe din adolescenţă, care, avînd nevoie de cineva în care să se întrebuinţeze, îl iubeşte pe întîiul care îi apare în faţa ochilor. Amîndouă păstrau taina iubirii lor, întrucît bărbatul care o inspirase poate că şi-ar fi rîs de o dragoste ce putea fi interpretată ca o ambiţie absurdă a unor fete sărace din popor. Amîndouă, în ciuda distanţei care le despărţea de obiectul patimii, nutreau o speranţă îndepărtată de a-l poseda.

În apropiere de sat, pe o înălţime ce domina împrejurimile, era un vechi castel părăsit de stăpînii săi. În serile de şezătoare, bătrînele istoriseau o poveste plină de minunăţii despre întemeietorii săi. Povesteau că, aflîndu-se regele Aragonului în război cu duşmanii, după ce-şi secătuise proviziile, fusese părăsit de susţinători şi era pe punctul de a-şi pierde tronul. I se înfăţişă într-o zi o păstoriţă din acel ţinut şi, după ce îi dezvălui existenţa unor subterane pe unde putea traversa muntele Moncayo fără ca duşmanii săi să prindă de veste, îi dădu o comoară în perle fine, ne-

spus de bogate pietre prețioase și lingouri de aur și argint, cu care regele își plăti trupele, ridică o armată puternică și, mărșăluind pe sub pămînt o noapte întreagă, căzu a doua zi asupra inamicilor și îi învinse, asigurîndu-și coroana.

După ce obținuse o victorie atît de grozavă, se spune că regele îi spuse păstoriței: «Cere-mi ce vrei, căci, chiar de ar fi jumătate din regatul meu, jur că ți-o voi da într-o clipă.» «Eu nu vreau decît să mă întorc să-mi păzesc turma», răspunse păstorița. «Nu vei păzi altceva decît hotarele mele», îi replică regele, și îi dădu în stăpînire întreaga frontieră, poruncindu-i să înalțe o fortăreață în satul cel mai apropiat de Castilia, unde păstorița se mută, măritată cu unul dintre favoriții regelui, nobil, mîndru, curajos și stăpîn, de asemenea, peste multe fortărețe și feude.

Uimitoarea istorisire a lui moș Gregorio despre gnomii din Moncayo, a căror taină se afla în izvorul din sat, exaltă din nou fanteziile nebunești ale celor două surori îndrăgostite, completînd, ca să spunem așa, neștiuta poveste a comorii găsite de păstorița din poveste, comoară a cărei amintire le tulburase nu o dată nopțile de nesomn și de amărăciune, înfățișîndu-se închipuirii lor asemenea unei slabe raze de speranță.

În noaptea următoare serii cu întîlnirea cu moș Gregorio, toate fetele din sat vorbiră pe la casele lor despre minunata poveste pe care acesta le-o istorisise. Marta și Magdalena păstrară o tăcere adîncă și, nici în acea noapte, nici în întreaga zi ce răsări după ea nu mai schimbară o vorbă în legătură cu acest subiect, temă a tuturor conversațiilor și obiect al comentariilor vecinelor.

Cînd sosi ceasul obişnuit, Magdalena îşi luă ulciorul şi îi spuse surorii sale:

– Mergem la izvor?

Marta nu răspunse, iar Magdalena îi spuse din nou:

– Mergem la izvor? Vezi că, dacă nu ne grăbim, soarele va apune înainte de a ne întoarce.

În cele din urmă, Marta exclamă, pe un ton scurt şi aspru:

– Eu nu vreau să merg astăzi.

– Şi nici eu – adăugă Magdalena după o clipă de tăcere, în care îşi ţinu ochii aţintiţi în ai surorii sale, parcă dorind să ghicească în ei pricina acestei hotărîri.

III

De vreun ceas, fetele din sat erau pe drumul de întoarcere spre casele lor. Ultima lumină a amurgului se stinsese în zare, iar noaptea începea să se lase din ce în ce mai întunecată, cînd Marta şi Magdalena, ferindu-se una de cealaltă şi apucînd-o pe drumuri diferite, ieşiră din sat îndreptîndu-se către izvorul misterios. Izvorul ţîşnea ascuns între nişte stînci ascuţite acoperite de muşchi, la capătul unui plopiş întins.

După ce, puţin cîte puţin, zgomotele zilei se stinseră şi nu se mai auzea decît ecoul îndepărtat al glasului ţăranilor care se întorc, călare pe atelaje, cîntînd în ritmul proţapului de la plug pe care îl tîrăsc pe pămînt; după ce nu se mai percepu zgomotul monoton al tălăngilor turmei, şi glasurile păstorilor, şi lătratul cîinilor care adună vînatul, iar în turnul satului sună ultimul dangăt de clopot pentru rugăciuni, domni acea dublă şi augustă tăcere a nopţii şi a singurătăţii,

tăcere plină de murmure stranii şi uşoare, care o fac şi mai perceptibilă.

Marta şi Magdalena alunecară prin labirintul de copaci şi, ocrotite de întuneric, ajunseră, fără să se vadă, la plopiş. Marta nu cunoştea teama, iar paşii săi erau fermi şi siguri. Magdalena tremura la simplul zgomot pricinuit de picioarele sale cînd păşeau pe frunzele uscate ce înveleau pămîntul.

Cînd cele două surori ajunseră lîngă izvor, vîntul nopţii începu să mişte coroanele plopilor, iar murmurului suflărilor sale inegale părea să-i răspundă apa izvorului cu un zgomot măsurat şi uniform.

Marta şi Magdalena îşi îndreptară atenţia către acele zgomote ce treceau pe la picioarele lor ca un susur constant şi pe deasupra capetelor lor ca o tînguire ce se năştea şi se stingea pentru a creşte iar şi a se răspîndi prin desişuri. Pe măsură ce treceau ceasurile, acea răsunare necontenită a aerului şi a apei începu să le producă o stranie exaltare, un soi de vîrtej care, tulburînd vederea şi vîjîind în auz, părea să le năucească de tot.

Atunci, aşa cum se aude vorbind prin vise cu un ecou îndepărtat şi nedesluşit, le păru că aud, printre acele rumori fără nume, nişte sunete nearticulate, ca acelea ale unui copil care vrea şi nu poate să-şi cheme mama; apoi, cuvinte ce se repetau o dată şi altă dată, mereu aceleaşi; mai apoi, fraze nelegate şi dislocate, fără ordine şi fără înţeles, şi, în cele din urmă..., în cele din urmă începură să vorbească vîntul rătăcind printre copaci şi apa săltînd din stîncă în stîncă.

APA

Femeie!... Femeie!... Ascultă-mă... Ascultă-mă şi apropie-te să mă asculţi, căci eu îţi voi săruta picioa-

rele în vreme ce tremur cînd îți oglindesc imaginea în adîncul întunecat al undelor mele! Femeie!... Ascultă-mă, căci murmurele mele sînt cuvinte.

VÎNTUL

Fată!... Fată chipeşă, ridică-ți capul; lasă-mă să-ți sărut fruntea în pace, în vreme ce îți răscolesc părul. Fată chipeşă, ascultă-mă, căci şi eu pot vorbi, şi îți voi şopti la ureche vorbe drăgăstoase.

MARTA

Oh! Vorbeşte, vorbeşte, căci eu te voi înțelege, fiindcă înțelegerea mea pluteşte într-un vîrtej la fel cum plutesc cuvintele tale nelămurite. Vorbeşte, curgere misterioasă.

MAGDALENA

Mi-e frică. Aer al nopții, aer de miresme, răcoreşte-mi fruntea, care arde! Spune-mi ceva care să-mi insufle curaj, căci spiritul meu şovăie.

APA

Eu am străbătut sînul tenebros al gliei, am aflat taina miraculoasei sale fecundități şi cunosc toate fenomenele din măruntaiele sale, unde încolțesc fápturile viitoare. Rumoarea mea adoarme şi deşteaptă. Deşteaptă-te tu, care o înțelegi.

VÎNTUL

Eu sînt văzduhul pe care îl mişcă îngerii cu aripile lor imense atunci cînd străbat spațiul. Eu înghesui la Apus norii care îi oferă soarelui un culcuş de purpu-

ră, şi aduc în zori, cu ceţurile dese ce se destramă în picături, o ploaie de perle peste flori. Suspinele mele sînt un balsam. Deschide-mi inima ta şi o voi potopi de fericire.

MARTA

Cînd am auzit pentru întîia dată murmurul unei curgeri subterane, nu degeaba mă aplecam la pămînt ascultînd. Cu ea mergea un mister pe care trebuia să-l înţeleg în cele din urmă.

MAGDALENA

Suspine ale vîntului, eu vă cunosc. Voi mă mîngîiaţi atunci, cînd, istovită de plîns, somnul mă biruia în copilărie, iar rumoarea voastră mi-o închipuiam cuvintele unei mame ce-şi dezmiardă copila.

*

Apa amuţi pentru cîteva clipe, şi nu suna decît ca un şuvoi care se frînge printre stînci. Vîntul tăcu de asemenea, iar zgomotul său nu fu altceva decît zgomot de frunze mişcate. Astfel trecu ceva vreme, iar apoi vorbiră din nou, şi vorbiră astfel:

APA

După ce mă strecor picătură cu picătură prin filonul de aur al unei mine fără sfîrşit; după ce curg printr-o albie de argint şi sar ca peste nişte pietricele de rîu printr-un număr nesfîrşit de safire şi ametiste, purtînd cu mine, în loc de nisip, diamante şi rubine, m-am unit, într-o misterioasă căsătorie, cu un geniu. Îmbogăţită de puterea lui şi de ocultele virtuţi ale

pietrelor prețioase și ale metalelor, de ai căror atomi sînt saturată, îți pot oferi ceea ce rîvnești. Eu am forța unei conjurări, puterea unui talisman și virtutea celor șapte pietre și a celor șapte culori.

VÎNTUL

Eu vin după ce-am rătăcit pe cîmpie, și precum albina care se întoarce la stup cu prada ei de miere înmiresmată, aduc suspine de femeie, scîncete de copil, cuvinte de castă iubire și parfum de nard și de crin sălbatic. Eu am cules în trecerea mea mai mult decît miresme și ecouri de armonii. Comorile mele sînt imateriale; însă ele dau pacea sufletului și fericirea molcomă a viselor norocoase.

*

În vreme ce sora ei, atrasă ca printr-un farmec, se apleca la marginea izvorului ca să audă mai bine, Magdalena se îndepărta, fără să-și dea seama, de stîncile printre care țîșnea izvorul.

Amîndouă își aveau ochii ațintiți, una în adîncul apelor, cealaltă în adîncul cerului.

Iar Magdalena exclama, privind luceferii cum străluceau în înalt:

– Acelea sînt nimburile de lumină ale îngerilor nevăzuți ce ne păzesc.

Între timp Marta spunea, văzînd cum oglindirea stelelor tremura în apa izvorului:

– Acelea sînt părticelele de aur pe care apa le poartă în curgerea ei misterioasă.

Izvorul și vîntul, care pentru a doua oară amuțiseră o clipă, vorbiră din nou, și spuseră:

APA

Urcă pe curgerea mea, despoaie-te de teamă ca de un veşmînt grosolan şi cutează să treci pragurile necunoscutului. Eu am ghicit că spiritul tău este de esenţa spiritelor superioare. Invidia te va fi smuls poate din cer spre a te doborî în lutul mizeriei. Eu văd, cu toate astea, pe fruntea ta posomorîtă o pecete a semeţiei care te face demnă de noi, spirite puternice şi libere... Vino; eu te voi învăţa cuvinte vrăjite cu o asemenea virtute încît, cînd le vei rosti, stîncile se vor deschide şi îţi vor oferi, o dată cu diamantele din sînul lor, perlele din scoicile aduse de pescari de pe fundul mării. Vino; îţi voi da comori ca să trăieşti fericită şi, mai tîrziu, cînd temniţa în care zaci închisă va fi sfărîmată, spiritul tău se va amesteca cu ale noastre, căci sînt suflete înfrăţite şi, toate contopite, vom fi forţa motoare, raza vitală a creaţiei, care circulă asemenea unui fluid prin arterele sale subterane.

VÎNTUL

Apa mîngîie pămîntul şi vieţuieşte în noroi. Eu curg prin zonele eterice şi zbor în spaţiul fără margini. Urmează-ţi mişcările inimii, lasă-ţi sufletul să urce asemenea flăcării şi a albastrelor spirale ale fumului. Nenorocit cel ce, avînd aripi, coboară în adîncuri pentru a căuta aurul, putînd urca în înalt spre a găsi iubire şi simţire! Trăieşte ascunsă ca violeta, căci eu îţi voi aduce într-o sărutare fecundă germenul însufleţitor al altei flori soră a ta şi voi sfîşia ceţurile, să nu lipsească o rază de soare care să-ţi lumineze veselia. Trăieşte ascunsă, trăieşte necunoscută, căci, atunci cînd spiritul tău se va dezlega, eu îl voi urca în zonele luminii într-un nor roşu.

*

Tăcură vîntul şi apa şi apăru gnomul. Gnomul parcă era un omuleț străveziu; un soi de pitic de lumină aidoma unei flăcărui, care rîdea în hohote, fără zgomot, şi sărea din stîncă în stîncă, cu o iuțeală ameţitoare. Uneori se scufunda în apă şi continua să strălucească în adîncul acesteia ca un giuvaer alcătuit din pietre de mii de culori; alteori ieşea la suprafață şi îşi flutura mîinile şi picioarele, şi îşi scutura capul într-o parte şi în cealaltă cu o repeziciune de-a dreptul miraculoasă.

Marta îl văzu pe gnom şi îl urmări cu privirea rătăcită în toate evoluțiile lui extravagante, iar cînd, în cele din urmă, duhul diavolesc se năpusti prin sălbăticia de pe Moncayo ca o flacără alergătoare, fluturîndu-şi coama de scîntei, simți un soi de atracție irezistibilă şi îl urmă într-o alergare frenetică.

– Magdalena! – spunea între timp aerul, care se îndepărta încet.

Iar Magdalena, pas după pas, ca o somnambulă călăuzită prin somn de un glas prietenos, urmă adierea, care umbla suspinînd pe cîmpie. Apoi, totul rămase din nou în tăcere în plopişul întunecat, iar vîntul şi apa continuară să răsune cu murmurele şi cu rumorile dintotdeauna.

IV

Magdalena se întoarse în sat palidă şi plină de uimire. Marta fu aşteptată zadarnic toată noaptea să se întoarcă.

Cînd sosi după-amiaza celei de-a doua zile, fetele găsiră un ulcior spart la marginea izvorului din plopiş.

Era ulciorul Martei, de care nu se mai știu niciodată nimic. De atunci, fetele din sat merg după apă atît de devreme încît se deșteaptă o dată cu soarele. Cîteva m-au asigurat că, noaptea, nu o dată, s-a auzit plînsul Martei, al cărei spirit trăiește întemnițat în izvor. Eu nu știu cîtă crezare să dau acestei ultime părți a poveștii, întrucît adevărul este că, de atunci, nimeni n-a mai îndrăznit să pătrundă în plopiș, ca să-l audă, mai tîrziu de dangătele pentru Avemaria.

HANUL PISICILOR

LEGENDĂ SEVILLANĂ

I

La Sevilla, la jumătatea drumului ce se îndreaptă către mînăstirea San Jerónimo dinspre poarta Macarena, printre alte mici hanuri celebre, există unul care, prin locul unde este situat şi prin împrejurările aparte ce pot fi întîlnite acolo, se poate spune că era, dacă nu cumva nu mai este încă, cel mai curat şi mai tipic dintre toate hănuleţele andaluze.

Închipuiţi-vă o căsuţă albă ca albeaţa zăpezii, cu acoperişul ei de olane roşietice, unele, verde închis altele, printre care cresc nenumărate brîncuţe şi tulpini de rezedă. Un acoperămînt de lemn scaldă în umbră pragul uşii, străjuit de două bănci din cărămidă şi tencuială, încastrate în zidul spart de mai multe ferestruici plasate la voia întîmplării spre a lăsa lumina în interior, dintre care unele sînt mai joase decît altele, care în formă dreptunghiulară, care imitînd o fereastră arabă cu două arcade ori o lucarnă. Din loc în loc se zăresc cîteva piroane şi inele de fier ce slujesc la legarea cailor. O viţă-de-vie căţărătoare nespus de vîrstnică, împletincindu-şi lujerii negricioşi pe osatura de bîrne care o susţin, înveşmîntîndu-i în mlădiţe şi frunze verzi şi late, acoperă asemenea unui baldachin estrada, alcătuită din trei bănci de pin, o jumătate de duzină de scaune din răchită prăpădite şi pînă la şase sau şapte mese şchioape, făcute din scînduri prost îmbinate.

Pe una din laturile casei suie caprifoiul, agățîndu-se de crăpăturile din pereți, pînă ce ajunge la acoperiș, de a cărui streașină atîrnă cîteva tulpini ce se leagănă în aer, părînd niște plutitoare pavilioane de verdeață. La picioarele celeilalte se întinde o împrejmuire din trestie, marcînd hotarele unei mici grădini, ce pare un coșuleț de răchită revărsîndu-se de flori. Coroanele arborilor masivi ce se ridică în spatele hănulețului alcătuiesc fundalul întunecat pe care se desprind hornurile albe, decorul fiind întregit de îngrăditurile grădinii, pline de agave și de tufe de mure; grozamele ce crește pe lîngă apă, și rîul Guadalquivir, care se îndepărtează purtîndu-și alene cursul întortocheat printre malurile agreste, pînă ce ajunge la poalele vechii mînăstiri San Jerónimo, care se arată pe deasupra deselor livezi de măslini ce o înconjoară, profilîndu-și întunecat silueta neagră a turnurilor pe un cer albastru și străveziu.

Închipuiți-vă acest peisaj însuflețit de o sumedenie de figuri de bărbați, femei, copii și animale, alcătuind grupuri care de care mai pitorești și mai tipice; aici hangiul, rotofei și roșu la față, așezat la soare într-un scăunel jos, sfărîmînd în mîini tutunul pentru o țigară și ținîndu-și foița în gură; colo un precupeț de la Macarena care cîntă dîndu-și ochii peste cap și acompaniindu-se cu o chitară, în vreme ce alții îi țin isonul bătînd din palme sau trîntind în mese cu paharele; mai încolo, o mulțime de fete, cu năframele lor de crep de mii de culori și cu o întreagă glastră de garoafe în păr, care lovesc în tamburine, și strigă, și rîd, și vorbesc în gura mare în vreme ce împing ca niște nebune scrînciobul atîrnat între doi copaci, și băieții de la han care se duc și vin purtînd tăvi cu vin alb și farfurii cu măsline, și cetele de săteni care mișună pe

drum; doi bețivi certîndu-se cu un tînăr chipeş care aruncă vorbe dulci la trecerea unei fete frumoase, un cocoş cotcodăcind şi umflîndu-se mîndru în pene pe marginea împrejmuirii, un cîine lătrînd la copiii care îl întărîtă cu bețe şi cu pietre, uleiul fierbînd şi sărind din tigaia unde se frige peştele, plesnitul biciului căruțaşilor care sosesc ridicînd un nor de praf, zgomot de cîntece, de castaniete, de rîsete, de glasuri, de fluierături, şi de chitare şi de izbituri în mese, şi bateri din palme şi pocnete de ulcioare sparte, şi mii şi mii de zgomote ciudate şi discordante ce alcătuiesc o zarvă veselă de nedescris. Închipuiți-vă toate acestea într-o după-amiază blîndă şi senină, în după-amiaza uneia dintre cele mai frumoase zile ale Andaluziei, unde după-amiezele sînt atît de frumoase întotdeauna, şi vă veți face o idee despre spectacolul ce mi s-a oferit dinaintea ochilor pentru prima oară atunci cînd, călăuzit de faima sa, m-am dus să vizitez acel hănuleț.

Sînt mulți ani de-atunci, zece sau doisprezece pe puțin. Acolo mă simțeam ca în afara mediului meu natural. Începînd cu costumul şi sfîrşind cu expresia uimită a chipului meu, în mine totul contrasta cu acel cadru de veselie sinceră şi gălăgioasă. Mi s-a părut că, în timp ce treceam, oamenii îşi întorceau capul în urma mea privindu-mă cu lehamitea cu care te uiți la un nechemat.

Nevoind să atrag atenția şi nici ca persoana mea să devină obiectul unor glume mai mult sau mai puțin învăluite, mă aşezai într-o parte față de poarta hănulețului, cerui ceva de băut, fără ca totuşi să beau, iar atunci cînd toți uitaseră de ciudata mea apariție, scosei o hîrtie din mapa de desen pe care o aveam la mine; ascuții un creion şi începui să caut cu privirea

o figură caracteristică spre a o desena şi păstra ca pe o amintire a acelei scene şi a acelei zile.

Negreşit, ochii mi se aţintiră asupra uneia din fetele ce alcătuiau un cerc vesel în jurul scrînciobului. Era înaltă, subţire, uşor oacheşă, cu nişte ochi molateci, mari şi negri, şi cu un păr şi mai negru decît ochii. În timp ce eu desenam, un grup de bărbaţi, printre care era unul ce scărpina chitara cu multă convingere, intonau în cor nişte cîntări ce făceau trimitere la chestiuni personale, la micile secrete ale iubirii, la înclinaţiile ori la geloziile şi refuzurile fetelor ce se distrau în jurul scrînciobului, cîntări la care, la rîndul lor, acestea răspundeau cu altele, nu mai puţin graţioase, picante şi vioaie.

Fata cea brună, zveltă şi poznaşă pe care o alesesem ca model dădea tonul printre femei, compunea strofele şi le spunea, acompaniată de zgomotul palmelor şi al rîsetelor tovarăşelor ei, în timp ce chitaristul părea să fie şeful băieţilor, cel care, dintre toţi, ieşea în evidenţă prin graţia şi prin inteligenţa lui dezinvoltă.

În ce mă privea, nu mi-a trebuit prea mult ca sămi dau seama că între cei doi exista un anume sentiment de afecţiune, ce transpărea în cîntecele lor, pline de aluzii străvezii şi de fraze pline de iubire.

Cînd îmi terminai lucrul, începea să se lase noaptea. În turnul catedralei se aprinseseră cele două felinare de la retablul clopotelor, iar luminile lor păreau ochii de foc ai acelui uriaş de tencuială şi cărămidă ce domina întregul oraş. Grupurile se risipeau treptat, încetul cu încetul, pierzîndu-se de-a lungul drumului prin negura argintată de luna care începea să se profileze pe fundalul violet şi întunecat al cerului. Fetele se îndepărtau împreună, cîntînd, iar vocile lor cristali-

ne se stingeau puțin cîte puțin, pînă ce se contopeau cu celelalte șoapte nedeslușite și îndepărtate ce tremurau în văzduh.

Totul se sfîrșea în același timp: ziua, gălăgia, însuflețirea și sărbătoarea, iar din toate acestea nu rămînea decît un ecou în auz, iar în suflet, parcă o vibrație nespus de suavă, parcă o somnolență dulce asemenea celei încercate la deșteptarea dintr-un vis plăcut.

De cum cele din urmă persoane se făcură nevăzute, îmi îndoii desenul, îl vîrîi în mapă, îl chemai pe băiat bătînd o dată din palme, plătii puțina consumație pe care o făcusem și tocmai mă pregăteam să mă îndepărtez, cînd simții că cineva mă oprea ușor de braț. Era băiatul cu chitara pe care l-am pomenit mai înainte, și care, în timp ce desenam, mă privea mult și cu un anume aer de curiozitate, dar nu îl observasem cum, după terminarea jocului, se apropiase pe furiș de locul unde mă găseam, ca să vadă ce făceam eu privind cu atîta insistență spre femeia de care el părea să fie interesat.

– Domnișorule – îmi spuse, cu un accent pe care se strădui să-l îndulcească pe cît posibil – am să-i cer domniei tale un hatîr.

– Un hatîr! – exclamai eu fără să pricep ce pretenții putea avea. Spune dumneata, fiindcă, dacă îmi stă în putere, e ca și făcut.

– Vrea domnia ta să-mi dea pictura aceea pe care a făcut-o?

Cînd auzii ultimele sale cuvinte, nu putui decît să rămîn, pentru o clipă, înmărmurit. Pe de-o parte, mă uimea cererea, orișicum, destul de stranie, iar pe de altă parte tonul, despre care nu se putea spune cu precizie dacă era de amenințare ori de implorare. Se

vede treaba că îmi înțelese îndoiala, și se grăbi de îndată să adauge:

– Îi cer acest lucru domniei tale pe sănătatea mamei domniei tale, pe femeia pe care o iubești cel mai mult pe lume, dacă iubești pe vreuna. Să-mi ceară domnia ta în schimb tot ce pot face eu în sărăcia mea.

Nu știui ce să răspund ca să scap de această învoială. Mai că aș fi preferat să vină c-o falcă-n cer și cu una-n pămînt, numai să-mi fi putut păstra eu schița acelei femei, a cărei vedere mă impresionase într-atîta. Însă, fie din surprinderea de moment, fie că eu nu pot refuza pe nimeni, fapt este că îmi deschisei mapa, scosei hîrtia și i-o întinsei fără să scot o vorbă.

Să prezint frazele de mulțumire ale băiatului, exclamațiile sale cînd privi din nou desenul la lumina felinarului de la han, grija cu care îl îndoi ca să și-l ascundă în brîu, tot ce-mi oferi și laudele hiperbolice cu care aprecie norocul de a fi întîlnit ceea ce el numea un domnișor „de bine și de treabă", ar fi o treabă nespus de anevoioasă, ca să nu spun imposibilă. Voi spune doar că, întrucît, între una-alta, noaptea se lăsase de-a binelea, cu sau fără voia mea, se încăpățînă să mă însoțească pînă la poarta Macarena, și atît de mult stărui, încît, în cele din urmă, mă hotărîi să străbatem drumul împreună. Drumul este foarte scurt. Dar, atît cît dură, el găsi prilejul să-mi istorisească de-a fir a păr toată povestea iubirii sale.

Hanul unde avusese loc reprezentația era al tatălui său, care îi promisese, pentru cînd avea să se căsătorească, o grădină care se învecina cu casa și care, de asemenea, îi aparținea. Cît despre fata pe care o iubea și pe care mi-o zugrăvi în culorile cele mai vii și în frazele cele mai pitorești, îmi spuse că se numea Amparo, crescuse în casa lui de foarte mică și nu se

ştia cine îi fuseseră părinţii. Toate acestea şi alte o sută de amănunte mai puţin interesante mi le relată pe timpul drumului. Cînd ajunserăm la porţile oraşului, îmi strînse mîna cu putere, îmi aminti că era gata oricînd să mă slujească şi plecă intonînd un cîntec ale cărui ecouri creşteau în depărtare, în liniştea nopţii. Eu rămăsei o clipă să-l văd cum se duce. Fericirea lui părea molipsitoare, şi mă simţeam vesel, cu o veselie stranie şi fără nume, cu o veselie, aşa zicînd, de reflex.

El continuă să cînte cît îl ţinea gura. Iar unul din cîntecele sale spunea aşa:

Dragul meu tovarăş,
uite ce frumoasă era:
părea Fecioara
Mîngîierii din Utrera.

Cînd glasul începu să i se stingă, auzii prin adierile vîntului un alt glas, subţire şi vibrant, ce răsuna încă şi mai departe. Era ea, care îl aştepta nerăbdătoare...

*

Cîteva zile mai tîrziu, am părăsit Sevilla şi trecură ani mulţi fără a mă întoarce, şi uitai multe lucruri ce mi se întîmplaseră acolo, însă amintirea unei fericiri atît de mari, atît de necunoscute şi de liniştite nu mi se şterse niciodată din minte.

II

Cum am spus, trecură mulţi ani de cînd părăsisem Sevilla, fără să uit cu totul acea după-amiază, a

cărei amintire îmi străbătea uneori închipuirea asemenea unei adieri binefăcătoare ce răcoreşte fruntea înfierbîntată.

Cînd hazardul mă conduse din nou în cetatea pe care poeţii, în limbajul lor hiperbolic, o numesc *Regina Andaluziei*, unul din lucrurile care mă impresionară cel mai adînc fu, fără îndoială, completa transformare pe care o suferise în intervalul de timp cît durase absenţa mea. Lăsasem o Sevilie şi găseam alta, foarte diferită. Lăsasem un oraş mare, frumos fără afectare, uneori cam neîngrijit, plin de un farmec propriu, cu un aspect şi o fizionomie originale şi caracteristice, şi îl găsii atît de schimbat încît nu pot compara efectul pe care îl produse asupra mea, atunci cînd l-am revăzut, decît cu acela pe care l-ar încerca un entuziast al obiceiurilor şi al costumelor noastre tipice atunci cînd ar da peste o muncitoare de la fabrica de ţigări din cartierul Triana înveşmîntată într-o crinolină *a la emperatriz*, purtînd o pălărie înaltă şi părul făcut *a la Fuoco*. Atît de straniu, atît de antiarmonic, să mă ierte civilizaţia, găsii amestecul de caracter andaluz şi de suliman franţuzesc pe care îl zăream în tot ce mă înconjura.

Vizitai edificiile cele mai notabile. Rătăcii din nou şi mă pierdui prin meandrele vechiului cartier Santa Cruz. În cursul plimbărilor mele, multe lucruri noi, care nu ştiu cum s-au ridicat, mă luară prin surprindere; regretai multe lucruri vechi care au dispărut, nu ştiu de ce, şi, în cele din urmă, mă îndreptai către malul rîului. Malul rîului a fost dintotdeauna, la Sevilla, locul preferat al plimbărilor mele.

După ce admirai magnifica panoramă pe care o oferă în punctul în care podul de fier îi uneşte malurile opuse; după ce străbătui cu privirea vrăjită miile

de amănunte care de care mai pitoreşti de pe vadurile arcuite, tivite cu grădini, palate şi case albe; după ce trecui în revistă nenumăratele vase ancorate în apele sale, ce-şi desfăşurau în văzduh uşoarele flamuri în mii de culori, şi ascultai forfota nedesluşită de pe chei, unde totul respiră acţiune şi mişcare, apucînd-o, cu gîndul, în sus pe firul rîului, mă deplasai pînă la San Jerónimo.

Îmi aminteam de acel peisaj liniştit, paşnic şi luminos, unde vegetaţia Andaluziei îşi desfăşoară, fără alte găteli, frumuseţile ei naturale. Ca şi cum aş fi călătorit pe un vapor, pe rîu în sus, văzui din nou defilînd, cu ajutorul memoriei, pe de o parte La Cartuja, cu aleile sale de arbori şi cu turnurile ei subţiri; de cealaltă parte, cartierul Humeros, vechile ziduri ale cetăţii, jumătate arabe, jumătate romane; grădinile cu împrejmuirile lor acoperite de tufe de mure şi roţile hidraulice umbrite de cîţiva arbori izolaţi şi masivi, iar, în cele din urmă, San Jerónimo.

*

Ajungînd aici cu închipuirea, mi se înfăţişară, mai vii ca niciodată, amintirile pe care încă le păstram despre faimosul han, şi îmi imaginai că asistam din nou la acele serbări populare şi că le auzeam pe fete cîntînd, legănîndu-se în scrînciob, şi vedeam grupuşoare de săteni rătăcind pe pajişti, unii mîncînd, alţii certîndu-se, care rîzînd, care dansînd, şi cu toţii agitîndu-se şi debordînd de tinereţe, însufleţire şi veselie. Era şi ea acolo, înconjurată de copii, acum departe de grupul de fetişcane care rîdeau şi cîntau, şi era şi el, liniştit şi satisfăcut de fericirea lui, privind cu tandreţe, adunate în jurul lui, persoanele pe care le iubea mai mult pe lume: soţia, copiii, tatăl, care era la fel ca în

urmă cu zece ani, aşezat la poarta hanului, lipindu-şi impasibil foiţa de ţigară, fără altă schimbare în afara părului său, acum alb ca de zăpadă, înainte vreme cenuşiu.

Un prieten ce mă însoţea în plimbare, observînd soiul de extaz în care stătusem absorbit, cu aceste gînduri, vreme de cîteva minute, mă scutură, în cele din urmă, de braţ, întrebîndu-mă:

– La ce te gîndeşti?

– Mă gîndeam – îi răspunsei – la Hanul Pisicilor, şi îmi răscoleam în închipuire toate amintirile plăcute pe care le păstrez despre o după-amiază cînd am fost la San Jerónimo... În clipa asta încheiam o istorie pe care o lăsasem începută acolo, şi o încheiam atît de pe placul meu, încît cred că nu poate avea alt final decît acela pe care i l-am făcut eu. Şi, dacă tot am vorbit de Hanul Pisicilor – urmai adresîndu-mă prietenului meu – cînd mergem acolo într-o după-amiază să mîncăm şi să petrecem olecuţă?

– Să petrecem olecuţă! – exclamă interlocutorul meu cu o expresie de uimire pe care eu nu izbuteam să mi-o lămuresc atunci. Să petrecem olecuţă! Păi spun că locul ăla e numai bun pentru aşa ceva!

– Şi de ce nu? – îi replicai, mirîndu-mă la rîndul meu de mirarea lui.

– Motivul e foarte simplu – îmi spuse în cele din urmă. Întrucît la o sută de paşi de han au făcut noul cimitir.

Atunci fu rîndul mea să-l privesc plin de uimire, şi amuţii, preţ de cîteva clipe, înainte de a mai adăuga vreo vorbă.

Ne întoarserăm în oraş, şi trecu acea zi, şi trecură alte cîteva, fără ca eu să mă pot descotorosi pe de-a-ntregul de impresia pe care mi-o stîrnise o veste atît

de neaşteptată. Oricît de mult o răsuceam, povestea mea despre fată nu mai avea sfîrşit: cel inventat nu-l mai puteam concepe, întrucît un tablou de fericire şi de veselie avînd un cimitir drept fundal mi se părea neverosimil.

Într-o după-amiază, hotărît să-mi spulber îndoielile, pretextai o uşoară indispoziție ca să nu-mi însoțesc prietenul în plimbările noastre obişnuite, şi o apucai singur pe drumul către han. Cînd lăsai în urmă Macarena şi mahalaua ei pitorească şi începui să străbat pe o potecă îngustă acel labirint de livezi, de îndată mi se păru că simt ceva straniu în cele ce mă înconjurau.

Fie că acea după-amiază era înnourată, fie că starea mea de spirit mă înclina spre idei melancolice, cert este că mi se făcu frig şi mă întristai, şi observai o tăcere ce îmi amintea de singurătatea deplină, aşa cum somnul aminteşte de moarte.

Umblai o bucată de vreme fără să mă opresc, sfîrşii de străbătut livezile, ca să scurtez distanța, şi intrai pe drumul către San Lázaro, de unde se zăreşte deja, în depărtare, mînăstirea San Jerónimo.

Poate că o fi o iluzie, însă mie mi se pare că, pe drumul pe unde trec morții, chiar şi copacii şi ierburile capătă pînă la urmă o culoare diferită. Cel puțin acolo mi se păru că lipseau tonurile calde şi armonice, lipsea răcoarea în arbori, ambianța în spațiu şi lumina pe teren. Peisajul era monoton; figurile, negre şi izolate. Aici, o căruță înaintînd agale, acoperită de doliu, fără să ridice praf, fără pocnet de bici, fără larmă, aproape fără mişcare; mai încolo, un bărbat cu o căutătură rea, cu o sapă pe umăr, ori un preot cu veşmintele lui întunecate, pînă la călcîie, ori un grup de moşnegi jerpeliți, respingători la înfățişare, ținînd în

mîini nişte luminări stinse, întorcîndu-se tăcuți, cu capul plecat şi cu ochii ațintiți în pămînt.

Eu mă credeam transportat nu ştiu unde, căci tot ce vedeam îmi amintea de un peisaj curios ale cărui contururi erau aceleaşi dintotdeauna, însă ale cărui culori se şterseseră, aşa zicînd, nemairămînînd din ele decît o demitentă îndoielnică. Impresia pe care o trăiam nu se poate compara decît cu aceea pe care o resimțim în acele vise cînd, printr-un fenomen inexplicabil, lucrurile sînt şi nu sînt în acelaşi timp, iar locurile în care credem că ne aflăm se transformă în parte, într-un mod bizar şi imposibil.

În cele din urmă ajunsei la hănuleț. L-am recunoscut mai mult după firmă, pe care încă o mai păstrează scrisă cu litere mari pe unul din pereți, decît după altceva, căci, în privința casei, mi se păru că îşi schimbase pînă şi forma şi proporțiile. De bună seamă, pot mărturisi că hanul era mult mai ruinat, abandonat şi trist. Umbra cimitirului, care se ridica în fundal, părea să se întindă pînă la el, învăluindu-l în proiecția sa întunecată, ca într-un lințoliu.

Hangiul era singur, complet singur. Îmi dădui seama că era acelaşi din urmă cu zece ani, şi îmi dădui seama, nu ştiu după ce, că, în acest răstimp, îmbătrînise atît de mult, încît acum părea un moşneag decrepit şi muribund, în vreme ce, atunci cînd îl văzusem, nu părea să aibă mai mult de cincizeci de ani şi deborda de sănătate, de satisfacție şi de viață.

Mă aşezai la una din mesele pustii, cerui ceva de băut, şi mă servi hangiul, iar dintr-o vorbă în alta ajunserăm în cele din urmă să intrăm într-o conversație amănunțită pe seama poveştii de iubire al cărei ultim capitol încă nu-l cunoşteam, cu toate că încercasem să-l ghicesc de mai multe ori:

– Totul – îmi spuse sărmanul moşneag – totul pare că a conspirat împotriva noastră încă din vremea pe care domnia voastră şi-o aminteşte. Ştiţi deja: ţineam la Amparo ca la ochii din cap, crescuse aici aproape de cînd se născuse; era veselia casei. Niciodată nu a dus lipsă de nimic, căci eu o iubeam ca un tată. Fiul meu s-a obişnuit şi el s-o iubească de mic, mai întîi ca un frate, apoi, cu o dragoste încă şi mai mare. Erau pe cale să se căsătorească. Eu le oferisem ce era mai bun din puţinul meu avut, căci din venitul negoţului meu îmi părea că am mai mult decît îndeajuns ca să trăiesc cu îndestulare, cînd nu ştiu cum, ucigă-l-toaca a prins pizmă pe fericirea noastră şi a spulberat-o într-o clipită. Mai întîi începu să se zvonească cum că urmau să facă un cimitir dincoace de San Jerónimo. Unii spuneau că mai aproape, alţii că mai departe. Iar în timp ce noi toţi stăteam neliniştiţi şi temători, tremurînd de frica gîndului că planul avea să fie dus pînă la capăt, o altă nenorocire, mai mare şi mai sigură, se abătu asupra noastră.

Într-o zi au sosit aici, într-o trăsură, doi domni. Îmi puseseră mii şi mii de întrebări despre Amparo, pe care o scosesem eu de mică de la Casa de Orfani, mi-au cerut scutecele cu care fusese abandonată, şi pe care le păstram, rezultînd în cele din urmă că Amparo era fiica unui domn foarte bogat, care a lucrat cu justiţia ca să ne-o smulgă. Şi a lucrat într-atîta, încît a izbutit. Nu vreau să-mi amintesc nici măcar ziua cînd au luat-o. Ea plîngea ca o Magdalenă, fiul meu voia să facă o nebunie, eu eram ca prostit, fără să pricep ce mi se petrecea. S-a dus! Adică, nu s-a dus, fiindcă ne iubea prea mult ca să plece. Au luat-o, iar un blestem s-a abătut asupra casei noastre. După o răbufnire de disperare înfricoşătoare, fiul meu căzu ca

într-o letargie. Eu nu pot spune ce mi s-a întîmplat. Am crezut că lumea mi se sfîrşise.

În timp ce se petreceau aceste lucruri, începură să facă cimitirul. Lumea fugi de pe aceste meleaguri. Se sfîrşiră serbările, cîntările şi muzica, şi se sfîrşi toată veselia acestor cîmpii, cum se sfîrşise toată veselia din sufletele noastre. Iar Amparo nu era mai fericită decît noi. Crescută aici, în aer liber, în zarva şi însufleţirea hanului, educată să fie fericită în sărăcie, au scos-o din viaţa asta şi ea s-a veştejit cum se veştejesc florile smulse dintr-o grădină ca să fie duse pe o terasă. Fiul meu a făcut eforturi de necrezut ca s-o mai vadă o dată, ca să-i vorbească o clipă. Totul a fost zadarnic. Familia ei nu voia. În cele din urmă a văzut-o, însă a văzut-o moartă. Cortegiul ei funebru a trecut pe aici. Eu nu ştiam nimic, şi nu ştiu de ce am izbucnit în plîns cînd a trecut sicriul. Inima, care e foarte credincioasă, îmi spunea cu glas tare:

– Este tînără ca Amparo. Ca şi ea, probabil că e şi frumoasă. Cine ştie dacă n-o fi chiar ea?

Şi ea era. Fiul meu a urmat cortegiul, a intrat în curte, iar cînd capacul a fost dat deoparte, a scos un strigăt, s-a prăvălit la pămînt fără simţire şi aşa mi l-au adus. Apoi a înnebunit, şi nebun a rămas.

Cînd sărmanul moşneag ajungea în acest punct al istorisirii sale, în han intrară doi gropari cu figuri sinistre şi înfăţişare respingătoare. După ce-şi isprăviseră treaba, veneau să tragă o duşcă *în sănătatea morţilor*, cum spuse unul din ei însoţindu-şi gluma cu un zîmbet prostesc. Hangiul îşi şterse o lacrimă cu dosul mîinii şi plecă să-i servească.

Noaptea începea să se lase, întunecată şi nespus de tristă. Cerul era negru, iar cîmpia, tot la fel. De

brațele copacilor încă mai atîrna, pe jumătate putrezită, frînghia scrînciobului, clătinîndu-se în aer.

Îmi păru că era sfoara unei spînzurători ce încă se mai bălăngănea după ce tocmai fusese desprinsă de pe gîtlejul unui osîndit. La urechi nu-mi ajungeau decît murmure nedeslușite; lătratul îndepărtat al cîinilor din grădini, scîrțiitul unei roți hidraulice, lung, tînguitor și ascuțit ca un vaiet; vorbele dezmățate și înfiorătoare ale cioclilor, care puneau la cale, pe șoptite, un furt profanator. Nu știu. Atît din scena aceasta fantastică de dezolare cît și din cealaltă scenă, de veselie, în minte nu mi-a rămas decît o amintire nedeslușită, cu neputință de reprodus. Ceea ce mi se pare că aud întocmai cum l-am auzit atunci este acest cîntec pe care l-a intonat un glas plîngăreț, tulburînd dintr-o dată tăcerea acelor locuri:

Căruța morților
a trecut pe-aici,
cum avea mînuța afară
eu am recunoscut-o.

Era sărmanul băiat care stătea închis într-una din odăile de la han, unde își petrecea zilele contemplînd nemișcat portretul iubitei sale, fără a rosti o vorbă, aproape fără să mănînce, fără să plîngă, fără ca buzele sale să se deschidă decît pentru a cînta această strofă atît de simplă și de gingașă, ce ascunde un poem de durere pe care eu atunci am învățat să-l descifrez.

LEGĂMÎNTUL

LEGENDĂ CASTILIANĂ

I

Margarita plîngea cu chipul ascuns în mîini; plîngea fără să se tînguie, însă lacrimile îi curgeau tăcute pe obraji, alunecîndu-i printre degete pentru a cădea pe pămînt, către care își aplecase fruntea.

Lîngă Margarita stătea Pedro. Din cînd în cînd, acesta își ridica ochii ca s-o privească, și văzînd-o plîngînd îi cobora din nou, păstrînd la rîndul său o tăcere adîncă.

Iar în jur totul tăcea și părea să-i respecte suferința. Zgomotele cîmpiei se stingeau; vîntul după-amiezii dormea, iar umbrele începeau să învăluie deșii arbori ai crîngului.

Așa trecură cîteva minute, în timpul cărora, în cele din urmă, se făcu nevăzută și dîra de lumină pe care soarele o lăsase atunci cînd se pierduse după zare. Luna începu să se deseneze vag pe fundalul violaceu al cerului la amurg și, una după alta, se iviră stelele cele mai mari.

În cele din urmă, Pedro rupse acea tăcere chinuitoare, exclamînd cu o voce înăbușită și întretăiată, ca și cum ar fi vorbit cu sine însuși:

– E cu neputință... cu neputință!

Apoi, apropiindu-se de nemîngîiata fată și luîndu-i mîna, urmă cu un glas mai drăgăstos și mai suav:

– Margarita, pentru tine iubirea e totul, și tu nu vezi nimic dincolo de iubire. Cu toate astea, există ceva la fel de demn de a fi respectat ca și dragostea noastră, și anume datoria mea. Seniorul nostru, contele de Gómara, pleacă mîine din castelul lui pentru a-și alipi oastea la acelea ale lui don Fernando, care merge să scoată Sevilla din puterea necredincioșilor, iar eu trebuie să plec cu contele. Orfan obscur, fără nume și fără familie, lui îi datorez ceea ce sînt. L-am slujit în vreme de pace, am dormit sub acoperișul lui, m-a încălzit la căminul lui și am mîncat pîinea de pe masa lui. Dacă astăzi îl părăsesc, mîine, nevăzîndu-mă, la ieșirea cetei prin porțile laterale ale castelului, oamenii lui de arme se vor întreba uimiți: «Unde-i scutierul favorit al contelui de Gómara?», iar seniorul meu va tăcea rușinat, iar pajii și bufonii săi vor spune, pe un ton batjocoritor: «Scutierul contelui nu-i decît un viteaz de paradă, un luptător de poezii».

În acest moment, Margarita își ridică ochii, plini de lacrimi, pentru a și-i aținti în aceia ai iubitului ei, și își urni buzele ca pentru a i se adresa, însă glasul ei se înecă într-un hohot de plîns.

Cu un glas încă și mai dulce și mai convingător, Pedro urmă astfel:

– Nu plînge, Margarita, pentru numele lui Dumnezeu. Nu plînge, fiindcă lacrimile tale mă dor. Voi pleca de lîngă tine. Însă mă voi întoarce după ce voi obține ceva glorie pentru numele meu obscur... Cerul ne va ajuta în sfînta încercare. Vom cuceri Sevilla, iar regele ne va da feude pe malurile Guadalquivirului, nouă, cuceritorilor. Atunci mă voi întoarce în căutarea ta și vom merge împreună să locuim în acel paradis al arabilor, unde se spune că pînă și cerul este mai limpede și mai albastru decît în Castilia. Mă voi

întoarce, ți-o jur. Mă voi întoarce să-mi țin cuvîntul dat în mod solemn în ziua cînd ți-am dăruit acest inel, simbol al unei promisiuni.

– Pedro – exclamă atunci Margarita, stăpînindu-și emoția, cu o voce hotărîtă și fermă. Du-te, du-te să-ți păstrezi onoarea – și, rostind aceste cuvinte, se aruncă pentru ultima oară în brațele iubitului. Apoi adăugă, cu un glas mai înăbușit și mai tulburat: Du-te să-ți păstrezi onoarea. Dar întoarce-te... întoarce-te să mi-o aduci pe a mea.

Pedro sărută fruntea Margaritei, își dezlegă calul, legat de unul din arborii din crîng, și se îndepărtă în galop prin fundul plopișului.

Margarita îl urmă pe Pedro cu privirea pînă cînd acesta se pierdu în bezna nopții, iar cînd nu-l mai putu desluși, se întoarse încet la locul unde o așteptau frații ei.

– Pune-ți straiele de sărbătoare – îi spuse unul din aceștia cînd intră – fiindcă mîine vom merge la Gómara cu toți sătenii să-l vedem pe conte, care pleacă spre Andalucía.

– Pe mine mai mult mă întristează decît mă bucură cînd văd că pleacă cei care poate că nu se vor mai întoarce – răspunse Margarita cu un suspin.

– Totuși – stărui celălalt frate – vei veni cu noi, și vei veni gătită și veselă. Astfel, gurile rele nu vor mai spune că ai un iubit la castel, și că iubitul tău pleacă la război.

II

Abia strălucea pe cer întîia lumină a zorilor cînd începură să se audă prin întreg cîmpul Gomarei ascuțitele sunete de trîmbiță ale soldaților contelui, iar ță-

ranii care soseau în grupuri numeroase de prin satele din apropiere văzură desfăşurîndu-se în vînt drapelul seniorial în turnul cel mai înalt al fortăreței.

Unii aşezați pe marginile şanțurilor, alții cocoțați în coroanele copacilor, aici încununînd culmile colinelor, colo alcătuind un şir de-a lungul drumului pietruit, de vreo jumătate de ceas tot aşteptau curioşii spectacolul, nu fără ca unii să înceapă să-şi piardă răbdarea, cînd goarnele răsunară din nou, scrîşniră lanțurile podului, care căzu alene peste şanț, şi se ridicară grilajele de fier, în vreme ce se deschideau larg, gemînd în balamale, grelele porți ale arcului ce ducea spre curtea de arme.

Mulțimea alergă să se îngrămădească pe marginile înălțate ale drumului ca să vadă mai pe îndelete strălucitoarele armuri şi somptuoasele harnaşamente ale suitei contelui de Gómara, faimoasă în tot ținutul pentru splendoarea şi bogăția ei.

În fruntea marşului merseră crainicii, care, oprindu-se din cînd în cînd, strigau în gura mare, în sunet de tobe, dispozițiile regelui care îşi chema vasalii la război împotriva maurilor şi cerea tîrgurilor şi satelor libere să-i lase oştile să treacă şi să le ofere ajutor.

După crainici, urmară heralzii de curte, mîndri în straiele lor de mătase, cu blazoanele lor brodate în aur şi culori şi cu beretele împodobite cu pene arătoase.

Apoi veni marele scutier al casei, înarmat de mare gală, călare pe un mînz negru-roşcat, purtînd în mîini steagul de nobil, cu devizele şi cu figurile sale, iar la scărița din stînga, executorul de justiție al senioriei, înveşmîntat în negru şi roşu.

În fața marelui scutier mergeau vreo douăzeci din acei faimoşi trîmbițaşi de la cîmpie, celebri în cronicile regilor noştri pentru forța incredibilă a plămînilor lor.

Cînd zarva stridentă a formidabililor trîmbiţaşi încetă a mai atinge văzduhul, începu să se audă un zgomot surd, sacadat şi uniform. Erau pedestraşii lefegii, înarmaţi cu lăncii lungi şi înzestraţi cu scuturi din piele. Înapoia acestora nu întîrziară să se ivească lucrătorii maşinilor de război, cu uneltele şi cu turnurile de lemn; grupurile de căţărători şi rîndaşii din serviciul de transport.

Apoi, învăluiţi în norul de praf ridicat de copitele cailor şi aruncînd scîntei de lumină din pieptarele lor de fier, trecură bărbaţii înarmaţi ai castelului, grupaţi în plutoane compacte, care de la depărtare păreau un codru de lăncii.

În sfîrşit, precedaţi de toboşari, care călăreau catîri puternici cu valtrapuri şi panaşe, înconjurat de pajii săi, îmbrăcaţi în bogate veşmintee de mătase şi aur, şi urmat de scutierii casei, se ivi contele.

La vederea lui, mulţimea înălţă o zarvă imensă pentru a-l saluta, iar în larma confuză a glasurilor se stinse strigătul unei femei, care în acea clipă căzu leşinată, ca lovită de fulger, în braţele cîtorva persoane care îi săriră în ajutor. Era Margarita, Margarita, care îşi recunoscuse misteriosul iubit în preaînaltul şi preatemutul senior conte de Gómara, unul dintre cei mai nobili şi mai puternici vasali ai coroanei Castiliei.

III

După ce ieşise din Córboba, armata lui don Fernando venise mărşăluind către Sevilla, nu fără a fi luptat înainte la Écija, Carmona şi Alcalá del Río de Guadaira, unde, odată cucerit faimosul castel, îşi stabili tabăra dinaintea cetăţii necredincioşilor.

Contele de Gómara stătea în cortul lui, aşezat într-un jilţ din lemn de zadă, nemişcat, palid, înfricoşă-

tor, cu mîinile încrucişate pe mînerul paloşului şi cu ochii aţintiţi în spaţiu cu acea ceţoşenie a unuia ce pare să privească la ceva anume, şi care totuşi nu observă nimic din cîte se află împrejurul lui.

Într-o parte, în picioare, îi vorbea cel mai vechi dintre scutierii casei, singurul care, în acele ceasuri de neagră melancolie ar fi cutezat să-l întrerupă fără a-şi atrage asupra capului răbufnirea mîniei lui.

– Ce ai, stăpîne? – îi spunea. Ce rău te chinuieşte şi te mistuie? Mohorît pleci la luptă şi mohorît te întorci, cu toate că vii victorios. Cînd toţi războinicii dorm răpuşi de osteneala din timpul zilei, te aud suspinînd zbuciumat, iar dacă dau fuga la patul tău, te văd luptînd cu ceva nevăzut, care te frămîntă. Deschizi ochii, dar groaza ta nu dispare. Ce ţi se întîmplă, stăpîne? Spune-mi. Dacă e o taină, voi şti s-o păstrez în adîncul memoriei mele ca într-un mormînt.

Contele părea că nu-şi aude scutierul. Totuşi, după un lung răstimp, ca şi cum cuvintele ar fi zăbovit înainte de a-i ajunge de la urechi la înţelegere, ieşi puţin cîte puţin din nemişcare şi, trăgîndu-l către sine cu drag, îi spuse cu un glas grav şi lent:

– Am suferit prea mult în tăcere. Crezîndu-mă prada unei fantezii vane, pînă acum am tăcut de ruşine. Însă nu, ceea ce mi se întîmplă nu-i o iluzie. Pesemne mă aflu sub puterea vreunui blestem îngrozitor. Pesemne cerul sau iadul vor ceva de la mine, şi mă vestesc prin fapte supranaturale. Îţi aminteşti de ziua cînd ne-am întîlnit cu maurii de la Nebrija în cîmpiile de la Triana? Eram puţini. Lupta a fost grea, iar eu am fost cît pe ce să pier. Ai văzut: în toiul încleştării, calul meu, rănit şi orbit de furie, s-a aruncat către grosul oştirii maure. Eu mă străduiam zadarnic să-l opresc. Hăţurile îmi scăpaseră din mînă, iar foco-

sul animal alerga ducîndu-mă la moarte sigură. Strîngîndu-şi escadroanele, maurii îşi sprijineau deja în pămînt capetele lungilor lăncii, pentru a mă primi în ele. Un nor de săgeţi îmi şuiera în urechi. Calul era la cîţiva paşi de zidul de fier de care urma să ne strivim, cînd... Crede-mă: n-a fost o iluzie. Am văzut o mînă care, înşfăcîndu-l de dîrlogi, îl opri cu o forţă supranaturală şi, întorcîndu-l în dreptul rîndurilor soldaţilor mei, m-a salvat miraculos. Zadarnic am întrebat pe unii şi pe alţii de salvatorul meu. Nimeni nu-l ştia, nimeni nu-l văzuse. «Cînd zburai să te striveşti de zidul de lăncii – mi-au spus – mergeai singur, cu totul singur. De aceea ne-am minunat cînd te-am văzut întorcîndu-te, ştiind că de-acum calul nu i se mai supunea călăreţului.» În acea noapte am intrat gînditor în cort la mine. Voiam zadarnic să-mi smulg din închipuire amintirea straniei întîmplări. Dar, îndreptîndu-mă către culcuş, văzui din nou aceeaşi mînă, o mînă frumoasă, albă pînă la paloare, care a tras perdelele, dispărînd după ce le trăsese. De atunci, în orice ceas, în orice loc, văd în continuare această mînă misterioasă care îmi prevede dorinţele şi îmi precedă acţiunile. Cînd am cucerit castelul Triana, am văzut-o prinzînd între degete şi rupînd în aer o săgeată ce venea să mă străpungă; la banchetele unde încercam să-mi înec suferinţa în zăpăceală şi tumult, am văzut-o turnîndu-mi vinul în cupă, şi mereu se află dinaintea ochilor mei, şi pe oriunde merg mă urmează: în cort, în luptă, ziua, noaptea... Chiar acum, uite-o, uite-o aici, aşezată blînd pe umerii mei.

Rostind aceste ultime cuvinte, contele se ridică şi făcu cîţiva paşi ca ieşit din fire şi stăpînit de o groază adîncă.

Scutierul îşi şterse o lacrimă ce îi aluneca pe

obraji. Crezîndu-şi stăpînul nebun, nu stărui, totuşi, în a-i contrazice spusele, ci se mărgini să-i spună pe un glas adînc emoţionat:

– Vino... Să ieşim o clipă din cort. Poate că adierea serii îţi va răcori tîmplele, potolind această durere neînţeleasă, pentru care eu nu găsesc vorbe de mîngîiere.

IV

Tabăra creştinilor se întindea pe toată cîmpia Guadaira ajungînd să atingă, în partea stîngă, Guadalquivirul. Dinaintea taberei, desprinzîndu-se pe zarea luminoasă, se ridicau zidurile Seviliei străjuite de turnuri, creneluri şi fortificaţii. Pe deasupra coroanei de creneluri răbufnea verdeaţa celor o mie de grădini ale cetăţii maure, iar printre petele întunecate ale frunzişului sclipeau terasele albe ca zăpada, minaretele moscheilor şi uriaşul foişor, peste al cărui înalt parapet aruncau scîntei de lumină, străpunse de soare, cele patru mari globuri de aur, care din tabăra creştinilor păreau patru flăcări.

Încercarea lui don Fernando, una dintre cele mai eroice şi mai îndrăzneţe din acea epocă, îi adusese împrejurul său pe cei mai faimoşi războinici din diferitele regate din Peninsulă, nelipsind unii care, din ţări străine şi îndepărtate, veneau de asemenea, imboldiţi de glorie, să-şi unească strădaniile cu acelea ale sfîntului rege.

Astfel, întinse de-a lungul cîmpiei, se zăreau corturi de campanie de toate formele şi culorile, pe al căror vîrf unduiau în vînt diferite însemne şi scuturi împărţite, aştri, grifoni, lei, lanţuri, bare, cazane şi alte sute şi sute de figuri sau de simboluri heraldice ves-

tind numele şi calitatea stăpînilor lor. Pe ulițele din acel oraş improvizat umblau în toate direcțiile mulțimi de soldați care, vorbind dialecte diferite şi îmbrăcați fiecare după obişnuința țării sale şi înarmați fiecare în felul său, alcătuiau un contrast straniu şi pitoresc.

Ici se odihneau cîțiva seniori după truda luptei, aşezați în jilțuri din lemn de zadă, la uşa corturilor lor, jucînd table, în vreme ce pajii le turnau vin în cupe de metal; colo cîțiva pedestraşi profitau de o clipă de răgaz pentru a-şi drege şi repara armele rupte în ultima ciocnire; mai încolo acopereau cu săgeți o țintă cei mai iscusiți arbaletieri din oaste, în aclamațiile mulțimii, uluită de priceperea lor; iar ropotul tobelor, zarva trîmbițelor, glasurile vînzătorilor ambulanți, lovirea fierului de fier, cîntecul jonglerilor, care îşi distrau ascultătorii prin relatarea unor isprăvi minunate, şi strigătul crainicilor care anunțau ordonanțele maeştrilor de bătălie, umplînd văzduhul de mii şi mii de zgomote discordante, împrumutau acelui tablou de obiceiuri războinice o viață şi o însuflețire cu neputință de zugrăvit prin cuvinte.

Însoțit de credinciosul său scutier, contele de Gómara trecu printre grupurile însuflețite fără a-şi ridica ochii din pămînt, tăcut, trist, ca şi cum nimic nu i-ar fi atins vederea şi nici nu i-ar fi ajuns în urechi zgomotul cel mai uşor. Mergea maşinal, aidoma unui somnambul, al cărui suflet se zbate în lumea viselor, se mişcă şi umblă fără conştiința propriilor acțiuni, parcă tîrît de o voință străină.

Aproape de cortul regelui, în mijlocul unui larg cerc de soldați, paji şi rîndaşi care îl ascultau cu gura căscată grăbindu-se să cumpere vreunul din fleacurile pe care le anunța strigînd cu laude hiperbolice, se afla un personaj straniu, pe jumătate pelerin, pe ju-

mătate jongler, care, cînd recitînd un soi de litanie în latina barbară, cînd spunînd un caraghioslîc ori o măscăriciune, amesteca, în nesfîrşitele sale relatări, glume ce l-ar fi putut face să roşească pînă şi pe un arbaletier cu rugăciuni pioase, poveşti de iubiri picareşti şi legende ale sfinţilor.

În imensele traiste care îi atîrnau de umeri se aflau învălmăşite unul peste altul mii de obiecte felurite: panglici atinse de mormîntul Sfîntului Iacob, documente cu cuvinte despre care el spunea că erau ebraice, aceleaşi pe care le zisese regele Solomon cînd întemeia templul şi singurele tămăduitoare de orice fel de boli molipsitoare, balsamuri miraculoase pentru lipirea oamenilor tăiaţi în două; evanghelii cusute în punguţe de brocatel, secrete pentru a te face iubit de toate femeile, moaşte ale sfinţilor patroni din toate locurile Spaniei, bijuterii, lănţişoare, centuri, medalii şi multe alte fleacuri false, de sticlă şi de plumb.

Cînd contele ajunse în apropierea grupului alcătuit din pelerin şi din privitorii săi, acesta tocmai începea să-şi acordeze un soi de mandolină ori de guslă arabă, cu care se acompania în relatarea poveştilor sale. După ce întinse bine corzile una după alta, cu mult calm, în vreme ce însoţitorul său dădea ocol pentru a scoate ultimii bănuţi din punga dezumflată a ascultătorilor, pelerinul începu să cînte cu un glas fornăit şi cu un aer monoton şi tînguitor o baladă care se termina mereu cu acelaşi refren.

Contele se apropie de grup şi ascultă. Printr-o coincidenţă, aparent stranie, titlul acelei balade coincidea întru totul cu gîndurile lugubre care îi zbuciumau mintea. După cum anunţase cîntăreţul înainte de a începe, balada se intitula *Balada mîinii moarte*.

Cînd scutierul auzi un anunţ atît de straniu, se

strădui să-şi ducă stăpînul din acel loc; însă contele, cu ochii aţintiţi asupra jonglerului, rămase nemişcat ascultînd acest cîntec:

I

Fata are un iubit
care scutier îşi spunea.
Scutierul o anunţă
că la luptă va pleca.
«Pleci şi poate nu te vei întoarce.»
«Mă voi întoarce, pe viaţa mea.»
Pe cînd iubitul se jură,
vîntul măre repeta:
Vai de cine se încrede
în legăminte de bărbat!

II

Contele cu oamenii săi
din castelul său ieşea.
Ea, care-l recunoscuse,
cu mare tristeţe gemea:
«Vai mie, contele pleacă
luînd cu el onoarea mea!»
Pe cînd biata plînge
Vîntul măre repeta:
Vai de cine se încrede
în legăminte de bărbat!

III

Fratele ei, care era acolo,
Aste cuvinte auzea.
«Ne-a dezonorat», el spune.

«Mi-a jurat că se va-ntoarce.»
«Nu te-o găsi, de se-ntoarce,
unde obişnuia».
Pe cînd nefericita moare,
vîntul mâre repeta:
Vai de cine se încrede
în legăminte de bărbat!

IV

Moartă o duc în crîng:
la umbră o îngropau;
cît pămînt zvîrleau deasupra,
mîna n-o acoperea:
mîna unde un inel
de la conte ea avea.
Noaptea, peste-al ei mormînt,
vîntul mâre repeta:
Vai de cine se încrede
în legăminte de bărbat!

De cum îşi isprăvi cîntăreţul ultima strofă, străpungînd zidul de curioşi, care se dădeau în lături respectuoşi recunoscîndu-l, contele ajunse unde se afla pelerinul şi, înşfăcîndu-l cu putere de braţ, îl întrebă cu un glas jos şi convulsionat:

– Din ce tărîm eşti?

– Din tărîmul Soriei – îi răspunse acesta fără să se piardă.

– Şi de unde ai aflat balada asta? Despre cine vorbeşte povestea pe care o spui? – exclamă din nou interlocutorul său, scoţînd la iveală emoţii din ce în ce mai adînci.

– Seniore – zise pelerinul, înfigîndu-şi privirile în ale contelui cu o fermitate imperturbabilă – acest cîn-

tec îl repetă unii de la alții țăranii din cîmpia Gomarei, și în el este vorba despre o nefericită jignită crud de un om puternic. Înalta judecată a lui Dumnezeu a îngăduit ca, atunci cînd a fost îngropată, să-i rămînă pentru totdeauna în afara mormîntului mîna pe care iubitul ei i-a pus un inel atunci cînd i-a făcut un legămînt. Poate că tu vei fi știind cine trebuie să îl îndeplinească.

V

Într-un ungher sărăcăcios, aflat pe o latură a drumului ce duce către Gómara, am văzut, nu cu multă vreme în urmă, locul unde se spune că a avut loc strania ceremonie de căsătorie a contelui.

După ce acesta, îngenuncheat pe umilul mormînt, a strîns, într-a sa, mîna Margaritei, iar un preot, autorizat de către Papă, a binecuvîntat lugubra unire, lumea zice că miracolul s-a sfîrșit și că mîna moartă s-a scufundat pentru totdeauna.

La poalele unor copaci vîrstnici și groși există un mic petic de pajiște care, la sosirea primăverii, se acoperă dintr-o dată cu flori. Lumea din sat spune că acolo este îngropată Margarita.

MEŞTERUL PÉREZ ORGANISTUL

LEGENDĂ SEVILLANĂ

La Sevilla, chiar în pridvorul bisericii Santa Inés, în vreme ce aşteptam, de Ajunul Crăciunului, să înceapă slujba de la miezul nopţii, am auzit această tradiţie de la o îngrijitoare a mînăstirii.

Cum era firesc, după ce am auzit-o, am aşteptat nerăbdător să înceapă ceremonia, nerăbdător să asist la un miracol.

Totuşi, nimic mai puţin miraculos decît orga de la Santa Inés, nimic mai obişnuit decît motetele insipide pe care ni le-a dăruit cu ea organistul în acea noapte.

Ieşind de la slujbă, nu am putut să nu-i spun îngrijitoarei cu un aer de zeflemea:

– Ce vrea să spună că orga meşterului Pérez sună acum atît de rău?

– Ei poftim – îmi răspunse bătrîna – înseamnă că asta nu-i a lui.

– Nu-i a lui? Păi ce s-a întîmplat cu ea?

– A căzut în bucăţi de veche ce era acum cîţiva ani.

– Şi sufletul organistului?

– N-a mai apărut de cînd l-au pus pe cel care îl înlocuieşte acum.

Dacă vreunuia dintre cititorii mei i-ar veni în minte să-mi adreseze aceeaşi întrebare, după ce va fi citit această povestire, el a aflat deja motivul pentru care minunăţia nu a mai continuat să se înfăptuiască pînă în zilele noastre.

I

– Îl vezi pe ăl de colo, cu mantie roşie şi cu pană albă în vîrful pălăriei, care parcă duce pe pieptar tot aurul de pe galioanele din Indii? Ăla care coboară în clipa asta din litieră ca să-i dea mîna doamnei ăleia care, după ce-a coborît dintr-a ei, vine încoace, avînd înainte patru paji cu torțe? Păi ăla-i marchizul de Moscosso, iubitul văduvei contelui de Villapineda. Se spune că înainte de a-şi pune ochii pe doamna asta, o ceruse în căsătorie pe fiica bogatului său senior, dar tatăl fetei, despre care se zvoneşte că-i cam zgîrcit... Dar, taci, vorbim de lup, şi lupu-i la uşă. Îl vezi pe ăla care vine pe sub arcul Sfîntului Felipe, pe jos, învelit într-o mantie întunecată şi avînd înainte un singur valet cu felinar? Acum ajunge în fața altarului.

Ai observat, cînd s-a dezvelit ca să se închine la icoană, însemnul care îi străluceşte pe piept? Dacă n-ar fi după distincția asta nobilă, l-ai putea crede un negustor de pe strada Culebras... Păi ăsta-i tatăl cu pricina. Uită-te cum poporul îi face loc şi îl salută. Toată Sevilla îl ştie pentru averea lui colosală. El singur are mai mulți ducați de aur în lăzile lui decît soldații pe care-i ține stăpînul nostru, regele don Felipe, iar cu galioanele lui ar putea forma o flotă îndeajuns de puternică încît să-i țină piept Marelui Turc...

Uite, uită-te la grupul ăla de domni gravi; ei sînt cavalerii din consiliul municipal. Măi să fie! Tot aici e şi flamandul, căruia se spune că încă nu i-au aruncat mănuşa domnii cu crucea verde, mulțumită influenței lui printre magnații din Madrid... Ăsta nu vine la biserică decît ca să asculte muzică... Nu, păi dacă meşterul Pérez nu-i smulge cu orga lui nişte lacrimi cît pumnii, putem fi încredințați că sufletul lui nu mai

stă în piept, ci fierbe în cazanelele lui Sarsailă... Vai, vecino! E de rău... e de rău... Bănuiesc c-o să avem scandal. Eu mă ascund în biserică. Păi, după cîte văd, aici au să fie mai multe spade învîrtite decît *Tatăl Nostru* rostite. Uite, uite: oamenii ducelui de Alcalá dau colțul din piața San Pedro, iar pe strada Dueñas mi se pare că i-am zărit pe ai lui Medina Sidonia. Nu ți-am spus eu?

Acuma s-au văzut, acuma se opresc unii pe alții, fără să-și lase din posturile... Grupurile se împrăștie... Portăreii, care în asemenea ocazii ciomăgesc prieteni și dușmani, se retrag... Pînă și domnul judecător, cu bastonul lui cu tot, se ascunde în pridvor... Ș-apoi se mai spune că nu există justiție. Pentru cei săraci...

Haidem, haidem, emblemele au început a străluci în întuneric... Domnul Nostru Atotputernic să ne-ajute! Au început loviturile... Vecino, vecino! Aici..., înainte să închidă porțile. Dar, taci! Ce-i asta? Abia au început, că se și sfîrșesc... Ce strălucește acolo?... Torțe aprinse! Litiere! E domnul arhiepiscop.

Sfînta Fecioara Preasfîntă, pe care tocmai o invocam în minte, mi-l aduce în ajutor... Vai! Nimeni nu știe cît îi datorez eu Maicii Domnului!... Cu cîtă dobîndă îmi răsplătește lumînărelele pe care i le aprind sîmbăta!... Uite ce frumușel e cu veșmintele lui violete și cu bereta lui roșie!... Dumnezeu să-l țină în jilț tot atîtea veacuri cîte îmi doresc eu de viață pentru mine. Dacă n-ar fi fost el, Sevilla ar fi ars pe jumătate cu certurile astea ale ducilor. Uite-i, uite-i, fățarnicii de ei, cum se apropie amîndoi de litiera prelatului, ca să-i sărute inelul... Cum îl urmează și îl însoțesc amestecîndu-se cu slujitorii lui. Cine ar zice că ăștia doi, care par atît de prieteni, dacă într-o jumătate de ceas se

întîlnesc pe o stradă întuneacoasă... Adicătelea, ei doi, ei doi!... Ferească Dumnezeu să-i cred laşi. Au arătat prea bine ce pot în cîteva rînduri luptînd cu duşmanii Domnului Nostru... Dar adevăru-i că dacă s-ar căuta... Şi s-ar căuta cu chef să se găsească, s-ar găsi, punînd capăt odată certurilor ăstora nesfîrşite, în care cei care se luptă cu adevărat sînt rubedeniile, apropiații şi servitorii lor.

Dar hai, vecino, hai în biserică, înainte de a se înțesa cu vîrf şi îndesat..., că în unele seri ca asta se umple de obicei în asemenea hal că n-ai unde să mai arunci un ac... mare chilipir au măicuțele cu organistul lor... Cînd s-a mai văzut mînăstirea aşa de înfloritoare ca acuma?... Despre celelalte comunități pot spune că i-au făcut meşterului Pérez nişte propuneri mărețe. Adevărat că nu-i nimic ciudat în asta, că pînă şi domnul arhiepiscop i-a oferit munți de aur ca să-l ducă la catedrală... Dar el, nimic... Mai curînd şi-ar pierde viața decît să-şi părăsească orga lui preferată... Nu-l cunoşti pe maese Pérez? Adevărat că eşti nouă în cartier... Păi este un bărbat cumsecade, sărac, e adevărat, însă milos ca nimeni altul... Fără alte rude în afara fetei lui şi fără alți prieteni în afara orgii, îşi petrece viața întreagă veghind la nevinovăția uneia şi acordînd registrele celeilalte... Unde mai pui că orga e veche!... Nu-i nimic; el îşi dă o asemenea silință în a o repara şi îngriji, că sună de te minunezi. Fiindcă o cunoaşte într-un asemenea fel, încît pe pipăite... Pentru că nu ştiu dacă ți-am spus, dar bietul om e orb din naşcare... Şi cu cîtă răbdare îşi poartă nenorocirea!... Cînd îl întreabă cineva cît ar da ca să vadă, el răspunde: «Mult, dar nu atît cît crezi, fiindcă am speranțe.» «Speranțe să vezi?» «Da, şi încă foarte curînd – adaugă el, zîmbind ca un înger. Am deja şaptezeci şi

şase de ani. Oricît de lungă mi-ar fi viaţa, în curînd îl voi vedea pe Dumnezeu.»

Sărăcuţul! Chiar că o să-l vadă... că-i umil ca pietrele de pe stradă care se lasă călcate în picioare de toată lumea. Întotdeauna spune că nu-i decît un simplu organist de mînăstire, iar el poate de lecţii de solfegiu chiar şi maestrului de capelă de la Primada. Parcă se află în slujba asta dinainte de a-i ieşi primii dinţişori... Taică-său avea aceeaşi meserie ca şi el. Eu nu l-am cunoscut, însă maică-mea, slavă ei, spune că ducea mereu orga cu el ca să-i sufle în foale. Apoi, băiatul a arătat asemenea înclinaţii încît, cum era şi firesc, la moartea lui tătîne-său i-a moştenit funcţia... Şi ce mîini are! Dumnezeu să i le binecuvînteze! Merita să-i fie duse pe strada Chicharrero's şi să-i fie încrustate în aur... Întotdeauna cîntă bine, întotdeauna; dar într-o seară ca asta e o minunăţie... El are o mare evlavie pentru ceremonia asta a slujbei din Noaptea de Ajun, iar cînd se ridică ostia sfinţită, chiar la miezul nopţii, cînd a venit pe lume Domnul Nostru Isus Cristos... glasurile orgii lui sînt glasuri de îngeri...

În sfîrşit, la ce bun să-ţi mai laud eu ceea ce vei auzi în seara asta? E deajuns să vezi cum toată floarea Seviliei, pînă şi însuşi domnul arhiepiscop, vine la o mînăstire modestă ca să-l asculte. Şi să nu-ţi închipui că numai lumea care se pricepe la treburile astea muzicale îi recunoaşte meritele, ci chiar şi oamenii de rînd. Toate cîrdurile astea pe care le vezi sosind cu facle aprinse, intonînd colinde cu strigăte exagerate în ritmul dairelelor, a tamburinelor şi a buhaielor, împotriva obiceiului lor, care este să întoarcă pe dos bisericile, tac chitic atunci cînd meşterul Pérez îşi pune mîinile pe orgă... iar cînd le ridică... cînd le ridică nu

se aude nici musca...: din toți ochii cad lacrimi mari, iar la sfîrşit se aude ca un suspin imens, care nu-i altceva decît răsuflarea celor de față, reținută cît durează muzica... Dar haidem, haidem; deja nu mai bat clopotele şi slujba are să înceapă... Haidem înăuntru... Pentru toată lumea noaptea asta este fericită, însă pentru nimeni mai mult ca pentru noi.

Spunînd acestea, buna femeie care îi slujise drept *ciceron* vecinei sale străbătu pridvorul mînăstirii Santa Inés şi, un cot în stînga, un ghiont în dreapta, intră în biserică pierzîndu-se în mulțimea ce se înghesuia la poartă.

II

Biserica era scăldată într-o lumină uimitoare. Torentul de lumină ce se desprindea de pe altare umplînd atmosfera scînteia în bogatele podoabe ale doamnelor care, îngenunchind pe pernuțele de catifea întinse de paji şi luînd cartea de rugăciuni din mîna jupîneselor, alcătuiră, în cele din urmă, un cerc în jurul grilajului presbiteriului.

Lîngă acest grilaj, în picioare, înveliți în mantiile lor colorate galonate cu aur, lăsînd să se întrezărească cu o neglijență studiată crucile roşii şi verzi, într-o mînă cu pălăria ale cărei pene mîngîiau covoarele; cu cealaltă pe garda ornată şi şlefuită a spadei ori mîngîind mînerul pumnalului încrustat, cavalerii din consiliul municipal, împreună cu o mare parte din floarea nobilimii seviliene, păreau să alcătuiască un zid menit a le apăra fiicele şi soțiile de privirile plebei. Aceasta, agitîndu-se în adîncul naosurilor cu un zgomot asemănător mării zbuciumate, izbucni într-o aclamație de bucurie, însoțită de sunetul discordant al tamburi-

nelor şi dairelelor, cînd îl văzu apărînd pe arhiepiscop, care, după ce se aşeză dinaintea altarului principal, sub un jilţ cu baldachin stacojiu, înconjurat de slujitorii săi, binecuvîntă de trei ori poporul.

Era timpul să înceapă slujba. Totuşi, trecură cîteva minute fără ca preotul oficiant să-şi facă apariţia. Mulţimea începea să fiarbă arătîndu-şi nerăbdarea; cavalerii schimbau între ei cuvinte şoptite, iar arhiepiscopul îşi trimise în sacristie unul din slujitori să cerceteze de ce nu începea ceremonia.

– Meşterul Pérez se simte rău, foarte rău, şi va fi cu neputinţă să asiste în noaptea asta la slujbă.

Acesta fu răspunsul slujitorului.

Vestea se răspîndi pe dată în rîndurile poporimii. Ar fi cu neputinţă să zugrăvim efectul neplăcut pe care îl produse asupra tuturor. Ne vom mulţumi să spunem că în biserică începu să se observe o asemenea fierbere, încît judecătorul se ridică în picioare iar alguazilii intrară ca să impună tăcerea, împrăştiindu-se printre valurile îngrămădite ale mulţimii.

În acel moment, un bărbat urît la înfăţişare, slab, osos şi zbanghiu pe deasupra, înaintă pînă la locul pe care îl ocupa prelatul.

– Meşterul Pérez e bolnav – spuse. Ceremonia nu poate începe. Dacă vreţi, voi cînta eu la orgă în absenţa lui, căci nici meşterul Pérez nu-i primul organist din lume, şi nici, după moartea lui, nu se va mai întrebuinţa acest instrument din lipsă de pricepuţi.

Arhiepiscopul făcu un semn de încuviinţare din cap, iar cîţiva credincioşi, care îl cunoşteau pe acel personaj ciudat drept un organist invidios, duşman cu cel de la Santa Inés, începeau să izbucnească în exclamaţii de neplăcere, cînd, deodată, în pridvor se auzi un zgomot grozav:

– Meşterul Pérez e aici!... Meşterul Pérez e aici!...

La aceste strigăte ale celor înghesuiţi la poartă, toată lumea îşi întoarse capul.

Palid şi desfigurat, meşterul Pérez intra, într-adevăr, în biserică, dus într-un fotoliu, pe care toţi îşi disputau cinstea de a-l purta pe umeri.

Preceptele doctorilor, lacrimile fiicei sale, nimic nu fusese deajuns pentru a-l ţine în pat.

– Nu – spusese. Asta e ultima oară, o ştiu. O ştiu şi nu vreau să mor fără a-mi vizita orga, şi mai ales în noaptea asta, de Ajunul Crăciunului. Haidem, vreau, poruncesc. Haidem la biserică.

Dorinţele îi fuseseră îndeplinite. Cei de faţă îl urcară pe braţe la tribună şi slujba începu. În acea clipă, orologiul catedralei bătea ceasurile douăsprezece.

Trecu şi prima rugăciune, şi evanghelia, şi ofertoriul, şi sosi clipa solemnă în care preotul, după ce o consacrase, ia cu vîrful degetelor ostia sfinţită şi începe să o ridice.

Un nor de tămîie care se destrăma în valuri azurii umplu atmosfera bisericii. Clopotele bătură cu un sunet vibrant, iar maese Pérez îşi puse mîinile crispate pe clapele orgii.

Cele o sută de glasuri ale tuburilor de metal răsunară într-un acord maiestuos şi prelung, care se pierdu puţin cîte puţin, ca şi cum o pală de vînt le-ar fi risipit ultimele ecouri.

Acestui prim acord, care părea un glas ce se ridica de la pămînt la cer, îi răspunse un altul îndepărtat şi suav, care tot crescu, crescu, pînă cînd se preschimbă într-un torent de armonie asurzitoare. Era glasul îngerilor care, străbătînd văzduhurile, ajungea în lume.

Apoi începură să se audă ca nişte imnuri depărtate intonate de ierahiile serafimilor. Mii de imnuri în acelaşi timp, care, amestecîndu-se, alcătuiau unul singur care, cu toate acestea, nu era decît acompaniamentul unei melodii stranii, ce părea să plutească peste acel ocean de acorduri misterioase, ca un petec de ceață peste valurile mării.

Mai apoi cîteva se pierdură; mai tîrziu, altele. Combinația se simplifica. Acum nu mai erau decît două glasuri, ale căror ecouri se contopeau; apoi rămase unul izolat, susținînd o notă strălucitoare ca o spadă de lumină. Preotul îşi înclină fruntea, iar pe deasupra creştetului său alb, ca printr-o mătase albastră simulată de fumul tămîii, ostia sfințită apăru la vederea credincioşilor. În acel moment, nota pe care meşterul Pérez o susținea tremurînd se deschise, iar o explozie de armonie uriaşă cutremură biserica, în ale cărei unghere vîjîia aerul comprimat şi ale cărei vitralii colorate se cutremurau în ferestrele lor înguste.

Din fiecare din acele note care alcătuiau acel acord magnific se dezvoltă o temă şi, cînd în apropiere, cînd în depărtare, cînd strălucitoare, cînd înăbuşite, s-ar fi spus că apele şi păsările, vînturile şi frunzişurile, oamenii şi îngerii, pămîntul şi cerurile cîntau, fiecare în limba sa, un imn naşterii Mîntuitorului.

Mulțimea asculta uluită şi înmărmurită. În fiecare ochi era o lacrimă; în fiecare gînd, o reculegere adîncă.

Preotul oficiant îşi simțea mîinile tremurînd, întrucît Cel pe care îl ridica, Cel căruia i se închinau oamenii şi arhanghelii, era Dumnezeul lui, era Dumnezeul lui, şi îi părea că văzuse deschizîndu-se cerurile şi transfigurîndu-se ostia.

Orga suna în continuare, însă glasurile ei se stingeau treptat, aidoma unui glas ce se pierde din ecou în ecou, se îndepărtează şi slăbeşte îndepărtîndu-se, cînd la tribună răsună un ţipăt, un ţipăt sfîşietor, ascuţit, un ţipăt de femeie.

Orga scoase un sunet discordant şi straniu, asemănător unui sughiţ de plîns, şi muţi.

Mulţimea se îngrămădi la scara tribunei, către care, smulşi din extazul religios, îşi întoarseră privirile neliniştite toţi credincioşii.

– Ce s-a întîmplat? Ce se petrece? – îşi spuneau unii altora, şi nimeni nu ştia să răspundă, toţi se străduiau să ghicească, confuzia sporea, iar răscolirea începea să devină prea mare, ameninţînd să tulbure rînduiala şi reculegerea proprii bisericii.

– Ce-a fost asta? – îl întrebară doamnele pe judecătorul care, precedat de portărei, fusese unul dintre primii care se urcaseră la tribună şi care, palid şi cu semne de adînc regret, se îndrepta către locul unde îl aştepta arhiepiscopul, nerăbdător, ca toţi ceilalţi, să afle cauza acelei neorînduieli.

– Ce este?

– Meşterul Pérez tocmai a murit.

Într-adevăr, cînd primii credincioşi, după ce se încălecaseră pe scară, ajunseră la tribună, îl văzură pe bietul organist căzut cu faţa peste clapele vechiului său instrument, care încă vibra înăbuşit, în vreme ce fiica lui, îngenuncheată la picioarele sale, îl striga zadarnic printre suspine şi hohote de plîns.

III

– Bună seara, scumpa mea doña Baltasara. Vii şi domnia ta în seara asta la slujba de Ajun de la miezul nopţii? În ce mă priveşte, mă gîndeam să merg să o

ascult la parohie; dar, ce se întîmplă... De ce să nu mă iau şi eu după toată lumea? Şi, dacă ar fi să vorbesc adevărat, de cînd a murit meşterul Pérez parcă îmi cade o lespede pe inimă cînd intru în Santa Inés... Sărăcuţul! Era un sfînt!... În ce mă priveşte, pot spune că păstrez o bucată din pieptarul lui ca pe nişte moaşte, şi merită... Că mie Dumnezeu şi sufletul meu îmi şoptesc că dacă domnul arhiepiscop ar interveni, e lucru sigur că nepoţii noştri l-ar vedea în altare... Dar, cum se poate?... Morţii nu au prieteni... Acum la modă e noutatea... Mă înţelege domnia ta. Ce! Nu ştii nimic din ce se întîmplă? Adevărat că noi două ne asemănăm în asta: de la căsuţa noastră la biserică şi de la biserică la căsuţa noastră, fără să ne pese de ce se spune sau de ce nu se mai spune... Numai că eu, aşa... din zbor... o vorbă de ici, alta de colea... fără măcar să vreau să bag de seamă, de obicei sînt la curent cu niscaiva noutăţi.

Da, domnule. Pare lucru sigur că organistul de la San Román, zbanghiul ăla care mereu îi vorbeşte de rău pe ceilalţi organişti, zdrenţărosul ăla, care mai degrabă pare un casap de la Puerta de la Carne decît un maestru de muzică, are să cînte în noaptea asta de Ajun în locul meşterului Pérez. Poate ştii domnia ta, fiindcă asta a aflat-o toată lumea din Sevilla, că nimeni nu se încumeta s-o facă. Nici măcar fata lui, care e profesoară, iar după moartea tatălui a intrat la mînăstire ca novice.

Şi era firesc: obişnuiţi să ascultăm acele minuni, orice altceva trebuia să ne pară prost, oricît s-ar vrea să se evite comparaţiile. Păi cînd comunitatea tocmai hotărîse ca în cinstea răposatului, ca dovadă de respect pentru memoria lui, orga să rămînă tăcută în noaptea asta, iaca se înfăţişează omul nostru că el se

încumetă să cînte la ea... Nimic nu-i mai îndrăzneț decît ignoranța... Adevărat că vina nu-i a lui, ci a celor care îngăduie o asemenea profanare. Dar așa e lumea... Și spuneam... Nu-i vorbă de lumea care vine... Oricine ar spune că nimic nu s-a schimbat de la un an la altul. Aceleași figuri, același lux, aceleași ghionturi la poartă, aceeași însuflețire în pridvor, aceeași mulțime în templu... Vai, de s-ar ridica mortul din groapă! Ar muri din nou numai ca să nu audă cîntîndu-se la orga lui cu asemenea mîini.

Acuma, ce se întîmplă, dacă-i adevărat ce mi s-a spus, oamenii din cartier îi pregătesc una bună nechematului. Cînd va sosi momentul să pună mîna pe clape, are să înceapă un tărăboi de dairele, tamburine și buhaie de să nu-ți mai ardă să asculți... Dar taci, tocmai intră în biserică eroul spectacolului. Isuse, ce hăinuțe în culori țipătoare, ce guler plin de noduri, ce aere de personaj! Haidem, haidem, că arhiepiscopul a sosit de ceva vreme și are să înceapă slujba... Haidem, că mi se pare că seara asta ne va da de povestit pentru multe zile.

Spunînd asta, buna femeie, pe care cititorii noștri o cunosc deja pentru accesele sale de locvacitate, pătrunse în Santa Inés, deschizîndu-și, după obicei, drum prin mulțime cu ghionturile și cu coatele.

Ceremonia începuse. Templul era la fel de strălucitor ca și cu un an în urmă.

Noul organist, după ce trecuse prin mijlocul credincioșilor pentru a merge să sărute inelul prelatului, urcase la tribună, unde parcurgea, unul după altul, registrele orgii cu o gravitate pe cît de afectată, pe atît de ridicolă.

Printre oamenii din popor care se îngrămădeau la poalele bisericii se auzea o rumoare surdă și nedeslu-

şită, ca un soi de presimţire că furtuna avea să se dezlănţuie şi că nu avea să mai întîrzie mult în a se face auzită.

– E un potlogar care, fiindcă nu face nimic bine, nici măcar nu se uită drept – spuneau unii.

– E un nechemat care, după ce a făcut din orga parohiei lui mai rău decît o hîrîitoare, vine s-o pîngărească pe a meşterului Pérez – spuneau ceilalţi.

Şi, în vreme ce unul se descotorosea de manta ca să-i dea zdravăn la dairea, iar altul îşi aranja clopoţeii, şi toţi se pregăteau să facă tărăboi cît cuprinde, numai cîte unul cuteza să-l apere cu sfială pe straniul personaj, a cărui atitudine mîndră şi pedantă alcătuia un contrast atît de notabil cu înfăţişarea modestă şi cu bunătatea afabilă a meşterului Pérez.

În cele din urmă sosi şi clipa aşteptată, clipa cînd preotul, după ce se închinase şi murmurase cîteva cuvinte sfinte, luă ostia în mîini... Clopoţelele bătură, dangătele lor asemuindu-se cu o ploaie de note de cristal. Valurile diafane de tămîie se ridicară, iar orga răsună.

În acel moment, un vacarm asurzitor umplu atmosfera bisericii, sufocîndu-i primul acord.

Fluiere, cimpoaie, clopoţei, dairele, toate instrumentele gloatei îşi înălţară glasurile discordante dintr-o dată; însă confuzia şi vacarmul dură doar cîteva secunde. La fel cum începuseră, toate laolaltă amuţiră de îndată.

Al doilea acord, amplu, robust, magnific, încă se susţinea, ieşind din tuburile de metal ale orgii ca o cascadă de armonie inepuizabilă şi sonoră.

Cînturi cereşti asemeni celor care mîngîie urechea în clipele de extaz, cînturi pe care spiritul le percepe iar buzele nu le pot repeta, note disparate ale unei

melodii îndepărtate, răsunînd din cînd în cînd, aduse de rafalele de vînt; șopot de frunze ce se mîngîie în copaci cu un murmur asemănător cu acela al ploii, triluri de ciocîrlii ce se ridică ciripind dintre flori ca o săgeată avîrlită spre nori; bubuituri fără nume, impunătoare precum răgetele unei furtuni; coruri de serafimi fără ritm și cadență, necunoscută muzică a cerului pe care doar închipuirea o înțelege, imnuri înaripate ce păreau să urce la tronul Domnului ca o trîmbă de lumină și de sunete... toate acestea le exprimau cele o sută de glasuri ale orgii cu o mai mare tărie, cu o mai misterioasă poezie, cu o culoare mai fantastică decît le exprimaseră vreodată.

....

Cînd organistul coborî de la tribună, mulțimea care se înghesui la scară fu atît de mare, și atît de mare fu dorința ei de a-l vedea și admira, încît judecătorul, temîndu-se, pe bună dreptate, că va fi sufocat printre toată lumea, își trimise portăreii pentru ca, cu bastonul în mînă, să-i deschidă drum spre a ajunge la altarul principal, unde îl aștepta prelatul.

– Vezi – îi spuse acesta din urmă cînd îl aduseră dinaintea sa. Vin aici de la palatul meu numai ca să te ascult. Vei fi oare la fel de nemilos ca meșterul Pérez, care niciodată n-a voit să mă scutească de acest drum cîntînd la catedrală?

– Anul care vine – răspunse organistul – promit să vă fac pe plac, căci pentru tot aurul din lume nu m-aș întoarce să cînt la orga asta.

– Dar pentru ce? – îl întrerupse prelatul.

– Pentru că... – adăugă organistul, încercînd să-și stăpînească emoția care se dezvăluia în paloarea chipului său – pentru că este veche și stricată, și nu poate exprima tot ce trebuie.

Arhiepiscopul se retrase, urmat de servitorime. Unele după altele, litierele seniorilor se înşiruiră şi se pierdură pe la coturile străzilor învecinate. Grupurile din pridvor se dizolvară, credincioşii risipindu-se în direcţii diferite, iar îngrijitoarea tocmai se pregătea să închidă porţile de la intrarea în pridvor, cînd încă se mai întrezăreau două femei care, după ce-şi făcură semnul crucii şi murmurară o rugăciune dinaintea icoanei de pe arcul Sfîntului Felipe, îşi văzură de drum, apucînd-o pe strada Dueñas.

– Ce vrei domnia ta, doamna mea doña Baltasara – spunea una dintre ele. Eu aşa mi-s. Fiecare cu ce-l doare... De m-ar fi încredinţat capucinii desculţi şi tot n-aş crede cu totul... Omul ăsta nu putea cînta ce-am ascultat noi mai înainte... Eu l-am auzit de o mie de ori la San Bartolomé, care era parohia lui, şi de unde a trebuit să-l alunge părintele de rău ce era, şi era ceva de să-ţi astupi urechile cu cîlţi... Ş-apoi, n-ai decît să te uiţi la faţă, care, după cum se spune, e oglinda sufletului... Eu îmi amintesc, sărăcuţul, parcă l-aş vedea şi acum, îmi amintesc de chipul meşterului Pérez cînd, într-o seară ca asta, cobora de la tribună după ce-i înaripase pe cei de faţă cu desăvîrşirea lui... Ce zîmbet bun, ce culoare însufleţită!... Era bătrîn şi părea un înger... Nu, că ăstălalt a coborît scările împleticindu-se, de parcă l-ar fi lătrat un cîine pe palier, şi cu un miros de mort şi nişte... Haidem, scumpa mea doña Baltasara, crede-mă domnia ta, şi crede-mă cu adevărat: eu bănui că aici e o bubă...

IV

Mai trecuse un an. Stareţa de la mînăstirea Santa Inés şi fiica meşterului Pérez vorbeau în şoaptă, pe jumătate ascunse de corul bisericii. Din turn, clopotul

îi chema cît îl ținea gura pe credincioşi, iar cîte cineva străbătea pridvorul, tăcut şi pustiu de astă dată, iar după ce lua apa sfințită la poartă, îşi alegea un loc într-un ungher din naosuri, unde cîțiva vecini de prin cartier aşteptau liniştiți să înceapă slujba de Ajun de la miezul nopții.

– Vezi acum – spunea stareța. Teama dumitale este cum nu se poate mai copilărească. Nu există nimic în templu. În seara asta, toată Sevilla se duce grup la catedrală. Cîntă dumneata la orgă, şi cîntă fără nici un fel de neîncredere. Vom fi numai noi, din comunitate... Dar... continui să taci, şi suspini în continuare... Ce ți se întîmplă? Ce ai?

– Mi-e... frică – exclamă tînăra cu un glas profund emoționat.

– Frică! De ce?

– Nu ştiu... de ceva supranatural... Aseară, iată, vă auzisem spunînd că aveați de gînd să cînt eu la orgă la slujbă şi, mîndră de această alegere, m-am gîndit să-i reglez registrele şi să le potrivesc, aşa încît astăzi să vă fac o surpriză... Am venit în cor... singură... Am deschis uşa care duce spre tribună... Orologiul catedralei bătea în acel moment o oră... nu ştiu care... însă bătăile erau nespus de triste şi multe... multe... Au tot sunat cîtă vreme eu am rămas țintuită în prag, iar vremea aceea mi s-a părut un veac.

Biserica era pustie şi întunecată... Departe, în fund, ca o stea pierdută pe cerul nopții, strălucea o lumină muribundă... lumina lămpii care arde în altarul principal... În reflexele ei nespus de slabe, care nu contribuiau decît la a face şi mai vizibile ororile adînci ale umbrelor, am văzut... l-am văzut, măicuță, să nu te îndoieşti; am văzut un om care, în tăcere, întors cu spatele la locul în care mă găseam, cu o mînă străbă-

tea clapele orgii, în vreme ce cu cealaltă îi umbla la registre... Iar orga suna, însă suna într-un chip de nedescris. Fiecare dintre notele ei părea un hohot de plîns înăbuşit în tubul de metal, care vibra cu aerul comprimat în golul lui şi reproducea tonul surd, aproape imperceptibil, însă just.

Iar orologiul catedralei continua să bată ora, iar omul acela tot străbătea clapele. Îi auzeam pînă şi răsuflarea.

Groaza îmi înghețase sîngele în vine. Simțeam în trup un fel de frig glacial, iar în tîmple foc... Atunci am vrut să strig, am vrut să strig însă n-am putut. Omul acela îşi întorsese fața şi mă privise... Ba greşesc, nu mă privise, fiindcă era orb... Era tata!

– Haida, deh! Soră, alungă nălucirile astea cu care necuratul încearcă să tulbure mințile slabe... Spune un *Tatăl Nostru* şi o *Ave Maria* către Sfîntul Arhanghel Mihail, căpetenie a oştirilor cereşti, ca să te ajute împotriva duhurilor rele. Poartă la gît scapularul atins de moaştele Sfîntului Pacomio, apărătorul de ispite, şi du-te, du-te şi aşează-te în tribuna cu orga. Slujba are să înceapă, şi credincioşii aşteaptă deja cu nerăbdare... Tatăl dumitale este în ceruri, şi de acolo, mai degrabă decît să ne înspăimînte, va coborî să îşi inspire fata în această ceremonie solemnă, pentru o asemenea evlavie aparte.

Stareța se duse să-şi ocupe jilțul din mijlocul comunității. Fiica meşterului Pérez deschise cu o mînă tremurătoare poarta tribunei pentru a se aşeza pe băncuța orgii, iar slujba începu.

Slujba începu şi continuă fără ca nimic deosebit să se petreacă pînă cînd sosi momentul sfințirii ostiei. În acea clipă răsună orga, iar în acelaşi timp cu orga,

un țipăt al fetei meșterului Pérez. Stareța, măicuțele și cîțiva credincioși dădură fuga spre tribună.

– Priviți-l! Priviți-l! – spunea tînăra, țintuindu-și ochii ieșiți din orbite asupra băncuței, de unde se ridicase, înmărmurită, pentru a se agăța cu mîinile convulsionate de balustrada tribunei.

Toată lumea își îndreptă privirile într-acolo. Orga era singură, și, cu toate acestea, orga continua să sune... să sune așa cum numai îngerii ar fi putut-o imita în rapturile lor de bucurie mistică.

*

– Nu ți-am spus eu de o mie și una de ori, scumpa mea doña Baltasara, nu ți-am spus eu? Aici e o bubă! Uite! Ce, n-ai fost aseară la slujba de la miezul nopții? Dar, în sfîrșit, poate că știi ce s-a întîmplat. În toată Sevilla se vorbește numai despre asta... Domnul arhiepiscop s-a făcut, pe bună dreptate, foc și pară... După ce a renunțat să mai asiste la Santa Inés, după ce n-a putut să fie de față la miracol... Și pentru ce?... Ca să asculte o zornăială, căci oameni care l-au auzit spun că ce-a făcut fericitul organist de la San Bartolomé asta a fost... Nu spuneam eu? Aia nu putea s-o cînte zbanghiul, aș! Aici e o bubă, iar buba era, de fapt, sufletul meșterului Pérez.

MISERERE

LEGENDĂ RELIGIOASĂ [DIN NAVARRA]

Acum cîteva luni, vizitînd celebra abație de la Fitero și îndeletnicindu-mă cu răsfoirea cîtorva volume din biblioteca sa părăsită, descoperii într-unul din unghere două sau trei caiete de muzică îndeajuns de vechi, acoperite de praf și pe care șoarecii chiar începuseră să le roadă.

Era un Miserere.

Eu nu știu muzică. Însă îmi este atît de dragă încît, chiar fără să mă pricep, obișnuiesc să iau uneori partitura unei opere și îmi petrec ceasurile moarte răsfoindu-i paginile, privind grupurile de note mai mult sau mai puțin îngrămădite, liniile, semicercurile, triunghiurile și soiurile de alte cele numite chei, și toate acestea fără să înțeleg nici o iotă și nici să trag vreo învățătură din asta.

Consecvent cu mania mea, am reparcurs caietele, iar primul lucru care mi-a atras atenția a fost că, deși pe ultima pagină era acest cuvînt latinesc, atît de obișnuit în toate lucrările, finis, *adevărul era că acel* Miserere *nu era terminat, întrucît muzica nu ajungea decît pînă la al zecelea verset.*

Aceasta a fost, fără îndoială, ceea ce mi-a atras atenția mai întîi. Însă mai apoi, după ce m-am uitat puțin pe paginile cu muzica, m-a șocat și mai mult observația că, în locul acelor cuvinte italienești scrise în toate, precum maestoso, allegro, ritardando, più vivo, a piacere, *erau cîteva rînduri scrise cu caractere mai mă-*

runte şi în limba germană, dintre care unele slujeau la a sublinia lucruri foarte dificil de făcut, cum este acesta: «Trosnesc..., trosnesc oasele, iar din măduva lor va părea că ies vaietele»; ori precum asta: «Coarda urlă fără să discordeze, metalul tună fără a asurzi; dar acestea sună laolaltă şi nu se confundă nimic, şi totul este omenirea care sughiţă şi geme»; ori cea mai originală din toate, fără îndoială, recomanda dedesubtul ultimului versicul: «Notele sînt oase acoperite de carne; lumină de nestins, cerurile cu armonia lor..., forţă!..., forţă şi dulceaţă.»

– Ştii ce este asta? – l-am întrebat pe un bătrînel care mă însoţea, cînd am terminat de tradus pe jumătate aceste rînduri, care păreau nişte fraze scrise de un nebun.

Bătrînul mi-a povestit atunci legenda pe care am să v-o istorisesc.

***

Cu mulţi ani în urmă, într-o noapte ploioasă şi întunecată, la poarta mînăstirii acestei abaţii a sosit un pelerin şi a cerut puţin foc pentru a-şi usca veşmintele, o bucată de pîine cu care să-şi potolească foamea şi un adăpost oarecare unde să aştepte dimineaţa şi să-şi urmeze drumul o dată cu lumina soarelui.

Masa lui modestă, culcuşul lui sărăcăcios şi căminul său aprins le puse fratele căruia îi fusese adresată această cerere la dispoziţia drumeţului, pe care, după ce îşi reveni din osteneală, îl întrebă despre pelerinajul său şi despre locul către care se îndrepta.

– Eu sînt muzician – răspunse cel întrebat. M-am născut foarte departe de aici, iar în patria mea m-am bucurat cîndva de un mare renume. În tinereţe am fă-

cut din arta mea o armă puternică de seducție, și am aprins cu ea patimi ce m-au tîrît spre o crimă. La bătrînețe vreau să convertesc la bine însușirile pe care le-am folosit întru rău, mîntuindu-mă tot pe acolo pe unde m-am putut osîndi.

Cum enigmaticele cuvinte ale necunoscutului nu-i păreau întru totul limpezi fratelui mirean, în care curiozitatea începea deja să se deștepte, și îmboldit de aceasta să-și continue întrebările, interlocutorul urmă în acest fel:

– Îmi plîngeam în adîncul sufletului păcatul pe care îl comisesem. Însă, cînd am încercat să-i cer lui Dumnezeu îndurare, nu găseam cuvinte care să-mi exprime cum se cuvenea căința, cînd, într-o zi, ochii îmi căzură din întîmplare pe o carte sfîntă. Am deschis acea carte, iar pe una din pagini am găsit un strigăt uriaș de pocăință adevărată, un psalm al lui David, acela care începe: *Miserere mei, Deus!* Din clipa cînd am citit strofele, singurul meu gînd a fost să găsesc o formă muzicală atît de magnifică, atît de sublimă încît să poată cuprinde grandiosul imn de durere al Regelui Profet. Încă n-am întîlnit-o; însă, dacă izbutesc să exprim ceea ce simt în inimă, ceea ce aud nedeslușit în cap, sînt sigur că voi face un *Miserere* atît de minunat, încît muritorii n-au auzit altul asemănător; atît de sfîșietor încît, la ascultarea primului acord, arhanghelii vor spune o dată cu mine, cu ochii acoperiți de lacrimi și adresîndu-se Domnului: «Îndurare!», iar Domnul se va îndura de biata lui creatură.

Ajungînd în acest punct al istorisirii, pelerinul tăcu pentru o clipă, iar apoi, slobozind un suspin, își reluă firul povestirii. Fratele mirean, cîțiva lucrători din abație și doi-trei păstori de la gospodăria călugă-

rilor care alcătuiau o roată împrejurul vetrei, îl ascultau într-o tăcere adîncă.

– După ce – urmă el – străbătusem toată Germania, toată Italia şi cea mai mare parte din această ţară clasică în privinţa muzicii religioase, încă n-am auzit un *Miserere* din care să mă pot inspira, nici unul, nici unul, şi am ascultat atîtea încît aş putea spune că le-am ascultat pe toate.

– Pe toate? – spuse atunci, întrerupîndu-l, unul dintre păstori. Vasăzică încă n-ai ascultat *Misererele de pe Munte*?

– *Misererele de pe Munte*! – exclamă muzicianul cu aer de mirare. Ce *Miserere* mai e şi ăsta?

– Nu ţi-am spus? – murmură ţăranul, iar apoi urmă cu o intonaţie misterioasă: acel *Miserere* pe care îl aud din întîmplare numai cei care, la fel ca mine, umblă zi şi noapte în urma turmei prin coclauri şi stîncărie, este o poveste întreagă, o poveste foarte veche, însă pe atît de adevărată pe cît, se pare, de incredibilă.

Întîmplarea face că, în partea cea mai de nepătruns a acestor lanţuri de munţi care mărginesc zarea văii, în al cărei fund se află abaţia, acum mulţi ani, ce spun eu mulţi ani!, acum multe veacuri, exista o mînăstire, a cărei biserică, pe cît se pare, a clădit-o pe cheltuiala lui un senior, din averea ce urma să i-o lase fiului său, pe care l-a dezmoştenit la moarte, ca pedeapsă pentru faptele sale rele.

Pînă aici toate bune; însă întîmplarea face că acest fiu, care, după cum se va vedea mai încolo, trebuie că era un drac împieliţat, dacă nu cumva era dracul însuşi în persoană, ştiind că averea lui era în puterea călugărilor, iar castelul lui se transformase în biserică, adună cîţiva tîlhari, tovarăşi de-ai lui în viaţa

de stricăciuni la care se dedase cînd își părăsise casa părintească, și într-o noapte de Joia Mare, în care călugării se aflau în cor, și în clipa cînd urmau să înceapă sau începuseră *Miserere*-le, dădură foc mînăstirii, jefuiră biserica și, fără prea multe socoteli, se spune că nu lăsară în viață nici un călugăr. După această grozăvie, bandiții plecară, iar instigatorul lor o dată cu ei, nu se știe încotro, poate că în adîncuri. Flăcările preschimbară mînăstirea într-o dărîmătură. Din mînăstire au mai rămas în picioare ruinele deasupra stîncii scobite de unde se ivește cascada care, după ce se prăvale din stîncă în stîncă, alcătuiește pîrîul ce vine să scalde zidurile acestei abații.

– Dar – îl întrerupse nerăbdător muzicianul – acel *Miserere*?

– Răbdare – urmă cu mare încetineală ciobanul – toate la vremea lor.

După care își urmă astfel istorisirea:

– Oamenii din împrejurimi se indignară de această crimă: de la părinți la copii și de la copii la nepoți s-a povestit în lungile nopți de veghe. Însă ceea ce îi păstrează și mai vie amintirea este că, în fiecare an, în noaptea cînd s-a petrecut, se văd strălucind lumini prin ferestrele sparte ale bisericii, și se aude parcă un soi de muzică stranie și niște cîntări lugubre și înspăimîntătoare ce se percep din cînd în cînd în suflarea văzduhului. Sînt călugării, care, morți pesemne fără a se găsi pregătiți să se înfățișeze la judecata lui Dumnezeu spălați de orice păcat, încă mai vin din Purgatoriu să-I cerșească îndurarea cîntînd acel *Miserere*.

Cei de față se priviră unii pe alții cu semne de neîncredere. Numai pelerinul, care părea viu preocupat de istorisirea poveștii, îl întrebă neliniștit pe cel ce-o povestise:

– Şi spui că această minunăţie încă se mai repetă?

– Peste trei ceasuri va începe fără greş, întrucît chiar în noaptea asta este Joia Mare, şi tocmai au bătut ceasurile opt la orologiul abaţiei.

– Cît de departe e mînăstirea?

– La vreo leghe şi jumătate.

– Dar, ce faci? Unde pleci pe o noapte ca asta? Dumnezeu te-a părăsit! – exclamară toţi văzînd cum pelerinul, ridicîndu-se din scaun şi luîndu-şi toiagul, părăsea vatra îndreptîndu-se către poartă.

– Unde plec? Să aud acea muzică minunată, să aud marele, adevăratul *Miserere*, acel *Miserere* al celor ce se întorc pe lume după moarte şi ştiu că a muri e un păcat.

Şi, spunînd acestea, dispăru din priveliştea înfricoşatului mirean şi a nu mai puţin uluiţilor păstori.

Vîntul vîjîia, făcînd să scîrţîie porţile, ca şi cum o mînă puternică ar fi luptat să le smulgă din ţîţîni. Ploaia cădea în puternice rafale, şfichiuind geamurile de la ferestre, iar din cînd în cînd lumina unui fulger ilumina pentru o clipă întreaga zare ce se ivea de la ele.

Odată trecut primul moment de stupoare:

– E nebun! – exclamă mireanul.

– E nebun! – repetară păstorii, agitînd din nou focul şi adunîndu-se în jurul vetrei.

II

După unul sau două ceasuri de drum, misteriosul personaj, pe care la abaţie îl socotiseră nebun, urcînd cursul pîrîului pe care i-l indicase ciobanul cu istorisirea, ajunse la punctul unde se ridicau, negre şi impunătoare, ruinele mînăstirii.

Ploaia încetase. Norii pluteau în stoluri întunecate, printre ale căror fîşii aluneca uneori cîte o rază fugară de lumină palidă şi incertă. Iar aerul, biciuind stîlpii şi întinzîndu-se prin claustrele pustii, parcă gemea. Cu toate acestea, nimic supranatural, nimic straniu nu venea să lovească imaginaţia. Unuia care dormise nu o noapte fără alt adăpost în afara ruinelor unui turn părăsit ori a unui castel solitar; unuia care înfruntase în îndelungatele sale peregrinări sute şi sute de chinuri, toate acele ruine îi erau familiare.

Picăturile de apă se infiltrau prin crăpăturile arcelor distruse şi cădeau pe lespezi cu un zgomot ritmic, precum acela al pendulei unui orologiu. Ţipetele bufniţei, care striga refugiată sub nimbul unei icoane din piatră aflată încă în picioare în golul unui zid; zgomotul reptilelor care, deşteptate de furtună din letargia lor, îşi scoteau capetele diforme din găurile unde dorm ori se tîrau printre tufele de mure şi de brîncuţă ce creşteau la poalele altarului, printre îmbinările lespezilor sepulcrale ce alcătuiau pardoseala bisericii, toate aceste stranii şi misterioase murmure ale cîmpiei, ale singurătăţii şi ale nopţii ajungeau perceptibile la auzul pelerinului, care, aşezat pe statuia mutilată a unui mormînt, aştepta cu înfrigurare ceasul la care trebuia să se împlinească minunăţia.

Trecu ceva vreme şi nimic nu se resimţi: acele mii de rumori nedesluşite continuau să sune şi să se îmbine în mii de feluri diferite, însă întotdeauna aceleaşi.

«M-o fi înşelat!», gîndi muzicianul; însă în acea clipă se auzi un zgomot nou, un zgomot inexplicabil în acel loc, ca acela produs de un orologiu cu cîteva secunde înainte de a suna ora: zgomot de roţi ce se învîrt, de corzi ce se dilată, de maşinărie ce se agită surd şi se pregăteşte să-şi întrebuinţeze misterioasa ei

vitalitate mecanică, şi răsună o bătaie de clopot..., două..., trei..., pînă la unsprezece.

În templul cel prăbuşit nu exista nici un clopot, nici un orologiu, nici măcar vreun turn.

Încă nu se stinsese, slăbind din ecou în ecou, cea din urmă bătaie de clopot. Încă i se mai auzea vibrația tremurînd în văzduh, cînd acoperămintele din granit ce adăposteau sculpturile, treptele de marmură ale altarelor, molonul ogivelor, parapetele ajurate ale corului, ornamentele cu trifoi ale cornişelor, stîlpii negri de lîngă ziduri, pardoseala, bolțile, întreaga biserică începu a se ilumina spontan, fără a se zări vreo torță, vreo lumînare ori vreo lampă care să răspîndească acea neobişnuită luminozitate.

Părea un schelet de pe ale cărui oase galbene se desprinde acel gaz fosforescent ce străluceşte şi fumegă în întuneric cu o lumină albăstruie, neliniştită şi înfricoşată.

Totul păru să se însuflețească, însă cu acea mişcare galvanică ce îi imprimă morții nişte contracții care parodiază viața, mişcare instantanee, încă şi mai înfiorătoare decît inerția cadavrului pe care îl zgîlțîie cu forța ei necunoscută. Pietrele se uniră cu pietrele; altarul, ale cărui fragmente sfărîmate se vedeau înainte împrăştiate fără nici o rînduială, se ridică intact, ca şi cum artizanul abia i-ar fi aplicat ultima lovitură de daltă, iar aidoma altarului se ridicară capelele doborîte, capitelurile rupte, precum şi distrusele şi imensele şiruri de arce care, încrucişîndu-se şi înlănțuindu-se capricios, alcătuiră din coloanele lor un labirint de porfir.

Odată reconstruit templul, începu să se audă un acord îndepărtat ce se putea confunda cu vîjîitul văzduhului, însă care era un ansamblu de glasuri îndepărtate şi grave ce parcă ieşeau din sînul pămîntului

spre a se ridica puțin cîte puțin, devenind tot mai perceptibile.

Cutezătorului pelerin începu să-i fie frică, însă cu frica lui încă mai lupta fanatismul pentru orice era neobişnuit şi miraculos, şi îndemnat de acesta părăsi mormîntul pe care stătea, se înclină peste marginea prăpastiei printre ale cărei stînci sălta torentul, prăvălindu-se cu un tunet nesfîrşit şi înfricoşător, iar părul i se făcut măciucă de groază.

Abia învăluiți în zdrențele raselor, cu glugile trase, sub ale căror pliuri cu mandibulele descărnate şi cu dinții albi contrastau întunecatele cavități ale ochilor din hîrcile lor, văzu scheletele călugărilor, care fuseseră aruncați de pe parapetul bisericii în prăpastie, ieşind din adîncul apelor şi, agățîndu-se cu degetele prelungi ale mîinilor lor de os de crăpăturile dintre stînci, cățărîndu-se pe ele pînă cînd ajungeau la margine, rostind pe un glas jos şi sepulcral, însă cu o sfîşietoare expresie de durere, primul verset al psalmului lui David:

– *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam!*

Cînd călugării ajunseră la peristilul templului, se rînduiră în două şiruri şi, pătrunzînd în incintă, îngenuncheară unul după altul în cor, unde, cu un glas mai înalt şi mai solemn, continuară să intoneze versetele psalmului. Muzica răsuna în ritmul glasurilor: acea muzică era rumoarea îndepărtată a tunetului, care, odată risipită furtuna, se îndepărta murmurînd; era vîjîitul văzduhului care gemea în deschiderea muntelui; era monotonul zgomot al cascadei care cădea peste stînci, şi picătura de apă care se infiltra, şi țipătul bufniței ascunse, şi frecuşul reptilelor neliniştite. Toate acestea erau muzica, şi ceva în plus ce nu

poate fi explicat şi nici măcar conceput; ceva în plus care părea ecoul unei orgi ce acompania versetele giganticului imn de pocăinţă al regelui psalmist, cu note şi acorduri la fel de gigantice precum cuvintele sale înfiorătoare.

Urmă ceremonia; muzicianul, care asista absorbit şi îngrozit, se credea în afara lumii reale, credea că trăieşte în acea zonă fantastică a visului, unde toate lucrurile capătă forme stranii şi fenomenale.

O zguduitură teribilă veni să-l scoată din acea stupoare ce pusese stăpînire pe toate facultăţile spiritului său. Nervii îi săltară la impulsul unei emoţii nespus de puternice, dinţii săi clănţăniră, agitîndu-se cu o tremurare cu neputinţă de reprimat, iar frigul îi pătrunse pînă în măduva oaselor.

Călugării rosteau în acea clipă cuvintele înfricoşătoare din *Miserere*:

– *In iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.*

Cînd răsună acest verset, iar ecourile sale se dilatară bubuind din boltă în boltă, se ridică un vaiet înfiorător, ce părea un ţipăt de durere smuls omenirii întregi de conştiinţa faptelor sale rele; un ţipăt cumplit, alcătuit din toate jeluielile nenorocirii, din toate urletele deznădejdii, din toate blasfemiile impietăţii; un concert monstruos, demn tălmaci al celor ce trăiesc în păcat şi au fost concepuţi în nelegiuire.

Cîntul continuă, cînd nespus de trist şi profund, cînd aidoma unei raze de soare ce sfîşie norul întunecat al unei furtuni, făcînd ca unui fulger de groază săi urmeze un fulger de bucurie, pînă cînd, mulţumită unei transformări subite, biserica străluci scăldată în lumină cerească; scheletele călugărilor se acoperiră de carne; cupola se frînse, iar prin ea se zări cerul ca

un ocean de lumină deschis privirilor drepților.

Serafimii, arhanghelii, îngerii și ierarhiile acompaniau cu imnul lor de slavă acest verset, care urca atunci la tronul Domnului asemenea unei trîmbițe armonice, asemenea unei gigantice spirale de tămîie sonoră:

– *Auditui meo dabis gaudium et laetitiam: et exultabunt ossa humiliata.*

În acest punct, strălucirea orbitoare răpi vederea pelerinului, tîmplele sale zvîcniră cu violență, urechile îi vîjîiră, iar el căzu fără cunoștință la pămînt, și nu mai auzi nimic.

III

A doua zi, pașnicii călugări din abația Fitero, cărora fratele mirean le dăduse seamă despre ciudata vizită din noaptea anterioară, îl văzură pe necunoscutul pelerin intrînd pe poartă, palid și parcă năucit.

– Ai auzit, în cele din urmă, *Miserere*-ul? – îl întrebă cu un anumit amestec de ironie mireanul, aruncînd pe furiș o privire complice.

– Da – răspunse muzicianul.

– Și cum ți s-a părut?

– Am să-l scriu: dați-mi un adăpost în casa voastră – urmă el adresîndu-i-se abatelui – un adăpost și pîine pentru cîteva luni, și am să vă las o operă de artă nemuritoare, un *Miserere* care să-mi spele păcatele în ochii lui Dumnezeu, care să-mi veșnicească amintirea și să eternizeze, o dată cu ea, și pe a acestei abații.

Din curiozitate, călugării îl sfătuiră pe abate să-i accepte rugămintea. Din compasiune, deși îl credea nebun, abatele consimți, în cele din urmă, iar muzicianul, instalat în mînăstire, își începu lucrul.

Muncea zi şi noapte, trudind necontenit. În toiul muncii se oprea şi părea că ascultă ceva ce îi suna în închipuire, pupilele i se măreau, iar el sărea din scaun exclamînd:

– Asta este; aşa, aşa, nu-ncape îndoială... Aşa! – şi continua să scrie note cu o repeziciune febrilă, care nu o dată stîrni uimirea celor ce îl observau pe nevăzute.

Scrise primele versete şi pe următoarele, pînă la jumătatea psalmului. Însă, ajungînd la ultimul pe care îl auzise pe munte, îi fu cu neputinţă să înainteze.

Scrise una, două, o sută, două sute de ciorne: totul zadarnic. Muzica lui nu semăna cu acea muzică pe care izbutea să o încredinţeze hîrtiei, iar somnul îi zbură de pe pleoape, şi îşi pierdu pofta de mîncare, şi febra îi puse stăpînire pe cap, şi muri în cele din urmă, fără să fi putut duce la bun sfîrşit acel *Miserere*, pe care, ca pe o ciudăţenie, călugării l-au păstrat, şi care s-o mai fi păstrînd şi astăzi în arhiva abaţiei.

*

Cînd bătrînelul îmi termină de istorisit această poveste, nu putui să nu-mi întorc din nou privirile către manuscrisul prăfuit şi vechi al acelui Miserere, *care încă mai era deschis pe una din mese.*

In peccatis concepit me mater mea...

Acestea erau cuvintele de pe pagina pe care încă o aveam dinaintea ochilor, şi care părea să-şi rîdă de mine cu notele ei, cu cheile şi cu mîzgăliturile ei de neînţeles pentru cei profani în muzică.

Pentru a le fi putut citi aş fi dat o lume.

Cine ştie dacă n-o fi o nebunie?

MUNTELE STAFIILOR

LEGENDĂ SORIANĂ

În noaptea morților m-a deșteptat la nu știu ce oră ultimul dangăt al clopotelor. Zgomotul lor monoton și etern mi-a amintit de această tradiție, pe care am auzit-o nu de mult la Soria.

Am încercat să adorm din nou. Cu neputință! Odată îmboldită, închipuirea este un cal care o ia razna și pe care nu-ți slujește la nimic să-l tragi de frîu. Ca să-mi omor timpul, m-am hotărît s-o descriu, ceea ce am și făcut.

La amiază, după ce au mîncat bine, cu un trabuc în gură, probabil că nu-i va impresiona cine știe ce pe cititorii Contemporanului. *Eu am auzit-o chiar în locul unde s-a petrecut, și am scris-o întorcîndu-mi uneori capul cu teamă, atunci cînd auzeam geamurile de la balcon, pe care aerul rece al nopții le făcea să trosnească.*

Fie ce-o fi cu ea, iat-o aici, ca un valet de cupă.

I

Legați cîinii, dați semnalul cu trîmbițele să se adune vînătorii și să facem turul orașului. Noaptea se apropie, e ziua Tuturor Sfinților și ne aflăm pe Muntele Stafiilor.

– Atît de repede!

– De-ar fi altă zi, nu i-aș lăsa eu să scape pe lupii aceștia pe care zăpezile de pe Moncayo i-au scos din vizuini. Dar azi e cu neputință. În curînd va răsuna

rugăciunea la Templieri, iar sufletele morților vor începe să tragă clopotul în capela de pe munte.

– În capela cea ruinată! Hait! Vrei să mă sperii?

– Nu, frumoasa mea verișoară. Tu nu știi ce se petrece în această țară, întrucît ai venit aici de mai puțin de un an, de foarte departe. Strunește-ți iapa, iar eu mi-o voi aduce pe a mea la pas și, cît va dura drumul, îți voi istorisi povestea asta. Pajii s-au adunat în vesele și gălăgioase grupuri. Conții de Borges și de Alcudiel încălecară pe caii lor magnifici și, toți laolaltă, își urmară copiii, pe Beatriz și pe Alonso, care precedau suita de la destulă distanță.

Cît a durat drumul, Alonso istorisi povestea promisă cu următoarele cuvinte:

– Acest munte, care astăzi se numește al stafiilor, le aparținea Templierilor, a căror mînăstire o vezi colo, lîngă malul rîului. Templierii erau războinici și călugări în același timp. După ce a cucerit Soria de la arabi, regele i-a chemat să vină din ținuturi îndepărtate pentru a apăra orașul dinspre partea podului, aducînd astfel un afront considerabil nobililor săi din Castilia, care ar fi știut să o apere singuri la fel de bine cum o cuceriseră.

Între cavalerii noului și puternicului ordin și hidalgii din oraș a mocnit vreme de cîțiva ani, iar în cele din urmă a răbufnit, o ură adîncă. Primii își însușiseră acest munte, unde aveau grijă să rămînă vînat din belșug pentru a le satisface nevoile și a le sluji plăcerile. Ceilalți hotărîră să organizeze o hăituială pe terenul lor împrejmuit, în ciuda severelor interdicții ale clericilor cu pinteni, cum își numeau ei adversarii. Se răspîndi zvonul acestei provocări, iar nimeni nu cuteză să-i oprească pe unii în dorința lor de a vîna și pe ceilalți în zelul lor de a-i împiedica. Expediția proiec-

tată fu dusă la bun sfîrşit. Dar sălbăticiunile nu-şi dădură seama de asta. Mai curînd aveau să-şi amintească de ea numeroasele mame care au purtat doilu pentru fiii lor. Aceea nu a fost o vînătoare. A fost o bătălie înfricoşătoare: muntele a rămas presărat cu cadavre. Lupii, a căror exterminare se dorise, au avut parte de un festin sîngeros. În cele din urmă, interveni autoritatea regelui. Muntele, prilej blestemat a numeroase nenorociri, fu declarat abandonat, iar capela călugărilor, situată chiar pe munte, şi în al cărei pridvor fură îngropaţi laolaltă prieteni şi duşmani, începu să cadă în ruină. De atunci, se spune că, atunci cînd vine noaptea morţilor, clopotul din capelă se aude bătînd singur, şi că sufletele morţilor, învăluite în fişii de linţolii, aleargă ca într-o vînătoare fantastică printre rîpe şi mărăcinişuri. Cerbii boncănesc înfricoşaţi, lupii urlă, viperele scot şuierături înspăimîntătoare, iar într-o bună zi au fost văzute, întipărite în zăpadă, urmele picioarelor descărnate ale scheletelor. De aceea, la Soria îl numim Muntele Stafiilor, şi de aceea am dorit să ne îndepărtăm de el înainte de căderea nopţii.

Istorisirea lui Alonso se sfîrşi exact cînd cei doi tineri ajungeau la capătul podului care face trecerea spre oraş prin acea parte. Acolo aşteptară restul suitei, care, după ce cei doi călăreţi i se alăturară, se pierdu pe străzile strîmte ale Soriei.

II

Servitorii tocmai sfîrşiseră de strîns masa. Înaltul cămin gotic din palatul conţilor de Alcudiel răspîndea o strălucire vie, luminînd cîteva grupuri de doamne şi cavaleri care, în jurul vetrei, conversau familiar, iar vîntul biciuia geamurile plumbuite ale ogivelor din salon.

Numai două persoane păreau străine de conversația generală: Beatriz şi Alonso. Adîncită într-un gînd vag, Beatriz urmărea din priviri jocurile flăcării. Alonso privea reflexul focului scînteind în pupilele albastre ale lui Beatriz.

Amîndoi păstrau, de ceva vreme, o tăcere adîncă. Jupînesele istoriseau, în legătură cu noaptea morților, poveşti înfricoşate, în care spectrele şi strigoii jucau rolul principal. Iar clopotele bisericilor Soriei băteau în depărtare cu un dangăt monoton şi trist.

– Frumoasa mea verişoară! – exclamă în cele din urmă Alonso, rupînd lunga tăcere în care se găseau. În curînd ne vom despărți, poate pentru totdeauna. Ştiu că nu-ți sînt pe plac întinderile pustii ale Castiliei, obiceiurile sale grosolane şi războinice, veşmintele simple şi patriarhale. Te-am auzit suspinînd de mai multe ori, poate pentru vreun iubit de pe domeniile tale îndepărtate.

Beatriz făcu un gest de indiferență rece: toată firea ei de femeie se dezvălui în acea contracție disprețuitoare a buzelor sale subțiri.

– Poate pentru pompa de la curtea Franței, unde ai trăit pînă acum – se grăbi să adauge tînărul. Întrun fel sau altul, simt că nu peste multă vreme te voi pierde... Cînd ne vom despărți, mi-aş dori să iei cu tine o amintire a mea... Îți aminteşti ziua în care am fost la biserică să-i mulțumim lui Dumnezeu cînd ți-a înapoiat sănătatea pe care ai venit să o cauți pe acest pămînt? Podoaba care susținea pana de la bereta mea ți-a atras atenția. Ce frumoasă ar fi ea susținînd un văl peste părul tău întunecat! Cîndva a prins părul unei mirese. Tatăl meu i-a dăruit-o celei ce mi-a dat viață, iar ea l-a purtat la altar... Îl vrei?

– Nu ştiu dacă în ţara ta aşa se întîmplă – răspunse frumoasa – dar într-a mea, un zălog primit te obligă. Numai într-o zi de ceremonie trebuie să se accepte un dar din partea unei rubedenii..., care poate merge chiar la Roma fără a se întoarce cu mîna goală.

Tonul glacial cu care Beatriz rostise aceste cuvinte îl tulbură pentru o clipă pe tînărul care, după ce se însenină, spuse cu tristeţe:

– Ştiu, verişoară. Însă astăzi se sărbătoresc Toţi Sfinţii, şi al tău printre ceilalţi, astăzi este zi de ceremonie şi de daruri. Vrei să-l accepţi pe al meu?

Beatriz îşi muşcă uşor buzele şi întinse mîna pentru a lua podoaba, fără a adăuga nici un cuvînt.

Cei doi tineri rămaseră din nou tăcuţi, şi din nou se auzi glasul hodorogit al babelor care vorbeau de vrăjitoare şi de spiriduşi, şi vîjîitul văzduhului care făcea să trosnească geamurile ogivelor, şi tristul şi monotonul dangăt al clopotelor.

După cîteva minute, dialogul întrerupt se reînnodă în acest fel:

– Şi înainte de a se încheia ziua Tuturor Sfinţilor, în care, la fel ca al tău, este sărbătorit şi al meu, şi poţi, fără să-ţi legi voinţa, să-mi laşi un dar, n-o vei face? – spuse el, ţintuindu-şi privirea într-a verişoarei sale, care străluci asemenea unui fulger, luminată de un gînd diabolic.

– De ce nu? – exclamă ea, ducîndu-şi mîna la umărul drept ca pentru a căuta vreun lucru între cutele largii sale mîneci de catifea brodată cu aur. Apoi, cu o copilăroasă expresie de îmbufnare, adăugă: Îţi aminteşti de panglica albastră pe care am purtat-o astăzi la vînătoare, şi care nu ştiu pentru care emblemă de culoarea ei mi-ai spus că era deviza sufletului tău?

– Da.

– Ei bine... Am pierdut-o! Am pierdut-o şi mă gîndeam să ţi-o las ca amintire.

– Ai pierdut-o! Unde? – întrebă Alfonso, ridicîndu-se de pe scaun cu o expresie de nedescris de teamă şi speranţă.

– Nu ştiu... Pe munte, poate.

– Pe Muntele Stafiilor! – murmură el, pălind şi lăsîndu-se să cadă în jilţ. Pe Muntele Stafiilor! Apoi urmă cu glasul întretăiat şi surd: Tu ştii, fiindcă probabil că ai auzit de mii de ori. În oraş, în întreaga Castilie eu sînt numit regele vînătorilor. Neputînd încă să-mi încerc puterile în lupte, precum înaintaşii mei, am depus în această distracţie, icoană a războiului, toate avînturile tinereţii mele, toată ardoarea moştenită în neamul meu de la o generaţie la alta. Covorul pe care păşeşti îl alcătuiesc blănurile unor sălbăticiuni care au pierit de mîna mea. Eu le cunosc vizuinele şi obişnuinţele, eu am luptat cu ele ziua şi noaptea, pedestru ori călare, singur şi în ceată, şi nimeni nu va spune vreodată că m-a văzut ocolind primejdia. În altă noapte aş zbura într-acolo, şi aş zbura voios ca la o sărbătoare: şi totuşi, în noaptea asta... în noaptea asta – de ce ţi-aş ascunde? – mi-e teamă. Auzi? Clopotele bat, rugăciunea a răsunat la San Juan del Duero, stafiile de pe munte vor începe acum să-şi ridice craniile gălbejite din hăţişurile ce le acoperă mormintele... Stafiile, a căror simplă privelişte poate îngheţa de groază sîngele cel mai viteaz, îţi pot albi părul ori te pot tîrî în fantastica lor goană ca pe o frunză tîrîtă de vînt fără să se ştie încotro.

Pe cînd tînărul vorbea, un zîmbet imperceptibil se schiţă pe buzele lui Beatriz, care, cînd el sfîrşi, exclamă pe un ton indiferent, în timp ce aţîţa focul din va-

tră, unde lemnele săltau şi trosneau, aruncînd scîntei de mii de culori:

– Oh! Asta în nici un caz. Ce nebunie! Să te duci acum pe munte, pentru un asemenea fleac! Pe o noapte atît de întunecată, în noaptea morților şi cu drumul înțesat de lupi!

Rostind ultima frază, o apăsă într-un fel atît de aparte, încît Alfonso nu putu decît să înțeleagă întreaga ei ironie amară: urnit ca de un resort, se ridică, îşi trecu mîna peste frunte, ca pentru a-şi smulge teama care îi stăruia în cap şi nu în inimă şi, cu glas ferm, exclamă, adresîndu-i-se frumoasei, care încă mai stătea aplecată deasupra vetrei, îndeletnicindu-se cu răscolirea focului:

– Adio, Beatriz, adio. Pe... curînd.

– Alonso, Alonso! – spuse ea, întorcîndu-se grabnic. Însă cînd voi, ori se prefăcu a voi, să-l oprească, tînărul dispăruse.

După cîteva minute, se auzi tropotul unui cal ce se îndepărta în galop. Frumoasa, cu o expresie radioasă de orgoliu satisfăcut, care îi înroşise obrajii, ascultă cu atenție acel zgomot care slăbea, care se pierdea, care în cele din urmă se stinse.

Între timp, bătrînele îşi continuau istorisirile despre strigoi. Aerul şuiera în geamurile balconului, iar clopotele din oraş răsunau în depărtare.

Trecuse un ceas, două, trei. Era pe cale să bată miezul nopții, cînd Beatriz se retrase în capela ei. Alonso nu se mai întorcea, nu se mai întorcea, iar dacă ar fi vrut, ar fi putut-o face în mai puțin de un ceas.

– S-o fi temînd! – exclamă tînăra, închizîndu-şi cartea de rugăciuni şi îndreptîndu-se către culcuş, după ce încercase în zadar să murmure cîteva din ru-

găciunile pe care, de ziua morților, Biserica le închină celor ce nu mai sînt.

După ce își stinse lampa și trăsese perdelele duble de mătase, adormi; adormi într-un somn neliniștit, ușor, nervos.

Orologiul de la Postigo bătu douăsprezece ceasuri. Beatriz auzi ca prin vis vibrațiile clopotului, lente, surde, nespus de triste, și întredeschise ochii. Credea că, pe lîngă ele, auzise rostindu-i-se numele, însă departe, foarte departe, de un glas înăbușit și îndurerat. Vîntul gemea în geamurile ferestrei.

– O fi vîntul – spuse și, punîndu-și mîna pe inimă, încercă să se liniștească.

Însă inima îi bătea din ce în ce mai năvalnic, iar ușile din lemn de zadă ale capelei scîrțîiseră pe balamale cu un huruit ascuțit, prelung și țipător.

Mai întîi unele, și mai apoi celelalte mai apropiate, toate ușile ce dădeau spre odaia ei sunau una cîte una; care cu un zgomot surd și grav, care cu o tînguire prelungă și încordată. Apoi, tăcere; o tăcere plină de zgomote stranii, tăcerea de la miezul nopții; cu murmur monoton de apă undeva departe, îndepărtate lătrături de cîini, glasuri nedeslușite, vorbe de neînțeles; ecouri de pași ce vin și se duc, foșnet de rochii tîrîte pe pămînt, suspine înăbușite, răsuflări anevoioase aproape simțite, tresăriri nedorite care anunță prezența a ceva nevăzut, dar a cărui apropiere se observă în întuneric.

Nemișcată, tremurătoare, Beatriz își scose capul în afara perdelelor și ascultă pentru o clipă. Auzea mii de zgomote felurite. Își trecea mîna peste frunte, asculta din nou. Nimic, tăcere.

Vedea, cu acea fosforescență a pupilei din crizele de nervi, ca niște siluete care se mișcau în toate păr-

țile, iar cînd, mărindu-le, le fixa într-un punct, nimic: întuneric, umbre de nepătruns.

– Deh! – exclamă, culcîndu-și din nou frumosul cap pe perna de satin albastru a culcușului. Sînt eu la fel de fricoasă ca sărmanii oameni a căror inimă palpită de groază sub armură cînd aud o scorneală cu năluci?

Și, închizînd ochii, încercă să adoarmă... Zadarnic însă se străduise să se învingă pe sine. Se ridică repede la loc, mai palidă, mai neliniștită, mai îngrozită. Nu mai era o închipuire: draperiile de brocart de la uși se deschiseră dintr-o dată, și niște pași lenți se auziră pe covor. Zgomotul acelor pași era înăbușit, aproape imperceptibil, însă continuu, iar în ritmul lui se auzea trosnind ceva parcă din lemn sau din os. Și se apropiau, se apropiau, iar scăunelul de rugăciune de la capătul culcușului se urni. Beatriz scoase un strigăt ascuțit și, înfofolindu-se în așternuturi, își ascunse capul și își ținu răsuflarea.

Aerul biciuia geamurile balconului. Apa izvorului din depărtare cădea și iar cădea cu o rumoare eternă și monotonă. Lătratul cîinilor se întețea în rafalele văzduhului, iar clopotele orașului Soria, unele aproape, altele departe, băteau trist pentru sufletele morților.

Astfel trecu un ceas, două, noaptea, un veac, fiindcă acea noapte i se păru eternă lui Beatriz. În cele din urmă, se crăpă de ziuă. Revenindu-și din teamă, întredeschise ochii către primele raze de lumină. După o noapte de nesomn și de grozăvii, atît de frumoasă e lumina limpede și albă a zilei! Înlătură perdelele de mătase ale culcușului său și tocmai se pregătea să rîdă de frica trecută, cînd, dintr-o dată, o sudoare rece îi acoperi trupul, ochii îi ieșiră din orbite și o paloa-

re de moarte îi decoloră obrajii: pe reclinatoriu zărise, însîngerată şi sfîşiată, panglica albastră pe care Alonso plecase să o caute.

Cînd servitorii săi ajunseră, înspăimîntaţi, să-i anunţe moartea întîiului născut al casei Alcudiel, care dimineaţă fusese găsit devorat de lupi prin desişurile de pe Muntele Stafiilor, o văzură nemişcată, crispată, agăţată cu amîndouă mîinile de una din coloanele de abanos ale culcuşului, cu ochii ieşiţi din orbite, cu gura întredeschisă, cu buzele albite, cu trupul înţepenit, moartă, moartă de groază.

IV

Se spune că, după ce această întîmplare avusese loc, un vînător rătăcit, nevoit să rămînă în noaptea Morţilor pe Muntele Stafiilor, a doua zi, înainte de a muri, a putut istorisi ceea ce văzuse şi a povestit nişte lucruri cumplite. Printre altele, se spune că a văzut scheletele vechilor templieri şi ale nobililor din Soria îngropaţi în pridvorul capelei ridicîndu-se în momentul rugăciunii cu vacarm înfiorător şi, călări pe oseminte de cai, hăituind ca pe o sălbăticiune o femeie frumoasă, palidă şi cu părul vîlvoi care, cu picioarele goale şi însîngerate, scoţînd ţipete de groază, se învîrtea în jurul mormîntului lui Alfonso.

OCHII VERZI

LEGENDĂ [SORIANĂ]

De multă vreme aveam poftă să scriu ceva cu acest titlu. Astăzi, că mi s-a ivit prilejul, l-am scris cu litere mari pe primul sfert de coală, iar apoi am lăsat pana să zboare în voia ei.

Cred că am văzut ochi precum aceia pe care i-am zugrăvit în această legendă. Nu ştiu dacă în vise, însă i-am văzut. Cu siguranță nu-i voi putea descrie aşa cum erau: luminoşi, străvezii precum picăturile de ploaie ce alunecă pe frunzele copacilor după o furtună de vară. În orice caz, mă bizui pe imaginația cititorilor mei pentru a mă face înțeles în ceea ce am putea numi o schiță a unui tablou pe care-l voi picta într-o bună zi.

I

– E rănit cerbul..., e rănit; nu-ncape îndoială. Se vede dîra de sînge printre tufele de mure de pe munte, şi cînd a sărit peste unul din tufişurile astea picioarele i-au cedat... Tînărul nostru stăpîn începe acolo unde alții sfîrşesc... În patruzeci de ani de cînd sînt vînător, n-am văzut asemenea lovitură... Dar, pe Sfîntul Saturio, patronul Soriei, tăiați-i calea printre stejarii aceia, ațîțați cîinii, suflați în trîmbițele alea pînă vă ies ficații, şi vîrîți în burta cailor pintenii de fier! Nu vedeți că se îndreaptă spre izvorul Plopilor, iar dacă trece de el înainte să moară, îl putem da pierdut?

Adînciturile muntelui Moncayo repetară din ecou în ecou țipătul trîmbițelor, hămăitul haitei dezlănțui-

te, şi glasurile pajilor răsunară cu o furie înnoită, iar ceata amestecată de oameni, cai şi cîini se îndreptă către punctul pe care Íñigo, hăitaşul principal al marchizilor de Almenar, îl arăta ca pe cel mai potrivit pentru a tăia calea vînatului.

Însă totul fu zadarnic. Cînd cel mai iute dintre ogari ajunse la stejari, gîfîind şi cu fălcile acoperite de spumă, cerbul, rapid ca o săgeată, trecuse de ei dintr-un singur salt, pierzîndu-se în desişurile unei cărări ce ducea către izvor.

– Opriţi-vă! Opriţi-vă toţi! – strigă Íñigo atunci. Dumnezeu a voit să se ducă.

Şi cavalcada se opri, trîmbiţele amuţiră, iar ogarii părăsiră urma, mîrîind, la porunca vînătorilor.

În acea clipă grupului i' se alătura eroul serbării, Fernando de Argensola, întîiul născut al casei de Almenar.

– Ce faci? – exclamă, adresîndu-i-se vînătorului, iar între timp uimirea i se zugrăvea pe chip, iar mînia îi ardea deja în ochi. Ce faci, neghiobule? Vezi că vînatul este rănit, că este prima vietate care cade de mîna mea, şi părăseşti urma şi o laşi să se piardă ca să se ducă să moară în adîncul pădurii. Crezi cumva că am venit să omor cerbi pentru festinele lupilor?

– Stăpîne – murmură Íñigo printre dinţi – e cu neputinţă să trecem acest punct.

– Cu neputinţă! Şi de ce?

– Fiindcă poteca asta – urmă hăitaşul – duce la izvorul Plopilor: izvorul Plopilor, în ale cărui ape sălăşluieşte un duh al răului. Cine cutează să-i tulbure curgerea plăteşte scump îndrăzneala. Vînatul o fi trecut de marginile sale. Cum vei trece înălţimea ta fără să-ţi atragi asupra capului vreo nenorocire cumplită? Noi, vînătorii, sîntem regi în Moncayo, însă nişte regi

ce plătesc un tribut. Trofeu refugiat la acest izvor misterios, trofeu pierdut.

– Trofeu pierdut! Mai curînd îmi voi pierde eu domeniul părinților mei, şi mai curînd îmi voi pierde sufletul în mîinile Satanei decît să îngădui să-mi scape cerbul ăsta, singurul pe care l-a rănit sulița mea, întîiul rod al ieşirilor mele de vînător... Îl vezi?... Îl vezi?... Încă se mai zăreşte din cînd în cînd de aici: picioarele îi cedează, îşi încetineşte fuga. Lasă-mă... lasă-mă! Dă drumul la hățurile astea sau te răstorn în praf... Poate că nu-i voi lăsa vreme să ajungă la izvor... Iar dac-o ajunge, la naiba cu el, cu limpezimea şi cu locuitorii lui. Dii, Fulger! Dii, călutul meu! Dacă-l ajungi, pun să monteze diamantele din podoaba mea în botarul tău de aur.

Cal şi călăreț porniră ca o vijelie. Íñigo îi urmări cu privirea pînă cînd se pierdură în desiş. Apoi îşi făcu ochirea roată. Toți, asemeni lui, rămăseseră nemişcați şi consternați.

Vînătorul exclamă în cele din urmă:

– Domnilor, ați văzut cu ochii voştri. Nu m-am ferit să mor între picioarele calului său ca să-l opresc. Eu unul mi-am îndeplinit datoria. Cu dracul nu te poți pune. Pînă aici ajunge vînătorul cu arbaleta; de aici încolo să încerce capelanul cu sfeştocul.

II

– Eşti galben ca ceara. Umbli abătut şi posomorît. Ce ți se întîmplă? Din ziua, pe care eu o voi crede mereu funestă, în care ai ajuns la izvorul Plopilor pe urmele vînatului rănit, s-ar spune că o vrăjitoare rea tea vlăguit cu farmecele ei. Nu mai umbli prin munți precedat de haita zgomotoasă, iar răsunetul trîmbițelor tale nu-şi mai deşteaptă ecourile. Numai cu grijile

astea care te urmăresc, în fiecare dimineață îți iei arbaleta ca să te-ndrepți către desiș și să rămîi acolo pînă ce soarele apune. Iar cînd noaptea se întunecă și te întorci palid și istovit la castel, zadarnic caut în traistă prada vînat. Ce îți răpește ceasuri atît de îndelungate departe de cei ce te iubesc cel mai mult?

În vreme ce Íñigo vorbea, Fernando, adîncit în gîndurile lui, scotea mașinal așchii din jilțul său de abanos cu pumnalul de vînătoare.

După o lungă tăcere, pe care nu o întrerupea decît scîrțîitul lamei alunecînd pe lemnul șlefuit, tînărul exclamă, adresîndu-se slujitorului, ca și cum n-ar fi auzit nici unul din cuvintele acestuia:

– Íñigo, tu care ești bătrîn, tu care cunoști toate bîrlogurile din Moncayo, care ai trăit pe poalele lui urmărind fiarele, iar în rătăcitoarele tale ieșiri de vînător ai urcat nu o dată pe culmile lui, ai întîlnit, cumva, vreo femeie care viețuiește printre stîncile sale?

– O femeie! – exclamă hăitașul cu mirare, privindu-l țintă.

– Da – spuse tînărul. Mi se petrece un lucru straniu, foarte straniu... Am crezut că pot păstra această taină pentru vecie, însă nu mai e cu putință, mi se revarsă din inimă și mi se ivește pe chip. Așadar, ți-o voi dezvălui... Tu mă vei ajuta să spulber misterul ce învăluie acea creatură care, pe cît se pare, există numai pentru mine, de vreme ce nimeni nici nu o cunoaște, nici nu a zărit-o, nici nu-mi poate da vreo veste despre ea.

Vînătorul, fără a-și desfereca buzele, își tîrî băncuța pînă lîngă jilțul stăpînului, de care nu-și desprindea nici o clipă ochii înspăimîntați. După ce-și rîndui gîndurile, acesta urmă astfel:

– Din ziua cînd, în ciuda funestelor tale prevestiri, am ajuns la izvorul Plopilor şi, străbătîndu-i apele, am redobîndit cerbul pe care superstiţia voastră l-ar fi lăsat să scape, sufletul mi s-a umplut de dorinţa singurătăţii.

Tu nu ştii acel loc? Iată: izvorul ţîşneşte ascuns din sînul unei stînci, şi cade, alunecînd picătură cu picătură, printre verzile şi plutitoarele frunze ale plantelor ce cresc pe la marginea obîrşiei sale. Acele picături, care atunci cînd se desprind strălucesc precum nişte puncte de aur şi sună precum notele unui instrument, se adună pe ierburi şi, susurînd, susurînd, cu un zgomot asemenea celui al albinelor ce zumzăie în jurul florilor, se îndepărtează prin nisipuri alcătuind un făgaş, şi luptă cu piedicile ce li se opun în drum, şi se răsfrîng asupra lor înseIe, şi sar, şi aleargă, şi zburdă, uneori cu rîsete, alteori cu suspine, pînă ce cad într-un lac. Cad în lac printr-o zarvă de nedescris. Tînguiri, cuvinte, nume, cîntece, nu ştiu ce-am auzit în acea rumoare cînd m-am aşezat, singur şi febril, pe stînca la ale cărei poale saltă apele izvorului misterios, pentru a se opri într-un heleşteu adînc, a cărui suprafaţă nemişcată abia o încreţeşte vîntul serii.

Acolo totul este mare. Singurătatea, cu miile sale de zgomote necunoscute, sălăşluieşte în acele locuri şi îmbată sufletul cu melancolia sa de nespus. Din frunzele argintii ale plopilor, din crăpăturile stîncilor, din undele apelor, parcă ne vorbesc duhurile nevăzute ale naturii, care îşi recunosc un frate în duhul nemuritor al omului.

Cînd, la ivirea zorilor, mă vedeai luîndu-mi arbaleta şi îndreptîndu-mă către munte, niciodată nu m-am pierdut prin hăţişuri în urmărirea vînatului, nu...

Mergeam să mă aşez la marginea izvorului, să caut în undele sale... nu ştiu ce, o nebunie! În ziua cînd am sărit peste el cu Fulger al meu, mi s-a părut că zăresc strălucind în adînc ceva straniu..., foarte straniu...: ochii unei femei.

Poate că era o rază de soare care a şerpuit fugară prin spumă; poate că una din acele flori ce plutesc printre algele din sînul său, ale căror cupe par nişte smaralde... Nu ştiu. Mi s-a părut că zăresc o privire ce s-a ţintuit într-a mea, o privire care a aprins în pieptul meu o voinţă absurdă, irealizabilă: dorinţa de a întîlni o persoană cu nişte ochi precum aceia. În căutarea ei am plecat, zi după zi, în acel loc.

În cele din urmă, într-o seară... m-am crezut pradă unui vis... însă nu, este adevărat. I-am vorbit de multe ori aşa cum îţi vorbesc ţie acum... Într-o seară am întîlnit, aşezată în locul meu şi înveşmîntată cu nişte straie care ajungeau pînă la ape, plutind pe suprafaţa ei, o femeie frumoasă peste orice măsură. Părul ei era asemenea aurului; genele sale străluceau ca fire de lumină, iar printre gene se roteau neliniştite nişte pupile pe care eu le văzusem..., da, întrucît ochii acelei femei erau ochii pe care îi aveam ţintuiţi în minte, nişte ochi de o culoare imposibilă, nişte ochi...

– Verzi! – exclamă Íñigo cu un ton de adîncă groază, sărind dintr-o dată de pe băncuţa lui.

Fernando îl privi la rîndul său, parcă mirat că sfîrşea ceea ce el urma să spună, şi îl întrebă cu un amestec de nelinişte şi bucurie:

– O cunoşti?

– Oh, nu! – spuse vînătorul. Ferească Dumnezeu să o cunosc! Dar părinţii mei, atunci cînd mi-au poruncit să mă feresc a ajunge pînă în acele locuri, mi-au spus de o mie de ori că duhul, spiriduşul, demon

sau femeie, care sălăşluieşte în apele sale are ochii de această culoare. Eu te conjur pe ceea ce iubeşti mai mult pe această lume să nu te mai întorci la izvorul Plopilor. Într-o zi sau alta te va ajunge răzbunarea lui şi, murind, vei ispăşi crima de a-i fi tulburat undele.

– Pe ceea ce iubesc cel mai mult! – murmură tînărul cu un zîmbet trist.

– Da – urmă bătrînul. Pe părinţii tăi, pe neamurile tale, pe lacrimile celei pe care cerul ţi-o hărăzeşte de soaţă, pe acelea ale unui servitor care te-a văzut născîndu-te.

– Ştii tu ce iubesc mai mult pe lume? Ştii tu pentru ce aş da eu dragostea tatălui meu, sărutările celei ce mi-a dat viaţă şi toată iubirea pe care ar putea-o aduna toate femeile de pe pămînt? Pentru o privire, pentru o singură privire a acelor ochi... Iată cum aş putea eu înceta să-i mai caut!

Fernando rosti aceste cuvinte pe un asemenea ton încît lacrima ce tremura între pleoapele lui Íñigo îi alunecă tăcută pe obraji, în timp ce exclamă pe un ton sumbru:

– Împlinească-se voia cerului!

III

– Cine eşti tu? De unde vii? Unde locuieşti? Eu vin zi după zi în căutarea ta, şi nu văd nici căluţul care te aduce în aste locuri, nici pe slujitorii care îţi duc litiera. Rupe odată vălul misterios în care te ascunzi ca într-o noapte adîncă. Eu sînt al tău şi, nobilă sau de rînd, voi fi al tău, al tău mereu...

Soarele trecuse de culmea muntelui. Umbrele coborau cu paşi mari peste poalele sale. Briza gemea printre plopii de la izvor, iar ceaţa, ridicîndu-se puţin

cîte puțin de pe suprafața lacului, începea să învăluie stîncile de pe margine.

Pe una din aceste stînci, pe una ce părea cît pe ce să se prăbușească în adîncul apelor, pe a căror suprafață se oglindea tremurînd, întîiul născut al casei de Almenar, în genunchi la picioarele misterioasei sale iubite, încerca zadarnic să-i smulgă taina existenței.

Ea era frumoasă, frumoasă și palidă aidoma unei statui de alabastru. Una dintre bucle îi cădea pe umeri, alunecînd printre pliurile vălului ca o rază de soare ce străbate norii, iar în cercul genelor sale blonde pupilele îi străluceau ca două smaralde prinse într-o podoabă din aur.

Cînd tînărul își sfîrși spusele, buzele sale se urniră ca pentru a rosti cîteva cuvinte. Însă sloboziră numai un suspin, un suspin slab, îndurerat, precum al undei ușoare pe care, murind, briza o împinge printre trestii.

– Nu-mi răspunzi – exclamă Fernando, văzîndu-și înșelată speranța. Vrei oare să dau crezare celor ce mi s-au spus despre tine? Oh, nu!... Vorbește-mi! Vreau să știu dacă mă iubești! Vreau să știu dacă te pot iubi, dacă ești o femeie...

– Ori un demon... Și dacă aș fi?

Tînărul se cutremură o clipă. O sudoare rece îi alunecă pe trup. Pupilele sale se dilatară cînd se țintuiră și mai intens în ale acelei femei și, vrăjit de strălucirea lor fosforescentă, exclamă într-o răbufnire de iubire:

– Dacă ai fi un demon..., te-aș iubi..., te-aș iubi cum te iubesc acum, cum soarta mea este să te iubesc, pînă dincolo de viața asta, dacă există ceva dincolo de ea.

– Fernando – spuse atunci frumoasa cu un glas aidoma unei muzici – eu te iubesc încă şi mai mult decît mă iubeşti tu. Eu, care cobor pînă la un muritor, fiind un duh curat. Nu sînt o femeie ca acelea care există pe pămînt: sînt o femeie demnă de tine, care eşti mai presus de ceilalţi bărbaţi. Eu vieţuiesc în adîncul acestor ape, incorporală ca şi ele, fugară şi străvezie: vorbesc cu rumorile lor şi mă legăn cu unduirile lor. Eu nu-l pedepsesc pe cel ce cutează a tulbura izvorul unde sălăşluiesc. Dimpotrivă, îl răsplătesc cu iubirea mea, ca pe un muritor aflat mai presus de superstiţiile vulgului, ca pe un iubit în stare să-mi înţeleagă dragostea stranie şi misterioasă.

În vreme ce ea îi vorbea astfel, tînărul, adîncit în contemplarea frumuseţii sale fantastice, atras ca de o putere necunoscută, se apropia din ce în ce mai mult de marginea stîncii. Femeia cu ochii verzi urmă astfel:

– Vezi, vezi adîncul limpede al acestui lac? Vezi aceste plante, cu frunze lungi şi verzi, care se mişcă în adîncul lui?... Ele ne vor da un culcuş de smaralde şi corali..., iar eu..., eu îţi voi da o fericire fără nume, acea fericire pe care ai visat-o în ceasurile tale de delir şi pe care nu ţi-o poate oferi nimeni... Vino... Ceaţa lacului pluteşte peste frunţile noastre ca un pavilion de in... undele ne cheamă cu glasurile lor de neînţeles... vîntul îşi începe printre plopi imnurile sale de iubire... Vino... vino...

Noaptea începea să-şi alungească umbrele. Luna scînteia pe suprafaţa lacului. Ceaţa se învolbura la adierea văzduhului. Iar ochii verzi străluceau în întuneric precum flăcăraiele ce aleargă peste faţa mlaştinilor... «Vino, vino...» Aceste cuvinte răsunau în auzul lui Fernando asemenea unei vrăji. «Vino» şi femeia misterioasă îl chema la marginea abisului unde stătea

suspendată, şi părea să-i ofere o sărutare..., o sărutare...

Fernando făcu un pas către ea..., un altul..., şi simţi nişte braţe subţiri şi mlădioase ce i se atîrnau de grumaz, şi o senzaţie rece pe buzele sale arzătoare, o sărutare de zăpadă... şi se cutremură..., iar piciorul îi alunecă, şi căzu în apă cu un zgomot înăbuşit şi lugubru.

Apele săltară în scîntei de lumină şi se închiseră deasupra trupului, iar cercurile sale de argint se lărgiră, se lărgiră, pînă cînd se stinseră pe maluri.

PEŞTERA MAUREI

[LEGENDĂ NAVAREZĂ]

I

Dinaintea stabilimentului băilor de la Fitero, deasupra unor stînci verticale la ale căror poale curge rîul Alhama, încă se mai zăresc rămăşiţele abandonate ale unui castel arab, celebru în fastele zilelor glorioase ale recuceririi întrucît fusese teatrul unor mari şi memorabile isprăvi, atît din partea celor care l-au apărat, cît şi dintr-a celor care, curajos, i-au ţintuit pe creneluri stindardul crucii. Din ziduri nu se mai păstrează decît cîteva vestigii ruinate. Pietrele foişorului au căzut unele peste altele în şanţ, astupîndu-l cu totul. În curtea armelor cresc tufe de mure şi tulpini de brîncuţă. Oriunde se roteşte privirea, nu se zăresc decît arcuri distruse, bolţi întunecate şi roase. Ici un întregol de parapet, prin ale cărui adîncituri creşte iedera; colo un turn ce încă se mai ţine în picioare ca prin minune; mai încolo stîlpii de tencuială cu verigile de fier care susţineau podul mobil.

În timpul şederii mele la băi, atît pentru a face un exerciţiu care, după cîte mi se spunea, era prielnic pentru starea sănătăţii mele, cît şi îmboldit de curiozitate, în fiecare după-amiază o apucam, prin acele coclauri, pe drumul ce duce către ruinele fortăreţei arabe, iar acolo îmi petreceam ceasuri în şir scormonind pămîntul să văd dacă nu găsesc ceva arme, bătînd în ziduri ca să văd dacă nu sună a gol şi să descopăr ascunzătoarea unei comori, şi vîrîndu-mă prin toate ungherele, cu

gîndul de a găsi intrarea vreuneia dintre acele subterane despre care se pune că există în toate castelele maurilor.

Sîrguincioasele mele cercetări erau peste măsură de infructuoase.

Cu toate acestea, într-o după-amiază cînd, după ce-mi pierdusem deja speranța de a întîlni ceva nou şi curios în înaltul stîncii pe care este aşezat castelul, am renunțat a mai urca la ea, şi mi-am limitat plimbarea la marginile rîului ce curge la poalele sale; umblînd de-a lungul malurilor, văzui un soi de deschizătură căscată în stînca golaşă şi pe jumătate ascunsă de hățişurile înfrunzite şi dese. Nu fără un pic de teamă, am îndepărtat crengile care acopereau intrarea a ceea ce mi s-a părut a fi o peşteră alcătuită de natură şi care, după ce am înaintat cîțiva paşi, văzui că era o subterană tăiată vertical.

Neputînd pătrunde pînă la capăt, care se pierdea printre umbre, m-am mărginit să observ cu luare aminte sinuozitățile de pe boltă şi de pe pămînt, care mi s-a părut că se ridica alcătuind parcă nişte mari trepte îndreptate către înălțimea pe care se află castelul despre care am făcut mențiune, printre ale cărui ruine mi-am amintit atunci că zărisem o uşiță astupată. Fără îndoială, descoperisem unul din acele drumuri tainice, atît de obişnuite în lucrările militare din acea vreme, care trebuie să fi slujit la a ieşi pe furiş ori la a lua, pe timp de asediu, apă din rîul ce curge în apropiere.

Pentru a mă încredința de adevărul ce putea exista în presupunerile mele, după ce ieşii din peşteră prin acelaşi loc pe unde intrasem, închegai o conversație cu un muncitor care lăstărea via prin acele coclauri şi de care mă apropiai sub pretextul de a-i cere un foc ca sămi aprind o țigară.

Vorbirăm de felurite lucruri neînsemnate: despre proprietățile medicinale ale apelor din Fitero, despre recolta trecută și cea viitoare, despre femeile din Navarra și despre cultivarea viței-de-vie; în sfîrșit, vorbirăm despre tot ceea ce îi trecu prin cap acelui om, în afară de peșteră, obiectul curiozității mele.

Cînd, în cele din urmă, conversația reveni la acest subiect, îl întrebai dacă știa pe cineva care să fi pătruns în ea și să-i fi văzut capătul.

– Să pătrundă în peștera Maurei! – îmi spuse, parcă uimit cînd îmi auzi întrebarea. Cine ar fi cutezat? Nu știi domnia ta că din abisul acela iese în fiecare noapte o stafie?

– O stafie! – exclamai eu, zîmbind. Stafia cui?

– Stafia fiicei unui comandant maur care umblă pătimind prin locurile astea, și se vede în fiecare noapte ieșind înveșmîntată în alb din peștera aceea, și umplînd la rîu un ulcior cu apă.

Din lămuririle acelui om aflai că, în legătură cu castelul arab și cu subterana despre care eu bănuiam că se afla în comunicare cu el, exista o istorioară, iar cum eu sînt foarte amator de a asculta toate aceste tradiții, mai cu seamă din gura oamenilor din popor, îl rugai să mi-o povestească, ceea ce el făcu, mai mult sau mai puțin, în aceiași termeni în care eu, la rîndul meu, le-o voi povesti cititorilor mei.

II

Pe vremea cînd castelul, din care acum se mai păstrează doar cîteva ruine nedeslușite, era încă ținut de regii mauri, iar turnurile sale, din care n-a rămas piatră pe piatră, dominau din înaltul stîncii pe care se află toată acea vale fertilă fecundată de rîul Alhama, lîngă tîrgul Fitero a avut loc o bătălie înverșunată, în

care a căzut rănit şi prizonier al arabilor un faimos cavaler creştin, demn de renume atît pentru evlavia cît şi pentru curajul său.

Dus la fortăreaţă şi pus în lanţuri de duşmanii săi, stătu cîteva zile în adîncul unei temniţi, zbătîndu-se între viaţă şi moarte, pînă cînd, vindecat ca prin minune de rănile sale, fu răscumpărat cu aur de către oamenii săi.

Se întoarse prizonierul acasă. Se întoarse să-i strîngă în braţe pe cei ce-i dăduseră viaţa. Cînd îl văzură, fraţii săi de arme şi oştenii se bucurară nespus, crezînd că sosise ceasul de a purcede în noi bătălii. Dar sufletul cavalerului se umpluse de o adîncă melancolie, şi nici dragostea părintească, nici strădaniile prietenilor nu-i putură alunga melancolia.

În timpul întemniţării izbutise să o zărească pe fiica maurului comandant, despre a cărei frumuseţe avea ştire, prin faima sa, înaintea de a o cunoaşte. Dar pe care, de cum o întîlni, o găsi cu mult mai presus de gîndul pe care şi-l alcătuise despre ea, încît nu putu rezista ispitei farmecelor sale, şi se îndrăgosti nebuneşte de cineva cu neputinţă de atins.

Luni şi luni îşi petrecu cavalerul făurindu-şi planurile cele mai hazardate şi mai absurde: acum închipuia un mijloc de a sfărîma barierele care îl despărţeau de acea femeie, acum făcea cele mai mari eforturi pentru a o uita, şi cînd se hotăra pentru una, cînd înclina cu hotărîre către cu totul alta, pînă cînd, în cele din urmă, într-o zi îşi adună fraţii şi tovarăşii de arme, puse să-i fie chemaţi oştenii şi, după ce făcu, în cea mai mare taină, toate pregătirile necesare, căzu pe neaşteptate asupra fortăreţei care păzea frumuseţea rîvnită de iubirea sa nesăbuită.

Cînd porniseră în această expediție, toți crezuseră că numai rîvna de a se răzbuna pentru cîte pătimise azvîrlit în adîncul temnițelor îl imboldea pe conducătorul lor. Însă, după ce cuceriră cetatea, toată lumea pricepu adevărata pricină a acelei cutezătoare încercări, în care numeroşi buni creştini pieriseră pentru a contribui la reuşita unei patimi nevrednice.

Îmbătat în iubirea pe care, în cele din urmă, izbuti să o deştepte în pieptul preafrumoasei maure, cavalerul nu pleca urechea cîtuşi de puțin la sfaturile prietenilor, şi nici nu lua aminte la şoaptele şi plîngerile soldaților. Şi unii şi alții cereau cu disperare să plece cît mai degrabă dintre acele ziduri, asupra cărora era firesc că aveau să cadă din nou arabii, după ce îşi reveniseră din panica surprinderii.

Şi, într-adevăr, aşa se întîmplă: alcaidele adună oameni din aşezările învecinate şi, într-o dimineață, străjerul din foişorul turnului coborî să-i vestească pe cei doi îndrăgostiți că, pe tot lanțul de munți ce se zăreşte de pe acele stînci, se vedea coborînd o asemenea puzderie de războinici încît prea bine se putea spune că asupra castelului avea să cadă întreaga maurime.

Ascultîndu-l, fiica alcaidelui rămase palidă ca moartea. Cavalerul strigă după arme, iar în fortăreață totul se puse în mişcare. Soldații ieşiră tumultuos din dormitoare; căpeteniile începură să împartă porunci; se coborî poarta de fier, se ridică podul mobil, iar crenelurile se înțesară de arbaletieri.

Cîteva ceasuri mai tîrziu începu asediul.

Castelul se putea numi pe bună dreptate inexpugnabil. Numai prin surprindere, aşa cum puseseră creştinii stăpînire pe el, putea fi cucerit. Astfel apărătorii săi rezistară la una, la două şi chiar la zece asalturi.

Văzînd că se străduiau zadarnic, maurii se mărginiră să-l împresoare strîns, pentru a-i face pe apărători să capituleze de foame.

Într-adevăr, foamea începu să facă ravagii cumplite în rîndurile creştinilor. Însă, deşi ştiind că, odată castelul predat, preţul vieţii apărătorilor săi era capul căpeteniei acestora, nici unul nu voi să-l trădeze, şi aceiaşi oameni care îi condamnaseră conduita jurară să piară în apărarea lui.

Nerăbdători, maurii se hotărîră să mai atace o dată, în toiul nopţii. Asaltul fu crîncen, apărarea disperată, iar ciocnirea înfricoşătoare. În timpul luptei, comandantul maur, cu fruntea retezată de o lovitură de secure, se prăvăli în şanţ din înaltul zidului, unde izbutise să se caţere cu ajutorul unei scări, pe cînd cavalerul primea o lovitură de moarte prin deschizătura din barbacană, în vreme ce şi unii şi alţii luptau corp la corp învăluiţi de umbre.

Creştinii începură să cedeze şi să se replieze. În acest punct, maura se înclină peste iubitul ei, care zăcea la pămînt, muribund, şi, luîndu-l în braţe cu o putere pe care i-o sporeau disperarea şi gîndul primejdiei, îl tîrî pînă în curtea armelor. Acolo apăsă un resort, o piatră se ridică parcă urnită de un impuls supranatural şi, prin gaura pe care, înălţîndu-se, o dăduse la iveală, dispăru cu preţioasa ei încărcătură şi începu să coboare pînă ajunse în fundul subteranei.

III

Cînd cavalerul îşi reveni în simţiri, aruncă împrejur o privire plină de rătăcire şi spuse:

– Mi-e sete! Mor! Mă mistui!

Şi, în delirul dinaintea morţii, de pe buzele sale uscate, peste care răsuflarea îi trecea şuierînd, se auzeau ieşind aceste cuvinte zbuciumate:

– Mi-e sete! Mă mistui! Apă! Apă!

Maura ştia că acea subterană avea o ieşire spre valea pe unde curge rîul. Valea şi toate înălţimile din jur erau înţesate de soldaţi mauri, care, odată cucerită cetatea, îi căutau zadarnic, în toate părţile, pe cavaler şi pe iubita lui, spre a-şi potoli asupra lor setea de exterminare. Cu toate acestea, ea nu şovăi o clipă şi, luînd coiful muribundului, alunecă asemenea unei umbre prin hăţişul ce acoperea gura peşterii şi coborî la malul rîului.

Tocmai luase apa, tocmai se pregătea să se ridice spre a se întoarce iar alături de iubitul ei, cînd o săgeată şuieră, iar ea scoase un strigăt.

Doi războinici mauri care vegheau în jurul fortăreţei îşi sloboziseră arcurile încotro auziseră crengile mişcîndu-se.

Rănită de moarte, maura izbuti, cu toate acestea, să se tîrască pînă la intrarea subteranei şi să ajungă pînă la capăt, unde se afla cavalerul. Acesta, cînd o văzu însîngerată şi pe moarte, îşi redobîndi firea şi, dîndu-şi seama de imensitatea păcatului pe care atît de aspru îl ispăşeau, îşi întoarse ochii către cer, luă apa pe care iubita i-o oferea şi, fără să şi-o apropie de buze, o întrebă pe maură:

– Vrei să fii creştină? Vrei să mori în religia mea şi, dacă mă mîntui, să te mîntui o dată cu mine?

Maura, care căzuse la pămînt leşinată din lipsa sîngelui, făcu o mişcare imperceptibilă cu capul, peste care cavalerul vărsă apa botezului invocînd numele Atotputernicului.

A doua zi, soldatul care slobozise săgeata zări o dîră de sînge la malul rîului şi, urmărind-o, intră în peşteră, unde găsi cadavrele cavalerului şi iubitei sale, care încă mai vin nopțile să rătăcească prin aceste ținuturi.

RAZA DE LUNĂ

LEGENDĂ SORIANĂ

Nu ştiu dacă aceasta este o istorie care pare poveste ori o poveste care pare istorie. Ceea ce pot să spun este că în adîncul ei există un adevăr, un adevăr foarte trist, de care probabil că eu voi fi fiind printre ultimii care se vor folosi, date fiind condiţiile imaginaţiei mele.

Altul, cu această idee, ar fi alcătuit un tom de filosofie lăcrămoasă. Eu am scris această legendă, care, pe cei ce nu vor vedea nimic în adîncul ei, măcar îi va putea distra puţin.

I

Era nobil. Se născuse în zăngănitul armelor, iar neobişnuitul strigăt al unei trîmbiţe de război nu l-ar fi făcut să-şi ridice capul nici pentru o clipă, şi nici să-şi desprindă ochii cîtuşi de puţin de pe pergamentul cenuşiu pe care citea ultimul cîntec al unui trubadur.

Cei ce voiau să-l întîlnească nu trebuiau să-l caute în larga curte interioară a castelului, unde rîndaşii îmblînzeau mînjii, pajii învăţau şoimii să zboare, iar soldaţii îşi omorau timpul, în zilele de odihnă, ascuţindu-şi fierul lăncii de vreo piatră.

– Unde-i Manrique? Unde-i stăpînul vostru? – întreba uneori mama lui.

– Nu ştim – răspundeau servitorii. Poate c-o fi în claustrul mînăstirii de la Peña, aşezat pe marginea

vreunui mormînt, ascultînd cu luare aminte să surprindă vreun cuvînt din conversația celor morți; ori la pod, privind cum aleargă unul după altul valurile rîului de sub bolți; ori ghemuit în crăpătura vreunei stînci, îndeletnicindu-se cu numărarea stelelor de pe cer, cu urmărirea din priviri a vreunui nor, ori cu contemplarea flăcărilor închipuite ce străbat ca nişte exhalații suprafața lagunelor. Oriunde va fi fiind, mai puțin acolo unde este toată lumea.

Într-adevăr, Manrique iubea singurătatea, şi o iubea într-un asemenea fel încît uneori ar fi dorit să nu aibă umbră, pentru ca umbra lui să nu-l mai urmărească pretutindeni.

Iubea singurătatea pentru că în sînul ei, dînd frîu liber închipuirii, făurea o lume fantastică, populată cu creaturi stranii, fiice ale delirului său şi ale nălucirilor sale de poet, întrucît Manrique era poet; pînă-ntr-acolo încît niciodată nu l-ar fi mulțumit formele în care îşi putea cuprinde gîndurile şi niciodată nu le cuprinsese cînd le scrisese.

Credea că printre tăciunii roşii din cămin sălăşluiau duhuri ale focului de mii de culori, care alergau ca nişte gîngănii de-a lungul trunchiurilor aprinse, ori dansau într-o horă luminoasă de scîntei în vîrful flăcărilor, şi îşi petrecea ceasurile moarte aşezat într-un scăunel, aproape de înaltul cămin gotic, nemişcat, cu ochii ațintiți în lumină.

Credea că în adîncul undelor rîului, prin muşchiul de la izvor şi peste aburii lacului trăiau nişte femei misterioase, zîne, silfide sau ondine, care slobozeau tînguieli şi suspine, ori cîntau şi rîdeau în rumoarea monotonă a apei, pe care o asculta în tăcere, încercînd să o tălmăcească.

În nori, în văzduh, în adîncul pădurilor, în crăpăturile stîncilor îşi închipuia că surprinde forme ori că aude sunete misterioase, forme ale unor făpturi supranaturale, cuvinte de neînțeles, pe care nu le putea descifra.

Iubirea! Se născuse pentru a visa iubirea, şi nu pentru a o simți. Iubea toate femeile dintr-o dată: pe una pentru că era blondă, pe cealaltă fiindcă avea buzele roşii, iar pe cealaltă întrucît se mlădia, în mers, asemenea unei trestii.

Cîteodată, delirul său îl împingea să rămînă şi cîte o noapte întreagă privind luna, care plutea pe cer într-un abur de argint, ori stelele, care tremurau în depărtare precum apele nestematelor.

– Dacă-i adevărat, aşa cum mi-a spus stareţul de la Peña, că este cu putinţă ca aceste puncte de lumină să fie nişte lumi; dacă-i adevărat că în acest glob de sidef care se roteşte pe deasupra norilor sălăşluiesc oameni, ce femei frumoase or fi femeile acelor regiuni luminoase! Iar eu nu le voi putea vedea, iar eu nu le voi putea iubi... Cum o fi frumuseţea lor?... Cum o fi iubirea lor?

Manrique încă nu era destul de nebun ca să-l urmărească ţîncii, însă îndeajuns ca să vorbească şi să gesticuleze de unul singur, de unde se şi începe.

II

Peste Duero, care trecea mîngîind pietrele roase şi întunecate ale zidurilor Soriei, există un pod ce duce la cetatea vechii mînăstiri a Templierilor, ale căror domenii se întindeau de-a lungul marginii opuse a rîului.

În vremea la care ne referim, cavalerii acestui ordin îşi părăsiseră fortăreţele. Totuşi, încă mai rămî-

neau în picioare rămăşiţele amplelor turnuri laterale ale zidurilor acestora. Încă se mai zăreau, la fel cum în parte se văd şi astăzi, acoperite de iederă şi clopoţei albi, arcurile masive ale claustrului, prelungile galerii ogivale ale curţilor de arme, în care vîntul súspina şi gemea, răscolind ierburile înalte.

În livezi şi grădini, ale căror poteci nu le călcau, cu mulţi ani în urmă, plantele călugărilor, vegetaţia, lăsată în voia ei, îşi desfăşura toate podoabele, fără teama că mîna omului o va mutila, crezînd că o înfrumuseţează.

Plantele agăţătoare urcau pe vîrstnicele trunchiuri ale copacilor; sumbrele alei de plopi, ale căror coroane se atingeau şi se confundau între ele, se acoperiseră de ierburi; ciulinii sălbatici şi urzicile răsăreau în mijlocul drumurilor acoperite de nisip, iar în corpurile de clădiri pe cale să se prăbuşească brîncuţa, fluturînd în vînt ca un panaş, şi clopoţeii albi şi albaştri, legănîndu-se ca într-un scrînciob pe tulpinele lor lungi şi mlădioase, vesteau victoria distrugerii şi a ruinei.

Era noapte; o noapte de vară, călduţă, plină de miresme şi de zgomote paşnice, cu o lună albă şi senină în mijlocul unui cer albastru, luminos.

Manrique, a cărui închipuire fusese prinsă într-un vîrtej de poezie, după ce trecuse podul, de unde contemplă o clipă silueta neagră a oraşului ce se desprindea pe fundalul cîtorva nori alburii şi uşori înfăşuraţi în zare, pătrunse în ruinele pustii ale Templierilor.

Bătea miezul nopţii. Luna, care urcase încet, se găsea de-acum în înaltul cerului cînd, intrînd într-un plopiş întunecat care ducea de la claustrul dărăpănat către malul rîului Duero, Manrique scoase un strigăt,

un strigăt uşor, înăbuşit, amestec ciudat de surpriză, de teamă şi de bucurie.

În adîncul plopişului posomorît văzuse agitîndu-se ceva alb care pluti o clipă şi se făcu nevăzut în beznă. Marginea rochiei unei femei, a unei femei ce traversase poteca şi se pierdea în frunziş, în aceeaşi clipă în care nebunul visător de himere şi lucruri imposibile pătrundea în grădini.

– O femeie necunoscută!... În locul ăsta!... La ora asta!... Aceea, aceea este femeia pe care o caut eu – exclamă Manrique, şi se năpusti în urmărirea ei, iute ca o săgeată.

III

Ajunse în locul unde văzuse că femeia misterioasă se pierduse prin desişul ramurilor. Dispăruse. Pe unde? Departe, foarte departe, i se păru că întrezăreşte printre trunchiurile încrucişate ale copacilor un soi de lumină sau o formă albă ce se mişca.

– Este ea, este ea, care are aripi la picioare şi aleargă ca o umbră! – spuse, şi se avîntă în căutarea ei, despărţind cu mîinile plasele de iederă care se întindeau ca un covor între plopi. Croindu-şi drum prin desiş şi printre buruieni, ajunse la un soi de platou luminat de limpezimea cerului... Nimeni!... Ah!... pe aici, pe aici e – exclamă atunci. Îi aud paşii pe frunzele uscate, şi foşnetul rochiei, pe care o tîrăşte pe pămînt, ştergînd arbuştii – şi alerga, şi alerga ca un nebun, de ici pînă colo, şi nu o vedea. Însă paşii ei continuă să se audă – murmură din nou – cred că a vorbit; nu încape îndoială, a vorbit... Vîntul, care suspină printre ramuri; frunzele, ce par să se roage în şoaptă, nu m-au lăsat să aud ce a spus; însă nu încape îndo-

ială: este pe aici, a vorbit... În ce limbă? Nu știu; însă e o limbă străină...

Și iar fugi în urmărirea ei. Zadarnică silință. Uneori crezînd că o zărește, alteori părîndu-i că o aude; mai întîi, observînd că ramurile printre care se făcuse nevăzută se mișcau, închipuindu-și că deslușește în nisip urma pașilor ei mici; apoi, ferm convins că o mireasmă aparte, pe care o respira din cînd în cînd, era un parfum aparținînd acelei femei, care își rîdea de el complăcîndu-se în a fugi prin acele încîlcite hățișuri.

Rătăci cîteva ceasuri dintr-o parte în cealaltă, înnebunit, cînd oprindu-se să asculte, cînd alunecînd cu cea mai mare precauție peste ierburi, cînd într-o goană frenetică și disperată.

Înaintînd, înaintînd prin imensele grădini care străjuiau marginea rîului, ajunse în cele din urmă la poalele stîncilor pe care se înalță sihăstria Sfîntului Saturio.

– Poate că de la înălțimea asta mă voi putea orienta, ca să pot cerceta mai departe prin labirintul ăsta încîlcit – pretinse el, cocoțîndu-se din stîncă în stîncă cu ajutorul jungherului.

Ajunse în vîrf. De acolo se vede orașul în depărtare, și o mare parte din rîul Duero, care se răsucește la poalele sale, curgînd impetuos și întunecat printre malurile sinuoase care îl întemnițează.

Odată ajuns în înaltul stîncilor, Manrique își aruncă privirea de jur împrejur, însă cînd, în cele din urmă, și-o aținti într-un punct, nu se putu înfrîna să nu blesteme.

Lumina lunii scînteia pe dîra lăsată în urmă de o barcă ce se îndrepta vîslind de zor către malul opus.

În acea barcă crezuse că deosebeşte o formă albă şi zveltă, o femeie fără îndoială, femeia pe care o văzuse la templieri, femeia viselor sale, împlinirea celor mai nebuneşti speranţe ale sale. Se coborî de pe stînci cu iuţeala unui cerb, îşi azvîrli la pămînt bereta, a cărei pană rotundă şi lungă îl putea împiedica să alerge şi, lepădîndu-şi larga pelerină de catifea, o zbughi ca un fulger către pod.

Se gîndea să-l treacă şi să ajungă în oraş înainte ca barca să ajungă la mal. Nebunie! Cînd Manrique sosi la intare, gîfîind şi acoperit de sudoare, cei ce traversaseră rîul pe la Sfîntul Saturio intrau în Soria printr-una din porţile din zid, care pe atunci ajungea pînă la marginea rîului, în ale cărui ape se oglindeau crenelurile sale întunecate.

IV

Cu toate că îşi pierduse speranţa să-i mai ajungă din urmă pe cei ce intraseră prin portiţa de la Sfîntul Saturio, eroul nostru nu şi-o pierdu şi pe aceea de a găsi casa care i-ar fi putut găzdui în oraş. Cu acest gînd întipărit în minte, pătrunse în sat şi, îndreptîndu-se către cartierul San Juan, începu să rătăcească pe străzile acestuia.

Pe atunci, ca şi astăzi, străzile Soriei erau înguste, întunecate şi încîlcite. O linişte adîncă domnea aici, linişte neîntreruptă decît cînd de lătratul îndepărtat al unui cîine, cînd de zgomotul unei porţi închise, cînd de nechezatul unui cal care, izbind din copite, făcea să răsune lanţul cu care era legat în grajdurile subterane. Ciulind urechile la aceste zgomote ale nopţii, care uneori îi păreau a fi paşii unei persoane ce tocmai dăduse colţul unei străzi pustii; alteori,

glasuri confuze de oameni care vorbeau din spatele lui şi pe care se aştepta să-i vadă în orice clipă lîngă el, Manrique umblă cîteva ceasuri alergînd la întîmplare dintr-un loc în altul.

În cele din urmă, se opri dinaintea unei case mari din piatră, întunecată şi străveche, iar cînd se opri, ochii săi străluciră cu o expresie de bucurie de nedescris. La una din înaltele ferestre ogivale a ceea ce am putea numi palatul acela se zărea o rază de lumină blîndă şi suavă, care, trecînd prin nişte draperii uşoare de mătase de culoarea trandafirului, se oglindea pe zidul negricios şi crăpat al casei de peste drum.

– Nu încape îndoială; aici locuieşte necunoscuta mea – murmură tînărul în şoaptă, fără să-şi desprindă o clipă ochii de pe fereastra gotică. Aici locuieşte... Ea a intrat prin portița de la Sfîntul Saturio... Prin portița de la Sfîntul Saturio se ajunge în cartierul ăsta... În cartierul ăsta există o casă unde, după miezul nopții, mai sînt încă oameni care stau de veghe... De veghe. Cine dacă nu ea, care se întoarce din excursiile ei nocturne, ar putea fi la ora asta?... Este limpede; asta e casa ei.

Cu această încredințare neclintită, răscolindu-şi în minte cele mai nebuneşti şi mai fantastice închipuiri, aşteptă zorii dinaintea ferestrei gotice, de unde, de-a lungul întregii nopți, lumina nu lipsi, iar el nu-şi dezlipi privirea nici o clipă.

Cînd veni ziua, porțile masive ale arcului pe unde se ajungea la casa cea mare, şi pe a cărei boltă se vedeau sculptate blazoanele stăpînului, se învîrtiră greoi pe balamale, cu un scîrțiit prelung şi ascuțit. Un scutier se ivi în prag cu o legătură de chei în mînă, frecîndu-şi ochii şi dînd la iveală, printr-un căscat, o dantură în stare să producă invidie şi unui crocodil.

Să-l vadă Manrique şi să se arunce spre poartă, a fost chestiune de o clipită.

– Cine locuieşte în casa asta? Cum se numeşte ea? De unde este? Pentru ce a venit la Soria? Are soţ? Răspunde, răspunde, ticălosule – acesta fu salutul cu care, scuturîndu-i violent braţul, îl întîmpină pe sărmanului scutier, care, după ce-l privi o bună bucată de vreme cu ochi speriaţi şi prostiţi, îi răspunse cu glas întretăiat de surpriză:

– În casa asta locuieşte foarte onorabilul señor don Alonso de Valdecuellos, maestru de vînătoare al regelui stăpînul nostru, care, rănit în lupta împotriva maurilor, se găseşte în acest oraş spre a se odihni după atîta trudă.

– Dar fiica lui? – îl întrerupse tînărul, nerăbdător. Dar fiica lui, sau sora, sau nevasta, sau ce-o fi?

– N-are nici o femeie cu el.

– N-are nici una!... Păi, cine doarme acolo, în acea încăpere în care toată noaptea am văzut arzînd o lumină?

– Acolo? Acolo doarme stăpînul meu don Alfonso, care, cum e bolnav, îşi ţine lampa aprinsă pînă cînd se crapă de ziuă.

Dacă un fulger i-ar fi căzut pe neaşteptate la picioare, nu i-ar fi produs mai multă uluire decît aceste cuvinte.

V

– Trebuie s-o întîlnesc, trebuie s-o întîlnesc, iar dacă o-ntîlnesc, sînt aproape sigur că trebuie s-o recunosc... Cum? Asta nu pot spune..., însă trebuie s-o recunosc. Ecoul paşilor săi ori un singur cuvînt de-al său pe care l-aş auzi din nou, un colţ al rochiei sale,

un singur colț de-aș revedea, mi-ar fi de ajuns ca să izbutesc. Zi și noapte privesc plutindu-mi pe dinaintea ochilor acele cute ale unei pînze diafane și dalbe. Zi și noapte îmi răsună aici înăuntru, în cap, foșnetul rochiei sale, rumoarea nedeslușită a cuvintelor sale de neînțeles. Ce-a spus?... Ce-a spus?... Ah, de-aș putea afla ce-a spus, poate că... Dar, chiar și fără să aflu, o voi întîlni... O voi întîlni... Mi-o spune inima mea, iar inima mea nu mă înșală niciodată. Este adevărat că am străbătut zadarnic toate străzile Soriei, că am petrecut nopți după nopți sub cerul liber, pîndind la un colț; că am cheltuit mai bine de douăzeci de doblas de aur ca să le deschid gura jupîneselor și scutierilor; că de Sfîntul Nicolae am dat apă sfințită unei bătrîne, învelită cu atîta pricepere în mantia ei de lînă fină, încît mi s-a părut o zeitate; iar ieșind de la Colegiata, într-o noapte, la ora utreniei, am urmărit ca un prost litiera Arhidiaconului, crezînd că poala sutanei sale era rochia necunoscutei mele; însă n-are a face... Eu trebuie s-o întîlnesc, iar gloria de a o avea va depăși, cu siguranță, osteneala de a o căuta.

Cum vor fi fiind ochii ei?... Pesemne că sînt albaștri, albaștri și umezi precum cerul nopții. Îmi plac nespus ochii de culoarea asta. Sînt atît de expresivi, atît de melancolici, atît de... Da... Nu încape îndoială: albaștri trebuie să fie, albaștri sînt cu siguranță, iar părul ei, negru, foarte negru și lung, ca să se unduiască... Mi se pare că l-am zărit unduindu-se în acea noapte, la fel ca și rochia ei, și era negru... Nu mă-nșel, nu, era negru.

Și cît de bine i se potrivesc unei femei înalte niște ochi albaștri foarte alungiți și molateci, și un păr slobod, unduitor și întunecat ... Fiindcă... ea e înaltă, înaltă și zveltă precum acei îngeri de pe portalurile

bazilicilor noastre, ale căror chipuri ovale le învăluie într-un misterios crepuscul umbrele bolților de granit.

Glasul ei!... Glasul ei l-am auzit... Glasul ei este suav precum susurul vîntului prin frunzele plopilor, iar mersul ei ritmic și maiestuos precum cadențele unei muzici.

Iar această femeie, care e frumoasă precum cel mai frumos dintre visele mele de adolescent, care gîndește cum gîndesc eu, care urăște ce urăsc eu, care este un suflet înfrățit cu sufletul meu, care este completarea ființei mele, nu se va simți oare emoționată cînd mă va întîlni? Nu trebuie să mă iubească la fel cum o voi iubi eu, cum o iubesc, cu toate puterile vieții mele, cu toate facultățile minții mele?

Să mergem, să mergem în locul unde am zărit-o pentru întîia și singura oară cînd am zărit-o... Cine știe dacă nu cumva, la fel de capricioasă ca mine, iubitoare a singurătății și a misterului, aidoma tuturor sufletelor visătoare, se complace în a rătăci printre ruine în tăcerea nopții.

*

Două luni trecuseră de cînd scutierul lui don Alfonso de Valdecuellos îl dezamăgise pe amăgitul Manrique; două luni de-a lungul cărora, ceas de ceas, își clădise un castel în văzduh, pe care realitatea îl spulbera cu o suflare; două luni de-a lungul cărora o căutase zadarnic pe acea femeie necunoscută, a cărei iubire absurdă îi creștea în suflet, mulțumită încă și mai absurdelor lui închipuiri, cînd, după ce trecu, adîncit în aceste gînduri, podul Templierilor, îndrăgostitul tînăr se pierdu pe întortocheatele poteci ale grădinilor acestora.

VI

Noaptea era senină şi frumoasă. Luna strălucea în toată plinătatea ei, în înaltul cerului, iar vîntul suspina cu o rumoare nespus de dulce printre frunzele copacilor.

Manrique ajunse la claustru, îşi roti privirea prin incintă şi privi printre masivele coloane ale arcadelor... Era pustiu...

Zărise unduind pentru o clipă, şi făcîndu-se nevăzută, marginea rochiei albe, a rochiei albe a femeii viselor sale, a femeii pe care o iubea ca un nebun.

Aleargă, aleargă în căutarea ei; era în locul unde a văzut-o făcîndu-se nevăzută. Însă, ajungînd, se opreşte, îşi aţinteşte ochii înspăimîntaţi în pămînt, rămîne o clipă nemişcat. O tremurare uşoară, nervoasă îi scutură membrele, o tremurare care creşte, care creşte, înfăţişînd simptomele unei adevărate convulsii, şi izbucneşte, în cele din urmă, într-un hohot, într-un hohot sonor, strident, oribil.

Acel ceva alb, uşor, unduitor, strălucise din nou dinaintea ochilor săi. Însă strălucise la picioarele lui pentru o clipă, nu mai mult decît pentru o clipă.

Era o rază de lună, o rază de lună ce pătrundea, din cînd în cînd, prin bolta verde a copacilor cînd vîntul mişca ramurile.

....

Trecuseră cîţiva ani. Aşezat în jilţ, aproape de căminul gotic al castelului său, Manrique, cu o privire vagă şi neliniştită aidoma unui idiot, abia dacă dădea atenţie mîngîierilor mamei, ori consolărilor servitorilor.

– Eşti tînăr, eşti frumos – îi spunea ea. De ce te mistui în singurătate? De ce nu cauţi o femeie pe care

s-o iubeşti, şi care, iubindu-te, te-ar putea face fericit?

– Iubirea!... Iubirea e o rază de lună – murmură tînărul.

– De ce nu te deştepţi din letargia asta? – îi spunea unul dintre scutieri. Te îmbraci în fier din cap pînă-n picioare; porunceşti să se desfăşoare în vînt drapelul tău de nobil, şi mergem la război. La război îşi găseşti gloria.

– Gloria!... Gloria este o rază de lună.

– Vrei să-ţi spun un cîntec, ultimul compus de Arnaldo, trubadurul provensal?

– Nu! Nu! – exclamă în cele din urmă tînărul, ridicîndu-se mînios din jilţul lui. Nu vreau nimic... Adică vreau. Vreau să mă lăsaţi singur... Cîntece... femei... glorii... fericire... numai minciuni, goale năluciri pe care le plăsmuim în închipuirea noastră, le îmbrăcăm după cum ni se năzare, şi le iubim şi alergăm după ele, de ce, de ce? Ca să întîlnim o rază de lună.

Manrique era nebun. Cel puţin toată lumea aşa credea. Mie, dimpotrivă, mi se pare că îşi recăpătase judecata.

SĂRUTUL

LEGENDĂ TOLEDANĂ

I

Cînd o parte din armata franceză a pus stăpînire, la începutul acestui secol, pe istoricul Toledo, căpeteniile ei, care nu ignorau primejdia la care se expuneau în satele spaniole împrăştiindu-se în încartiruiri separate, începură să amenajeze pentru tabere cele mai mari şi cele mai bune clădiri din oraş.

După ce somptuosul Alcázar al lui Carol Quintul a fost ocupat, s-a recurs la casa Sfatului, iar cînd aceasta nu a mai putut adăposti mai multă lume, începură să invadeze azilul comunităţilor religioase, sfîrşind, în cele din urmă, prin a transforma în cartiere militare pînă şi bisericile destinate cultului. Aceasta era starea lucrurilor în aşezarea unde s-a petrecut întîmplarea pe care urmează să o istorisesc, cînd într-o noapte, la un ceas destul de înaintat, învăluiţi în mantalele lor cenuşii de război şi asurzind îngustele şi solitarele străzi ce duc de la Puerta del Sol la Zocodover cu zăngănitul armelor şi cu zgomotosul tropăit al copitelor cailor, care scoteau scîntei din caldarîm, în oraş intrară ca la vreo sută de dragoni din aceia, înalţi, aroganţi şi vînjoşi, despre care bunicile noastre încă mai vorbesc cu admiraţie.

Trupa o conducea un ofiţer, care mergea la vreo treizeci de paşi de oamenii săi, vorbind pe jumătate de glas cu un altul, tot militar, din cît se putea ghici după costum.

Acesta, care mergea pe jos în fața interlocutorului său, ținînd în mînă un felinar, părea să-i slujească drept călăuză prin acel labirint de străzi întunecate, încîlcite şi întortocheate.

– Cu adevărat – îi spunea călărețul însoțitorului său – că, dacă găzduirea ce ni se pregăteşte este aşa cum mi-o zugrăveşti, mai că ar fi de preferat să poposim pe cîmp sau în mijlocul unei piețe.

– Ce vrei, căpitane? – îi răspunse călăuza, care, într-adevăr, era un sergent din echipa de încartiruire. În Alcázar nu mai încape nici un bob de grîu, cu atît mai puțin un om. De San Juan de los Reyes să nu mai vorbim, căci există chilii de călugări unde dorm cîte cincisprezece husari. Mînăstirea unde vă voi conduce nu era un loc rău. Dar, cu vreo trei sau patru zile în urmă, ne-a picat ca din nori una din coloanele mobile care străbat provincia, şi slava Domnului că am putut obține să se înghesuiască prin claustre şi să lase liberă biserica.

– În sfîrşit – exclamă ofițerul după o scurtă tăcere, parcă resemnîndu-se cu strania găzduire pe care întîmplarea i-o pregătea – mai bine incomod decît deloc. Oricum, dacă plouă, ceea ce n-ar fi mare lucru după cum se adună norii, vom fi la adăpost, şi asta tot e ceva.

Întrerupîndu-şi conversația în acest punct, călăreții, precedați de călăuză, îşi urmară în tăcere drumul pînă cînd ajunseră într-o piață mică, în fundul căreia se zărea silueta neagră a mînăstirii cu turnul său mare, cu clopotnița sa ascuțită, cu cupola sa ogivală şi cu acoperişurile sale cu creste inegale şi întunecate.

– Iată-vă casa – exclamă sergentul cînd o zări, îndreptîndu-se către căpitan care, după ce ordonă tru-

pei să se oprească, descălecă, luă felinarul din mîna călăuzei şi se îndreptă către punctul pe care aceasta i-l arăta.

Cum biserica mînăstirii era cu totul năruită, soldaţii care ocupau restul clădirii crezuseră că porţile îi erau cam de prisos şi, o tăblie azi, alta mîine, le smulseseră bucată cu bucată pentru a-şi face focuri cu care să se încălzească pe timpul nopţilor.

Aşadar, tînărul nostru ofiţer nu trebui să învîrtă chei ori să deschidă zăvoare ca să pătrundă în interiorul lăcaşului.

La lumina felinarului, a cărui pîlpîire nesigură se pierdea în umbrele dese ale naosului desenînd pe zid silueta fantastică a sergentului, care mergea înaintea lui, căpitanul străbătu biserica în sus şi-n jos, şi scrută una cîte una toate capelele sale pustii, pînă cînd, după ce luă în primire localul, ordonă soldaţilor săi să descalece şi, oameni şi cai laolaltă, îi aranjă cum putu mai bine.

După cum am spus, biserica era complet năruită: la altarul principal, de înaltele cornişe încă mai atîrnau zdrenţe din vălul cu care îl acoperiseră călugării cînd părăsiseră incinta. Împrăştiate prin naosuri se zăreau cîteva retabluri rezemate de zid, fără icoane în nişe. În cor se schiţau, într-un chenar de lumină, profilurile stranii ale întunecatelor bănci din lemn de zadă; pe podea, distruse în mai multe locuri, încă se mai desluşeau largi lespezi sepulcrale pline de însemne, de blazoane şi de lungi inscripţii gotice, iar hăt, în fundul capelelor tăcute şi de-a lungul transeptului, se desprindeau nedesluşite în întuneric, aidoma unor năluci albe şi nemişcate, statuile de piatră care, unele culcate, altele în genunchi pe marmura mormintelor, păreau singurii locuitori ai ruinatului edificiu.

Oricui altcuiva mai puțin istovit decît ofițerul de dragoni, care avea în spate o călătorie de paisprezece leghe, ori mai puțin obișnuit să vadă aceste sacrilegii ca pe lucrul cel mai firesc din lume, i-ar fi fost de ajuns un dram de imaginație ca să nu închidă un ochi toată noaptea în acea incintă întunecată și impunătoare, unde blasfemiile soldaților, care se jeluiau cu voce tare de cartierul improvizat; zăngănitul metalic al pintenilor, care răsunau pe largile lespezi sepulcrale de pe pardoseală; zgomotul cailor, care nerăbdători, bătînd din copite și făcînd să răsune lanțurile cu care erau legați de pilaștri, alcătuiau o rumoare stranie și înfricoșată care se lărgea în tot sînul bisericii și se reproducea din ce în ce mai nedeslușit, repetată din ecou în ecou în înaltele sale bolți.

Însă eroul nostru, deși tînăr, era deja atît de familiarizat cu aceste peripeții ale vieții de campanie încît, de îndată ce își aranjă oamenii, porunci să fie așezat un sac cu paie la piciorul treptei prezbiteriului și, ghemuindu-se cum putu mai bine în manta și sprijinindu-și capul de treaptă, după cinci minute sforăia cu mai multă seninătate decît însuși regele Joseph în palatul său de la Madrid.

Soldații, făcîndu-și perne din șei, îi urmară pilda și, puțin cîte puțin, murmurul vocilor lor se stinse.

După o jumătate de ceas, nu se mai auzeau decît gemetele înăbușite ale aerului care intra prin vitraliile sparte ale ogivelor templului, zburătăcirea buimacă a păsărilor nocturne care își aveau cuiburile în acoperămintele de piatră ale statuilor din ziduri și rumoarea cadențată a pașilor santinelei care trecea, învelită în faldurile largi ale mantalei, de-a lungul porticului.

II

În epoca din care datează relatarea acestei istorii, pe atît de veridică pe cît de extraordinară, la fel ca şi în prezent, pentru cei ce nu ştiau să aprecieze comorile artei pe care o închide între zidurile sale, oraşul Toledo nu era decît un tîrg răvăşit, vechi, ruinat şi nesuferit.

Ofiţerii armatei franceze, care, judecînd după actele de vandalism cu care au lăsat aici o amintire tristă şi durabilă a ocupaţiei lor, aveau de toate, mai puţin artişti sau arheologi, nu se poate spune că nu se plictiseau de moarte în vetustul oraş al Cezarilor.

În această stare de spirit, cea mai neînsemnată veste ce venea să sfişie liniştea monotonă a acelor zile mereu la fel era primită cu aviditate printre acei oameni inactivi. Aşa se face că promovarea la gradul următor a unui camarad, ştirea mişcării strategice a unei coloane mobile, plecarea unui curier diplomatic ori sosirea în oraş a unei trupe oarecare se transforma într-o temă fecundă de conversaţie şi într-un obiect a tot soiul de comentarii, pînă cînd alt incident venea să-l înlocuiască, servind drept temei pentru noi plîngeri, critici şi presupuneri.

Cum era de aşteptat, între ofiţerii care, după cum obişnuiau, dădură fuga a doua zi să stea la soare şi să sporovăiască o clipă în Zocodover, nu se bîrfi decît de sosirea dragonilor, a căror căpetenie am lăsat-o în capitolul anterior dormind tun şi odihnindu-se după osteneala călătoriei.

Cam de un ceas conversaţia se învîrtea în jurul acestui subiect şi începea să se interpreteze în fel şi chip absenţa noului venit, căruia unul din cei prezenţi, vechi tovarăş de colegiu al acestuia, îi dăduse

întîlnire la Zocodover, cînd, într-unul din capetele străzilor ce dădeau în piață, se ivi în cele din urmă mîndrul nostru căpitan, dezbrăcat de larga sa manta de război, etalînd un mare coif de metal, cu panaş alb, un veston albastru turcoaz cu garnituri de dantelă roşie şi o magnifică spadă cu teacă de oțel, ce răsuna tîrîndu-se în ritmul paşilor săi marțiali şi ciocnindu-se sec şi ascuțit de pintenii săi de aur.

De cum îl zări, camaradul îi ieşi în întîmpinare spre a-l saluta, şi o dată cu el înaintară aproape toți cei ce, la acea oră, se aflau adunați acolo, cărora le deşteptase curiozitatea şi pofta de a-i cunoaşte amănuntele, despre care deja auziseră, în legătură cu caracterul său original şi straniu.

După strînsele îmbrățişări obişnuite şi după exclamațiile, felicitările şi întrebările de rigoare în aceste întrevederi; după ce-au vorbit pe îndelete despre noutățile care umblau prin Madrid, despre nestatornica soartă a războiului şi despre amicii morți sau absenți, umblînd dintr-un subiect în altul, conversația ajunse la tema obligatorie, şi anume dificultățile serviciului, lipsa de distracții din oraş şi neajunsul cantonamentelor.

În acest moment, unul dintre cei din adunare care, după cît se pare, aflase despre nemulțumirea cu care tînărul ofițer se resemnase să-şi aranjeze oamenii în biserica părăsită, îi spuse cu un ton de zeflemea:

– Că veni vorba de cantonament: cum ați petrecut noaptea în localul pe care îl ocupați?

– Au fost de toate – răspunse cel întrebat – căci, deşi este foarte adevărat că nu am dormit cine ştie ce, cauza treziei mele merită efortul veghei. Nesomnul lîngă o femeie frumoasă nu-i, cu siguranță, răul cel mai rău.

– O femeie – repetă interlocutorul său, mirîndu-se de norocul noului venit. Asta-i ceea ce se numeşte să pici la ţanc.

– O fi cumva vreo veche iubire de la curte care vine după el la Toledo ca să-i facă mai suportabilă ostracizarea – adăugă altul dintre cei din grup.

– Oh nu! – spuse atunci căpitanul. Nimic din toate astea. Mă jur, pe viaţa mea, că nu o cunoşteam şi că niciodată n-am crezut că voi întîlni o amfitrioană atît de frumoasă într-un local atît de incomod. Este ceea ce se cheamă o adevărată aventură.

– Povesteşte-o, povesteşte-o! – exclamară în cor ofiţerii care îl înconjurau pe căpitan.

Iar cum acesta se pregătea să o facă, toţi îşi îndreptară cea mai mare atenţie către cuvintele lui, în vreme ce el îşi începu istorisirea cu aceste vorbe:

– Dormeam în noaptea trecută, cum doarme un om care are în spate treisprezece leghe de drum, cînd iată că, în toiul somnului, m-a făcut să mă trezesc tresărind şi să mă ridic într-un cot un huruit cumplit, un asemenea huruit încît, pentru o clipă, m-a asurzit, pentru ca apoi să-mi lase auzul ţiuind aproape un minut, ca şi cum în ureche mi-ar fi intrat un tăun. Cum vă veţi fi închipuit, cauza sperieturii mele era prima lovitură pe care o auzeam de la îndrăcitul de clopot mare, un soi de dirijor de cor din bronz, pe care canonicii din Toledo l-au atîrnat în catedrala lor cu lăudabilul scop de a-i ucide în chinuri pe cei nevoiaşi de odihnă. Blestemînd printre dinţi clopotul şi pe clopotarul care-l trage, odată stins acel zgomot neobişnuit şi înfricoşător, mă pregăteam să prind din nou firul somnului întrerupt, cînd un lucru ieşit din comun a venit să-mi lovească închipuirea şi să mi se înfăţişeze dinaintea ochilor. În lumina şovăielnică a lunii ce pă-

trundea în lăcaş prin îngusta fereastră dublă din zidul capelei principale, am zărit o femeie îngenuncheată lîngă altar.

Ofiţerii se priviră unii pe alţii cu o expresie între uimire şi neîncredere. Fără să aştepte efectul produs de istorisirea sa, căpitanul urmă în acest fel:

– Nu vă puteţi închipui nimic asemănător cu acea nocturnă şi fantastică viziune care se desena nedesluşit în penumbra capelei, precum acele fecioare pictate în vitraliile colorate pe care le veţi fi văzut vreodată desluşindu-se în depărtare, albe şi luminoase, pe fundalul întunecat al catedralelor. Chipul ei oval şi uşor slăbit, unde se vedea întipărită pecetea spiritualităţii; trăsăturile sale armonioase, pline de o dulceaţă suavă şi melancolică; paloarea ei intensă, liniile preacurate ale conturului său svelt, atitudinea ei măsurată şi nobilă, rochia ei albă şi unduitoare, îmi aduceau în minte acele femei la care visam cînd eram aproape un copil. Caste şi cereşti imagini, obiect himeric al iubirilor vagi din adolescenţă! Mă credeam pradă unei halucinaţii şi, fără să-mi desprind privirea de ea nici o clipită, nu cutezam nici să respir, temîndu-mă că o suflare ar fi spulberat vraja. Ea rămînea nemişcată. Văzînd-o atît de diafană şi de luminoasă, ţi se năzărea că nu era o creatură pămîntească, ci un spirit care, îmbrăcînd pentru o clipă forma omenească, coborîse pe raza lunii, lăsînd în urmă, în văzduh, dîra albăstrie care, de la fereastra înaltă, cobora vertical pînă la poalele zidului opus, sfîşiind umbra întunecată a acelei incinte mohorîte şi misterioase.

– Însă – exclamă, întrerupîndu-l, camaradul său de colegiu care, începînd prin a lua în glumă istorisirea, sfîrşise prin a se interesa – cum de era acolo acea

femeie? Nu i-ai spus nimic? Nu ți-a explicat prezența ei în acel loc?

– Nu m-am hotărît să-i vorbesc, fiindcă eram sigur că nu avea să-mi răspundă, nici să mă vadă, nici să mă audă.

– Era surdă?

– Era oarbă?

– Era mută? – exclamară în același timp trei sau patru din cei ce ascultau istorisirea.

– Era toate acestea laolaltă – exclamă în cele din urmă căpitanul, după un moment de pauză – fiindcă era... de marmură.

Ascultînd uimitorul deznodămînt al unei aventuri atît de stranii, cei din adunare izbucniră într-un hohot zgomotos, în vreme ce unul dintre ei îi spuse povestitorului ciudatei istorii, singurul care rămăsese tăcut, cu o atitudine gravă:

– Hai să terminăm odată! De genul ăsta, eu am mai bine de o mie, un adevărat serai, în San Juan de los Reyes. Serai pe care, de aici înainte, ți-l pun la dispoziție, cîtă vreme, pe cît se pare, nu-ți pasă dacă o femeie este din carne ori din piatră.

– Oh nu! – urmă căpitanul fără a se supăra cîtuși de puțin pentru hohotele de rîs ale tovarășilor săi. Sînt sigur că acelea nu pot fi ca a mea. A mea e o adevărată doamnă castelană care, printr-un miracol al sculpturii, parcă nu a fost îngropată în mormînt, ci încă se păstrează cu trup și suflet, în genunchi, deasupra lespezii care o acoperă, nemișcată, cu mîinile împreunate într-un gest implorator, adîncită într-un extaz de iubire mistică.

– Ești atît de convingător, încît ai putea sfîrși prin a ne încredința că povestea Galateei era adevărată.

– În ce mă priveşte, vă pot spune că întotdeauna am crezut-o o neghiobie. Însă, din noaptea trecută, încep să pricep pasiunea sculptorului grec.

– Date fiind condiţiile speciale ale noii tale doamne, cred că nu vei avea nimic împotrivă să ne prezinţi ei. Despre mine pot spune că nu voi avea pace pînă cînd nu voi vedea această minunăţie. Dar... ce naiba ţi se întîmplă? S-ar zice că te fereşti de prezentări. Ha, ha, ha! Frumos ar mai fi să te pomeneşti chiar gelos.

– Gelos – se grăbi să spună căpitanul – gelos... Pe oameni, nu... Dar vedeţi, totuşi, pînă unde ajunge ciudăţenia mea. Alături de imaginea acestei femei, tot din marmură, grav şi, pe cît se pare, cu viaţă ca şi ea, există un războinic... Soţul ei, fără îndoială... Ei bine: am să vă spun totul, chiar de vă veţi bate joc de prostia mea... Dacă nu m-aş fi temut să nu fiu crezut nebun, cred că l-aş fi făcut deja bucăţi de o sută de ori.

Un nou hohot de rîs al ofiţerilor, încă şi mai zgomotos, întîmpină această dezvăluire originală a năstruşnicului îndrăgostit de doamna de piatră.

– Nu se mai poate; trebuie neapărat s-o vedem – spuneau unii.

– Da, da, trebuie neapărat să aflăm dacă e vrednică de o pasiune atît de înaltă – adăugau ceilalţi.

– Cînd ne adunăm să tragem o duşcă în biserica în care locuiţi? – exclamară restul.

– Cînd vă va veni mai bine. Chiar în noaptea asta, dacă vreţi – răspunse tînărul căpitan, recăpătîndu-şi zîmbetul obişnuit, risipit o clipă de acea străfulgerare de gelozie. Apropo: în bagaje am adus vreo două duzini de sticle de şampanie; şampanie adevărată, rămasă dintr-un dar făcut generalului nostru de brigadă, care, după cum ştiţi, mi-e într-un fel rudă.

– Bravo! Bravo! – exclamară ofițerii într-un singur glas, izbucnind în exclamații vesele.

– Vom bea vin din țară!

– Și vom cînta un cîntec de Ronsard!

– Și vom vorbi despre femei, începînd cu doamna amfitrionului.

– Așadar... pe deseară!

– Pe deseară!

III

De o bună bucată de vreme pașnicii locuitori ai orașului Toledo își închiseseră cu chei și zăvoare porțile grele ale vechilor case. Clopotul mare al catedralei vestea ceasul stingerii, iar în înaltul alcazarului, preschimbat în cartier militar, se auzea ultima notă de adormire a goarnelor, cînd zece sau doisprezece ofițeri, adunați unul cîte unul în Zocodover, o luară pe drumul ce duce din acel loc la mînăstirea în care se afla încartiruit căpitanul, însuflețiți mai mult de speranța de a goli sticlele promise decît de dorința de a cunoaște sculptura cea minunată.

Noaptea se lăsase posomorîtă și amenințătoare. Cerul era acoperit de nori plumburii. Aerul, care vîjîia întemnițat în străzile înguste și întortocheate, flutura lumina muribundă a micilor lămpi de la retabluri, ori învîrtea cu un scîrțîit ascuțit giruetele de fier din înaltul turnurilor. De cum ofițerii dădură cu ochii de piața în care se afla găzduit noul lor prieten, acesta, care îi aștepta nerăbdător, le ieși în întîmpinare și, după ce schimbară cîteva cuvinte cu jumătate de glas, pătrunseră cu toții în biserică, în a cărei incintă mohorîtă luminozitatea slabă a unui felinar lupta anevoie cu umbrele întunecate și dese.

– Pe viața mea – exclamă unul dintre oaspeți, făcîndu-şi privirea roată – locul ăsta este dintre cele mai puțin potrivite din lume pentru o petrecere!

– Cu adevărat – spuse altul. Ne aduci să cunoaştem o doamnă, şi abia dacă se văd, cu mare greutate, degetele de la mînă.

– Şi, mai cu seamă, e un frig de parcă ne-am afla în Siberia – adăugă un al treilea, înfofolindu-se în manta.

– Calm, domnilor, calm – îi întrerupse amfitrionul. Calm, şi ne vom ocupa de toate. Hei, băiete! – urmă el, adresîndu-se unuia dintre ajutoare – caută pe aici ceva lemne şi aprinde-ne un foc bun în capela principală.

Supunîndu-se poruncii căpitanului, ajutorul începu să care la lovituri în scaunele din cor, iar după ce adunase o mare cantitate de lemn de loc, pe care, treptat, îl stivuise dinaintea treptelor prezbiteriului, luă felinarul şi se pregăti să facă un rug din acele bucăți tăiate din lucrurile bogate, printre care se zăreau ici parte dintr-o colonetă torsadată, colo imaginea unui sfînt abate, torsul unei femei ori capul diform al vreunui grifon ivindu-se din frunzişul ornamental.

După cîteva minute, o mare strălucire care, dintr-o dată, se revărsă prin tot mijlocul bisericii îi vesti pe ofițeri că sosise ceasul de a începe festinul.

Căpitanul, care făcea onorurile localului la fel de ceremonios cît ar fi făcut-o la el acasă, exclamă, adresîndu-se oaspeților:

– Dacă nu vă e cu supărare, vom trece la *bufet*.

Camarazii săi, arborînd cea mai mare gravitate, răspunseră la această invitație cu un salut comic, şi se îndreptară către capela principală precedați de eroul petrecerii care, ajungînd la scară, se opri o clipită

şi, întinzîndu-şi mîna către locul ocupat de mormînt, le spuse cu fineţea cea mai aleasă:

– Am plăcerea de a vă prezenta doamnei gîndurilor mele. Cred că veţi cădea de acord cu mine că nu i-am exagerat frumuseţea.

Ofiţerii îşi întoarseră privirile către punctul pe care li-l arăta prietenul lor, şi o exclamaţie de uimire scăpă involuntar de pe toate buzele.

În fundul unui arc sepulcral, împodobit cu marmură neagră, îngenuncheată în faţa unui scăunel de rugăciune, cu mîinile împreunate şi cu faţa îndreptată spre altar, văzură, într-adevăr, imaginea unei femei atît de frumoase, încît niciodată nu ieşise alta la fel din mîinile unui sculptor, şi nici dorinţa nu a putut-o zugrăvi în fantezia cea mai frumoasă dintre cele frumoase.

– Cu adevărat e un înger! – exclamă unul dintre ei.

– Păcat că-i din marmură! – adăugă altul.

– Nu încape îndoială că, de-ar fi şi numai iluzia de a te afla în preajma unei femei de acest calibru, şi este de ajuns ca să nu mai închizi un ochi toată noaptea.

– Şi nu ştii cine este? – îl întrebară cîţiva dintre cei ce contemplau statuia pe căpitan, care zîmbea satisfăcut de triumful său.

– Amintindu-mi puţin din latineasca pe care am ştiut-o în copilărie, am izbutit cu chiu cu vai să descifrez inscripţia de pe mormînt – răspunse cel întrebat – şi, din cîte am putut deduce, îi aparţine unui nobil din Castilia, războinic faimos care a făcut campania din Italia cu Marele Căpitan. Numele i l-am uitat. Însă pe soţia lui, pe care o vedeţi, o cheamă doña Elvira de Castañeda şi pe cinstea mea că, dacă această copie se

aseamănă cu originalul, pesemne că a fost femeia cea mai remarcabilă din secolul său.

După aceste scurte lămuriri, oaspeții, care nu pierdeau din vedere principalul obiect al reuniunii, trecură la destuparea cîtorva sticle şi, aşezîndu-se în jurul focului, vinul începu să umble în cerc.

Pe măsură ce libațiile devenea mai numeroase şi mai frecvente, iar aburul şampaniei spumoase începea să sucească mințile, creşteau însuflețirea, zgomotul şi chiotele tinerilor, dintre care unii aruncau în călugării de granit rezemați de pilaştri dopurile de la sticlele goale, iar alții cîntau în gura mare cîntece bahice şi scandaloase, în timp ce alții izbucneau în hohote de rîs, băteau din palme aplaudînd, ori se ciondăneau blestemînd şi înjurînd.

Căpitanul bea în tăcere ca un disperat şi fără săşi desprindă privirea de la statuia doñei Elvira.

Luminată de strălucirea roşietică a focului, prin vălul nedesluşit pe care îmbătarea i-l aşternuse dinaintea vederii, i se părea că imaginea de marmură se preschimba uneori într-o femeie reală: i se părea că îşi întredeschidea buzele ca murmurînd o rugăciune, că pieptul i se înălța parcă apăsat şi suspinător, că îşi încrucişa mîinile cu mai multă vigoare, că obrajii i se îmbujorau, în sfîrşit, ca şi cum ar fi roşit dinaintea acelei privelişti profanatoare şi respingătoare.

Ofițerii, care îşi dădură seama de tristețea taciturnă a camaradului lor, îl scoaseră din extazul în care se afla adîncit şi, întinzîndu-i o cupă, exclamară în cor:

– Hai, închină tu, căci eşti singurul care nu ai făcut-o toată noaptea!

Tînărul luă cupa şi, ridicîndu-se în picioare şi înălțînd-o, spuse înfruntînd statuia războinicului îngenuncheat alături de doña Elvira:

– Închin pentru împărat şi închin pentru norocul armatelor sale, mulţumită cărora am putut ajunge pînă în fundul Castiliei să-i curtăm femeia, chiar pe mormîntul lui, unui învingător de la Ceriñola!

Militarii întîmpinară închinarea cu o salvă de aplauze, iar căpitanul, clătinîndu-se, făcu cîţiva paşi către mormînt.

– Nu... – urmă îndreptîndu-se către statuia războinicului cu acel zîmbet prostesc propriu beţiei – să nu crezi că îţi port vreo ranchiună pentru că văd în tine un rival. Dimpotrivă, te admir ca pe un soţ răbdător, exemplu de mărinimie şi de blîndeţe şi, la rîndul meu, vreau să fiu şi eu generos. Tu vei fi fiind băutor, dacă tot eşti soldat... Nu se va spune că te-am lăsat să mori de sete văzîndu-ne golind douăzeci de sticle... Ţine!

Şi, spunînd asta, îşi duse cupa la buze, iar după ce şi le umezi în licoarea pe care o conţinea, îi aruncă restul în faţă, izbucnind într-un hohot de rîs gălăgios văzînd cum vinul cădea pe mormînt, picurînd din barba de piatră a războinicului nemişcat.

– Căpitane! – exclamă în acel moment unul dintre camarazii săi pe un ton de zeflemea. Fii cu băgare de seamă la ceea ce faci... Vezi că şotiile astea cu oamenii de piatră costă de obicei scump. Aminteşte-ţi ce li s-a întîmplat husarilor dintr-al cincilea, în mînăstirea de la Poblet... Se spune că, într-o noapte, războinicii din claustru au pus mîna pe spadele lor din granit şi le-au dat de furcă celor care se amuzau pictîndu-le mustăţi cu cărbunele.

Tinerii întîmpinară cu mari hohote de rîs această idee. Însă căpitanul, fără să le bage în seamă rîsetele, urmă, ţintuit într-acelaşi gînd:

– Credeţi că i-aş fi dat vin dacă n-aş fi ştiut că-l bea cel puţin pe cel care-i va cădea în gură?... Oh, nu-

!... Eu nu cred, ca voi, că aceste statui sînt mişte bucăţi de marmură la fel de inerte astăzi precum în ziua în care au fost smulse din carieră. Fără doar şi poate artistul, care este aproape un zeu, dă operei sale o adiere de viaţă ce nu izbuteşte să o facă să umble şi să se mişte, însă îi insuflă o viaţă stranie, de neînţeles, viaţă pe care nu prea mi-o pot explica, dar pe care o simt, mai cu seamă atunci cînd beau niţel.

– Magnific! – exclamară camarazii săi. Bea şi continuă.

Ofiţerul bău şi, aţintindu-şi privirile în imaginea doñei Elvira, continuă cu o exaltare crescîndă:

– Priviţi-o!... Priviţi-o!... Nu vedeţi aceste ape roşii ale carnaţiei sale moi şi străvezii?... Nu vi se pare că sub această uşoară epidermă albăstrie şi suavă de alabastru circulă un fluid de culoarea trandafirului?... Vreţi mai multă viaţă?... Vreţi mai multă realitate?...

– Oh, da, cu siguranţă! – spuse unul dintre cei ce îl ascultau. Am vrea să fie din carne şi oase.

– Carne şi oase!... Mizerie, sărăcie!... – exclamă căpitanul. Eu mi-am simţit buzele şi capul arzînd într-o orgie. Eu am simţit acest foc care aleargă prin vine arzător ca lava unui vulcan, ai cărei aburi neguroşi tulbură şi răscolesc creierul, făcîndu-te să ai viziuni stranii. Atunci, sărutarea acestor femei materiale mă ardea precum un fier încins, şi le îndepărtam de mine cu neplăcere, cu oroare, chiar cu greaţă, fiindcă atunci, ca şi acum, aveam nevoie de o adiere a brizei mării pentru fruntea mea încălzită, să beau gheaţă şi să sărut zăpadă... Zapadă atinsă de o lumină suavă, zăpadă colorată de o rază de soare aurită... O femeie albă, frumoasă şi rece, precum această femeie de piatră care parcă mă ispiteşte cu fantastica ei frumuseţe, care parcă se unduie în ritmul flăcării şi mă ispi-

tește întredeschizîndu-și buzele și oferindu-mi o comoară a iubirii... Oh, da! Un sărut..., numai un sărut de-al tău va putea domoli ardoarea care mă mistuie.

– Căpitane! – exclamară cîțiva dintre ofițeri văzîndu-l cum se îndrepta către statuie ca ieșit din fire, cu privirea rătăcită și cu pași nesiguri. Ce nebunie vrei să faci? Ajunge cu glumele și lasă morții în pace!

Tînărul nici măcar nu auzi cuvintele prietenilor săi și, clătinîndu-se cum putu, ajunse la mormînt și se apropie de statuie. Însă, cînd își întinse brațele către ea, în templu răsună un strigăt de groază. Aruncînd sînge pe ochi, pe gură și pe nas, el căzuse prăbușit, cu fața distrusă, la picioarele mormîntului.

Muți și înfricoșați, ofițerii nu cutezau să facă un pas pentru a-i da ajutor.

În clipa cînd camaradul lor încercase să-și apropie buzele arzătoare de cele ale doñei Elvira, îl văzuseră pe războinicul nemișcat ridicînd mîna și doborîndu-l cu o înspăimîntătoare lovitură de mănușă de piatră.

TRANDAFIRUL PATIMILOR

LEGENDĂ RELIGIOASĂ [DIN TOLEDO]

Era o după-amiază de vară, într-o grădină din Toledo, cînd o fată foarte bună şi foarte frumoasă mi-a povestit această istorie ciudată.

În vreme ce îmi explica misterul, în felul ei aparte, ea săruta petalele şi pistilele pe care le smulgea, unul cîte unul, din floarea ce dă numele acestei legende.

Dacă aş putea să o istorisesc şi eu cu farmecul suav şi cu blînda simplitate a buzelor sale, povestea nefericitei Sara v-ar emoţiona, aşa cum m-a emoţionat pe mine.

Cum acest lucru nu este cu putinţă, am să vă spun ceea ce, din această tradiţie pioasă, îmi amintesc în acest moment.

I

Pe una din străduţele cele mai obscure şi mai întortocheate ale vechii cetăţi imperiale, încastrată şi aproape ascunsă între înaltul turn maurese al unei vechi parohii mozarabe şi sumbrele şi blazonatele ziduri ale unei case de neam vechi, îşi avea, cu mulţi ani în urmă, locuinţa, la fel de prizărită, tenebroasă şi sărăcăcioasă precum stăpînul său, un evreu pe nume Daniel Levi.

Acesta era un evreu ranchiunos şi răzbunător, ca toţi cei din neamul lui, însă înşelător şi ipocrit mai mult decît oricare altul.

Stăpîn, potrivit zvonurilor din popor, peste o avere nemăsurată, era văzut, cu toate astea, cît era ziua de lungă, ghemuit în pragul întunecos al sălaşului său, reparînd şi îndreptînd lănţişoare de metal, panglici vechi ori garnituri stricate, cu care făcea mare trafic printre pungaşii din Zocodover, speculantele din Postigo şi scutierii săraci.

Urîndu-i implacabil pe creştini şi orice ar fi putut ţine de aceştia, nicicînd nu a trecut pe lîngă un cavaler de seamă ori pe lîngă un canonic al arhidiocezei fără să-şi scoată o dată sau chiar de zece ori boneta slinoasă care îi acoperea capul chel şi gălbui, şi nici nu şi-a primit în prăvălioară pe vreunul din obişnuiţii săi muşterii fără să-l covîrşească prin salutări umile însoţite de zîmbete adulatoare.

Zîmbetul lui Daniel ajunsese proverbial în întregul Toledo, iar blîndeţea lui, încercată prin glumele cele mai insuportabile şi prin festele şi batjocurile vecinilor, nu cunoştea margini.

În zadar, ca să-l scoată din sărite, copiii îi aruncau cu pietre în cocioabă; zadarnic pajii şi chiar oamenii de arme din palatul învecinat căutau să-l necăjească, strigîndu-l pe numele cele mai jignitoare, ori bătrînele pioase enoriaşe se cruceau atunci cînd treceau prin dreptul pragului porţii sale, ca şi cum l-ar fi zărit pe însuşi Lucifer în persoană.

Daniel zîmbea mereu, cu un zîmbet straniu şi de nedescris. Buzele lui subţiri şi adîncite se dilatau la umbra nasului său nemăsurat, încovoiat asemenea ciocului unui hultan şi, cu toate că din ochii lui mici, rotunzi şi aproape ascunşi între sprîncenele dese ţîşnea o scînteie de mînie prost disimulată, el continua să lovească impasibil cu ciocanul de fier nicovala un-

de îndrepta miile de fleacuri ruginite, părînd a nu băga de seamă cine îi erau clienţii.

Deasupra porţii căsuţei evreului, într-un cadru de plăcuţe de faianţă de culori vii, se deschidea o fereastră arabă cu două arcade, rămăşiţă a vechilor construcţii ale maurilor toledani. În jurul dungilor tăiate ale ferestrei, încolăcindu-se pe mica coloană de marmură care o împărţea în două goluri egale, urca din interiorul casei una din acele plante agăţătoare ce se leagănă verzi şi pline de sevă şi de prospeţime pe zidurile înnegrite ale clădirilor părăginite.

În acea parte a casei care primea o lumină îndoielnică prin strîmtele goluri ale acelei ferestre, singura deschisă de pe peretele acoperit de muşchi şi de crăpături dinspre străduţă, locuia Sara, fiica preaiubită a lui Daniel.

Cînd vecinii din cartier treceau prin faţa prăvăliei evreului şi o vedeau din întîmplare pe Sara înapoia jaluzelelor ferestrei sale maure, iar pe Daniel ghemuit lîngă nicovală, exclamau în gura mare, uimiţi de perfecţiunile evreicei:

– Parcă nu-i adevărat că un trunchi atît de rău a dat din sine un vlăstar atît de frumos!

Pentru că, într-adevăr, Sara era un miracol de frumuseţe. Avea ochii mari şi înconjuraţi de un cerc umbrit de gene negre, în al căror adînc strălucea punctul de lumină al pupilei sale arzătoare precum o stea pe cerul unei nopţi întunecate. Buzele ei, aprinse şi roşii, păreau decupate cu iscusinţă dintr-un văl de purpură de mîinile nevăzute ale vreunei zîne. Tenul ei era alb, palid şi străveziu precum alabastrul statuii unui mormînt. Avea abia şaisprezece ani, şi deja se zărea zugrăvită pe chipul ei acea dulce tristeţe a inteligenţelor precoce, deja îi umflau pieptul şi scăpau din

gura ei acele suspine ce vestesc vaga deşteptare a dorinţei.

Cei mai influenţi evrei din oraş, cuceriţi de minunata ei frumuseţe, o ceruseră de soţie. Însă evreica, insensibilă la omagiile adoratorilor săi şi la sfaturile tatălui, care stăruia să-şi aleagă un tovarăş de viaţă înainte de a se pomeni singură pe lume, rămînea închisă într-o tăcere adîncă, fără a-şi explica straniа purtare altfel decît prin capriciul de a-şi păstra libertatea.

În cele din urmă, într-o zi, sătul de a mai suporta dispreţul Sarei şi bănuind că eterna ei tristeţe era semn sigur că inima ei adăpostea vreo taină însemnată, unul dintre adoratorii săi se apropie de Daniel şi îi spuse:

– Ştii, Daniel, că printre noi, fraţii, umblă vorbe despre fiica ta?

Evreul îşi ridică o clipă ochii de pe nicovală, îşi întrerupse ciocănitul necontenit şi, fără să arate cea mai mică emoţie, îl întrebă pe cel ce îi vorbise:

– Şi ce se spune despre ea?

– Se spune – urmă interlocutorul lui – se spune... Ce ştiu eu! Multe... Printre altele, că fiica ta e îndrăgostită de un creştin...

Ajungînd aici, iubitul cel dispreţuit al Sarei se opri să vadă efectul cuvintelor sale asupra lui Daniel.

Daniel îşi ridică din nou ochii, îl privi fix o clipă, fără a scoate o vorbă şi, coborîndu-şi încă o dată privirea pentru a-şi continua treaba întreruptă, exclamă:

– Şi cine spune că asta nu-i o calomnie?

– Cine i-a văzut stînd de vorbă nu o dată chiar pe strada asta, în vreme ce tu asişti la tainicul sanhedrin al rabinilor noştri – stărui tînărul evreu, mirat că bănuielile sale mai întîi, iar mai apoi afirmaţiile sale nu produceau ravagii în mintea lui Daniel.

Acesta, fără să-şi părăsească ocupaţia, cu privirea aţintită în nicovală, pe care, după ce lăsase ciocanul deoparte, lustruia cu o pilă mică broşa de metal a unei garnituri, începu să glăsuiască pe un glas jos şi întretăiat, ca şi cum buzele sale ar fi repetat maşinal ideile ce-i străbăteau mintea.

– He, he, he! – spunea, rîzînd într-un fel straniu şi diabolic. Aşadar pe Sara, mîndria tribului, toiagul de sprijin al bătrîneţilor mele, crede că o să mi-o răpească mie un cîine creştin? Iar voi credeţi că are s-o facă? He, he! – urma el, vorbind tot pentru sine şi tot rîzînd, în vreme ce pila scîrţîia din ce în ce mai puternic, muşcînd metalul cu dinţii ei de oţel. He, he! Bietul Daniel, or fi spunînd ai mei, s-a hodorogit! De ce-şi iubeşte bătrînul ăsta muribund şi decrepit fiica asta atît de frumoasă şi de tînără, dacă nu-i în stare s-o păzească de ochii pofticioşi ai duşmanilor noştri?... He, he, he! Crezi tu, oare, că Daniel doarme? Crezi tu, oare, că dacă fata mea are un iubit..., ceea ce se prea poate, iar acest iubit e creştin şi încearcă să o seducă, şi o seduce, că totu-i cu putinţă, şi plănuieşte să fugă cu ea, ceea ce iarăşi e uşor, şi fuge mîine, de pildă, ceea ce încape în limitele omeneşti; crezi tu că Daniel şi-o fi lăsînd aşa smulsă comoara?

– Dar – exclamă tînărul, întrerupîndu-l – ştii oare...?

– Ştiu – spuse Deaniel, ridicîndu-se şi bătîndu-l uşor pe umăr – ştiu mai multe decît tine, care nu ştii nimic şi nu vei şti nimic de n-ar fi sosit ora să spun totul... Adio. Dă de ştire fraţilor noştri să se adune cît mai curînd. În noaptea asta, într-un ceas sau două, eu voi fi cu ei. Adio!

Şi spunînd acestea, Daniel îşi împinse blînd interlocutorul către stradă, îşi adună sculele cu mare în-

cetineală şi începu să închidă cu zăvoare şi ivăre poarta prăvălioarei.

Zgomotul pe care îl produse aceasta scrîşnind pe ţîţînile ei greoaie îl împiedică pe cel care se îndepărta să audă zgomotul jaluzelelor de la fereastra dublă, care în acel moment căzură dintr-o dată, ca şi cum evreica tocmai se retrăgea de la pervaz.

II

Era noaptea Vinerei Mari, iar locuitorii din Toledo, după ce asistaseră la slujbă în magnifica lor catedrală, tocmai se lăsaseră în voia somnului, ori istoriseau la gura sobei poveşti asemenea celei despre *Hristosul Luminii* care, furat de nişte evrei, a lăsat o dîră de sînge după care nelegiuirea a fost descoperită; ori istoria *Sfîntului Prunc Păzitor*, asupra căruia implacabilii duşmani ai credinţei noastre au reînnoit crudele Patimi ale lui Iisus.

Domnea în oraş o linişte adîncă, întreruptă cînd şi cînd, fie de glasurile îndepărtate ale paznicilor de noapte care, în acea epocă, vegheau în jurul alcazarului, fie de gemetele vîntului, care învîrtea giruetele din turnuri ori zumzăia pe la cotiturile întortocheate ale străzilor, cînd stăpînul unei bărcuţe care se legăna legată de un stîlp în apropiere de mori, care par ca şi incrustate la poalele stîncilor scăldate de Tajo, şi deasupra cărora stă oraşul, văzu apropiindu-se de ţărm, coborînd anevoie pe una din strîmtele poteci ce din înaltul zidurilor duc către rîu, o persoană pe care, pe cît se pare, o aştepta cu nerăbdare.

– Ea este – murmură printre dinţi barcagiul. Mi se pare că în noaptea asta se foieşte tot neamul ăsta îndrăcit al evreilor?... Unde naiba şi-or fi dat întîlnire cu Satan, că toţi dau fuga la barca mea, ţinînd podul aşa

de aproape?... Nu, n-or fi mergînd la nimic bun dacă se feresc în felul ăsta să nu cumva să dea peste oamenii înarmați de la San Cervantes, da', în sfîrşit, socoteala e că-mi dau bani buni de cîştigat, iar fiecare cu al lui, şi eu n-am nimic de-a face cu nimeni.

Spunînd acestea, omul nostru, aşezîndu-se în barca lui, pregăti vîslele, iar cînd Sara, căci tocmai ea era persoana pe care, după cît se pare, o aşteptase pînă atunci, sări în bărcuță, slobozi legătura care o ținea şi începu să vîslească spre malul opus.

– Cîți au trecut în noaptea asta? – îl întrebă Sara pe barcagiu de cum se depărtară de mori, ca şi cum ar fi continuat o discuție începută mai înainte.

– Nici nu i-am putut număra – răspunse cel întrebat. Un roi! Parcă noaptea asta ar fi ultima cînd se adună!

– Şi ştii despre ce-i vorba şi de ce părăsesc oraşul la ora asta?

– N-am habar... Dar socoteala e că aşteaptă pe careva care trebuie să sosească în noaptea asta. Eu nu ştiu de ce l-or fi aşteptînd, dar presupun că pentru nimic bun.

În urma acestui scurt dialog, Sara rămase pentru cîteva clipe pradă unei tăceri adînci, ca şi cum ar fi încercat să-şi pună ordine în idei. «Nu încape îndoială – gîndea în sinea ei – tata a descoperit iubirea noastră şi pregăteşte vreo răzbunare îngrozitoare. Trebuie neapărat să aflu încotro se duc, ce fac, ce au de gînd. O clipă de şovăire l-ar putea pierde.»

Pe cînd Sara se ridică pentru o clipă, ca pentru a-şi alunga îndoielile grozave care o neliniştеau, îşi trecu mîna peste frunte, pe care teama o acoperise cu o sudoare înghețată, barca atingea malul opus.

– Om bun – exclamă frumoasa evreică, aruncîn-

du-i cîteva monede însoţitorului său şi arătînd către un drum strîmt şi întortocheat care urca şerpuind printre stînci – ăsta-i drumul pe care-l urmează?

– Ăla-i, iar cînd ajung la *Capul Maurului*, se fac nevăzuţi în partea stîngă. Mai apoi, dracul şi cu ei or mai şti încotro o apucă – răspunse barcagiul.

Sara se îndepărtă în direcţia pe care acesta i-o arătase. Pentru cîteva minute se văzu apărînd şi dispărînd prin acel întunecat labirint de stînci întunecate şi tăioase la vîrf. Apoi, cînd ajunsese la culmea numită *Capul Maurului*, silueta ei neagră se schiţă o clipă pe fundalul albastru al cerului şi, în cele din urmă, dispăru printre umbrele nopţii.

III

Urmînd drumul unde astăzi se află pitoreasca sihăstrie a Fecioarei din Vale, ca la două aruncături de săgeată de piscul pe care, la Toledo, poporul îl ştie drept *Capul Maurului*, încă mai existau în acea vreme rămăşiţele în ruină ale unei biserici bizantine, anterioară cuceririi arabilor.

În pridvor, pe care îl închipuiau cîţiva bolovani împrăştiaţi pe jos, creşteau tufişuri de mure şi buruieni, printre care zăceau, pe jumătate ascunse, ici capitelul distrus al unei coloane, colo un tron sculptat grosolan cu frunze înlănţuite, balauri înfricoşători ori groteşti şi diforme chipuri omeneşti. Din templu mai rămîneau în picioare doar zidurile laterale şi cîteva arce sfărîmate şi acoperite de iederă.

Sara, care părea călăuzită de o presimţire supranaturală, ajungînd în locul pe care i-l arătase însoţitorul ei, şovăi cîteva clipe nehotărîtă în privinţa drumului pe care trebuia să-l urmeze; însă, în cele din ur-

mă, se îndreptă cu pas ferm şi hotărît către ruinele părăsite ale bisericii.

Într-adevăr, instinctul nu o înşelase. Daniel, care acum nu mai zîmbea; Daniel, care acum nu mai era bătrînul slab şi umil, ci care, mai curînd, respirînd mînie din ochii săi mici şi rotunzi, părea însufleţit de duhul răzbunării, înconjurat de o mulţime aidoma lui, avidă de a-şi astîmpăra setea de ură pe unul din duşmanii religiei lor, era acolo şi părea să se găsească în mai multe locuri în acelaşi timp, dînd porunci unora, îndemnîndu-i la treabă pe alţii, dispunînd, în sfîrşit, cu o grabă înfiorătoare pregătirile trebuincioase pentru săvîrşirea înfricoşătoarei lucrări pe care o gîndise zile în şir, pe cînd lovea impasibil nicovala în sălaşul lui din Toledo.

Sara, care, mulţumită întunericului, izbutise să ajungă pînă în pridvorul bisericii, trebui să facă un efort suprem ca să nu scoată un strigăt de groază cînd privirea ei pătrunse în interior.

La strălucirea roşietică a unui foc de tabără ce proiecta forma acelui cerc infernal pe zidurile templului, crezuse că vede cum unii se străduiau să ridice o cruce grea, în vreme ce alţii împleteau o cunună din ramurile unor tufe de mure ori turteau pe o piatră vîrfurile unor enorme cuie de fier. Un gînd spăimos îi străbătu mintea: îşi aminti cum cei din neamul ei fuseseră învinuiţi nu o dată de crime misterioase; îşi aminti vag de înfiorătoarea poveste a Pruncului Crucificat, pe care ea, pînă atunci, o crezuse o calomnie grosolană născocită de popor pentru a-i certa şi înjosi pe evrei.

Însă acum nu mai era loc de nici o îndoială. Acolo, dinaintea ochilor ei, erau acele oribile instrumente de martiriu, iar sîngeroşii călăi nu-şi mai aşteptau decît victima.

Sara, plină de o sfîntă indignare, gemînd de o generoasă mînie şi însufleţită de acea credinţă de neînfrînt în adevăratul Dumnezeu pe care iubitul ei i-l dezvăluise, nu se putu înfrîna la vederea acelei priveliști și, trecînd prin hățișul care o ascundea, se ivi dintr-o dată în pragul templului.

Zărind-o apărînd, evreii slobozîră un strigăt de uimire, iar Daniel, făcînd un pas către fiica lui, cu o înfățișare amenințătoare, o întrebă cu un glas răgușit:

– Ce cauți aici, nefericito?

– Vin să arunc pe frunțile voastre – spuse Sara cu glas ferm și hotărît – toată dezonoarea lucrării voastre netrebnice, și vin să vă spun că zadarnic așteptați victima pentru sacrificiul vostru, dacă nu cumva voiți să vă potoliți cu mine setea de sînge, căci creștinul pe care îl așteptați nu va veni, fiindcă eu l-am prevenit de capcanele voastre.

– Sara – exclamă evreul, mugind de mînie. Sara, nu poate fi adevărat. Nu se poate ca tu să ne fi trădat pînă la a dezvălui riturile noastre tainice, iar dacă e adevărat că le-ai dezvăluit, nu ești fiica mea...

– Nu, nu mai sînt fiica ta. Am întîlnit alt tată, un tată numai iubire pentru ai lui, un tată pe care voi l-ați bătut în cuie pe o cruce umilitoare și care a murit pe ea spre a ne mîntui, deschizîndu-ne pentru vecie porțile cerului. Nu, nu mai sînt fiica ta, căci sînt creștină și mi-e rușine de obîrșia mea.

Auzind aceste cuvinte, rostite cu acea energică hotărîre pe care cerul o pune doar în gura martirilor, Daniel, orb de mînie, se aruncă asupra frumoasei evreice și, doborînd-o la pămînt și înșfăcînd-o de păr, o tîrî, ca posedat de un duh infernal, pînă la poalele crucii, care părea să-și deschidă brațele descărnate spre a o primi, strigînd către cei ce-l înconjurau:

– Iată, v-o încredințez. Judecați-o voi pe această netrebnică ce și-a vîndut onoarea, religia și pe frații săi.

IV

A doua zi, pe cînd clopotele catedralei asurzeau văzduhul bătînd spre slavă iar onorabilii locuitori din Toledo se distrau slobozind săgeți în păpușile de paie înfățișîndu-l pe Iuda, nici mai mult nici mai puțin decît se mai face încă în unele din satele noastre, Daniel deschise poarta prăvălioarei, cum făcea de obicei, și cu eternul său zîmbet pe buze începu să-i salute pe trecători, fără ca pentru asta să se oprească din a lovi în nicovală cu ciocănelul său de fier. Însă jaluzelele ferestrei maure a Sarei nu s-au mai deschis, și nimeni nu o mai văzu pe frumoasa evreică așezată la pervazul ei cu plăcuțe de faianță colorate...

*

Se povestește că, după un număr de ani, un păstor îi aduse arhiepiscopului o floare nemaivăzută pînă atunci, pe care se zăreau reprezentate toate atributele martiriului Salvatorului lumii, floare stranie și misterioasă, care crescuse și își împletise lujerele printre zidurile ruinate ale bisericii dărîmate.

Săpînd în acel loc, și încercînd să se cerceteze originea acelei minunății, se mai spune că s-a găsit scheletul unei femei și, îngropate cu ea, tot atîtea atribute divine cîte avea floarea.

Cadavrul, cu toate că nu s-a putut afla niciodată al cui era, s-a păstrat vreme de ani îndelungați, cu o venerație aparte, în sihăstria Sfîntului Petru cel Verde, iar floarea, care astăzi a devenit destul de obișnuită, a fost numită ***Trandafirul Patimilor****.*

TREI DATE

[LEGENDĂ TOLEDANĂ]

Într-o mapă de desen pe care încă o mai păstrez plină de schițe ușoare, făcute în timpul cîtorva excursii oarecum artistice în orașul Toledo, sînt scrise trei date.

Întîmplările, a căror memorie o păstrează aceste cifre, sînt, pînă la un punct, neînsemnate. Totuși, cu amintirea lor m-am întreținut, în cîteva nopți de nesomn, alcătuind un roman mai mult sau puțin sentimental și posomorît, după cum închipuirea mea se afla mai mult sau mai puțin exaltată și înclinată spre idei surîzătoare ori înfricoșătoare.

Dacă în dimineața următoare a unuia dintre aceste nocturne și ciudate delire aș fi putut scrie episoadele istoriilor imposibile pe care le plăsmuiesc înainte ca pleoapele să mi se închidă cu totul (istorii al căror deznodămînt plutește, în cele din urmă, nehotărît, în acel punct care separă veghea de somn), cu siguranță că ele ar alcătui o carte smintită, însă originală și, poate, interesantă.

Nu asta vreau să fac acum. Acele fantezii ușoare și, așa-zicînd, impalpabile, sînt, într-un fel, ca niște fluturi, care nu pot fi luați în mîini fără ca între degete să nu rămînă pulberea de aur a aripilor lor.

Așadar, mă voi mărgini să istorisesc pe scurt cele trei întîmplări care slujesc îndeobște de epigrafe la capitolele visatelor mele romane, cele trei puncte izolate pe care eu obișnuiesc să le reunesc în minte prin intermediul unui șir de idei, ca printr-un fir de lumină; cele

trei teme, în sfîrşit, pe care compun mii şi mii de variaţiuni, în ceea ce am putea numi nişte absurde simfonii ale închipuirii.

I

Există în Toledo o stradă îngustă, întortocheată şi întunecată, care păstrează atît de fidel urma celor o sută de generaţii care au locuit-o, vorbeşte cu atîta elocvenţă ochiului artistului şi îi dezvăluie atîtea puncte tainice de afinitate între ideile şi obiceiurile fiecărui veac, cu forma şi caracterul aparte impregnat în operele cele mai neînsemnate, încît eu i-aş opri intrările printr-o barieră şi aş pune pe barieră o placă cu acest anunţ:

«ÎN NUMELE POEŢILOR ŞI AL ARTIŞTILOR, ÎN NUMELE CELOR CE VISEAZĂ ŞI AL CELOR CE STUDIAZĂ, I SE INTERZICE CIVILIZAŢIEI SĂ ATINGĂ FIE ŞI O SINGURĂ CĂRĂMIDĂ CU MÎNA EI DEMOLATOARE ŞI PROZAICĂ»

Pe una din părţile sale, intrarea pe această stradă se face printr-un arc masiv, lăţit şi întunecat, care susţine un pasaj acoperit. Pe cheia de boltă există un blazon, stricat şi ros de lucrarea anilor, unde creşte iedera care, în bătaia vîntului, pluteşte, asemenea unui panaş, peste coiful ce o încoronează.

Deasupra bolţii, ţintuit în zid, se zăreşte un retablu, cu un tablou înnegrit şi imposibil de desluşit, cadrul său aurit şi churrigueresc, felinarul atîrnat de o sfoară şi ofrandele sale de ceară.

Dincolo de acest arc, care scaldă cu umbra lui locul cu pricina, dîndu-i o tentă de mister şi de tristeţe de nedescris, pe ambele laturi se lungesc două şiruri

de case întunecate, inegale şi stranii, fiecare cu forma ei, cu dimensiunile şi cu culorile ei. Unele sînt construite din pietre grosolane şi inegale, fără alte podoabe, în afara cîtorva steme sculptate grosolan pe fațadă, altele sînt de cărămidă, avînd un arc arab ce le slujeşte drept intrare; două-trei ferestre duble, deschise la întîmplare într-un zid crăpat, şi un foişor terminat printr-o giruetă înaltă. Există unele care nu țin ca aspect de nici un ordin arhitectural şi alcătuiesc, totuşi, un talmeş-balmeş din toate acestea; altele constituie un model desăvîrşit al unui gen special şi cunoscut, ori o pildă curioasă a extravaganțelor unei perioade a artei. Unele au un balcon de lemn cu o streaşină smintită; altele, o fereastră gotică proaspăt tencuită şi cu cîteva ghivece de flori; cele de mai încolo nişte plăcuțe de faianță mîzgălite în cadrul uşii, piroane enorme în canaturi şi două fuse de coloane, provenite probabil dintr-un castel maur, încastrate în zid.

Palatul unui bogătaş, preschimbat în imobil pentru plebe; casa unui înțelept musulman, locuită de un canonic; o sinagogă evreiască, preschimbată în casă de rugăciuni creştină; o mînăstire înălțată peste ruinele unei moschei arabe, din care se păstrează încă în picioare turnul; mii de contraste stranii şi pitoreşti, mii şi mii de curioase mostre ale unor felurite rase, civilizații şi epoci rezumate, aşa-zicînd, pe o sută de metri de teren.

Iată tot ce se găseşte pe acea stradă, stradă construită de-a lungul mai multor secole, stradă strîmtă, diformă, întunecată şi cu o infinitate de cotituri, unde fiecare, cînd îşi clădea locuința, făcea un ieşind, lăsa un colț ori forma un unghi, după propriul plac, fără a ține seama de nivel, înălțime ori regularitate; stradă

bogată în nesfîrşite combinaţii de linii, cu un adevărat lux de amănunte capricioase, cu atîtea şi atîtea accidente, oferind de fiecare dată ceva nou celui ce o studiază.

Cînd, pentru prima oară, am fost la Toledo, pe cînd m-am ocupat cu executarea unor schiţe la San Juan de los Reyes, eram nevoit să o străbat în fiecare după-amiază pentru a mă îndrepta spre mînăstire, de la hanul cu pretenţii de hotel la care trăsesem.

Mai întotdeauna o străbăteam de la un capăt la celălalt, fără să întîlnească nici ţipenie, fără ca tăcerea ei adîncă să fie tulburată de vreun alt zgomot în afara zgomotului paşilor mei, fără ca înapoia jaluzelelor unui balcon, a grătarului unei porţi ori a zăbrelelor unei ferestre să se zărească, fie şi întîmplător, chipul zbîrcit al vreunei babe curioase ori ochii negri şi migdalaţi ai unei fete toledane. Uneori mi se părea că trec printr-o cetate pustie, părăsită de locuitorii dintr-o epocă îndepărtată.

Totuşi, într-o după-amiază, trecînd prin faţa unei căsoaie străvechi şi întunecate, pe ale cărei ziduri înalte se zăreau trei sau patru ferestre de forme inegale, distribuite fără vreo ordine ori vreo armonie, mi-am aţintit privirile întîmplător pe una dintre ele. O alcătuia un mare arc ogival înconjurat de o ghirlandă de frunze ajurate şi ascuţite. Arcul era închis printr-un perete subţire, proaspăt construit şi alb ca zăpada, în mijlocul căruia se zărea, parcă încadrată în prima, o mică fereastră cu cadrul şi cu fierul său verde, o glastră de clopoţei albaştri, ale căror tulpini urcau împletindu-se printre ornamentele de granit, şi nişte vitralii cu geamurile lor plumbuite şi cu perdeluţa lor de pînză albă, uşoară şi străvezie.

Prin ea însăşi, prin trăsăturile ei, fereastra era demnă de a atrage atenţia. Însă ceea ce a contribuit mai puternic la faptul că mi-am aţintit privirile asupra ei a fost observaţia că, atunci cînd mi-am întors capul ca s-o privesc, perdeluţele se ridicară o clipă pentru a cădea la loc, ascunzînd ochilor mei persoana care, fără îndoială, mă privea în acel moment.

Mi-am continuat drumul, preocupat de ideea ferestruicii sau, mai bine zis, a perdeluţei, ori, şi mai clar, a femeii care o ridicase, fiindcă, neîndoielnic, la acea fereastră atît de poetică, atît de albă, atît de verde, atît de plină de flori, numai o femeie se putea ivi, iar cînd spun o femeie, trebuie să se înţeleagă de la sine că este vorba de una tînără şi frumoasă.

Am trecut pe acolo în altă după-amiază, am trecut mînat de aceeaşi grijă, am început să alerg, buimăcind tăcuta stradă cu zgomotul paşilor mei, care repetau, răspunzîndu-şi, două sau trei ecouri. Am privit fereastra, iar perdeluţa se ridică din nou.

Adevărul este că, în realitate, înapoia ei nu am zărit nimic. Însă, cu închipuirea, mi s-a părut că descopăr o siluetă: de fapt, silueta unei femei.

În acea zi m-am pomenit de două sau de trei ori căzut pe gînduri, în vreme ce desenam. Şi am trecut pe acolo în alte zile, iar întotdeauna, atunci cînd treceam, perdeluţa se ridica din nou, rămînînd aşa pînă cînd zgomotul paşilor mei se pierdea, iar eu, din depărtare, îmi întorceam privirile către ea, pentru ultima oară.

Desenele mele progresau prea puţin. În acel claustru de la San Juan de los Reyes, în acel claustru atît de misterios şi scăldat într-o tristă melancolie, aşezat pe capitelul rupt al unei coloane, cu mapa pe genunchi, cu cotul pe mapă şi cu fruntea în mîini, în

zgomotul apei care curge pe acolo cu un murmur nesfîrşit, în foşnetul frunzelor din grădina sălbatică şi părăsită, mişcate de adierea amurgului, cît n-aveam să visez la acea fereastră şi la acea femeie! Ce poveşti imposibile n-aveam să-mi făuresc în minte! Eu o cunoşteam. Ştiam deja cum se numea şi chiar ce culoare aveau ochii ei.

O priveam străbătînd întinsele şi solitarele curţi interioare ale străvechii case, înveselindu-le cu prezenţa ei, precum raza de soare care aureşte nişte ruine. Alteori mi se părea că o zăresc într-o grădină, cu nişte îngrădituri foarte înalte şi foarte întunecate, cu nişte copaci foarte groşi şi foarte vîrstnici, care, cu siguranţă, exista acolo, în fundul acelui soi de palat gotic unde sălăşluia; culegînd flori şi aşezîndu-se singură pe o bancă de piatră, şi acolo suspinînd, în timp ce le smulgea petalele, gîndindu-se la... Cine ştie! Poate că la mine. Ce spun poate? La mine, cu siguranţă. Oh! Cîte vise, cîte nebunii, cîtă poezie a deşteptat în mine acea fereastră, atîta vreme cît am rămas în Toledo!...

Însă timpul pe care trebuia să-l petrec în oraş trecu. Într-o zi, căzut pe gînduri şi cu capul plecat, mi-am strîns toate hîrtiile în mapă, mi-am luat rămas bun de la lumea himerelor şi am luat un loc în diligenţa de Madrid.

Înainte ca cel mai înalt dintre turnurile din Toledo să se piardă în zare, am scos capul pe fereastră ca să-l mai văd o dată, şi mi-am amintit de stradă.

Aveam încă mapa de desen la subţioară şi, după ce m-am întors la locul meu, în timp ce ocoleam colina care ascunsese dintr-o dată oraşul vederilor noastre, am scos creionul şi am notat o dată. Este prima din cele trei, pe care eu o numesc data ferestrei.

II

După scurgerea cîtorva luni, am găsit din nou un prilej să plec din capitală pentru trei-patru zile. Am scuturat praful de pe mapa mea de desen, mi-am vîrît-o subţioară şi, înarmat cu un teanc de coli de hîrtie, o jumătate de duzină de creioane şi cîţiva napoleoni, deplîngînd faptul că linia ferată nu era încă gata, m-am înghesuit într-o diligenţă pentru a străbate în sens invers punctele în care are loc celebra comedie a lui Tirso *De la Toledo la Madrid*.

Odată instalat în istoricul oraş, m-am dedicat revizitării locurilor care îmi atrăseseră mai mult atenţia în prima mea călătorie, precum şi a altor cîtorva pe care nu le cunoşteam decît după nume.

Astfel am lăsat să se scurgă, în lungi şi solitare plimbări prin cele mai vechi cartiere ale sale, cea mai mare parte a timpului de care puteam dispune pentru mica mea expediţie artistică, găsind o adevărată plăcere în a mă pierde în acel nedesluşit labirint de străzi fără ieşire, străduţe înguste, pasaje întunecate şi pante abrupte şi impracticabile.

Într-o după-amiază, ultima pentru care, la acea dată, trebuia să mai rămîn în Toledo, după una din aceste lungi drumeţii prin necunoscut, n-aş şti să spun nici măcar pe care străzi am ajuns pînă la o piaţă mare, pustie, uitată, pe cît se părea, chiar şi de locuitorii aşezării, ca şi ascunsă într-unul din colţurile cele mai îndepărtate.

Gunoiul şi molozul azvîrlite acolo din vremuri imemoriale în ea se identificaseră, ca să zic aşa, cu terenul, astfel încît acesta oferea aspectul accidentat şi muntos al unei Elveţii în miniatură. Pe dîmburile şi hîrtoapele alcătuite de ondulaţiile sale creşteau în vo-

ia lor nalbe de proporții colosale, pîlcuri de gigantice urzici, tulpini tîrîtoare de clopoței albi, pajiști din acea iarbă fără nume, măruntă și de un verde întunecat, legănîndu-se suav la ușoara adiere a văzduhului și, înălțîndu-se ca regește printre toate celelalte buruieni, poeticele și totodată banalele brîncuțe, adevărata floare a maidanelor și ruinelor.

Presărate pe sol, unele pe jumătate îngropate, altele aproape ascunse de ierburile înalte, se zăreau o sumedenie de fragmente de mii și mii de lucruri felurite, rupte și azvîrlite în epoci diferite în acel loc, unde, treptat, alcătuiau straturi după care ar fi fost ușor să urmezi un curs de geologie istorică.

Plăcuțe de faianță arabă smălțuite în culori, bucăți din coloane de marmură și de jasp, cioburi de cărămidă de sute de soiuri, pietre mari de construcție acoperite de mătreață și de mușchi, așchii de lemn aproape prefăcute în pulbere, resturi din vechi tavanuri în casete, petice de pînză, fîșii de piele și alte sute și sute de obiecte fără formă și fără nume se iveau la prima privire la suprafață, în același timp atrăgînd atenția și luînd vederea cu miriade de scîntei de lumină revărsate peste verdeață asemenea unui pumn de diamante azvîrlite cu nemiluita, și care, examinate îndeaproape, nu erau altceva decît mici fragmente de sticlă, de oale, de farfurii și de recipiente care, reflectînd razele soarelui, reproduceau un întreg cer de stele microscopice și orbitoare.

Așa era pardoseala acelei piețe, pavată ici și colo cu mici pietricele de felurite nuanțe alcătuind urzeli, ici și colo acoperită de mari lespezi de ardezie, iar în cea mai mare parte, precum am spus, aidoma unei grădini de buruieni ori unei pajiști pustii și părăginite.

Clădirile care îi schiţau forma neregulată nu erau mai puţin stranii şi demne de studiu.

Dintr-o parte o mărginea un rînd de căsuţe întunecate şi mici, cu acoperişurile lor ferăstruite de coşuri, giruete şi streşini, cu bornele lor de marmură prinse de la colţuri prin verigi de fier, cu balcoanele lor turtite ori înguste, cu ferestruicile lor cu glastre de flori şi cu felinarul lor înconjurat de o sîrmă din bronz ocrotindu-i geamurile afumate de pietrele azvîrlite de copii.

Cealaltă latură o constituia un zid negricios plin de crăpături şi de adîncituri, de unde cîteva reptile îşi scoteau capetele cu ochi mici şi strălucitori dintre frunzele cu muşchi. Un zid foarte înalt, alcătuit din pietre masive, presărat cu cavităţi de uşi şi de balcoane împrejmuite cu piatră şi mortar, la unul din capetele căruia i se adăuga, alcătuind un unghi, o împrejmuire de cărămizi scorojită şi plină de găuri, pătată ici şi colo cu nuanţe roşii, verzi sau gălbui şi avînd deasupra un strat de fin uscat, pe unde şerpuiau cîteva tulpini de zorele.

Toate acestea nu erau, aşa-zicînd, decît culisele straniului decor care, cînd am intrat în piaţă, mi s-a înfăţişat dintr-o dată dinaintea ochilor, cucerindu-mi sufletul sau lăsîndu-mă mut pentru ceva vreme, căci adevăratul punct culminant al priveliştii, clădirea care îi dădea tonul general, se zărea înălţîndu-se în fundul pieţei, mai răsfăţată, mai originală, infinit mai frumoasă în dezordinea ei artistică decît toate cele ce se ridicau în jurul său.

– Iată ceea ce voiam să găsesc! – am exclamat cînd am zărit-o.

Şi, aşezîndu-mă pe un pietroi, punîndu-mi mapa pe genunchi şi ascuţind un creion, mă pregătii să tra-

sez, fie şi uşor, formele sale neregulate şi năstruşnice spre a-i păstra amintirea pentru totdeauna.

Dacă aş putea lipi aici cu două buline schiţa superficială şi prost trasată a acelui loc pe care încă o mai păstrez, imperfectă şi cum mai este, m-ar scuti de o grămadă de cuvinte, oferindu-le cititorilor mei o idee mai apropiată de el decît toate descrierile imaginabile.

Fiindcă asta nu se poate, voi încerca să-l zugrăvesc cît mai bine cu putinţă, astfel încît, citind aceste rînduri, să-şi poată alcătui o idee îndepărtată, dacă nu asupra infinitelor sale detalii, cel puţin asupra totalităţii ansamblului său.

Închipuiţi-vă un palat arab, cu porţile în formă de potcoavă, cu zidurile împodobite cu lungi şiruri de arcade ce se încrucişează de sute şi sute de ori, întinzîndu-se de-a lungul unei fîşii din plăci de faianţă strălucitoare; ici se zăreşte adîncitura unei ferestre despărţite în două printr-un grup de două coloane zvelte şi încadrate într-un ansamblu de ornamentaţii încărcate şi capricioase: colo se ridică un foişor cu terasa lui uşoară şi semeaţă, cu streaşina de ţigle smălţuite, verzi şi galbene, şi cu ascuţita sa săgeată de aur, pierzîndu-se în gol; mai în depărtare se întrezăreşte cupola ce acoperă o verandă pictată în aur şi azur, ori înaltele galerii închise cu persiane verzi care, cînd sînt înfăşurate, lasă să se zărească grădinile cu alei de mirt, păduri de laur şi arteziene foarte înalte. Totul este original, totul armonios, deşi dezordonat; totul lasă să se întrezărească luxul şi minunăţiile din interiorul său; totul lasă să se ghicească caracterul şi obiceiurile locuitorilor săi.

În cele din urmă, arabul bogat care deţinea acest palat îl părăseşte. Lucrarea anilor începe să-i scoro-

jească pereții, să întunece culorile şi chiar să corodeze marmura. Un monarh castilian îşi alege atunci să locuiască în acel alcázar pe cale de a se prăbuşi şi, în acest moment, rupe un întregol şi deschide un arc ogival, împodobindu-l cu o bordură de blazoane, printre care se încolăceşte o ghirlandă de ciulini şi de trifoi; aici, ridică un masiv donjon din piatră de talie, cu ferestruicile sale înguste şi cu crenelurile sale ascuțite; dincolo, construieşte o aripă cu odăi înalte şi posomorîte, în care se zăresc, într-o parte, bucăți din zidurile faianțate lucitoare; în cealaltă, tavane cu stucaturi întunecate, ori o singură fereastră cu două arcade, ori un arc în potcoavă uşor şi pur, dînd către un salon gotic sever şi impunător.

Însă vine şi ziua cînd monarhul părăseşte şi el această incintă, cedînd-o unei comunități de călugărițe, iar acestea, la rîndul lor, născocesc şi ele, adăugînd alte trăsături la fizionomia deja stranie a alcazarului maur. Acoperă ferestrele cu jaluzele; între două arcuri arabe aşează blazonul confesiunii lor, sculptat în granit, unde înainte vreme creşteau tamarinzi şi dafini, sădesc chiparoşi melancolici şi întunecați şi, întrebuințînd unele rămăşițe şi clădind peste altele, alcătuiesc combinațiile cele mai pitoreşti şi mai fanteziste ce s-ar putea concepe.

Pe fațada bisericii, unde se zăresc, ca învăluite în amurgul misterios în care le scaldă umbrele baldachinelor lor, un şir de sfinți, îngeri şi fecioare, la ale căror picioare se răsucesc, printre frunzele de acant, şerpi, monştri şi balauri de piatră, se zăreşte ridicîndu-se un minaret zvelt şi filigranat cu ornamentații maure; lîngă crenelurile de pe zidul cel gros, ale căror ridicături sînt acum distruse, aşează un retablu, acoperind marile goluri cu pereți despărțitori asemănă-

tori unei table de şah; pun cruci pe toate vîrfurile şi, în cele din urmă, clădesc o clopotniță înaltă, cu clopote ce bat melancolic zi şi noapte chemînd la rugăciune, clopote ce se leagănă împinse de mîini nevăzute, clopote ale căror răsunete îndepărtate smulg uneori lacrimi de neaşteptată tristețe.

Apoi trec anii, care, scăldînd într-un voal de o culoare semiîntunecată întregul edificiu, îi armonizează nuanțele şi fac să izbucnească iedera prin adîncituri.

Berzele îşi aşează cuiburile în girueta din turn; lăstunii, sub streaşina cu țiglă; rîndunelele, sub baldachinele de granit, iar bufnița şi cucuveaua îşi aleg drept adăpost înaltele deschizături din zid, de unde, în nopțile tenebroase, înspăimîntă babele credule şi copilaşii sperioşi cu strălucirea fosforescentă a ochilor lor rotunzi şi cu țipetele lor stranii şi ascuțite.

Toate aceste prefaceri, toate aceste împrejurări aparte n-ar fi putut avea drept rezultat decît un edificiu atît de original, atît de plin de contraste, de poezie şi de amintiri precum cel care, în acea după-amiază, s-a oferit privirilor mele, iar astăzi am încercat, deşi zadarnic, să-l descriu în cuvinte.

Eu îl schițasem în parte pe una din colile din mapă; soarele abia aurea cele mai înalte săgeți de pe acoperişurile oraşului; adierea amurgului începea să-mi mîngîie fruntea cînd, adîncit în gîndurile ce dintr-o dată mă năpădiseră contemplînd acele rămăşițe tăcute ale altor epoci mai poetice decît aceea materială în care trăim înecîndu-ne în pură proză, am lăsat să-mi cadă din mînă creionul şi am abandonat desenul, rezemîndu-mă de peretele din spatele meu şi lăsîndu-mă cu totul în voia viselor şi închipuirii. La ce mă gîndeam? Nu ştiu, şi nici nu voi şti să spun. Vedeam limpede cum epocile se succedau, zidurile se prăvăleau,

iar altele se ridicau în loc. Vedeam nişte oameni, sau, mai bine zis, vedeam nişte femei lăsînd locul altor femei şi, atît pe primele cît şi pe cele care veneau după ele, preschimbîndu-se în pulbere şi zburînd descompuse, o adiere de vînt purtînd frumuseţea, frumuseţea care smulgea suspine tainice, care a zămislit patimi şi a fost izvor de plăceri. Apoi... Ce ştiu eu!... Totul nedesluşit, multe lucruri de-a valma, toalete de dantelă şi stuc cu nori de miresme şi culcuşuri de flori; chilii strîmte şi posomorîte cu un scăunel de rugăciune şi un crucifix; la poalele crucifixului o carte deschisă, iar pe carte un craniu; saloane severe şi grandioase, acoperite de covoare şi împodobite cu trofee de război, şi multe femei ce treceau iar şi iar pe dinaintea ochilor mei; călugăriţe înalte, palide şi subţiri; cadîne brune cu buze foarte roşii şi ochi foarte negri; doamne cu profilul pur, cu o înfăţişare trufaşă şi cu mers maiestuos.

Toate aceste lucruri le vedeam eu, şi multe altele din acestea care, odată gîndite, nu mai pot fi amintite; din acestea atît de imateriale încît e cu neputinţă să le închizi în cercul strîmt al cuvîntului, cînd, deodată, am sărit de pe locul unde mă aşezasem şi, trecîndu-mi mîna peste ochi spre a mă convinge că nu mai visam, ridicîndu-mă ca urnit de un resort nervos, îmi aţintii privirea spre una din înaltele foişoare ale mînăstirii.

Văzusem, nu încape îndoială, o văzusem perfect, o mînă nespus de albă care, ieşind printr-una din deschizăturile acelor pereţi de mortar, asemănători cu tablele de şah, fluturase de mai multe ori, parcă salutîndu-mă cu un semn mut şi drăgăstos. Şi mă saluta pe mine, era cu neputinţă să mă înşel... Eram singur, cu totul singur în piaţă.

În zadar am aşteptat noaptea ţintuit în acel loc, fără a-mi desprinde o clipă privirea de verandă. Zadarnic m-am întors de multe ori să ocup piatra întunecată ce-mi slujise de scaun în după-amiaza cînd zărisem apărînd acea mînă misterioasă, obiect al visărilor mele din timpul nopţii şi al delirurilor de peste zi. N-am mai revăzut-o...

Şi, în cele din urmă, sosi ceasul cînd trebuia să plec din Toledo, lăsînd acolo, ca povară inutilă şi ridicolă, toate iluziile care, în sînul său, mi se ridicaseră în minte. Am privit din nou hîrtiile din mapă cu un suspin. Însă, înainte de a le privi, am scris o altă dată, pe cea de-a doua, cea pe care o cunosc drept data mîinii. Scriind-o, am privit-o pentru o clipă pe cea dinainte, aceea a ferestrei, şi n-am putut decît să zîmbesc de nebunia mea.

III

De cînd avusese loc strania întîmplare pe care am istorisit-o şi pînă cînd m-am reîntors la Toledo a trecut cam un an, în timpul căruia amintirea ei n-a încetat să mi se înfăţişeze în închipuire. La început, la orice ceas şi cu toate amănuntele; apoi, mai rar şi, în cele din urmă, atît de vag, încît eu însumi am ajuns să cred uneori că fusesem prada unei amăgiri ori a unui vis.

Cu toate acestea, de cum am sosit în oraşul pe care unii, cu atîta dreptate, îl numesc Roma spaniolă, m-a asaltat din nou şi, cu memoria plină de el, am plecat preocupat să străbat străzile, fără nici un drum sigur, fără vreo intenţie preconcepută de a mă îndrepta către vreun punct anume.

Ziua eram trist, cu acea tristeţe care atinge tot ce se aude, se vede şi se simte. Cerul avea culoarea

plumbului, iar în reflexul său melancolic clădirile păreau mai vechi, mai stranii şi mai întunecate. Aerul gemea de-a lungul străzilor întortocheate şi înguste, aducînd în rafalele sale parcă nişte note rătăcite ale unei simfonii misterioase, cîndva cuvinte de neînţeles, dangăt de clopote ori ecouri de bătăi adînci şi îndepărtate. Atmosfera umedă şi rece îngheţa faţa la atingere, şi chiar s-ar fi spus că îngheţa sufletul cu adierea ei glacială.

Am umblat cîteva ceasuri prin cartierele cele mai mărginaşe şi mai pustii, adîncit în mii de imagini nedesluşite şi, împotriva obiceiului meu, cu privirea vagă şi rătăcită în spaţiu, fără să-mi poată capta atenţia nici un detaliu capricios al arhitecturii, nici un monument al vreunui stil necunoscut, nici o operă de artă minunată şi ascunsă. Nimic, în sfîrşit, din acele lucruri în a căror examinare minuţioasă mă opream la fiecare pas cînd mintea îmi era ocupată doar de idei despre artă şi de amintiri istorice.

Cerul se înnora, din ce în ce mai întunecat. Vîntul sufla cu mai multă putere şi cu mai mult zgomot, şi începuse a cădea, în picături mărunte, o ploaie violentă, amestecată cu zăpadă foarte măruntă şi pătrunzătoare cînd, fără să ştiu pe unde, căci încă nu-mi ştiam drumul, ca purtat de un impuls căruia nu-i puteam rezista, impuls ce mă tîra misterios către punctul unde mi se duceau gîndurile, m-am pomenit în solitara piaţă pe care cititorii mei deja o cunosc.

Cînd m-am pomenit în acel loc am ieşit din soiul de letargie în care mă aflam scufundat, ca şi cum m-aş fi deşteptat dintr-un somn adînc printr-o scuturare violentă.

Aruncai o privire în jur. Totul era cum îl lăsasem eu. Ba greşesc: era mai trist. Nu-mi dau seama dacă

întunecimea cerului, lipsa de verdeață ori starea mea de spirit era cauza acestei tristeți; însă adevărul este că, de la sentimentul pe care îl încercasem contemplînd acele locuri pentru întîia oară și pînă la cel care m-a impresionat atunci, exista întreaga distanță care este între melancolie și amărăciune.

Am contemplat pentru cîteva clipe posomorîta mînăstire, de data aceasta mai posomorîtă ca niciodată dinaintea ochilor mei; și tocmai mă pregăteam să mă îndepărtez cînd îmi izbi auzul sunetul unui clopot, un clopot cu un glas hodorogit și surd, care bătea agale, în vreme ce, în contrast cu el, îl acompania un soi de talangă care începu să se scuture de îndată cu o repeziciune și cu un dangăt atît de ascuțit și de necontenit încît părea cuprins de un vîrtej.

Nimic mai straniu decît acea clădire, a cărei neagră siluetă se profila pe cer asemenea unei stînci ridicate cu mii și mii de vîrfuri capricioase, vorbind cu limbile sale de bronz prin clopote, care păreau să se mişte sub imboldul unor făpturi nevăzute, unul parcă plîngînd cu sughițuri înăbușite, celălalt parcă rîzînd în hohote țipătoare, asemenea rîsului unei femei nebune.

Din cînd în cînd, amestecîndu-se cu zgomotul năucitor al clopotelor, mi se părca că aud și notele nedeslușite ale unei orgi, precum și cuvintele unei cîntări religioase și solemne.

Mi-am schimbat gîndul și, în loc să mă îndepărtez de acel loc, am ajuns la poarta templului și l-am întrebat pe unul din cerșetorii zdrențăroși așezați pe scările din piatră:

– Ce se întîmplă aici?

– O călugărire – mi-a răspuns săracul, întrerupîndu-și rugăciunea pe care o murmura printre dinți,

pentru a şi-o continua mai apoi, însă nu fără să fi sărutat moneda de aramă pe care i-o pusesem în palmă cînd îi adresasem întrebarea.

Nu asistasem niciodată la această ceremonie. Şi nici nu văzusem vreodată interiorul bisericii mînăstirii. Amîndouă aceste motive mă îndemnară să pătrund în incinta ei.

Biserica era înaltă şi întunecată. Naosurile erau alcătuite din două şiruri de pilaştri compuşi din coloane subţiri reunite într-un mănunchi, care se sprijineau pe o bază largă şi octogonală, şi din a cărei bogată coroană de capiteluri porneau bolţarele de naştere ale robustelor ogive. Altarul principal era situat în fund, sub o cupolă în stil renascentist, prevăzută cu îngeri purtînd blazoane, grifoni ale căror contururi sugerau frunzişuri abundente, cornişe cu ciubucuri şi fleuroni auriţi, şi desene capricioase şi elegante.

În jurul naosurilor se zăreau o mulţime de capele întunecate, în fundul cărora ardeau cîteva lămpi, asemenea unor stele pierdute pe cerul unei nopţi întunecate. Capele de arhitectură arabă, gotică sau churriguerescă; unele închise cu magnifice zăbrele de fier; altele, cu umile parapete din lemn; unele scufundate în beznă, cu un vechi mormînt de marmură dinaintea altarului; celelalte, luminate abundent cu o icoană îmbrăcată în veşminte orbitoare şi înconjurată de ofrande de argint şi de ceară cu fundiţe şi panglici în culori ţipătoare.

Întreaga biserică, cu totul armonioasă, în confuzia şi neorînduiala ei artistică, cu restul mînăstirii, căpăta un caracter şi mai misterios prin fantastica sa luminozitate. Din lămpile de argint şi de aramă atîrnate de bolţi, din luminările de pe altare, din strîmtele ogive şi din ferestrele din zid plecau raze de lumină de

mii de culori felurite: albe, cele care pătrundeau dinspre stradă prin cîteva mici lucarne din cupolă; roşii, cele ce se desprindeau din faclele retablurilor; verzi, albastre şi de alte o sută de nuanțe diferite, cele ce-şi făceau loc prin vitraliile pictate ale rozetelor.

Toate aceste reflexe, insuficiente pentru a inunda cu destulă lumină acea incintă sacră păreau că luptă amestecîndu-se între ele pe alocuri, în timp ce altele le făceau să se detaşeze cu o pată luminoasă şi strălucitoare în adîncurile voalate şi întunecate ale capelelor.

În pofida sărbătorii religioase care avea loc, se adunaseră puțini credincioşi. Ceremonia începuse de ceva vreme şi era pe punctul de a se încheia. În acel moment, preoții care slujeau în altarul principal coborau treptele acoperite cu covoare, învăluiți într-un nor de tămîie albăstrie care se legăna alene în aer, pentru a se îndrepta către cor, unde se auzeau călugărițele intonînd un psalm.

La rîndul meu, m-am îndreptat către acel loc voind să ajung la cele două rînduri de gratii care îl despărțeau de templu. Nu ştiu; mi s-a părut că aveam s-o cunosc la față pe femeia căreia, pentru o clipă, îi zărisem doar mîna. Căscîndu-mi ochii peste măsură şi dilatîndu-mi pupila, ca să-i dau mai multă putere şi luciditate, mi-am ațintit privirea în fundul corului. Strădanie zadarnică: printre fiarele încrucişate nu se putea vedea mai nimic. Ca nişte năluci albe şi negre mişcîndu-se prin beznă, cu care zadarnic lupta slaba strălucire a cîtorva făclii aprinse, un şir prelung de jilțuri înalte şi ascuțite la vîrf, încoronate de baldachine, sub care se zăreau, învăluite în întuneric, formele nedeslușite ale călugărițelor, îmbrăcate în veşminte lungi pînă la pămînt, un crucifix iluminat de patru lu-

mînări, ce se desprindea pe fundalul posomorît al cadrului, precum acele puncte de lumină care, în pînzele lui Rembrandt, fac umbrele mai palpabile: iată ce-am putut desluşi din locul pe care îl ocupam.

Acoperiţi cu mantiile lor brodate cu aur, precedaţi de cîţiva acoliţi purtînd o cruce de argint şi două sfeşnice, şi urmaţi de alţii care agitau cădelniţele înmiresmînd de jur împrejur, preoţii, trecînd prin mijlocul credincioşilor, care le sărutau mîinile şi marginile odăjdiilor, ajunseră, în cele din urmă, la grilajul corului.

Pînă în acea clipă nu putui distinge, printre umbrele nedesluşite, care era fecioara care urma să-i fie hărăzită Domnului.

N-aţi văzut niciodată în ultimele clipe ale crepusculului nopţii ridicîndu-se din apele unui rîu, de pe suprafaţa unei bălţi, din valurile mării ori din adînca genune a unui munte o fişie de ceaţă plutind lent în gol şi, rînd pe rînd, pare cînd o femeie care se mişcă şi umblă, iar veşmîntul îi zboară în mers, cînd un văl alb atîrnat în părul vreunei silfide nevăzute, cînd o nălucă ce se ridică în văzduh, acoperindu-şi oasele gălbejite într-un giulgiu prin care parcă i se desluşesc formele colţuroase? Ei bine, o halucinaţie de acest gen am experimentat eu cînd am privit înaintînd către grilaj, parcă dezlipindu-se din adîncul tenebros al corului, acea figură albă, înaltă şi nespus de uşoară.

Chipul nu i se putea zări. Veni să se aşeze chiar în faţa luminărilor care iluminau crucifixul, iar strălucirea lor, creînd un nimb de lumină în jurul capului ei, o făceau să se evidenţieze prin întuneric, scăldîndo într-o umbră incertă.

Se aşternu o linişte adîncă. Toate privirile se aţintiră asupra ei, şi începu ultima parte a ceremoniei.

Stareța, murmurînd nişte cuvinte de neînțeles, cuvinte pe care, la rîndul lor, preoții le repetau cu un glas surd şi profund, îi smulse de pe tîmple cununa de flori care o încingea şi o azvîrli cît colo... Sărmane flori! Erau ultimele pe care avea să le poarte acea femeie, soră a florilor, ca toate femeile.

Apoi îi scoase vălul, iar părul ei blond se împrăştie asemenea unei cascade de aur pe spate şi pe umeri, pe care nu i-a putut acoperi decît o clipă, fiindcă de îndată, în miezul tăcerii profunde ce domnea în rîndul credincioşilor, începu să se audă un scrîşnet metalic şi ascuțit care-ți crispa nervii, iar magnificul ei păr se desprinse de pe fruntea pe care o umbrea, se rostogoli peste sîn, şi apoi căzură la pămînt acele bucle pe care aerul înmiresmat le va fi sărutat de atîtea ori...

Maica stareță reîncepu să murmure acele cuvinte de neînțeles. Preoții le repetară şi, iarăşi, în biserică se aşternu tăcerea. Numai din cînd în cînd se auzeau parcă din depărtare nişte tînguieli prelungi şi înfricoşate. Era vîntul care vîjîia lovindu-se de colțurile crenelurilor şi ale turnurilor, şi zgîlțîia, în trecere, geamurile colorate ale ogivelor.

Ea stătea nemişcată şi palidă asemenea unei fecioare din piatră smulsă din nişa unui claustru gotic.

Fu despuiată de podoabele care îi acopereau brațele şi gîtul şi, în cele din urmă, o dezbrăcară de veşmîntul ei nupțial, acel veşmînt care părea făcut pentru ca un iubit să-i rupă închizătorile cu o mînă tremurătoare de emoție şi de dragoste.

Mirele mistic îşi aştepta mireasa. Unde? Dincolo de moarte; deschizînd, neîndoios, lespedea de pe mormînt şi chemînd-o să-l treacă, aşa cum trece mireasa sfioasă pragul sanctuarului iubirii nupțiale, întrucît

ea căzu la pămînt, prăbuşindu-se ca un cadavru. Călugăriţele azvîrliră peste trupul ei, ca şi cum ar fi fost pămînt, pumni de flori, intonînd o psalmodiere nespus de tristă. Din rîndurile mulţimii se ridică un murmur, iar preoţii, cu glasurile lor adînci şi cavernoase, începură slujba morţilor, acompaniaţi de acele instrumente ce par să plîngă, sporind adînca teamă pe care o inspiră de la sine cuvintele înfricoşătoare pe care le rostesc.

– *De profundis clamavi ad Te!* – spuneau călugăriţele din adîncul corului, cu glasuri tînguitoare şi îndurerare.

– *Dies irae, dies illa!* – le răspundeau preoţii cu ecou tunător şi profund, iar, între timp, clopotele băteau lent, ca pentru mort,' iar din dangăt în dangăt bronzul se auzea vibrînd cu un zbîrnîit straniu şi lugubru.

Eu eram mişcat; nu, nu mişcat; îngrozit. Credeam că asist la ceva supranatural, parcă simţeam că mi se smulge ceva absolut necesar vieţii mele, şi că în jurul meu se forma vidul. Mă gîndeam că tocmai pierdusem ceva, precum un tată, o mamă sau o femeie iubită, şi simţeam acea nemărginită nemîngîiere pe care moartea o lasă pe oriunde trece, nemîngîiere fără nume, ce nu se poate zugrăvi, şi pe care nu şi-o pot închipui decît cei care au simţit-o...

Stăteam încă ţintuit în acel loc, cu privirile rătăcite, tremurătoare şi ieşit din fire, cînd noua călugăriţă se ridică de la pămînt. Maica stareţă o îmbrăcă cu rasa, călugăriţele luară în mîini lumînări aprinse şi, alcătuind două şiruri lungi, o conduseră în procesiune către adîncul corului.

Acolo, printre umbre, văzui strălucind o rază de lumină; era poarta claustrului, care fusese deschisă.

Punînd piciorul în pragul acestuia, călugărița se întoarse pentru o ultimă oară către altar. Strălucirea tuturor luminilor se revărsă asupra ei dintr-o dată, și putui să-i zăresc chipul. Cînd o privii, trebui să-mi înăbuș un strigăt. O cunoșteam pe acea femeie. Nu o văzusem niciodată, însă o cunoșteam fiindcă o contemplasem în visele mele. Era una din acele făpturi pe care sufletul le ghicește, ori poate că și le amintește dintr-o altă lume mai bună, a cărei memorie, coborînd în lumea aceasta, unii nu și-o pierd.

Făcui doi pași înainte: vrui să o chem, vrui să strig. Nu știu. M-a prins un soi de vîrtej. Însă în acea clipă poarta claustrului se închise... pentru totdeauna. Se agitară clopoțeii, preoții înălțară un *Osanna!*, prin văzduh urcară nori de tămîie, orga slobozi un torent de armonie asurzitoare prin cele o sută de guri de metal ale sale, iar clopotele din turn începură să bată, rotindu-se cu o furie înspăimîntătoare.

Acea veselie nebunească și zgomotoasă îmi făcea părul măciucă. Privii de jur împrejur, căutînd părinții, familia, orfanii acelei femei. Nu întîlnii pe nimeni.

– Poate că era singură pe lume – îmi spusei, și nu-mi putui reține o lacrimă.

– Dumnezeu să-ți dea în claustru fericirea pe care nu ți-a dat-o în lume! – exclamă în același timp o bătrînă care stătea lîngă mine, sughițînd și gemînd agățată de grilaj.

– Dumneata o cunoști? – am întrebat-o.

– Sărăcuța! Da, o cunoșteam. Și am văzut-o născîndu-se și a crescut în brațele mele.

– Și de ce se călugărește?

– Fiindcă s-a pomenit singură pe lume. Tatăl și mama ei au murit în aceeași zi, de holeră, acum ceva mai bine de un an. Văzînd-o orfană și neajutorată,

domnul preot i-a oferit dota spre a se călugări. Şi, ai văzut... Ce putea face?

– Şi cine era ea?

– Fiica administratorului contelui C***, pe care l-am slujit pînă la moarte.

– Unde locuia?

Cînd auzii numele străzii, nu-mi putui reţine o exclamaţie de surpriză.

Un fir de lumină, acel fir de lumină ce se întinde repede, ca gîndul, şi străluceşte în întunericul şi nedesluşeala minţii, reunind punctele cele mai îndepărtate, unindu-le între ele într-un chip minunat, îmi legă vagile amintiri, şi înţelesei totul, ori crezui că înţelesesem.

Această dată, care nu are nume, n-am scris-o nicăieri. Ba greşesc: o port scrisă într-un loc unde nimeni, în afară de mine, nu o poate citi, şi de unde nu se va şterge nicicînd.

*

Uneori, amintindu-mi de aceste întîmplări, chiar astăzi, cînd le-am împărtăşit aici, m-am întrebat: într-o bună zi, la acel ceas misterios al amurgului, cînd suspinul adierii de primăvară, călduţ şi încărcat de miresme, pătrunde pînă în adîncul celor mai tainice ascunzişuri, ducînd acolo ca o rafală de amintiri din lume, singură, pierdută în penumbra unui claustru gotic, cu mîna la obraz, cu cotul rezemat de pervazul unei ogive, va fi slobozit oare vreo femeie un suspin, atunci cînd amintirea acestor date îi va fi străbătut închipuirea? Cine ştie!

Oh! Iar dacă a suspinat, unde o fi acel suspin?

Cuprins